

МЕЂУНАРОДНО ПРИСУСТВО НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

1999–2009

Ивона Лађевац
Светлана Ђурђевић-Лукић
Ана Јовић-Лазић

ИНСТИТУТ ЗА МЕЂУНАРОДНУ
ПОЛИТИКУ И ПРИВРЕДУ

Институт за међународну политику и привреду

МЕЂУНАРОДНО
ПРИСУСТВО
НА КОСОВУ
И МЕТОХИЈИ
1999-2009

мр Ивона Лађевац
мр Светлана Ђурђевић-Лукић
мр Ана Јовић-Лазић

Београд, 2010.

МЕЂУНАРОДНО ПРИСУСТВО
НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ 1999-2009

Издавач:

Институт за међународну политику и привреду
Македонска 25, Београд

За издавача:

др Душко Димитријевић

Аутори:

мр Ивона Лаћевац
мр Светлана Ђурђевић-Лукић
мр Ана Јовић-Лазић

Рецензенти:

др Душко Димитријевић
др Драган Ђукановић

Лектор и коректор:
Марина Ристановић

Технички уредник:
Снежана Војковић

Прелом и дизајн корица:
Снежана Војковић

Штампа:
Желнид, Београд

Тираж: 300

ISBN: 978-86-7067-130-0

Ова књига настала је у контексту рада на пројекту бр. 149002 Д, „Србија и савремени свет: перспективе и путеви учвршћивања спољнополитичког, безбедносног и спољноекономског положаја Србије у савременим процесима у међународној заједници“, који, у периоду 2006–2010. година, финансира Министарство за науку и технолошки развој Србије.

САДРЖАЈ

Предговор	5
Људска права <i>Ивона Лаћевац</i>	7
Рад правосудних органа <i>Ивона Лаћевац</i>	54
Успостављање и функционисање међународне полиције <i>Ана Јовић-Лазић</i>	73
Проблем илегалног оружја <i>Светлана Ђурђевић-Лукић</i>	114
Косовски заштитни корпус и формирање Косовских безбедносних снага <i>Светлана Ђурђевић-Лукић</i>	140
Заштита и очување културног наслеђа: нормативи и пракса <i>Ана Јовић-Лазић</i>	169
Европска унија на Косову и Метохији <i>Ивона Лаћевац</i>	201
Summary	223

Документи

Војно-технички споразум између Међународних безбедносних снага ("КФОР") и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије	229
Резолуција Савета безбедности Организације Уједињених нација 1244	237
Заједнички документ УНМИК-а и Савезне Републике Југославије	245
Undertaking of Demilitarisation and Transformation by the UCK	253
Regulation No. 1999/8 UNMIK, 20 September 1999 on the Establishment of the Kosovo Protection Corps	260
Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954	262
Council Joint Action 2008/124/CFSP of 4 February 2008 on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX Kosovo	289
Council Joint Action 2009/445/CFSP of 9 June 2009 amending Joint Action 2008/124/CFSP on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo (1), EULEX Kosovo	304

Предговор

Територија Косова и Метохије стављена је под међународну управу по основу Резолуције 1244 Савета безбедности Уједињених нација са циљем да „разрешити озбиљну хуманитарну ситуацију на Косову, у Савезној Републици Југославији, и осигура безбедан и слободан повратак свих избеглица и расељених лица њиховим домовима, осуђујући све акте насиља против становника Косова као и терористичке акте било које стране“.

Од усвајања поменуте резолуције прошло је пуних десет година. То је био повод да се детаљно анализирају домети међународног присуства у Покрајини. Велика већина радова у научним и публицистичким публикацијама бави се Косовом и Метохијом са становишта решавања коначног статуса или међународно-правних аспеката овог проблема. Ова монографија оставља по страни питање коначног статуса и истражује процесе у одређеним областима: заштити људских права, раду правосудних органа, заштити и очувању културног наслеђа, поседовању илегалног оружја, формирању локалних безбедносних снага, као и специфично о међународној полицији и Европској унији на Косову и Метохији у протеклој деценији. Намера ауторки била је да пружи не само преглед дешавања у овим изабраним областима, него да установе приступе конкретним питањима разних интернационалних актера на терену, ефекте међународног присуства у одређеним фазама, и пресек стања у јуну 2009. године, када се то присуство протегло на пуних десет година.

Територија Косова и Метохије у овом периоду била је опитно поље не само за Уједињене нације, НАТО и Европску унију, него и магнет и за бројне друге међународне организације, агенције, владине и невладине актере, са различитим капацитетом, легитимитетом и експертизом. Сви они били су руковођени сопственим циљевима и приоритетима, који су некада зависили и од персоналних решења, те су се њихови приступи на терену

сукобљавали. Мноштво актера, овде означени општим термином „међународно присуство“, као и мноштво области свакодневног живота које су они својим деловањем обликовали, сваки покушај свеобухватне анализе чини нужно непотпуним. Ауторке су се стога ограничиле на анализирање процеса у седам наведених области, сматрајућих их веома значајним како са становишта људске безбедности у самој Покрајини, тако и у погледу њиховог утицаја на даљи развој ситуације на Косову и Метохији.

Анализе представљене у овој књизи засноване су на правним документима, одлукама мултилатералних актера, академским студијама, препорукама међународних експертских тимова, саопштењима за јавност и новинским текстовима доступним на енглеском и српском језику, као и извесном броју интервјуа са релевантним саговорницима. Најзначајнија документа дата су у прилогу.

У проблемским областима које су предмет истраживања у овој студији приметни су размимоилажења појединих актера, значајни периоди пасивности и фазе повећане активности као реакције на одређене догађаје. Уједињене нације као кључни глобални актер поседовале су велико искуство у постконфликтним ситуацијама, развијене норме и стандарде у разним областима, од разоружања, демобилизације и интеграције бивших герилаца, преко заштите људских права, до очувања културног наслеђа. У случају међународног присуства на Косову и Метохији међутим, поимање албанског становништва као жртве и савезника НАТО од стране велике већине интернационалних актера на терену, водили су недоследној примени постојећих стандарда као и Резолуције 1244. Након догађаја из марта 2004. године, а нарочито са покретањем преговарачког процеса који је водио Марти Ахтисари, међународни актери су све више свој ангажман доводили у контекст очекиване наступајуће независности Косова. Експериментални приступ усмерен ка изградњи нове државе (енг. *state-building*), постао је доминантан.

Деценијско присуство међународних снага под покровитељством Уједињених нација није довело до стварања демократског, мултиетничког, мултиконфесионалног и мултикултурног друштва. Сада је тај задатак првенствено у рукама Европске уније. Први резултати, на жалост, нису охрабрујући.

Ивона ЛАЂЕВАЦ

ЉУДСКА ПРАВА

Уводне напомене

Изменама Устава Републике Србије 1989. политичка ситуација на територији Косова и Метохије (КиМ) почела је да се заоштрава.¹ Иако су поменуте измене биле покушај да се сепаратистичке снаге, које су на КиМ почеле да јачају после смрти Јосипа Броза, ставе под контролу, у томе се није успело. Захтеви сепаратиста бивали су све радикалнији, као и средства њихове борбе. Врхунац је представљао оснивање тзв. Ослободилачке војска Косова (ОВК) која је организовала нападе на органе реда и друге званичнике. Жртве бруталних напада били су и цивили, нарочито они српске националности, мада су подједнакој опасности били изложени и сви остали мирољубиви становници Косова и Метохије.

Иако је део међународне заједнице у ОВК препознао терористичку организацију чији су главни финансијери трговци дрогом и оружјем, остатак је вршио притисак на Србију да врати КиМ „суштинску аутономију“.² Покушавало се да се дипломатским средствима

¹ Амандманима на Устав Републике Србије из 1974. године покрајинама у њеном саставу (дотадашња САП Војводина и САП Косово и Метохија) одузета су обележја државности, а њихова овлашћења знатно сужена. Видети: Драган Ђукановић, *Институционални модели и демократизација постјугословенских држава*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2007, стр. 47-50 и 53-55.

² Интересантна је промена мишљења САД о природи ОВК. Наиме, 1988. године је амерички Стејт Департмент навео ОВК као терористичку организацију која финансира своје операције новцем од међународне трговине хероином и средствима које дају исламске земље и појединци, укључујући ту и Осаму бин Ладена. Видети: Park, Scott "State Department once called new allies 'terrorists': Cohen: For KLA victory, but not for KLA" in: Human Events, Apr 30, 1999, Internet,

две стране приволе на договор. Притисци које је почетком 1999. године трпела српска страна имали су карактер ултиматума. Након одбијања потписивања Споразума из Рамбујеа,³ без сагласности Савета безбедности Уједињених нација, Северноатлантски савез (НАТО) доноси одлуку о ваздушном нападу на Републику Србију.⁴

Операција „Милосрдни анђеос“ започета је са циљем да се оконча хуманитарна катастрофа у којој је, за само годину дана, 300 000 људи напустило своје домове. Као главни политички циљеви ове операције, између осталих, наведени су окончање насиља и репресије над етничким Албанцима које су вршили припадници југословенских и српских оружаних снага, безуслован и безбедан повратак свих избеглих и расељених лица, као и постизање политичког договора у складу са нормама међународног права и Повељом Уједињених нација.⁵

НАТО интервенција окончана је закључивањем Војно-техничког споразума између међународних снага безбедности – КФОР-а и влада Савезне Републике Југославије (СРЈ) и Републике Србије.⁶ Поменути Споразумом владе СРЈ и Републике Србије обавезале су

http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3827/is_199904/ai_n8836923/pg_2/?tag=content;col1, 12/12/2009.

³ Споразум из Рамбујеа био је резултат мировне конференције о Косову и Метохији, одржане у дворцу Рамбује (*Rambouillet*) код Париза, која је почела 6. фебруара 1999. године и трајала 17 дана. За српску страну било је неприхватљиво присуство НАТО у СР Југославији, као и одржавање референдума о коначном статусу Покрајине после три године. За текст споразума видети: *Rambouillet Agreement – Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo*, 23 February 1999, *Rambouillet*, Internet, http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html.

⁴ Савет НАТО је још 13. октобра 1998. године дао сагласност за потенцијалне ваздушне нападе на СРЈ у својству пружања подршке дипломатским настојањима за решење кризе. Пошто су сви преговори пропали, 24. марта 1999. почело је бомбардовање. Видети: “The Kosovo Air Campaign”, Internet, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49602.htm#buildup, 12/12/2009.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Војно-технички споразум између Међународних снага безбедности (КФОР) и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије потписан је 9. јуна 1999. године у Куманову, Македонија. Због места потписивања о њему се често говори као о Кумановском споразуму. Војно-технички споразум између Међународних снага безбедности (КФОР) и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије, Интернет, <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinfram.htm>, 25/08/09.

се да ће са територије Косова и Метохије (КиМ) повући своје оружане снаге.⁷ Дан после потписивања Војно-техничког споразума, 10. јуна 1999. године, Савет безбедности Уједињених нација (СБ УН) на основу својих овлашћења и у складу са Главом VII Повеље УН, усвојио је Резолуцију 1244 којом је регулисан статус Косова, покрајине Републике Србије.⁸

У Преамбули Резолуције 1244 Савета безбедности Уједињених нација (у даљем тексту: Резолуција 1244) истиче се да се резолуција усваја због чињенице „да ситуација у региону и даље представља претњу међународном миру и безбедности“ и да је њен циљ да „разрешити озбиљну хуманитарну ситуацију на Косову, у Савезној Републици Југославији, и осигура безбедан и слободан повратак свих избеглица и расељених лица њиховим домовима (...)“.⁹

Доношењем ове резолуције на територији Косова и Метохије успостављена је међународна војна и цивилна управа за почетни период од 12 месеци која ће се наставити и после тог периода уколико Савет безбедности не одлучи другачије.¹⁰

Међународно цивилно присуство на КиМ осмишљено је као привремена управа чији је задатак био да „до коначног решења“ народу Косова обезбеди суштинску аутономију у оквиру СРЈ и које ће, извршавајући поверени задатак, „обезбедити прелазну управу при чему ће успостављати и надгледати развој привремених демократских институција самоуправе, како би се обезбедили услови за миран и нормалан живот свих становника Косова“.¹¹

⁷ Аутор ће у раду, поред назива Косово и Метохија, који је једини званичан назив, приликом навођења докумената међународних организација и других међународних извора, користити термин Косово пошто се у међународној заједници употребљава само овај термин.

⁸ Преамбула Резолуције СБ УН 1244, (Dok. UN/RES/1244, 10. јун 1999.) Интернет, <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinfram.htm>, 25/08/09.

⁹ Резолуција СБ УН 1244, (Dok. UN/RES/1244, 10. јун 1999.), op. cit.

¹⁰ Косово и Метохија су формално остали у саставу Републике Србије и СР Југославије, али се налазе под међународном управом што значи да југословенски органи тамо нису имали никаква формалноправно утврђена стварна овлашћења. Видети: Алексић Ивона, „Заштита националних мањина на Косову и Метохији: нормативи и пракса 1999-2003“, Годишњак Удружења за међународно право Србије и Црне Горе 2000-2003, Удружење за међународно право, Београд, 2004, стр. 145.

¹¹ Резолуција 1244, op. cit.

Формулацијом „до коначног решења“ Резолуција 1244 питање коначног статуса Косова и Метохије оставила је отвореним. У Анексу 2 Резолуције истакнуто је да ће се успостављање споразума о привременом политичком оквиру, који ће обезбедити суштинску самоуправу за Косово, одвијати кроз политички процес, „узимајући у потпуности у обзир споразуме из Рамбујеа и принципе суверенитета и територијалног интегритета СР Југославије и других земаља региона, као и демилитаризацију ОВК“.¹² Наглашено је и да „преговори између страна у правцу постизања решења не треба да одлажу или ометају успостављање демократских самоуправних институција.“¹³

Резолуцијом 1244 на чело међународне цивилне управе постављен је специјални представник генералног секретара (СПГС) УН кога, после консултација са Саветом безбедности, именује генерални секретар (ГС). СПГС-у је додељена врховна законодавна и извршна власт. Специјални представник ће радити у складу са упутствима генералног секретара о начину спровођења сарадње са међународним безбедносним присуством „како би се обезбедило да оба присуства раде у правцу истих циљева и да се међусобно помажу“.¹⁴ Генерални секретар УН је дужан да Савету безбедности у редовним интервалима подноси извештаје о спровођењу ове резолуције, укључујући и извештаје руководства цивилног и безбедносног присуства.¹⁵

Власт међународне цивилне управе се заснива на активности четири стуба власти. Њих чине УНМИК (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*), у чијем је мандату целокупна цивилна администрација, ОЕБС (Организација за европску безбедност и сарадњу), задужен за организовање избора и изградњу демократских институција, Европска унија (ЕУ), којој су поверени обнова и економски развој, док последњи стуб заједнички творе УНМИК полиција и Одељење за правосуђе.¹⁶ Шефови ових стубова су истовремено и заменици СПГС-а.

¹² Резолуција 1244, Анекс 2.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Резолуција 1244, *op. cit*.

¹⁵ Први такав извештај је требало поднети у року од 30 дана од усвајања Резолуције.

¹⁶ *Људска права у Југославији 2002*, Београдски центар за људска права, Београд, 2003, стр. 429-430.

У складу са Резолуцијом 1244 међународно цивилно присуство има обавезу да, између осталог, спроводи заштиту и унапређење људских права, као и да осигура безбедан и неометан повратак свих избеглица и расељених лица у њихове домове на Косову.¹⁷

Од суштинског значаја за трајно решење ситуације на Косову и Метохији, као и за стварање услова за нормалан живот и рад свих становника покрајине јесте обезбеђивање заштите и унапређења људских права.

Ипак, упркос чињеници да је међународно присуство на Косову и Метохији уведено са циљем да „разрешити озбиљну хуманитарну ситуацију на Косову, у Савезној Републици Југославији, и осигура безбедан и слободан повратак свих избеглица и расељених лица њиховим домовима (...)“¹⁸, упркос постојања свести о значају и неопходности постојања ефикасног механизма заштите основних права свих грађана Косова и Метохије, током деценије свог мандата међународне снаге нису успеле да изврше поверене задатке. Ово поглавље има за циљ да одговори на питање да ли је узрок томе непостојање одговарајућих законских оквира или је проблем у недостатку политичке воље да се постојећи прописи доследно спроводе.

Законски оквири заштите људских права на Косову и Метохији

У складу са својим овлашћењима и са циљем наведеним у Резолуцији 1244 – обезбеђивање услова за миран и нормалан живот свих становника, први специјални представник генералног секретара, Бернар Кушнер (*Bernard Kouchner*), 15. маја 2001. године донео је Уставни оквир за привремену управу на Косову.¹⁹

У Преамбули Уставног оквира истакнуто је да ће се на територији Косова примењивати стандарди предвиђени Универзалном декларацијом о људским правима, Међународним пактом о

¹⁷ За листу одговорности међународног цивилног присуства видети текст Резолуције 1244 СБ УН.

¹⁸ Резолуција СБ УН 1244, (*Dok. UN/RES/1244, 10. jun 1999.*), op. cit.

¹⁹ *Уставни оквир за привремену самоуправу*, Интернет, http://www.unmikonline.org/pub/misc/FrameworkPocket_SRB_Dec2002.pdf, 21/01/10.

грађанским и политичким правима и његовим протоколима, Конвенцијом о одстрањивању свих облика расне дискриминације, Конвенцијом о одстрањивању свих облика дискриминације жена, Конвенцијом о правима детета, Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода и њеним протоколима, Европском повељом за регионалне језике или језике мањина, Оквирном конвенцијом Савета Европе за заштиту националних мањина, као „и други релевантни принципи који се одражавају у међународно признатим правним инструментима“.²⁰ Иако овакве одредбе упућују на поштовање и примену опште прихваћених инструмената међународног права, приметан је пропуст пошто у Уставном оквиру нису споменути Пакт Уједињених нација о економским и социјалним правима, као ни Конвенција УН о забрани мучења. То је изазвало реакцију високог комесара за људска права Уједињених нација, Мери Робинсон (*Mary Robinson*), која је изјавила да би управо ови инструменти и норме које они предвиђају „требало да представљају део сваког правног оквира установљеног од стране Уједињених нација“ (*“should be part of any legal framework established by a UN administration”*).²¹ На жалост, наведена примедба није довела до укључивања поменутих два међународноправна инструмента у састав Уставног оквира.

Поглавље 3 Уставног оквира садржи одредбе којима су регулисана људска права. Истакнуто је да ће на Косову основна људска права и слободе уживати сва лица, потпуно равноправно, без дискриминације по било ком основу.²² Предвиђено је да ће степен заштите људских права одговарати одредбама међународних инструмената наведених у преамбули Уставног оквира, односно да ће оне постати део унутрашњег правног система и као такве бити директно примењиве на територији Косова.²³

²⁰ *Ibidem*, преамбула.

²¹ *Letter by Mrs. Robinson to Mr. Steiner*, dated in March 2002, quoted in the “*Kosovo: The Human Rights Situation and the Fate of Persons Displaced from their Homes*”, Report by Mr Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, Council of Europe: Internet, [http://www.commissioner.coe.int/docs/CommDH\(2002\)11_E.doc](http://www.commissioner.coe.int/docs/CommDH(2002)11_E.doc), 20/08/09.

²² Уставни оквир, Поглавље 3: Људска права, 3.1.

²³ *Ibidem*, 3.2.

У оквиру овог поглавља посебна пажња је посвећена избеглицима и расељеним лицима. За поменуте категорије је наглашено да имају право на повратак у своје домове, као и право на повраћај имовине. С тим у вези, надлежне институције на Косову имају обавезу да, у сарадњи са високим комесаром Уједињених нација за избеглице и другим међународним владиним и невладиним организацијама, предузму све неопходне мере како би омогућили безбедан повратак избеглица и расељених лица на Косово.²⁴

Поглавље 4 Уставног оквира се односи на права заједница и њихових чланова. Образложено је да се под заједницама подразумевају „заједнице становника који припадају истој етничкој, верској или етничкој групи“.²⁵ С обзиром на постојећу демографску ситуацију, овим поглављем Уставног оквира су дефинисани положај и права чланова српске, ромске, ашкалијске, египћанске, бошњачке, турске и горанске мањине. Оваквим одредбама институције привремене самоуправе (*Provisional self-government*) изражавају подршку помирењу између заједница, покушавајући притом да створе одговарајуће услове како би се заједницама омогућило да „сачувају, заштите и развијају свој идентитет“.²⁶

У ставу 4 поглавља 4 набројана су права заједница и њихових чланова. Реч је о: праву на употребу свог језика и писма; праву на образовање на свом језику, укључујући и право оснивања образовних институција; праву на приступ информацијама на свом језику; праву на остваривање несметаног међусобног контакта, као и са члановима својих заједница унутар и изван Косова; праву на употребу и истицање симбола заједнице; праву на оснивање удружења чији је циљ унапређење интереса заједнице; праву на остваривање несметаног контакта са локалним, регионалним и међународним невладиним организацијама као и учешће у њима; праву да пружају информације на језику и писму своје заједнице, укључујући и право на оснивање и вођење сопствених медија; праву да унапређују поштовање традиције заједнице; праву на очување знаменитости од верске, историјске или културне важности за

²⁴ *Ibidem*, 3.4.

²⁵ *Ibidem*, 4.1.

²⁶ *Ibidem*, 4.3.

заједницу у чему ће им помагати надлежне власти; праву да примају и пружају услуге јавне, здравствене и социјалне заштите; праву да оснивају верске институције; праву на приступ и заступљеност у јавним електронским медијима, као и у прављењу програма на свом језику; праву да финансирају своје активности сакупљањем добровољних прилога од својих чланова или од организација изван Косова, или примањем средстава која могу обезбедити Привремене институције самоуправе или локалне јавне власти.

Уставним оквиром је предвиђено да управо институције привремене самоуправе треба да обезбеде услове у којима ће све заједнице и њихови чланови моћи да остварују наведена права.²⁷ У складу са својим овлашћењима вршилац врховне и извршне власти, СПГС, може да интервенише по потреби „како би се заштитила права заједница и њихових чланова“.²⁸ Сем тога, у поглављу 8 Уставног оквира „Овлашћења и дужности резервисани за СПГС-а“ истакнуто је да једно од резервисаних овлашћења представља „потпуно овлашћење да обезбеди да су права и интереси заједница у потпуности заштићени.“²⁹

Поглавље 10 Уставног оквира предвиђа и оснивање канцеларије омбудсмана којој сва физичка и правна лица на Косову могу подносити жалбе у вези са повредама људских права.³⁰ Посебан приоритет омбудсман треба да да „наводима заснованим на дискриминацији, укључујући дискриминацију заједница и њихових чланова, и наводима о повредама права заједница и њихових чланова“.³¹ У складу са Резолуцијом 1244 и Уставним оквиром, СПГС је 30. јуна 2000. године донео Уредбу бр. 2000/38 о оснивању институције омбудсмана на Косову.³²

Сем Уставног оквира, за права националних мањина на Косову и Метохији је од изузетне важности и Заједнички документ

²⁷ *Ibidem*, 4.5.

²⁸ *Ibidem*, 4.6.

²⁹ *Ibidem*, 8.1 (a)

³⁰ *Ibidem*, 10.1.

³¹ *Ibidem*, 10.3.

³² UNMIK/REG/2000/38, *Regulation No. 2000/38 on the Establishment of the Ombudsperson Institution in Kosovo*, Internet, <http://www.unmikonline.org>, 15/08/09.

УНМИК-а и Савезне Републике Југославије, потписан у Београду 5. новембра 2001. године.³³

Полазну основу Заједничког документа представља Резолуција 1244 из чега произилази да су овим документом прихваћене обавезе у вези са безбедношћу и људским правима, повратком избеглих и расељених лица и равноправном положају свих заједница на КиМ наведене у резолуцији.³⁴

Документ представља израз решености страна потписница за отклањање оправдане забринутости Срба и других заједница на КиМ како би се све заједнице, без икакве дискриминације, могле укључити у свакодневни живот што представља основу за мултиетничко, мултиконфесионално и мултикултурно Косово.³⁵

Део документа насловљен као „Посебне области од заједничког интереса и ангажовања“, посвећен је, између осталог, питањима безбедности, заштите и слободе кретања, несталих лица, повратку избеглица и расељених лица, имовинским правима, заштити културних споменика и добара, судству, мултиетничкој администрацији, локалним властима, образовању и информацијама и медијима.

У документу се истиче да безбедност представља кључни услов за стварање мултиетничког Косова због чега је „неопходно подићи ниво опште безбедности и заштите угрожених грађана, насеља, комуникација и места споменика културе и имовине на Косову и Метохији, као и пуну слободу кретања.“³⁶

³³ Потписник Заједничког документа за СРЈ био је Небојша Човић, председник Координационог центра за Косово и Метохију, а за УНМИК Ханс Хекеруп (Hans Haekkerup), специјални представник генералног секретара Уједињених нација. Овај документ је означио почетак интензивније сарадње између влада СРЈ и Републике Србије, с једне, и УНМИК-а, с друге стране. Интензивирању сарадње је допринело обједињавање сарадње савезних и републичких органа и стварање Координационог центра за Косово и Метохију у августу 2001. године.

³⁴ *Заједнички документ УНМИК-а и Савезне Републике Југославије*, Општи део 2, Интернет, <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinframe.htm>, 20/08/09.

³⁵ *Ibidem*, Општи део, 3.

³⁶ *Ibidem*, Посебне области од заједничког интереса и ангажовања, Безбедност, заштита и слобода кретања.

Једну од заједничких обавеза УНМИК-а и СРЈ представља решавање питања несталих лица. Истакнуто је да је за решење тог проблема неопходна сарадња и размена информација између УНМИК-а и владе СРЈ.³⁷ УНМИК је преузео обавезу „да, до 31. децембра 2002. године, истражи све неиспитане гробнице на Косову и Метохији и предузме ексхумације свих посмртних остатака, и да обради 1250 неидентификованих посмртних остатака широм Косова и Метохије у циљу њихове идентификације и враћања тела члановима породица.“³⁸ Та одредба је улила наду да би се коначно могла расветлити судбина око 4000 несталих из свих заједница. На жалост, преузета обавеза никада није испуњена.

У вези са расељеним и избеглим лицима наглашено је да је њихово право да се врате у своје домове неоспорно као и да ће УНМИК радити на томе да омогући да се ово право оствари у пракси.³⁹ Први корак представљала је одлука УНМИК-а да 2001. године отвори Канцеларију за повратак која ће бити под директним надзором СПГС-а. Канцеларија за повратак требало је да допринесе да се процес повратка одвија на адекватан начин, као и да се у читав процес укључе сви релевантни актери, односно представници привремених институција самоуправе, заједнице интерно расељених лица и избеглица, као и власти области домаћина. Успешно спровођење овог процеса изискује и обезбеђивање сигурности за повратнике.⁴⁰

Процес повратка не би требало одвајати од права избеглих и интерно расељених лица на повраћај имовине или добијање адекватне надокнаде пошто је право на приватну својину „један од камена темељаца демократског друштва“ и због тога се имовина мора вратити „законским власницима у случајевима у којима то још није учињено“.⁴¹

³⁷ *Ibidem*, Општи део, 7.

³⁸ *Ibidem*, Посебне области од заједничког интереса и ангажовања, Нестала лица.

³⁹ *Ibidem*, Општи део, 8.

⁴⁰ *Ibidem*, Посебне области од заједничког интереса и ангажовања, Повратак избеглица и расељених лица.

⁴¹ *Ibidem*, Посебне области од заједничког интереса и ангажовања, Имовинска права.

У погледу заштите културних споменика и добара потврђено је да ће се примењивати одредбе Хашке конвенције из 1954. године (*Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, Hague, 1954*).⁴²

Једно од акутних питања на Косову и Метохији представља и питање непристрасног и ефикасног судства. Иако је УНМИК већ на почетку свог мандата именовано велики број међународних судија и тужилаца, остала је потреба за повећањем њиховог броја како би се обезбедило непристрасно решавање случајева мултиетничке криминалне активности.

Једна од обавеза УНМИК-а је постепена изградња мултиетничког судства. С тим у вези, УНМИК ће размотрити наименовање судија и тужилаца из редова Срба с Косова и притом им осигурати одговарајућу безбедност како би несметано обављали свој посао. Предвиђено је да би „судије и тужиоци из редова Срба с Косова требало превасходно да раде у општинским судским областима где Срби чине већину и у мешовитим заједницама, на тај начин обезбеђујући да у косовском правосудном систему нема етничке пристрасности.“⁴³

Да би српском становништву обезбедио приступ косовским судовима УНМИК је „сагласан да одмах оформи и обезбеди људство за нову јединицу у оквиру УНМИК-овог одељења за правосуђе, која ће бити задужена за унапређивање активности у овој области, концентрисањем средстава и особља на питања доступности судова и запошљавање Срба и осталих неалбанаца у судском систему Косова и Метохије.“⁴⁴

Сем мултиетничког судства требало би радити и на стварању мултиетничке администрације која би професионално и недискриминативно обављала свој посао. УНМИК је потврдио да ће заступљеност Срба са КиМ у привременим институцијама

⁴² *Ibidem*, Посебне области од заједничког интереса и ангажовања, Заштита културних споменика и добара. О значају Конвенције видети: Ана Јовић-Лазић, „Заштита културне баштине на Косову и Метохији“ у: *Међународни проблеми* 2004, vol. 56, бр. 4, стр. 465-489.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, Посебне области од заједничког интереса и ангажовања, Судство.

самоуправе бити приближно пропорционална њиховој заступљености у Скупштини.⁴⁵

УНМИК је подржао већи степен учешћа припадника српске заједнице и у органима локалних власти. УНМИК ће „темељно поново проценити и, ако је потребно, прилагодити заступљеност Срба са Косова и Метохије у свакој општини, као и функционисање структура локалних заједница, у којима ће заступљеност Срба бити приближно пропорционална њиховој заступљености у општинским скупштинама, у циљу укључивања свих заинтересованих.“⁴⁶

У вези са остваривањем права на образовање УНМИК је требало да обезбеди да се образовање на српском језику остварује на свим нивоима, од основне школе до универзитета. Утврђено је да ће наставни програми бити усклађени са образовним системом Републике Србије и потребама тржишта рада.⁴⁷

Када је реч о праву на информисање и медијима УНМИК је преузео обавезу да „даље развија ширење информација, укључујући и из СРЈ, и медија усмерених на српску заједницу на Косову и Метохији. Ово може обухватити и оснивање нових независних телевизијских и радио станица.“⁴⁸

Нормативи садржани у „Уставном оквиру за привремену самоуправу на Косову“ и у „Заједничком документу УНМИК-а и Савезне Републике Југославије“ одговарају међународно прихваћеним стандардима о заштити људских права. У складу са нормама међународног права држава има обавезу да свим лицима под својом јурисдикцијом осигура сва међународно зајемчена људска права.⁴⁹ С обзиром на чињеницу да Косово и Метохија имају специјалан статус, ова обавеза је пренета на међународну цивилну управу.

⁴⁵ *Ibidem*, Посебне области од заједничког интереса и ангажовања, Мултиетничка администрација.

⁴⁶ *Ibidem*, Посебне области од заједничког интереса и ангажовања, Локалне власти.

⁴⁷ *Ibidem*, Посебне области од заједничког интереса и ангажовања, образовање.

⁴⁸ *Ibidem*, Посебне области од заједничког интереса и ангажовања, Информације и медији.

⁴⁹ Војин Димитријевић, Милан Пауновић у сарадњи са Владимиром Ђерићем, *Људска права*, Београдски центар за људска права, Досије, Београд, 1997, стр. 84.

Крајем 2003. године, 10. децембра, косовске привремене институције су представиле „Стандарде за Косово“, документ који је побудио нарочиту пажњу шире јавности и изазвао велико незадовољство међу косовским Србима, али и у Републици Србији и тадашњој државној заједници Србији и Црној Гори.⁵⁰ „Стандарди“ су сачињени без учешћа косовских Срба и представника Републике Србије, а сем тога, по оцени Владе Србије, не представљају „прихватљив основ за решавање кризе на КиМ и спровођење Резолуције 1244“.⁵¹ У оцени овог документа критичан став је испољио и шеф мисије Србије и Црне Горе у УН рекавши на седници Савета безбедности да њиме „нису дефинисани стандарди који воде ка стварању мултиетничког друштва на Косову“.⁵² „Стандарди“ пре личе на каталог жеља него на правни акт који би сваком појединцу, независно од његове националне или верске припадности, гарантовао несметано уживање основних права и слобода.

Скупштина Косова прогласила је у јулу 2004. пакет од 38 амандмана на Уставни оквир Косова. Предлози укључују, између осталог, преименовање највишег правног акта у Прелазни устав Косова, оснивање Уставног суда Косова, формирање шест нових министарстава, продужење наредног мандата Скупштине са 3 на 4 године и стварање услова за одржавање референдума.⁵³ Почетком децембра ступила је на снагу уредба којом се формирају још три нова министарства за заједнице и повратак, енергију и рударство и локалну администрацију.⁵⁴

Током 2004. године у Скупштини Косова донето је више закона и других одлука, од којих су поједини важни са становишта људских права. Привремени Кривични закон Косова (*Provisional Criminal Code*)

⁵⁰ Људска права у Србији и Црној Гори 2003, Београдски центар за људска права, Београд, стр. 390-391.

⁵¹ *Ibidem*, стр. 391.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Focus Kosovo, jun - avgust 2004*, Интернет, www.unmikonline.org/serbian/pub/focuskos/, 25/09/09.

⁵⁴ UNMIK/REG/2004/50 on the Establishment of New Ministries and introduction of Posts of Deputy Prime Minister and Deputy Ministers in the Executive Branch (2. decembar 2004), www.unmikonline.org/regulations/2004/.

и Закон о кривичном поступку Косова (*Provisional Criminal Procedure Code*), донети током 2003, ступили су на снагу 6. априла 2004. Сличан закон који регулише малолетничку одговорност (*Juvenile Justice Code*) ступио је на снагу 20. априла 2004.⁵⁵ Закон о извршењу кривичних санкција ступио је на снагу 19. фебруара 2005.⁵⁶

СПГС је 7. јуна 2004. прогласио Закон о једнакости полова који је имао за циљ успостављање једнаких могућности за учешће оба пола у свим областима друштвеног живота и израду косовског Програма за родну равноправност.⁵⁷

Омнибус Закон против дискриминације,⁵⁸ проглашен је 20. августа 2004. године чиме је битно побољшано нормативно регулисање дискриминације на Косову. Дискриминација је дефинисана чланом 3 Закона у складу са најважнијим међународним стандардима. Исти члан предвиђа забрану сваке непосредне и посредне дискриминације, по било ком основу, што практично значи да постоји могућност забране дискриминације и по основима који нису изричито наведени. Онај ко је претрпео дискриминаторно поступање дужан је да презентује чињенице из којих се може закључити да је постојала директна или индиректна дискриминације. На починиоцу је терет доказивања да дискриминаторно поступања у конкретном случају није било (чл. 8). Тело задужено за пријем и разматрање жалби које се односе на дискриминаторно поступање је институција омбудсмана на Косову (чл. 10). У делу о санкцијама Закон углавном предвиђа могућност изрицања новчаних казни (чл. 9, ст. 1 и 2), али је суду остављена могућност доношења посебних мера тзв. афирмативне акције (чл. 9, ст. 3). Новац прикупљен наплатом новчаних казни биће употребљен за конституисање Центра за једнако поступање (*Centre for Equal Treatment*) (чл. 9, ст. 5).

⁵⁵ Focus Kosovo, mart – maj 2004 www.unmikonline.org/serbian/pub/focuskos/.

⁵⁶ UNMIK/REG/2004/46 on the Law of Execution of Penal Sanctions, (19. novembar 2004), www.unmikonline.org/regulations/2004/.

⁵⁷ UNMIK/REG/2004/18 on the Promulgation of the Law on the Gender Equality in Kosovo (7. jun 2004), www.unmikonline.org/regulations/2004/.

⁵⁸ UNMIK/REG/2004/32 on the Promulgation of Antidiscrimination Law (20. avgust 2004) www.unmikonline.org/regulations/2004/.

У намери да се побољша опште стање људских права у Покрајини званичници УН и СЕ потписали су крајем августа 2004. два споразума који имају за циљ надзор над применом важних међународних стандарда у области људских права и превенцији тортуре.⁵⁹

Специјални представник на Косову и Метохији прогласио је средином марта 2005. Уредбу бр. 2001/15, којом се мења уредба из 2001. године о извршном огранку привремених институција самоуправе.⁶⁰ Овом Уредбом успостављена су, у оквиру извршне власти Косова, нова министарства: финансија и привреде, трговине и индустрије, образовања, науке и технологије, културе, омладине и спорта, здравства, рада и социјалног старања, транспорта и комуникација, јавних служби, пољопривреде, шумарства и развоја села, околине и просторног планирања, за заједнице и повратак, енергије и рударства и локалне самоуправе.

У априлу 2005. проглашена је Уредба о уласку лица на Косово и изласку са Косова.⁶¹ Овом Уредбом су уведена правила којима се ограничава слобода кретања под изговором специфичних околности на територији Косова. Уведене су категорије лица која могу да улазе и бораве на територији Косова, а затим, прописује правила и услове за кретање сваке од наведених категорија. Тако, на пример, на Косово на неодређено време могу да уђу: носиоци путне исправе УНМИК, лица која имају личну карту која показује да је реч о лицу које је стални становник Косова, издржавани члан породице млађи од осамнаест година или супружник лица која поседују наведене исправе, или лице које је овлашћено од стране управног органа на основу прописа Владе.

⁵⁹ Првим споразумом о техничкој сарадњи предвиђено је да ће примену Оквирне конвенције о заштити националних мањина надзирати Комитет министара СЕ, уз обавезу УНМИК да доставља релевантне информације. Другим документом о техничкој сарадњи који се односи на Европску конвенцију о спречавању тортуре, нехуманог и понижавајућег поступања или кажњавања омогућава се независном комитету експерата да испитује поступање с особама лишеним слободе на Косову. UNMIK, *News and Developments: Kosovo: UN and Council of Europe sign important human rights accords* (23. avgust 2004), www.unmikonline.org.

⁶⁰ Видети: *Извештај 2001*, IV.1.2, стр. 378.

⁶¹ UNMIK/URED/2005/15, 16. mart 2005. godine, www.unmikonline.org/serbian/regulations/2005/-RSC2005_15.pdf.

Када је реч о једном од актуелних проблема – трговини људима забрањена је Уредбом УНМИК бр. 2001/4,⁶² коју прати и Административна наредба за њено спровођење. Административном наредбом именован је координатор за помоћ жртвама при Одељењу за правосуђе. Ово кривично дело покривено је и одговарајућим поглављима Привременог закона о кривичном поступку и Привременог кривичног закона Косова.⁶³ Привремени кривични закон у великој мери је испуњавао међународне стандарде и чак имао боља решења него кривично законодавство које је у то време било на снази у Србији и Црној Гори.⁶⁴

У априлу 2005. године завршена је израда косовског Акционог плана за борбу против трговине људима.⁶⁵ Административна наредба за спровођење Уредбе УНМИК бр. 2001/4 (бр. 2005/3) о именовану координатора за помоћ жртвама, установљавању фондова за обезбеђивање финансијске помоћи и накнаде жртвама трговине људима и оснивању Панела за преиспитивање, као и о обезбеђивању допунске помоћи жртвама трговине људима и сведоцима изван Косова, ступила је на снагу 11. фебруара 2005. године. Основни задатак Панела је да испитује жалбе на одлуке координатора за помоћ жртвама трговине људима.⁶⁶

Наредне 2006. године у погледу прописа који доприносе заштити и унапређењу људских права усвојени су Закон о породици, Закон о

⁶² Види: UNMIK/REG/2001/4 www.unicri.it/TraCCC%20docs/UNMIK_Reg.2001-04.doc.

⁶³ Види у Привременом кривичном закону Косова (УНМИК/УРЕД/2003/25, Сл. лист РЦГ, 6. јул 2003) Успостављање ропства, услова сличним ропству и присилног рада (чл. 137), Кријумчарење миграната (чл. 138), Трговина људима (чл. 139), Задржавање личних исправа жртава ропства или трговине људима (чл. 140), Омогућавање проституције (чл. 210), Организовани криминал (чл. 274), Заstraшивање током кривичног поступка против организованог криминала (чл. 310) итд.

⁶⁴ Тако на пр. превоз лица у ропском односу је кажњиво без обзира на то да ли се лице пребације преко границе или унутар државне границе (чл. 137), инкриминисана је куповина услуга које пружају жртве трговине људима (чл. 139, ст. 5 и 6), а предвиђено је и одузимање имовинске користи прибављене кривичним делом од предузећа или друге организације (чл. 82-85).

⁶⁵ Види: Интернет, www.pm-ksgov.net/speech_article.php?id_article=2277, 05/10/2009.

⁶⁶ Види: Интернет, www.unmikonline.org/serbian/regulations/admdirect/2005/ADSC2005_03.pdf, 07/09/2009.

слободи вероисповести на Косову, Закон о употреби језика и Закон о културном наслеђу.⁶⁷ И даље се тежило да се кроз усвајање законских аката остави утисак постојања политичке воље да се стање људских права усклади са међународним стандардима. Ипак, један акт се истиче контроверзношћу. Реч је о Административном упутству бр. 04/2006 о спровођењу закона против дискриминације.⁶⁸ Упутство је донето две године након усвајања Закона и требало је да регулише значајна питања, као што су природа, састав и одговорности тела задужених за унапређење једнаког поступања, тела одговорна за спровођење Упутства и временске рокове за њихово успостављање. Један од главних циљева Упутства је било успостављање „практичних и јасних дефиниција права и обавеза оних који тврде да су жртве дискриминације“,⁶⁹ будући да је Закон против дискриминације написан тако да спречи и санкционише веома софистициране облике дискриминације. Овај циљ је, међутим, Упутством само делимично остварен. Општа оцена је да је енглеска и српска верзија пуна правописних грешака због којих поједине одредбе имају контрадикторно значење.⁷⁰

Тумачење Упутства постаје још већи изазов када се увиди да све три језичке верзије садрже у појединим члановима различит број одредби. Нарочито је забрињавајуће то што Упутство озбиљно одступа од текста Закона против дискриминације будући да је списак забрањених основа дискриминације на који се позива, непотпун и делимично измењен у односу на онај дат чланом 2 (а) Закона.

⁶⁷ Видети: *Људска права у Србији 2006. право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2007, стр. 270.

⁶⁸ Административно упутство бр. 4/2006 о спровођењу Закона против дискриминације од 5. маја 2006. Наведено према: *Људска права у Србији 2007 право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2008, стр. 259.

⁶⁹ *Op. cit.*

⁷⁰ Примери су бројни и често су на граници апсурда. У члану 6 и енглеске и српске верзије, у ком се Канцеларији за добру управу поверава јавна кампања против дискриминације, Упутство прописује обавезу исте те Канцеларије да обезбеди информације о „местима и одговарајућим институцијама где свако лице може да се обрати, да поднесе захтев или да добије одговор ако претендира да је жртва дискриминације“. Овде се у енглеском тексту користи глагол *to pretend* који може да значи претварати се, или пак претендовати. У сваком случају ради се о врло чудном избору речи. Према: *Људска права у Србији 2007*, стр. 260.

Ове озбиљне мањкавости Административног упутства бр. 04/2006 наводе на закључак да је процес спровођења Закона против дискриминације, још увек скоро на самом почетку. Да иронија буде већа, једна од основних одредаба Закона против дискриминације – забрана дискриминације по основу језика (чл. 2 (а)) – прекршена је у самом упутству које је требало да му да оперативну вредност.⁷¹

Када је реч о нормативима из 2007. године којима се регулише област људских по важности истичу се следећи.

Специјални представник генералног секретара УН за Косово издао је Уредбу УНМИК-а бр. 2007/3 којом је измењена и допуњена Уредба УНМИК-а бр. 2006/12605 о успостављању Саветодавног већа за људска права, не би ли оно коначно почело да постоји. Веће располаже само саветодавним овлашћењима и може разматрати само „жалбе које се односе на наводна кршења људских права која су се десила после 23. априла 2005. године или која произилазе из чињеница које су настале пре овог датума, када те чињенице доводе до настављања кршења људских права“.⁷²

Уредбом УНМИК-а бр. 2007/15 којом се мења и допуњује Уредба УНМИК-а бр. 2006/06 о институцији Омбудсперсон на Косову поједностављена је процедура избора омбудсмана.⁷³

Косовска влада је фебруара 2007, након проглашења Закона о службеним језицима, усвојила и Административно упутство бр. 3/2007 о саставу и надлежностима Језичке комисије. Предвиђено је да се ово тело бави пријемом жалби и спровођењем истрага усмерених ка „заштити службених језика и њиховог равноправног статуса на Косову, као и обезбеђивању заштите за језике заједница чији матерњи језик није службени“. Након тога је Министарство за јавне службе издало Административно упутство бр. 2007/01-МПС о одређивању административних санкција за кршење Закона о употреби језика.⁷⁴

⁷¹ *Ibidem.*

⁷² Одељак 2 Уредбе УНМИК-а бр. 2006/12 о успостављању Саветодавног већа за људска права од 23. марта 2006. Наведено према: *Људска права у Србији 2007 право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2008, стр. 259.

⁷³ *Ibidem.*

⁷⁴ *Ibidem.*

По оценама аналитичара Београдског центра за људска права, као значајан корак напред у обезбеђивању поштовања људских права у оквиру привремених институција у 2007. години може се сматрати Административно упутство о јединицама за људска права у министарствима Косовске владе које је издао председник Владе. Циљ овог упутства био је да се одреди структура јединица за људска права које је требало да буду успостављене у оквиру сваког ресорног министарства, дефинисањем њихове величине, структуре и обима њихових задатака. Упутство је предвидело и обавезу редовног извештавања и размену информација са другим министарствима и осталим владиним структурама, као и сарадњу са институцијом Омбудсманом. На жалост, вредност овог упутства је умањена чињеницом да је недоступно и да постоје озбиљна неслагања између верзија објављених на два службена језика.⁷⁵

Током 2008. године на Косову скуп правних текстова из различитих извора одавао је још замршенију слику. Не само што је већина правних аката који су важили у 2007. години остала на снази, него је после једностраног проглашења независности ступио на снагу и потпуно нови корпус закона. Посебна карактеристика нових правних извора у односу на старе је у томе да их није прогласио специјални представник генералног секретара него тзв. председник новопроглашене државе, што показује тежњу тамошње политичке елите да успостави пуну државност. То, међутим, отежава чињеница да Резолуција Савета безбедности 1244 остаје на снази.⁷⁶

Устав је усвојен 9. априла и ступио је на снагу 15. јуна 2008. године. Овај правни акт је у потпуности ослоњен на Ахтисаријев план и његове одредбе се тумаче у складу с овим документом, а „ако постоји несклад између одредби Устава, закона и других правних аката (...) и одредби Споразума, превладаће Споразум“ (чл. 143, ст. 3 Устава). Друго поглавље Устава у потпуности је посвећено заштити људских права и основних слобода. Устав проглашава непосредно приме-

⁷⁵ *Ibidem.*

⁷⁶ Према извештају генералног секретара о Мисији привремене управе УН на Косову од 12. јуна 2008, „Чекајући инструкције Савета, УН ће наставити да делује сматрајући да је резолуција 1244 (1999) и даље на снази и спроводиће свој мандат у складу с околностима које се мењају.“ У истом документу генерални секретар је подвукао да ће „међународна одговорност УН бити ограничена степеном њихове делотворне контроле.“ Dok. UN S/2008/354, стр. 2-4.

њивим све међународне инструменте које је међународна администрација већ била увела у правни систем.⁷⁷ Постојање Међународног пакта о економским и социјалним правима, као и Конвенције о забрани мучења поново су пренебрегнути.

Члан 22 такође прописује да међународни инструменти имају приоритет у односу на законе и друге локалне прописе. Штавише, према члану 53 „међународно призната људска права и основне слободе гарантоване овим актом тумачиће се у складу с пресудама Европског суда за људска права.“

Устав забрањује дискриминацију. Према члану 24 „нико неће бити дискриминисан по основу расе, боје коже, пола, језика, вере, политичких и других ставова, националног и социјалног порекла, везе с неком заједницом, имовине, социјалних и економских услова, сексуалне оријентације, рођења, инвалидитета или другог личног статуса“.

Поглавље III односи се на права усмерена на широку правну заштиту „традиционално присутних заједница“ и њихових чланова (чл. 57). Зајемчује им се право на „једнаку заступљеност у јавним телима и јавним предузећима на свим нивоима, укључујући нарочито полицијску службу у областима које насељавају припадници заједница“ (чл. 61). Набраја се и листа права која треба да заштите мањинске заједнице од асимилације и за то успоставља одговорност косовских власти. Такође се предвиђа образовање Саветодавног већа заједница, усмереног ка обезбеђивању њихових права на централном нивоу, као и неколико других механизма који треба да обезбеде адекватну представљеност мањинских заједница у институцијама локалних власти.

Закон о заштити и унапређењу права заједница и њихових чланова на Косову усвојен је као један од закона из такозваног „Ахтисаријевог пакета“ и предвиђа посебне мере у корист

⁷⁷ Универзална декларација о људским правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима и пратећи протоколи, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода и протоколи, Оквирна конвенција Савета Европе за заштиту националних мањина, Конвенција против мучења и других сурових, нечовечних или понижавајућих казни и поступака, Конвенција о елиминацији свих облика расне дискриминације, Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена, Конвенција о правима детета.

традиционалних заједница и њихових чланова. Њиме се штите кључне вредности мањинских заједница, као што су: идентитет (чл. 2), језик (чл. 4), симболи (чл. 5), култура (чл. 5), приступ информацијама (чл. 6), слобода мисли, савести и вероисповести (чл. 7), образовање (чл. 8), економске могућности (чл. 9), здравље (чл. 11), учешће у политичком животу и представљеност (чл. 11) итд.

Имајући на уму досадашње законодавство у области образовног система, најрадикалнију промену представља уношење ставова 5 и 6 члана 8, који се баве правом на образовање мањинских заједница. У члану 8.5 истиче се да „школе у којима се настава одвија на српском језику могу да примењују наставни програм или уџбенике које је осмислило Министарство образовања Републике Србије пошто обавесте косовско Министарство образовања, науке и технологије, а у поступку који утврђује Закон о локалном образовању“. У ставу 6 се даље прописује да ће Универзитет у Северној Митровици „бити аутономна јавна институција високог образовања“ и да ће „општина Северна Митровица бити одговорна за универзитет на српском језику у складу са законом.“

Закон о Уставном суду полази од тога да тај суд треба да има широку могућност да штити људска и мањинска права гарантована Уставом и другим законима. Према члану 47, „сваки појединац има право да тражи правну заштиту од Уставног суда када сматра да су му права гарантована Уставом повређена од стране јавних власти“. Појединачни захтев може се поднети пошто је подносилац исцрпео све правне лекове предвиђене законом (чл. 47).

Према Глави VIII Устава, Уставни суд треба да има последњу реч у тумачењу Устава и сагласности закона с његовим начелима. Од самог почетка рада УНМИК постојала је идеја да се створи посебно тело које би било надлежно да тумачи законе и одређује њихов положај у правној хијерархији. Давање овакве надлежности Уставном суду може се посматрати као добар покушај да се умањи правна несигурност која постоји на Косову.

Да би се обезбедила улога мањинских заједница у избору носилаца правосудних функција, члан 6 Закона о Уставном суду одређује обавезно учествовање представника Консултативног већа за заједнице у процесу процене кандидата. С истим циљем, став 6 истог члана одређује да позив за предлагање кандидата треба да се објави у

штампаним и електронским медијима „укључујући и оне прихваћене од стране мањинских заједница“.

Нема сумње да је за ефикасно спровођење међународноправних обавеза у пракси најпре неопходно испунити одређене услове. Први услов, да међународне норме представљају део унутрашњег права, на територији Косова и Метохије испуњен је пошто су оне саставни део Уставног оквира.⁷⁸ Други услов је „стварно спровођење у живот међународног режима људских права“, односно њихова имплементација.⁷⁹ Имплементација се „најчешће своди на исправну примену инструмената о људским правима“.⁸⁰

Општи је утисак да је на Косову и Метохији, од доласка међународних снага, комбиновањем прописа проистеклих из различитих извора, створен збуњујући и сложен правни систем. Поред правних текстова које је донела администрација УНМИК-а, у круг закона који су у примени на Косову улазе и закони које је донела Скупштина Косова, а који је потом прогласио специјални представник генералног секретара УН (СПГС), као и закони који су важили на Косову *на дан* 22. марта 1989. године. Ако је реч о областима које нису покривене наведеним изворима, примењују се и закони донесени *после* 22. марта 1989, под условом да нису дискриминаторни и да су у складу с међународним стандардима у области заштите људских права.

Правни систем састављен из тако великог броја неповезаних извора неизбежно карактерише недостатак правне сигурности и транспарентности. Не само да је тешко установити који се закон примењује у некој конкретној ситуацији, већ проблем постаје и сама доступност важећих закона. Док је старе југословенске законе који се још примењују на Косову готово немогуће наћи, остали закони – укључујући и непосредно примењиве међународне инструменте за заштиту људских права – често нису преведени на службене језике или се до њих може доћи само путем Интернета.

Додатна сметња лежи у чињеници да, готово по правилу, ни правни акти које усваја косовска скупштина ни они које доноси

⁷⁸ В. Димитријевић, М. Пауновић, *Људска права*, *op. cit.* стр. 86.

⁷⁹ *Ibidem*, стр. 85.

⁸⁰ *Ibidem*, стр. 85.

УНМИК не садрже прелазне одредбе која би указивале на законске прописе или одредбе који датим актом бивају укинати. Уместо тога, на снази је општа одредба о укидању свих других закона или одредби који противрече одредбама новоусвојеног акта. Обично је још мање јасно који је од закона из времена Југославије још увек примењив, тј. који од њих нису дискриминишући. Разлог за то лежи у околности да још увек не постоје више судске инстанце надлежне да се баве овим питањима. Посебно веће Врховног суда за уставна питања, које је предвиђено у глави 9.4.11 Уставног оквира, никада није основано. Уставним оквиром су предвиђене само функције овог већа и субјеката који могу иницирати поступак, међутим није одређен број судија као ни начин рада тог Већа. Одељење УНМИК-а за правне послове, које је одређено да буде давалац ауторитетног тумачења уредби УНМИК-а, овим се послом ретко бавило, остављајући бројна правила везана за заштиту људских права без практичног дејства. Готово без изузетка, закони и уредбе у примени на Косову ступају на снагу одмах по објављивању од стране специјалног представника генералног секретара УН, тј. без *vacatio legis* као временског периода између објављивања закона и његовог ступања на снагу.⁸¹ Ово продужује временски период потребан за спровођење закона и – када је реч о прописима релевантним за заштиту људских права – доводи до тужне слике правног система у коме се правни текстови доносе само зато да би се показало како се стандарди људских права испуњавају, а не зато што постоје одговарајуће институционално уређење и спремност за њихово спровођење.

Поставља се питање у којој мери су међународни стандарди из области људских права остварени на Косову и Метохији, у којој мери и да ли стварно свако лице у сваком тренутку има могућност да несметано ужива основна права и слободе, а у случају да му је неко од тих права повређено да ли има могућност да „исходи

⁸¹ Основна сврха овог института је да пружи прилику појединцима и институцијама на које се пропис односи да се прилагоде и припреме за новонасталу правну ситуацију. Као такав *vacatio legis* је неопходна особина приступачног и транспарентног правног система. Наведено према *Извештају Београдског центра за људска права за 2007. годину*, *op. cit.*

одлуку којом ће оно бити васпостављено и/или му бити дато друкчије задовољење.“⁸²

Заштита људских права на Косову и Метохији у пракси

Врло брзо након распоређивања међународних снага на територији Косова и Метохије постало је јасно да оне не успевају да обезбеде основне услове за миран и сигуран живот припадника свих етничких заједница.

На основу докумената, који се у погледу заштите људских права примењују на Косову и Метохији, могло би се закључити да је ова област мање-више у складу са међународним стандардима којима је ова материја регулисана.⁸³ Ипак, стварност је у супротности са овим стандардима. Стање људских права у јужној српској покрајини није задовољавајуће. Основни разлог лежи у чињеници да ни после деценије од успостављања међународне управе на Косову и Метохији нису створени услови у којима се примена и заштита људских права могу гарантовати. Ово потврђују не само искуство становника Косова и Метохије, припадника српске и осталих мањинских заједница, већ и извештаји међународних владиних и невладиних организација које се баве људским правима од 1999. године до данас. Није случајно Амнести Интернешнал (*Amnesty International*) убрзо по окончању интервенције НАТО-а, саопштио да је кампања за људска права на Косову далеко од завршетка, уз напомену да је у пролеће 1999. године међународна заједница интервенисала на Косову у циљу спречавања хуманитарне катастрофе, а да се на крају те исте године кршење људских права и даље свакодневно наставља и спроводи.⁸⁴ Због тога је ова организација упутила апел међународној заједници да „одржи

⁸² *Ibidem*, стр 93.

⁸³ Видети посебно: UNMIK/REG/1999/24 *On the Law Applicable in Kosovo*, 12. decembar 1999, Odeljak 1, 1.3; UNMIK/REG/2000/59, *Amending UNMIK Regulation No 1999/24 on the Law Applicable in Kosovo*, 27. oktobar 2000; UNMIK/REG/2001/9 (*Ustavni okvir*), 15. maj 2001, Poglavlje 3, Odeljak 3.3.

⁸⁴ *Amnesty International urged. FROM Kosovo six months on...Amnesty International*, 23 December 1999, Internet, 15/05/03, <http://www.amnesty.org>.

своја обећања и удвостручи напоре како би осигурала поштовање и заштиту људских права за сваког на Косову.”⁸⁵

Обезбеђивање поштовања и заштите људских права зависи од постојања одговарајућег степена безбедности. Међународна заједница није успела да битније побољша безбедносну ситуацију. Незадовољавајући степен безбедности представља извор ограничења не само слободе кретања већ и многих других права. Недостатак безбедности се налази у корену свих проблема са којима се припадници мањинског становништва на територији Косова и Метохије свакодневно суочавају. Овакво безбедносно окружење неповољно утиче и на повратак избеглих и расељених лица што, такође, представља једну од обавеза и одговорности међународне управе.

Већ у првим месецима њеног мандата догодио се стравичан злочин чији починиоци до данас нису приведени правди. Наиме, 23. јула 1999. године на својим њивама је из заседе код села Старо Грацко убијено 14 жетелаца.⁸⁶ УНМИК полиција је тек у октобру 2007. године због сумње да је учествовао у убиству жетелаца ухапсила Миљазима Битићија (30) из Великог Аласа код Липљана.

Међутим, због недостатка доказа Битићи је после два месеца пуштен на слободу. Државни секретар у министарству за Косово и Метохију Оливер Ивановић изјавио је да је случај Старог Грацког пример нефункционисања правосудних органа у покрајини и олаког преласка преко великог броја жртава.⁸⁷

Још један злочин који је узнемирио јавност било је минирање аутобуса „Ниш експреса” 16. фебруара 2001. године у близини Подујева. Жртве терористичког напада у селу Ливадице били су Срби који су аутобусом кренули у Грачаницу за Задушнице. Погинуло је 12 Срба, а њих 40 је теже или лакше рањено.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ *Крв у житу*, НИН, 2353, 29. јул 1999, Интернет, <http://nin.co.rs/arhiva/2535/tema.html>, 11/12/2009.

⁸⁷ Парастос жртвама злочина у Липљану, 23. јул 2009. године, Интернет, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2009&mm=07&dd=23&nav_id=372775.

Експлозив је био подметнут у канализационој цеви испод пута код Подујева, у делу Косова који је искључиво настањен албанским становништвом.

Овај напад представља један од најтрагичнијих примера терора и страдања Срба на Косову од завршетка рата 1999. године и доласка међународних снага. Према тадашњим оценама, циљ напада је био да се још више застраши преостало српско становништво.

Амнести Интернешнал се огласио овим поводом и затражио окончање намерних напада на српске цивиле.⁸⁸ Оцењено је да је у позадини овог инцидента намера да се застраше преостали становници српске и осталих мањинских заједница на Косову и Метохији. Ова организација је, истовремено, од УНМИК-а затражила да обезбеди да се сви они који су одговорни ухапсе и приведу правди.⁸⁹

Један од главних осумњичених за овај терористички акт косовски Албанац Фљорим Ејупи успео је, након хапшења, да побегне из војног затвора у америчкој бази „Бондстил“ код Урошевца. Он је поново ухапшен у јуну 2004. у Тирани и неколико дана касније предат УНМИК полицији.

Судско веће УНМИК-а је Ејупија у јуну 2008. године прогласило кривим за овај напад и осудило га на 40 година затвора. Међутим, Еулекс је у другостепеном судском поступку, позивајући се на недостатак доказа, ослободио Фљорима Ејупија. У званичном саопштењу истакнуто је да је Ејупи ослобођен због недостатка доказа, као и да ће судско веће пресуду накнадно писмено образложити.⁹⁰ Мисија Еулкса наводи да је одлуку, без уплива било каквих политичких утицаја, донело петочлано веће Врховног суда, од којих је троје из мисије Европске уније и двоје локалних судија.⁹¹

Очекивано, Ејупи је био веома задовољан пресудом и по пуштању из затвора Дубрава изјавио да је цело суђење било намештено.

⁸⁸ *AI Index: EUR 70/003/2001 News Service Nr.29*, Internet, 20/11/02, <http://web.amnesty.org>.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ *A Decision on the 'Nis Express' case*, Press Release, EULEX, Priština, 13 March 2009, Internet, http://www.eulex-kosovo.eu/news/docs/press_Releases/EULEX-Press-Release-Nis-Express-case-Eng.pdf, 10/10/2009.

⁹¹ *Ibidem*.

С друге стране, адвокат породица убијених и повређених истакао је да је истрагом утврђено како је Ејупи био у близини места злочина јер је на месту одакле је активирана експлозивна направа нађен опушак цигарете на којем су били Ејупијеви отисци.

Државни секретар у министарству за Косово и Метохију Оливер Ивановић сматра да је оваквом одлуком Еулекс довео у питање свој кредибилитет.⁹²

Председник Координационог центра за Косово и Метохију, Звонимир Стевић изјавио је поводом ослобађања Ејупија: „Ослобађајући Фљорима Ејупија, осуђеног на 40 година затвора због минирања аутобуса код Подујева, 2001. године, када је погинуло 12 српских цивила, суд Еулекса је исказао невероватну брзину у проналажењу елемената за поништење првобитне пресуде УНМИК-овог суда“. Додао је да та ослобађајућа пресуда буди многе сумње, пре свега у објективност Еулексових судија и мисије Еулекс у целини.⁹³

Портпарол српског Тужилаштва за ратне злочине, Бруно Векарић, оценио је да ослобађајућа пресуда суда Еулекса за Фљорима Ејупија „неће допринети помирењу у региону“.⁹⁴ Нагласио је да таква одлука суда Еулекса „неће помоћи у успостављању стабилизације политичких односа између међународних снага на Косову и Метохији и наших политичких фактора“. Такође је изразио бојазан да ће оваква пресуда отежати комуникацију која је недавно успостављена са Еулексом „на релацији правосуђе-правосуђе“. Векарић је поставио питање, уколико суд Еулекса има доказе да Ејупи није починио злочин, ко онда јесте и додао да би, у том случају, праве починиоце требало ухапсити пошто се ослобађајућом пресудом не може заташкати злочин у којем је погинуло 12, а 22 Срба повређено.⁹⁵

⁹² *Косово: Ослобођен бомбаш на српски аутобус*, Интернет, <http://www.mondo.rs/v2/tekst.php?vest=127682>, 15/09/2009.

⁹³ *Фљорим Ејупи на слободи*, Вечерње новости, 13.03.2009, Интернет <http://www.vecernje-novosti/fljorim-ejupi-na-slobodi/1074692,10/10/2009>.

⁹⁴ *Ослобођен оптужби за минирање*, Интернет, http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2009&mm=03&dd=13&nav_id=349823.

⁹⁵ *Op. cit.*

Према подацима Координационог центра Владе Србије за Косово и Метохију из 2003. године, са којима је био упознат и Савет безбедности, ситуација у покрајини се није могла описати као стабилна.⁹⁶ Положај мањина на територији Косова и Метохије представљао је разлог за забринутост и овај простор претварао у потенцијално кризно жариште. Да би се то избегло од највећег значаја било је постизање политичке стабилности за чије је остваривање било неопходно поштовање права мањинских заједница, као и решавање питања повратка избеглих и расељених лица својим домовима. Међутим, ниједан од ових циљева се није могао спровести уколико међународне снаге не извршавају своје обавезе.

Извештаји омбудсмана на Косову у прве четири године присуства међународних снага указивали су на то да није дошло до побољшања опште безбедносне ситуације. Разлог више за забринутост лежао је у томе што је припадницима међународних снага гарантован имунитет у обављању својих дужности које проистичу из одредаба Резолуције 1244. Срж проблема је у томе што се они врло често не придржавају међународноправних стандарда из области заштите људских права.⁹⁷ У свом извештају за 2002/2003. годину Марек Новицки (*Marek Nowicki*) упутио је оштре критике на рачун УНМИК-а због чињенице да, иако контролише судство, законодавну власт и полицију, не предузима никакве конкретне мере у случајевима кршења људских права, већ и сам доприноси томе. Такво стање доводи до даљег погоршања и иначе тешког положаја Срба и других мањинских заједница. По његовом мишљењу оваквим понашањем УНМИК показује „индиферентност према владавини права која се налази у темељима остатка Европе“.⁹⁸

⁹⁶ Čović: Kosovo Far From Functional Institutions, Internet, 30/03/03, <http://www.mfa.gov.zu/Foreinframe.htm>.

⁹⁷ Видети излагање Марек Антонија Новицког (Marek Antony Nowicki), омбудсмана на Косову, на Четвртој европској конференцији о омбудсману. Интернет, 20/11/03, <http://www.ombudspersonkosovo.org/doc/others/Cracow.2002.doc>.

⁹⁸ Ombudsperson Institution in Kosovo, Third Annual Report 2002-2003, Addressed to the Special Representative of the Secretary General of the United Nations. Internet, <http://www.ombudspersonkosovo.org/doc/spec%20reps/3-rd%20ANNUAL%20REPORT%20%2030-06-2003%20English.doc>.

Сем тога, Омбудсман је замерао УНМИК-у због стварања правног хаоса доношењем нових уредби које не представља у медијима иако је на то обавезан. Да иронија буде већа, у канцеларији Омбудсмана су сасвим случајно сазнали да је на уредбу којом је ова институција основана 15. априла 2003. донет амандман о чему Омбудсман никада није обавештен! Исто тако, учињен је „пропуст“ – амандман није преведен ни на српски ни на албански језик.⁹⁹

Иако би се могло рећи да је општа безбедносна ситуација, у првих пар година мандата међународних снага, за припаднике мањинских група у појединим деловима Косова и Метохије у извесној мери побољшана, у целини гледано ситуација је и даље веома тешка. Питање повратка расељених лица је остало врло неизвесно. Због непостојања одговарајућих безбедносних гаранција основно људско право – право на живот доведено је у питање. Чињеница је да међу припадницима мањинских заједница и даље постоји атмосфера страха, баш као што је и даље присутна етничка нетрпељивост.

По званичним подацима у 2002. години је дошло до опадања броја убиства и других видова тешког насиља и малог побољшања положаја мањина. Статистички подаци коришћени у годишњем извештају Београдског центра за људска права о стању људских права у Југославији показују да је, у првих девет месеци 2002. године, на Косову забележено 51 убиство и 102 покушаја убиства што је за 43, односно 44 одсто мање него у истом периоду претходне године. Приближно у истој мери опао је и покушај отмица. У првих девет месеци 2002. године укупно их је регистровано 81, односно 40.¹⁰⁰ И поред тога основну карактеристику косовске свакодневице и даље су представљали застрашивања, малтретирања, физички напади, паљевине чије су жртве најчешће припадници мањинских заједница. Овакви инциденти сведоче да на Косову још увек није изграђена међуетничка толеранција.

Извештај ОМИК (Мисија ОЕБС на Косову) о положају мањина у 2002. закључује да су „мањине и даље изложене нападима, нарочито

⁹⁹ *Ibidem.*

¹⁰⁰ *Focus Kosovo, Nine Months Crime Statistics*, октобар 2002. Наведено према: *Људска права у Југославији 2002*, *op. cit.*

када се крећу ван својих одређених пребивалишта, иако је број инцидентата у паду.¹⁰¹ Осим тога, у извештају се наводи да озбиљнији инциденти јесу у паду, али се стиче утисак да су тежи инциденти уступили место насиљу нижег интензитета, нарочито када је реч о паљевини, крађи стоке, или каменовању возила којима се мањине крећу ван својих енклава. Инцидентата овог типа је било више у 2002. него у претходним годинама. Поменути извештај о мањинама упозорава да „насиље нижег интензитета такође служи да би подсетило да озбиљнији или фатални случајеви могу да се догоде и догађају се, додуше у ређим интервалима него раније, али претња озбиљним насиљем остаје увек присутна, због чега је тешко да се ниво поверења мањина подигне“.¹⁰²

И у извештају Међународне кризне групе (*International Crisis Group*, у даљем тексту: МКГ) такође се закључује да је пад у броју насилних инцидентата делимично повезан са чињеницом да су се Срби регруписали у безбедне енклаве, да им је кретање ограничено и да их је на Косову мање.¹⁰³ Ипак, мора се указати на чињеницу да тзв. безбедне средине нису гаранције да до насиља неће доћи. Један од примера је догађај из Обилића с почетка јуна 2003.¹⁰⁴ На жалост, овај догађај је само представљао увод у велики број инцидентата у чијој се позадини, без икакве сумње, налазе мотиви етничке нетрпељивости. Велику узнемиреност је изазвало убиство четворице српских младића у августу месецу у Гораждевцу.¹⁰⁵

¹⁰¹ OSCE/UNHCR, *Ninth assesment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo* (september 2001 - april 2002), Internet, 25/05/03, <http://www.osce.org/kosovo/documents/reports/minorities/htm>.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ ICG, *Finding the Balance: The Scales of Justice in Kosovo*, 12 September 2002, Balkans report No 134, Pristina/Brussels.

¹⁰⁴ 4. јуна 2003. године у Обилићу је мучки убијена трочлана породица Столић. Овај догађај је изазвао и осуду Савета безбедности. Председавајући Савета, амбасадор Сергеј Лавров, рекао је да овакви догађаји угрожавају изградњу мултиетничког друштва и толеранције, као и повратак расељених лица. Интернет /06/06/03/: <http://www.un.org/News/Press/docs/2003/sc7781.doc.htm>.

¹⁰⁵ Нападаци су 13. августа 2003. године испалили 90 метака на групу Срба која се купала на реци Бистрици, у Гораждевцу код Пећи. На лицу места убили су Ивана Јововића (19), док је Пантелија Дакић (13) преминуо у пећкој болници.

Истрага коју је УНМИК спровео поводом ових као и свих претходних случајева није дала никакве резултате. На шестогодишњицу овог тешког злочина портпарол Косовске полицијске службе Арбер Бека изјавио је да нема напретка у истрази. Он је поновио да је „у току истраге испитано више од 75 сведока и осумњичених, извршен претрес више од 100 кућа и пронађено седам оружаних направа, али ниједна није била повезана са злочиним“ у Гораждевцу.¹⁰⁶ По његовим речима, истрага је настављена са УНМИК полицајцима и екипом истражитеља, али, нажалост, починоци „кукавичког злочина нису пронађени“.¹⁰⁷

Државни секретар у Министарству за Косово и Метохију, Оливер Ивановић, поводом годишњице овог трагичног догађаја са жаљењем је констатовао да је истрага о убиству два дечака и рањавању четворо младих остала „на полазној тачки“. Ивановић је подсетио да су истрагу водиле надлежне косовске институције, УНМИК полиција и правосуђе, а од самог почетка су у истрагу били укључени и стручњаци КФОР-а. Током 2008. године формирана је радна група чији је задатак био да поново испита све доказе, али, упркос томе и инсистирању Министарства за КиМ на расветљавању злочина и кажњавању криваца, „истрага није дала никакве резултате“.¹⁰⁸

Ивановић је навео да су представници Владе Србије у првим разговорима са званичницима Еулекса, по преузимању мандата од УНМИК-а, тражили да злочини над Србима буду расветљени и посебно указали колико је важно да што пре буду откривени починоци четири највећа злочина, међу којима је и злочин у Гораждевцу. С тим у вези, Ивановић је рекао да би решење злочина у Гораждевцу могло да значи прекретницу у односу међународних мисија према злочинима извршеним на етничкој основи. Такође је подвукао да је злочин у Гораждевцу почињен у присуству 40.000 међународних војника и полицајаца, колико је тада било на КиМ, и да је зато било какав изговор неприхватљив.

Тешко су рањени 15-годишњи Богдан Букумирић и 11-годишњи Марко Богићевић, а лакше Драгана Србљак (14) и 20-годишњи Ђорђе Угреновић. Гораждевац-годишњица-Јововићи, Интернет, <http://www.tanjug.rs/Dogadjaji/2009/VladaSrbije/avgust/13.htm>, 15/12/2009.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ *Op. cit.*

¹⁰⁸ *Op. cit.*

„Расветљавање злочина над српским цивилима је озбиљан тест за Еулекс – или ће се ухватити у коштац са овим злочинама и започети њихово решавање или једноставно мора да призна да је неуспешан“, мишљење је државног секретара.¹⁰⁹

Чињеница је да ставовима које међународне снаге заузимају у односу на тешка кривична дела, негођење починилаца и слабо спровођење истраге само појачавају тензије у косовском друштву и доприносе даљој ескалацији етнички и верски инспирисаног насиља.

Мета вандалских напада често су била гробља и верски објекти. Велики број тих објеката је уврштен у међународну светску баштину и на њих се односе одредбе Хашке конвенције из 1954. године. (Више о томе у поглављу Заштита и очување културног наслеђа: нормативи и пракса). Упркос томе, од доласка међународних безбедносних снага на Косово и Метохију све је већи број разрушених или тешко оштећених цркава и манастира.¹¹⁰ Несхватљиво је да добро опремљен и истрениран састав КФОР-а није успео да, у периоду 1999–2002, заштити више од 110 православних цркава и 10 православних гробља иако је то једна од обавеза из Анекса 2 Резолуције 1244.¹¹¹

Општа оцена међународних организација које се баве људским правима је да је интензитет међуетничког насиља све време остао уско повезан са двама чињеницама: 1. физичком заштитом коју су мањинама обезбеђивали припадници КФОР и УНМИК полиције, потом и припадници Елекса и 2. чињеницом да мањинско становништво и даље живи у моноетничким енклавама које ретко напушта. Недостатак безбедносних гаранција неповољно утиче на слободу кретања припадника мањинских заједница. Иако је током 2002. године забележена већа покретљивост припадника мањина који су се више него у претходном периоду одлучивали да и без пратње напуштају своја безбедна пребивалишта, већу покретљивост припадника мањина не би требало изједначавати са слободом кретања. Пре би се могло рећи да је она проузрокована већом

¹⁰⁹ *Op. cit.*

¹¹⁰ Видети: Ана Јовић-Лазић, „Заштита културне баштине на Косову и Метохији“, *op. cit.*

¹¹¹ Видети: Systematic Destruction of Orthodox Churches and Cemeteries Continued in 2003, Carl Savich. Internet: http://www.kosovo.com/sysdes_a4.pdf.

спремношћу појединих припадника мањинских заједница да свесно преузму ризик када се крећу ван својих енклава након више од три године проведене у некој врсти заточеништва, и да на такву одлуку утичу и опште објективне околности, као и субјективна оцена грађана о нивоу безбедности у њиховом окружењу.

КФОР је од средине до краја 2002, уз оцену да се безбедносна ситуација поправила, уклонио већи број фиксних контролних пунктова у околини енклава и обуставио јаку пратњу мањинама које се крећу ван граница својих безбедних пребивалишта. У почетку је ова мера изазвала протесте и на кратко обесхрабрила многе становнике да напуштају енклаве, али се временом ситуација смирила и становници су наставили са обављањем свакодневних активности. КФОР је, уз сарадњу УНМИК полиције, уместо фиксних пунктова и робусне пратње, предузео флексибилније мере у заштити угрожених заједница, као што су појачане патроле и размештање припадника својих снага у јавним превозним средствима.¹¹²

Већој покретљивости мањина је допринело и отварање мреже путева око српске енклаве Грачаница до друге енклаве у Косово Пољу и Обилићу. На овај начин је припадницима српске заједнице омогућено да избегну пролазак кроз урбане центре са већинским албанским становништвом.

Међутим, упркос свим предузетим мерама ОЕБС, у већ поменутом извештају, закључује да су мере предострожности и безбедносне гаранције и даље неопходне већини припадника мањинских заједница. То потврђује и својерсно „признање“ УНМИК-а да „запослени у јавним службама из редова мањинских заједница често изостају с посла или чак дају отказ због недовољне безбедности“.¹¹³ Често се догађа да ни пратња КФОР-а не даје никакву гаранцију. Постоје подаци о великом броју инцидената који су се догодили у присуству војника КФОР-а. Напад на аутобус Ниш експреса је један од тих случајева.

Истовремено, на Косову се систематски спроводи кампања против повратка расељених Срба. У свом извештају за 2002. годину

¹¹² Видети: *Људска права у Југославији 2002*.

¹¹³ *Људска права у Југославији 2002*, op. cit., стр. 435.

Београдски центар за људска права наводи да су у јулу у већим местима широм Косова, осванули постери на којима је било албанско дете које је наводно убио неки Србин, с натписом „Не дозволите да се злочинци врате“, док је у Подујеву 13. марта 2002. непознати нападач бацио аутомобилску гуму на возило са српским путницима које се кретало кроз град уз пратњу КФОР-а.¹¹⁴

Један од многобројних извештаја МКГ се управо односи на право интерно расељених и избеглих лица да се врате у своје домове. У складу са међународним правом ово право је неоспорно и оно би, по схватању МКГ, требало да постане врхунски приоритет међународне заједнице и Привремене управе Уједињених нација на Косову – УНМИК-а, сада и Еулекса.

По подацима за 2002. годину од 230000 расељених, на Косово се вратило само 5800 лица. По оцени МКГ повратак би могао да допринесе поправљању односа између етничких група, као и јачању позиције заједница националних мањина које већ сада живе у покрајини. То би представљало први корак у постепеном решењу ситуације између раније сукобљених заједница. МКГ упозорава да треба избећи опасност коју носи лоше руковођење операцијом повратка расељених као и њена политизација, јер би се на тај начин могла угрозити и иначе неизвесна егзистенција мањина. Ова организација упозорава да је начин планирања и спровођења повратка од кључног значаја за дугорочну стабилност. С тим у вези, између осталог препоручује међународној заједници да више ради на примени међународних принципа у складу са којима се треба обављати повратак интерно расељених лица, а УНМИК-у да обезбеди да се оствари план за реструктуирање Канцеларије за повратак и заједнице (*Office of Returns and Communities*), која се налази у његовом саставу, као и да доследно подржи повратак и на регионалном и на свим општинским нивоима.¹¹⁵

У 2002. години напор међународне заједнице да се избегли врате својим кућама је видљивији, али ОЕБС у свом извештају запажа тенденцију одласка с Косова, нарочито у полуурбаним срединама

¹¹⁴ *Ibidem*, стр. 436.

¹¹⁵ *Return to Uncertainty: Kosovo's Internally Displaced and The Return Process*, International Crisis Group, Pristina/Brussels, 13 December 2002.

као што је област око Грачанице, где је број оних који су напустили или продали своју имовину премашио број повратника.¹¹⁶

Делегација Савета безбедности, која је у Приштини и Београду боравила крајем децембра 2002. године са циљем да се упозна са ситуацијом на Косову и учинком трогодишњег рада Мисије УН, оценила је у свом извештају да је на Косову остварен „значајан напредак“ али да је остало „много посла у неколико области, укључујући владавину права и повратак припадника мањинских заједница“.¹¹⁷

Нејасноћа о коначном политичком статусу Косова бацала је сенку на процес повратка. За интерно расељена лица, нарочито припаднике српске заједнице, није било јасно да ли се враћају у будућу независну државу у којој ће бити мањина, или у ентитет који задржава везе са Србијом.¹¹⁸ Представници Срба упозоравали су да већина припадника њихове заједнице не види своју будућност у независном Косову. По њиховим предвиђањима могло се догодити да ће због атмосфере неизвесности расељени одустати од повратка, као и да ће отићи и већина Срба који су остали у покрајини.

Негативан тренд по питању броја повратака је забележен и у 2003. години. По оцени Београдског центра за људска права број повратака је био „занемарљиво мали“ а основни разлог је непостојање одговарајуће безбедносне ситуације, као и недостатак инфраструктуре, односно порушени домови.¹¹⁹ Током наредних година ситуација није битније промењена, па је на седници Савета безбедности 18. јуна 2009. године већина учесника која је говорила о броју повратника на Косово, рекла да је тај број „занемарљиво“, односно „разочаравајуће мали“.¹²⁰ Према подацима УНХЦР-а

¹¹⁶ OSCE/UNHCR, *Ninth Assessment*, op. cit.

¹¹⁷ UNMIK, *Press Release*, 19. decembar 2002, Internet, 15/05/03, <http://www.unmikonline.org>.

¹¹⁸ Савет Европе тврди да неизвесност око коначног статуса „омета спремност српских и албанских заједница на помирење и поштовање људских права и једних и других“. Канцеларија Представника за људска права, Савет Европе, *Косово: Стање људских права и судбина лица расељених из својих домова*, 16. октобар 2002. Према: *Povratak u nezvesnost – interno raseljena lica sa Kosova i proces povratka*, Међународна кризна група, Извештај за Balkan br. 139, Приштина/Брисел, стр. 9.

¹¹⁹ *Људска права у Србији и Црној Гори 2003*, op. cit., стр. 387.

¹²⁰ СБ: *Број повратника на Косово разочаравајуће мали*, Блиц, 18. 06. 2009.

Приштина, на Косово и Метохију се од јуна 1999. године до јуна 2009. године вратило 18 659 избеглих и расељених лица.¹²¹

Министар за Косово и Метохију је поводом десетогодишњице међународног присуства изјавио да су „готово сви прогнани Срби и други неалбанци са КиМ, с пуним правом фрустрирани, гневни и љути на све оне чија је обавеза била да им помогну у остваривању једног од основних људских права, право да живе у месту у коме то желе. То се, пре свега, односи на међународну заједницу која је била у обавези да им омогући повратак на своја вековна огњишта.“¹²² Министар је истакао да је Србија улагала велике напоре да се повратак убрза, али је чињеница да се до сада вратио врло мали број расељених. Подаци Министарства за КиМ се разликују од оних којима располаже међународна заједница: вратило се једва нешто више од пет посто расељених (око пет хиљада Срба и других неалбанаца). У министарству истичу да је овај број најбољи показатељ опструкција вршених у спречавању овог процеса.¹²³ Када је реч о онима који су се вратили, већина њих се вратила у пројектима иза којих је стајала Република Србија. Пре свега, ради се о организованом повратку у Осојане и још нека села у Метохији. У границама својих могућности, Република Србија је покушала да повратницима обезбеди најосновније услове за живот. У првом реду здравствену заштиту свим становницима, омогућавање школовања деце и на крају да имају одређена примања од којих би могли да живе.¹²⁴

Један од нерешених проблема на Косову представља и проблем несталих лица. Амнести Интернешнал сматра да, иако је УНМИК основао Комисију задужену за питања несталих лица, значајнији резултати нису постигнути.¹²⁵ У извештају објављеном 2000. године је истакнуто да „ситуација на Косову никада неће бити решена све док

¹²¹ *Не може се правда на неправди градити*, Унија инфо, број 57-58, година VI, Београд, мај-јун 2009. године, Интернет, <http://www.unijakm.org/bilteni/broj57-58.pdf>, стр. 3.

¹²² *Билтен поводом десет година прогонства: Нисмо успели превазићи опструкције повратку*, Унија инфо, број 57-58, година VI, Београд, мај-јун 2009. године, Интернет, <http://www.unijakm.org/bilteni/broj57-58.pdf>, стр. 4.

¹²³ *Ibidem.*

¹²⁴ *Ibidem.*

¹²⁵ *A broken Circle (Update) 'Disappeared and Abducted in Kosovo province'* AI Index: EUR 70/106/99, Internet, 15/05/03, <http://web.amnesty.org>.

се прекршиоци не доведу пред законски утемељене судове и којима ће се судити у правном поступку. Ране неће зацелити ни све док се судбина несталих или оних за које се претпоставља да су мртви сасвим не разјасни а њиховим породицама не пружи прилика да остваре контакт са својим ближњима или да их ојале. Док се то не учини, циклуси некажњивости и освете ће остати неопштењени, а скрхане породице никада неће добити шансу да обнове своје животе.“¹²⁶

Влада Косова је тек почетком 2003. године основала Комисију за нестала лица. Мандат Комисије подразумевао је прикупљање чињеница и података о свим лицима несталим током рата.¹²⁷ Неколико месеци касније потписан је и меморандум између Међународне комисије за нестала лица и УНМИК који је имао за циљ брзу и сигурну идентификацију жртава.¹²⁸

Судбином лица несталих у време оружаних сукоба на територији Косова и Метохије, бавила се и Радна група коју су чинили представници Срба и Албанаца под координацијом Међународног комитета Црвеног крста. Међутим, покушаји да се институционализацијом реши ово питање нису уродили плодом. У извештају за 2009. годину организације *Human Rights Watch* констатовано је да се и даље не зна шта се догодило са 1936 лица, углавном Албанаца са Косова.¹²⁹ Када је реч о судбини око 300 Срба, несталих после доласка међународних снага, током 2008. године појавиле су се индиције да су они пребачени у Албанију, а да се њиховим органима трговало.¹³⁰

¹²⁶ *AI Index: EUR 70/37/00 Federal Republic of Yugoslavia (Kosovo)*, Internet, 20/11/02, <http://web.amnesty.org>.

¹²⁷ Видети: *Људска права у Србији и Црној Гори 2003. године*, Београдски центар за људска права, Београд, 2004, стр. 382.

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ Human Rights Watch, *World Report 2009*, str. 412.

¹³⁰ Према наводима бивше главне тужитељке МКТЈ, Карле Дел Понте, њихови унутрашњи органи наводно су извађени у илегалним клиникама у Албанији и продати на црном тржишту. У јуну 2008. године Савет Европе именовao је Дика Мартија за специјалног известиоца за овај случај. Влада Косова одбила је да истражи ове оптужбе. Према: *Људска права у Србији 2008. право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2009, стр. 281.

На безбедносну ситуацију на Косову и Метохији сем етничке нетрпељивости у великој мери утиче и неефикасност судских и полицијских органа. У прве четири године од доласка међународне управе, у овим областима су остварена извесна побољшања. Међутим, не би се могло рећи да је то учињено на начин који би могао да доведе до изградње пуног поверења грађана Косова у ове институције, без обзира да ли се ради о мањинском или већинском становништву. Рад међународних полицајаца и припадника Косовске полицијске службе је, нарочито у погледу истраживања криминалних радњи, и даље отежан бројним системским мањкавостима. МКГ најозбиљније препреке за ефикасан рад ових органа види у недостатку могућности за прикупљање и коришћење доказа, као и у чињеници да је од 1999. и 2000. године, када се догодио највећи број злочина, прошло доста времена.¹³¹ Додатну отежавајућу околност представља то што на Косову, када је реч о доказима, не постоји централна база података због чега су више пута неки кључни докази изгубљени. С друге стране, Косову и даље недостаје обучен и искусан полицијски кадар, те су припадници КФОР и даље принуђени да повремено врше полицијске дужности. Стиче се утисак да је свеобухватна реформа сектора безбедности заиста преко потребна.¹³² Слабости у полицијској служби Косова најочљивије су у истрази злочина и прикупљању доказа, тако да се многа суђења заснивају искључиво на исказима сведока. Но, општа атмосфера страха која је и даље присутна на Косову утиче на то да сведоци често мењају своје исказе у току суђења, или одустају од сведочења, нарочито ако је жртва неке криминалне радње припадник друге заједнице. Због недостатка поверења у полицију и правосудни систем, многи грађани уопште не покушавају да случајеве узнемиравања или малтретирања пријаве полицији.¹³³

¹³¹ ICG, *Finding the Balance: The Scales of Justice in Kosovo*, 12 September 2002, Balkans Report No 134, Pristina/Brussels.

¹³² О реформи сектора безбедности видети: Светлана Ђурђевић-Лукић, „Безбедносни изазови и концепт реформе сектора безбедности”, у Невенка Јефтић (ур.), *Актуелна питања из међународних односа*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2008, стр. 109-129.

¹³³ OSCE/UNHCR, *Ninth Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo* (Period covering September 2001 to April 2002).

Осим тога, често ротирање припадника полиције онемогућава истрајно истраживање случајева.

Илустративан пример неефикасности међународних снага представљају догађаји из марта 2004. године, када је дошло до страдања великог броја припадника српске етничке заједнице и уништавања српских светиња.¹³⁴

Безбедносна ситуација је додатно погоршана у односу на претходни период када је средином марта утапање тројице албанских дечака у реци Ибар, у селу Чабра код Зубиног Потока, искоришћено као непосредан повод за избијање етнички мотивисаног и организованог насиља над неалбанским становништвом. Истовремено, ветерани ОВК су у више градова на Косову организовали протесте против хапшења команданта огранка Косовског заштитног корпуса (КЗК), Селима Краснићија, и неколико официра.

У мартовском насиљу је у 33 одвојена инцидента широм Косова учествовало око 51.000 људи. Напади су углавном вршени на енклаве у којима живе Срби, али је забележен и напад на Ашкалије у Вучитрну. Насиље је најпре избило у Косовској Митровици где су у немирима, који су ескалирали 17. марта између окупљених Албанаца и Срба, 7 људи убијено и више стотина рањено, укључујући и 7 француских војника КФОР. Насиље се, међутим, брзо проширило на Приштину и на друга већа места на Косову.¹³⁵

У извештају о мартовским немирима на Косову Амнести Интернешнал је осудио КФОР и цивилну полицију због неспособности да пружи заштиту мањинским заједницама на Косову, изражавајући притом сумњу у умешаност појединих припадника КЗК у инциденте. У извештају се истиче да је насиље било

¹³⁴ Видети: „Трагични биланс албанског погрома над Србима, 17-19. марта 2004. године“, *Инфо-билтен ЕРП КиМ*, 28-03-04, Интернет, http://www.kosovo.com/news/archive/2004/March_28/2.html, 15/09/2009.

¹³⁵ Према извештају *Amnesty International*, у нередима је погинуло 19 особа, око 950 је повређено, док је више од 4.000 Срба протерано и 36 православних цркава и манастира демолирано и спаљено.

The March Violence: KFOR and UNMIK's failure to protect the rights of minority communities, Amnesty International, AI Index: EUR 70/016/2004, Summary, стр. 1, 8. јул 2004.

организовано, општег карактера и усмерено преваходно против неалбанског становништва.¹³⁶

Портпарол УНМИК полиције изјавио је да је истрага утврдила да Срби нису одговорни за утапање албанских дечака јер нема доказа који би поткрепили причу четвртог албанског дечака који је за смрт својих другова окривио двојицу српских младића. У изјави се наводи да је албански дечак био изложен великим притисцима албанских новинара који су му сугерисали шта да изјави.¹³⁷

Реагујући на ове догађаје, привремени комесар за медије на Косову Роберт Жилет (*Robert Gillete*), оценио је да су косовски медији допринели распиривању мартовског насиља. У свом обраћању СБ УН сличне оцене изнео је и тадашњи СПГС, Хари Холкери (*Harri Holkeri*), наводећи да су медији допринели распиривању нереда својим непрофесионалним и необјективним извештавањем.¹³⁸

Тај инцидент је по обиму насиља побудио велику пажњу јавности, али је, на жалост, највећи број починилаца прошао или некажњено или са минималном казном.

На основу јавних обавештења која су дали чланови српске заједнице, омбудсман на Косову отворио је *ex officio* истраге над понашањем полицајаца КЗК у одређеним општинама за време мартовских напада. УН полиција је до краја јуна 2004. године, ухапсила око 270 лица под сумњом да су током мартовског насиља извршила кривична дела убиства, покушаја убиства, паљевине, материјалне штете, крађе напуштених кућа и кршења јавног реда. До краја августа исте године процесуирано је око 100 случајева, при чему је 80 људи осуђено на казне које се крећу од укура и новчаних казни до 200 евра, до казни од два до шест месеци затвора.

Мартовско насиље на Косову је озбиљно урушило и минимална достигнућа остварена од 1999. до 2004. године и обележило наредни период. Много времена и средстава потрошено је на најосновније отклањање последица тих догађаја. И иначе ниско поверење грађана,

¹³⁶ The March Violence: KFOR and UNMIK's failure to protect the rights of minority communities, Amnesty International, AI Index: EUR 70/016/2004, Summary, str. 3.

¹³⁷ UNMIK Press Briefing, 28.4.2004, www.unmikonline.org/press/2004/.

¹³⁸ UNMIK Press Release: SRSG Harri Holkeri's Address to the UN Security Council, 11 May 2004, www.unmikonline.org/press/2004/.

поготово Срба, у прелазне институције Косова није се вратило. У ствари, поставља се питање у којој мери је и да ли је и раније постојало поверење? Атмосфера нервозе и припрема за преговоре о коначном статусу Косова још неповољније је деловала на овај процес, а тиме и на опште стање људских права на Косову. Догађаји који су уследили додатно су погоршали стање. Једнострано проглашење независности изазвало је велики непокој нарочито код Срба.¹³⁹

Међународно присуство претрпело је велике промене у складу са смерницама из плана посредника Мартија Ахтисарија (*Martti Ahtisaari*), документа који Савет безбедности није никада формално прихватио.¹⁴⁰ У фебруару 2008. Међународна координациона група (*International Steering Group - ISG*), именовала је међународног цивилног представника (МЦП), кога је Савет ЕУ у исто време поставио и за специјалног представника ЕУ за Косово. Према Ахтисаријевом плану, „МЦП ће бити највиша инстанца власти на Косову када је у питању тумачење цивилних аспеката уговора (...и) подржаваће га Међународна цивилна канцеларија. Међународна цивилна канцеларија ће бити мања и њена улога ће бити суштински другачија од улоге Мисије УН на Косову (УНМИК)... За разлику од УНМИК, МЦП неће имати извршну власт у управљању Косовом.“¹⁴¹

¹³⁹ После преговора о статусу између званичних представника Србије и политичких лидера косовских Албанаца под окриљем такозване Тројке (САД, Руска Федерација и Европска унија), који нису дали резултате, Скупштина Косова је 17. фебруара усвојила одлуку о проглашењу независности Косова. Једанаест посланика, представника српске мањине, бојкотовало је гласање, док је девет посланика других мањинских заједница учествовало у њему. Скупштина Републике Србије прогласила је 18. фебруара једнострано проглашење независности Косова неважећим, пошто је Уставни суд Србије утврдио да је тај акт противан Повељи УН, Уставу Србије, Хелсиншком завршном акту, резолуцији Савета безбедности УН 1244 и закључцима Бадинтерове комисије.

Видети још и: Ђукановић Драган, Лађевац Ивона, „Косово – између прокламоване мултиетничности и стварне етничке подељености“, *Нова српска политичка мисао*, број 1-2, Београд, 2008, стр. 96.

¹³⁸ UNMIK Press Release: SRSG Harri Holkeri's Address to the UN Security Council, 11 May 2004, www.unmikonline.org/press/2004/.

¹⁴⁰ *Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement*, Addendum to the Letter dated 26 March 2007 from the UN Secretary-General addressed to the President of the UN Security Council (S/2007/168).

¹⁴¹ Према: Људска права у Србији 2008, стр. 273.

Новост на институционалном плану био је и долазак Еулекс-а, техничке Мисије за владавину права ЕУ. И ову мисију је предвидео Ахтисаријев план и може се посматрати као наставак међународног цивилног присуства на Косову у области владавине права. Иако институционална улога УНМИК и његова надлежност номинално остају исте, пошто је Резолуција 1244 Савета безбедности још увек на снази, ситуација се у пракси развија у другом правцу. УНМИК је пренео скоро све своје надлежности на локалне институције и на Еулекс. Генерални секретар УН известио је Савет безбедности да „по ступању на снагу Устава Косова ... УНМИК више неће бити у могућности да делотворно извршава већину задатака које има као привремена администрација“.¹⁴²

Истовремено постојање УНМИК, НАТО/КФОР, Еулекс, МЦП, Међународне цивилне канцеларије и институција косовских Албанаца утиче на постојање забуне у одређивању надлежности. Јавља се оправдана сумња да ли је у таквим условима могуће пружити делотворну и адекватну заштиту људских права?

Косовска полицијска служба (КПС) забележила је око 50 етнички мотивисаних сукоба у првих 6 месеци 2008. године, од чега 18 у подељеној Косовској Митровици. УНМИК, супротно дотадашњој пракси, није ни објавио статистичке податке о етнички мотивисаним сукобима у 2008. години.¹⁴³

Закључна разматрања

У једном од периодичних извештаја који је поднео генералном секретару УН, косовски омбудсман Марек Новицки (*Marek Antoni Nowicki*) истакао је да је много посла пред заједницама на Косову и њиховим лидерима у процесу стварања Косова као простора који је дом за све који на њему живе или имају намеру да се врате после година изгнанства.¹⁴⁴ Оцењујући опште стање људских права

¹⁴² Извештај генералног секретара о Мисији привремене управе УН на Косову, 12. јун 2008, С/2008/354, стр. 5. Према: Људска права у Србији 2008, стр. 273.

¹⁴³ Људска права у Србији 2008. Право, пракса и међународни стандарди људских права, Београдски центар за људска права, Београд, 2009, стр. 279.

¹⁴⁴ Интернет, www.ombudspersonkosovo.org/doc/Annual%20Reports/English/ANNUAL%20REPORT%20FINAL%20FINALa%202004-2005.doc.

констатовао је да је то стање испод минималних међународних стандарда.¹⁴⁵ Након навршене деценије међународног присуства на територији Косова и Метохије прогнозе нису баш оптимистичне.

Један од суштинских проблема међународне управе на Косову је маргинализација људских права и владавине права, који су готово увек третирани као другоразредна питања у контексту краткорочног политичког планирања. И поред присуства велике Мисије ОЕБС-а која је званично била у саставу УНМИК-а, било је веома тешко утицати на промену политике УНМИК-а и КФОР-а у области заштите људских права. Саветник за људска права специјалног изасланика поднео је оставку само након шест месеци, а други није ни постављен. Област људских права је практично третирана као необавезна.¹⁴⁶

Упркос прокламованом циљу међународне заједнице да створи демократско, мултиетничко и мултиконфесионално друштво на територији Косова и Метохије, чињеница је да такви напори до сада нису успели. Реално стање потврђује да је косовско друштво само на папиру мултиетничко. „Евидентан је и недостатак стварне воље власти у Приштини да суштински интегрише етничке заједнице у друштво. Зато се медијски промовишу само тзв. успешни модели интеграције неалбанских заједница у друштво и новоформирани политички систем Косова, али се заобилази озбиљна јавна расправа о статусу неалбанских заједница. Нису усамљени ни позиви појединих екстремистичких политичких партија и покрета да се северни део Косова насилно „реинтегрише“ у његов састав. Са друге стране, бројни пројекти међународне заједнице и надасве фражилних структура цивилног друштва на Косову (често у сарадњи са невладиним организацијама из Србије) за успостављање међуетничког дијалога и стварног мултикултурализама и интеркултурализама на том подручју нису, нажалост, дали видније резултате.“¹⁴⁷

¹⁴⁵ *Ibidem*.

¹⁴⁶ *Мањинска права на Косову под међународном управом*, Клајв Болдвин, Међународна група за мањинска права, 2006, Интернет, www.reliefweb.int/library/documents/2006/mrg-scm-06jul.pdf, str. 39.

¹⁴⁷ Ђукановић Драган, Лађевац Ивона, „Косово – између прокламоване мултиетничности и стварне етничке подељености“, *op.cit.*, стр. 10.

Пре свега, и даље је присутан недостатак чвршћих безбедносних гаранција и акција у прилог доследног поштовања права Срба и осталих неалбанских заједница. Слобода кретања им је и даље ограничена, а самим тим и приступ здравственим и образовним институцијама, и другим јавним службама. Обесхрабрујуће је то што Срби и припадници других мањинских заједница и деценију после доласка међународних безбедносних снага живе у гетима. Овакав положај мањина које се и даље већином држе релативне безбедности својих енклава, подстиче дискриминацију приликом запошљавања, чак и кад она није институционализована. Они малобројни који се одваже да напусте заштићене енклаве због одласка на радно место, принуђени су да свакодневно преузимају на себе значајан ризик. Може се закључити да је уз присуство међународних чинилаца на Косову, само делимично остварен напредак у протеклој деценији и то у нормативном смислу. Чињеница да је право на живот углавном припадника српске, али и осталих мањинских заједница угрожено, баш као и право на имовину, не улива превелику наду да се косовско друштво заиста налази на путу демократизације и остваривања принципа владавине права. На негативан тренд указује и однос међународних чинилаца према починиоцима тешких кривичних дела, чак и злочина по међународном хуманитарном праву.

Одговорност за стање људских права на Косову и Метохији носе искључиво УН и НАТО, као и институције привремене управе. За поштовање стандарда људских права правну и главну политичку одговорност имао је дуги низ година УНМИК, сада је те обавезе преузео Еулекс. С обзиром на чињеницу да је ова мисија оперативна тек неколико месеци, не би требало давати исхитрене оцене, али, нажалост, ослобађање Фљорима Ејупија даје основа за дубоку забринутост.

Литература:

1. *A Decision on the 'Nis Express' case*, Press Release, EULEX, Priština, 13 March 2009, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/news/docs/pressReleases/EULEX-Press-Release-Nis-Express-case-Eng.pdf>.
2. *AI Index: EUR 70/003/2001 News Service Nr.29*, Internet, 20/11/02, <http://web.amnesty.org>.

3. Aleksić Ivona, „Zaštita nacionalnih manjina na Kosovu i Metohiji: normativi i praksa 1999-2003“, Godišnjak Udruženja za međunarodno pravo Srbije i Crne Gore 2000-2003, Udruženje za međunarodno pravo, Beograd, 2004, str. 144-163.
4. *Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement*, United Nations Security Council, 26 March 2007, New York, Internet, http://www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal-english.pdf, 22/10/2009.
5. *Council endorses start of status talks on Kosovo, top UN envoy calls this 'historic'*, *United Nations News*, Internet, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=16339&Cr=kosovo&Cr1=>, 15/09/2009.
6. ICG, *Finding the Balance: The Scales of Justice in Kosovo*, 12 September 2002, Balkans report No 134, Pristina/Brussels.
7. *Коланс на Косову*, ICG Europe Report, бр. 155, 22. април 2004.
8. *Letter by Mrs. Robinson to Mr. Steiner, dated in March 2002, quoted in the "Kosovo: The Human Rights Situation and the Fate of Persons Displaced from their Homes"*, Report by Mr Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, Council of Europe: Internet, [http://www.commissioner.coe.int/docs/CommDH\(2002\)11_E.doc](http://www.commissioner.coe.int/docs/CommDH(2002)11_E.doc), 20/08/09.
9. OSCE/UNHCR, *Ninth assesment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo* (september 2001 - april 2002), Internet, 25/05/03, <http://www.osce.org/kosovo/documents/reports/minorities/htm>.
10. Park, Scott “State Department once called new allies 'terrorists': Cohen: For KLA victory, but not for KLA” in: Human Events, Apr 30, 1999, Internet, http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3827/is_199904/ai_n8836923/pg_2/?tag=content;col1, 12/12/2009.
11. *Rambouillet Agreement - Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo*, 23 February 1999, Rambouillet, Internet, http://www.state.gov/www/regions/eur/ksvo_rambouillet_text.html.
12. Regulation No. 2000/38 on the Establishment of the Ombuds-person Institution IN Kosovo, Internet, <http://www.unmikonline.org>, 15/08/09.
13. Systematic Destruction of Ortodox Churches and Cemeteries Continued in 2003, Carl Savich. Internet: http://www.kosovo.com/sysdes_a4.pdf.
14. “The Kosovo Air Campaign”, Internet, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49602.htm#buildup, 12/12/2009.
15. *The March Violence: KFOR and UNMIK's failure to protect the rights of minority communities*, Amnesty International, AI Index: EUR 70/016/2004.
16. *Анан именовао Каја Еидеа за изасланика за стандарде*“, Билтен СМПП, Интернет, http://www.smip.sv.gov.yu/Srpski/Bilteni/Srpski/b060605_s.html#N10, 15/09/2009.

17. *Билтен поводом десет година прогонства: Нисмо успели превазићи опструкције повратку*, Унија инфо, број 57-58, година VI, Београд, мај-јун 2009. године, Интернет, <http://www.unijakm.org/bilteni/broj57-58.pdf>.
18. Војин Димитријевић, Милан Пауновић у сарадњи са Владимиром Ђерићем, *Људска права*, Београдски центар за људска права, Досије, Београд, 1997.
19. Војно-технички споразум између Међународних снага безбедности (КФОР) и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије, Интернет, <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinfram.htm>, 25/08/09.
20. Гораждевац-годишњица-Јововићи, Интернет, <http://www.tanjug.rs/Dogadjaji/2009/VladaSrbije/avgust/13.htm>, 15/12/2009.
21. Ђукановић Драган, *Институционални модели и демократизација постјугословенских држава*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2007.
22. Ђукановић Драган, Лаћевац Ивона, „Косово – између прокламоване мултиетничности и стварне етничке подељености“, *Нова српска политичка мисао*, број 1-2, Београд, 2008, стр. 93-104.
23. Ђурђевић-Лукић Светлана, Безбедносни изазови и концепт реформе сектора безбедности, у Невенка Јефтић (ур.), *Актуелна питања из међународних односа*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2008, стр.109-129.
24. *Заједнички документ УНМИК-а и Савезне Републике Југославије*, Интернет, <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinframe.htm>, 20/08/09.
25. Јовић-Лазић Ана, „Заштита културне баштине на Косову и Метохији“ у: *Међународни проблеми* 2004, vol. 56, br. 4, str. 465-489.
26. *Крв у житу*, НИН, 2353, 29. јул 1999, Интернет, <http://nin.co.rs/arhiva/2535/tema.html>.
27. Лаћевац Ивона, Ђукановић Драган, „ЕУЛЕКС под окриљем Уједињених нација“, *Европско законодавство*, год. VII, бр. 25-26, стр. 88-91.
28. *Људска права у Југославији 2002*, Београдски центар за људска права, Београд, 2003.
29. *Људска права у Србији 2006. Право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2007.
30. *Људска права у Србији 2007. Право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2008.
31. *Људска права у Србији 2008. Право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2009.

32. *Људска права у Србији и Црној Гори 2003. године*, Београдски центар за људска права, Београд, 2004.
33. *Људска права у Србији и Црној Гори 2004. Право, пракса и свест грађана у Србији и Црној Гори и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2005.
34. *Људска права у Србији и Црној Гори 2005. Право, пракса и свест грађана у Србији и Црној Гори и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2006.
35. *Мањинска права на Косову под међународном управом*, Клајв Болдвин, Међународна група за мањинска права, 2006, Интернет, www.reliefweb.int/library/documents/2006/mrg-scm-06jul.pdf, str. 39.
36. *Не може се правда на неправди градити*, Унија инфо, број 57-58, година VI, Београд, мај-јун 2009. године, Интернет, <http://www.unijakm.org/bilteni/broj57-58.pdf>.
37. Резолуција СБ УН 1244, (Dok. UN/RES/1244, 10. јун 1999.) Интернет, <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinfram.htm>, 25/08/09.
38. *Трагични биланс албанског погрома над Србима, 17-19. марта 2004. године*, *Инфо-билтен ЕРП КиМ*, 28-03-04, Интернет, http://www.kosovo.com/news/archive/2004/March_28/2.html.
39. *Уставни оквир за привремену самоуправу*, Интернет, http://www.unmikonline.org/pub/misc/FrameworkPocket_SRB_Dec2002.pdf, 15/08/09.

Ивона ЛАБЕВАЦ

РАД ПРАВОСУДНИХ ОРГАНА

Законски оквир и структура правосудног система

Једна од тема која је у протеклих десет година присуства међународне управе на Косову и Метохији побуђивала велику пажњу јавности била је и рад и структура правосудних органа. Формално, привремена управа је заснована на принципима владавине права и једнакости. На истим принципима требало је засновати и поделу власти.

Уставним оквиром за привремену самоуправу, Косово и Метохија дефинисани су као ентитет под међународном управом којим ће се „управљати демократски, кроз законодавне, извршне и правосудне органе и институције“.¹ Људска права и слободе гарантоване су свим лицима на Косову „без дискриминације по било којој основи и у потпуној равноправности.“²

Уз констатацију да у покрајини постоје заједнице становника исте језичке, етничке или верске групе, признају им се иста права као и осталим становницима. Између осталог, дате су им „једнаке могућности у погледу запошљавања у јавним телима на свим нивоима и у погледу приступа јавним службама на свим нивоима“.³

¹ *Уставни оквир за привремену самоуправу*, Поглавље 1, Основне одредбе, УНМИК, 15. мај 2001, Интернет, http://www.unmikonline.org/pub/misc/FrameworkPocket_SRB_Dec2002.pdf, стр. 8.

² *Уставни оквир*, Поглавље 3, Људска права, 3.1, стр. 10.

³ *Уставни оквир*, Поглавље 3, Људска права, Права заједница и њихових чланова, 4.4 (д), стр. 11.

Обавеза је привремених институција да обезбеде праведну заступљеност заједница у запошљавању.⁴

У области правосућа Привремене институције самоуправе имају обавезу да доносе одлуке у вези са именовањем судија и тужилаца; да врше дужности у вези са организацијом и правилним функционисањем судова у склопу постојећих структура судова; да обезбеђују развој и одржавање помоћних служби у суду и тужилаштву као и техничке и финансијске службе у циљу ефикасног функционисања система правосућа и тужилаштва.⁵

Тако је предвиђено да оне организују професионалне и стручне обуке судског кадра у сарадњи са Организацијом за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), као и испите ради квалификације за судије, тужиоце, адвокате и друге правне стручњаке путем независног професионалног органа.⁶

Привремене институције самоуправе одговорне су и за именовања, обучавања, вођења дисциплинских поступака и отпуштања чланова стручних служби у правосућу. Оне обезбеђују и координацију у вези са питањима која се односе на правосудни систем и казнено-поправну службу. У том смислу сарађују са одговарајућим организацијама у погледу независног надгледања правосудног система и казнено-поправне службе. Њихов задатак је и пружање информација и статистичких података о правосудном систему и казнено-поправној служби.⁷

Уставним оквиром одговорност за функционисање правосудних органа пренета је и на специјалног представника генералног секретара Уједињених нација (СПГС).⁸ Њему је поверено коначно овлашћење у погледу именовања, разрешења са дужности, и дисциплинског поступка за судије и тужиоце. Такође, одлучује по захтевима у вези са распоређивањем међународних судија и

⁴ *Уставни оквир*, Поглавље 3, Људска права, Заштита права заједница и њихових чланова, 4.5, стр. 11.

⁵ *Уставни оквир*, Поглавље 5, Одговорности Привремених институција самоуправе, 5.3, стр. 12.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Уставни оквир*, Поглавље 8, Овлашћења и дужности резервисани за СПГС-а, стр. 16-18.

тужилаца, као и променом места суђења, у сагласности са важећим релевантним УНМИК-овим законодавством.⁹

Поглављем 9 Уставног оквира утврђене су надлежности Привремених институција самоуправе. Када је реч о правосудном систему, судовима је поверена одговорност за вршење правосудне функције на Косову у складу са законом у примени.¹⁰ С тим у вези „свако лице које тврди да је непосредно и незаконито оштећено неком одлуком Владе или извршног органа под одговорношћу Владе, има право на судско преиспитивање законитости те одлуке након што се исцрпе сви путеви за управно преиспитивање.“¹¹

Свима је гарантовано право да независан и непристрастан суд у разумном року одлучи о свим питањима која се тичу његових права и обавеза и о било којим кривичним оптужбама против њега.¹²

Када је реч о структури судова њих чине Врховни суд Косова, окружни судови, општински судови и судови за прекршаје.

По правилу, сви поступци пред судом воде се јавно, изузетак постоји само у случајевима у којима је законом изричито прописано другачије.¹³

Независно и непристрасно судство подразумева независне и непристрасне судије којима је забрањено вршење других јавних функција.¹⁴ Судије могу да буду само истакнути правници највиших моралних особина, са одговарајућим квалификацијама. Правосудни органи би морали да одражавају разноликост становништва Косова. Међународне судије и тужиоци обављаће своје функције у сагласности са правилима које установи СПГС.¹⁵

На предлог Већа за правосуђе и тужилаштво и уз сагласност Скупштине формира се листа кандидата за судије и тужиоце. СПГС

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Уставни оквир*, Поглавље 9, Привремене институције самоуправе, Члан 4: Правосудни систем, стр. 29-30.

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Уставни оквир*, Поглавље 9, Привремене институције самоуправе, Члан 4, 9.4.5, стр. 29.

¹⁴ *Op. cit.*, 9.4.6, стр. 29.

¹⁵ *Op. cit.*, 9.4.7, стр. 29.

одлучује о томе које ће од предложених кандидата именовати. Такође, он, углавном на основу препорука Већа за правосуђе и тужилаштво, а изузетно по сопственој иницијативи, доноси одлуке о унапређењу, трансферу и разрешењу судија и тужилаца.¹⁶

Тужилаштва су организована као јавна, окружна и општинска. Обавезна су да своје дужности обављају у складу са законом на снази.

Уставним оквиром предвиђено је и оснивање Посебног већа Врховног суда за питања Уставног оквира.¹⁷ Веће одлучује „по захтеву председника Косова, било којег члана Председништва Скупштине, било којег скупштинског одбора, не мање од пет чланова Скупштине, или Владе, о томе да ли је неки закон који је усвојила Скупштина неспојив са овим Уставним оквиром, укључујући међународне правне инструменте наведене у поглављу 3 о људским правима“. Оно је надлежно и „у случају спорова између Привремених институција самоуправе или унутар њих, или између неке Привремене институције самоуправе и одбора Скупштине, једног или више чланова Председништва Скупштине, или једног или више чланова Скупштине, о делокругу њихових права и обавеза на основу овог Уставног оквира“.

Захтев за утврђивање евентуалне повреде независности неког независног органа или канцеларије доношењем одређене одлуке могу поднети и омбудсман, Централна изборна комисија, Веће за правосуђе и тужилаштво, Канцеларија главног ревизора, Управа за банкарство и платни промет, Независна комисија за медије, Управни одбор јавне радио-дифузне компаније, Дирекција за стамбена и имовинска питања и Комисија за стамбене и имовинске захтеве.¹⁸

Посебно веће Врховног суда дужно је да поступи и по захтеву Јавног тужилаштва „о томе да ли неки поступак члана Скупштине, члана Владе или председника Косова представља службени поступак, па је као такав обухваћен имунитетом на основу овог Уставног оквира.“¹⁹

¹⁶ Op. cit., 9.4.8, стр. 29.

¹⁷ Op. cit., 9.4. 11, стр. 30.

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

Збуњујуће је то што број судија и начин рада Већа Уставним оквиром није одређен.

За структуру и функционисање правосудних органа, бар у нормативном смислу, од великог значаја било је потписивање Заједничког документа УНМИК-а и Савезне Републике Југославије, у Београду 5. новембра 2001. године.²⁰

Полазну основу Заједничког документа представља Резолуција 1244.

Једно од акутних питања на Косову и Метохији представља и питање непристрасног и ефикасног судства. Иако је УНМИК именовано велики број међународних судија и тужилаца, и даље постоји потреба за повећањем њиховог броја како би се обезбедило непристрасно решавање случајева мултиетничке криминалне активности.²¹

Обавеза УНМИК-а је постепена изградња мултиетничког судства. С тим у вези, УНМИК ће размотрити наименовање судија и тужилаца из редова Срба с Косова и притом им осигурати одговарајућу безбедност како би несметано обављали свој посао. Предвиђено је да би „судије и тужиоци из редова Срба с Косова требало преваходно да раде у општинским судским областима где Срби чине већину, и у мешовитим заједницама, на тај начин обезбеђујући да у косовском правосудном систему нема етничке пристрасности.“²²

²⁰ Потписник Заједничког документа за СРЈ је Небојша Човић, председник Координационог центра за Косово и Метохију, а за УНМИК Ханс Хекеруп (*Hans Haekkerup*), специјални представник генералног секретара Уједињених нација. Овај документ је означио почетак интензивније сарадње између влада СРЈ и Републике Србије, с једне, и УНМИК-а, с друге стране. Интензивирању сарадње је допринело обједињавање сарадње савезних и републичких органа и стварање Координационог центра за Косово и Метохију у августу 2001. године. *Заједнички документ УНМИК-а и Савезне Републике Југославије*, Интернет, <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinframe.htm>, 20/08/09.

Видети и: Алексић Ивона, „Заштита националних мањина на Косову и Метохији: нормативи и пракса 1999-2003“, *Годишњак Удружења за међународно право Србије и Црне Горе 2000-2003*, Удружење за међународно право, Београд, 2004, стр. 149.

²¹ *Заједнички документ УНМИК-а и Савезне Републике Југославије*, Посебне области од заједничког интереса и ангажовања, Судство.

²² *Ibidem*.

Да би српском становништву обезбедио приступ косовским судовима УНМИК је „сагласан да одмах оформи и обезбеди људство за нову јединицу у оквиру УНМИК-овог одељења за правосуђе, која ће бити задужена за унапређивање активности у овој области, концентрисањем средстава и особља на питања доступности судова и запошљавање Срба и осталих неалбанаца у судском систему Косова и Метохије.”²³

Сем мултиетничког судства требало би радити и на стварању мултиетничке администрације која би професионално и недискриминативно обављала свој посао. УНМИК је потврдио да ће заступљеност Срба са КиМ у привременим институцијама самоуправе бити приближно пропорционална њиховој заступљености у Скупштини.²⁴

Две стране су постигле договор да се оформи заједничка радна група, која укључује представнике УНМИК-а и Савезне Републике Југославије, да преиспита случајеве тешких кривичних дела, која су наводно починили Срби, а у којима међународне судије и тужиоци нису учествовали, како би се ублажила забринутост због етничке пристрасности.²⁵

Такође је договорено да би косовске Албанце, притворене у затворима и притворским јединицама Републике Србије због прекршаја које су наводно починили на Косову, требало, после ревизије случајева у складу са међународним стандардима, пребацити на Косово и ставити под надлежност затворског система УНМИК-а што је пре могуће.²⁶

У састав судског система улази Врховни суд, 5 окружних судова, Окружни привредни суд, 26 општинских судова, Јавно тужилаштво Косова, 5 окружних јавних тужилаштава, 7 општинских јавних тужилаштава, Високи суд за прекршаје, 23 општинска суда за прекршаје, 5 регионалних истражних затвора, Корективни центар у Дубрави и Корективни центар за жене и за малолетне особе у

²³ *Ibidem.*

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ Алексић Ивона, „Заштита националних мањина на Косову и Метохији“, *op. cit.*, стр. 151.

²⁶ *Ibidem.*

Липљану. Поред ових институција, Уредбом УНМИК-а бр. 2002/13 основано је посебно веће при Врховном суду Косова које је искључиво надлежно за решавање у споровима у поступку приватизације који води Косовска повереничка агенција.²⁷

Током 2003. године, између осталих, усвојени су Привремени Кривични закон Косова (*Provisional Criminal Code*) и Привремени Закон о кривичном поступку Косова (*Provisional Criminal Procedure Code*).²⁸ Кривични закон је заснован на кривичном закону СРЈ, али је додатно употпуњен међународним стандардима. Закон о кривичном поступку јачао је улогу јавног тужиоца и требало је да доприне и повећању ефикасности судског процеса.²⁹ Овим законима је, у начелу, гарантована непристрасност, правичност поступка, полази се од презумпције невиности, обавештења о оптужби без одлагања и на језику који оптужени разуме, загарантовано је право на жалбу, као и право на делотворан правни лек.³⁰

У јулу 2004. године Скупштина Косова прогласила је пакет од 38 амандмана на Уставни оквир Косова. Предлози укључују, између осталог, преименовање највишег правног акта у Прелазни устав Косова, оснивање Уставног суда Косова, формирање шест нових министарстава, продужење наредног мандата Скупштине са 3 на 4 године и стварање услова за одржавање референдума.³¹ Крајем године на снагу је ступила уредба о формирању три нова министарства – за заједнице и повратак, рударство и енергетику и локалну администрацију.³²

²⁷ Према: *Људска права у Србији 2006. Право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2007, стр. 271.

²⁸ Ступили на снагу 2004. године.

²⁹ Уредба 2003/25 и Уредба 2003/26, према: *Људска права у Србији и Црној Гори 2003. године*, Београдски центар за људска права, Београд, 2004, стр. 379.

³⁰ О одредбама ових закона видети детаљније: *Људска права у Србији 2006*, op. cit., стр. 271-278.

³¹ *Focus Kosovo, jun - avgust 2004*, Internet, www.unmikonline.org/serbian/pub/focuskos/, 25/09/09.

³² UNMIK/REG/2004/50 on the Establishment of New Ministries and introduction of Posts of Deputy Prime Minister and Deputy Ministers in the Executive Branch (2. decembar 2004), www.unmikonline.org/regulations/2004/.

Током 2004. ступио је на снагу закон који регулише малолетничку одговорност (*Juvenile Justice Code*),³³ а усвојен је и Закон о извршењу кривичних санкција.³⁴ Званичници УН и Савета Европе (СЕ) потписали су крајем августа 2004. два споразума који имају за циљ надзор над применом важних међународних стандарда у области људских права и превенцији тортуре.³⁵

У периоду који је уследио са становишта заштите људских права није било значајнијих промена у легислативи. Истиче се Уредба УНМИК-а бр. 2007/3 којом је измењена и допуњена Уредба УНМИК-а бр. 2006/12605 о успостављању Саветодавног већа за људска права како би оно коначно заживело у пракси. Веће располаже само саветодавним овлашћењима и може разматрати само „жалбе које се односе на наводна кршења људских права која су се десила после 23. априла 2005. године или која произилазе из чињеница које су настале пре овог датума, када те чињенице доводе до настављања кршења људских права“³⁶

Током 2008. године је већина правних аката који су важили у 2007. години остала на снази, а после једностраног проглашења независности, ступио је на снагу и потпуно нови сет закона. Нове правне изворе није прогласио специјални представник генералног секретара него тзв. председник новопроглашене државе, што пока-

³³ *Focus Kosovo*, mart – maj 2004, Internet, www.unmikonline.org./serbian/pub/focuskos/.

³⁴ UNMIK/REG/2004/46 on the Law of Execution of Penal Sanctions, (19. novembar 2004), Internet, www.unmikonline.org/regulations/2004/. Ступио на снагу 19. фебруара 2005. године.

³⁵ Првим споразумом о техничкој сарадњи предвиђено је да ће примену Оквирне конвенције о заштити националних мањина надzirати Комитет министара СЕ, уз обавезу УНМИК да доставља релевантне информације. Другим документом о техничкој сарадњи који се односи на Европску конвенцију о спречавању тортуре, нехуманог и понижавајућег поступања или кажњавања омогућава се независном комитету експерата да испитује поступање с особама лишеним слободе на Косову. UNMIK, *News and Developments: Kosovo: UN and Council of Europe sign important human rights accords* (23/08/ 2004), Internet, www.unmikonline.org. Према: *Људска права у Србији и Црној Гори 2004*, op. cit., стр. 409.

³⁶ Одељак 2 Уредбе УНМИК-а бр. 2006/12 о успостављању Саветодавног већа за људска права од 23. марта 2006. Према *Људска права у Србији 2007. Право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2008, стр. 257-258.

зује тежњу тамошње политичке елите да успостави пуну државност. Ипак, Резолуција Савета безбедности 1244 остала је на снази.³⁷

Устав је усвојен 9. априла и ступио је на снагу 15. јуна 2008. године. Овај правни акт је у потпуности ослоњен на Ахтисаријев план³⁸ и његове одредбе се тумаче у складу с овим документом, а „ако постоји несклад између одредби Устава, закона и других правних аката (...) и одредби Споразума, превладаће Споразум“ (чл. 143, ст. 3 Устава).

Чланом 3 гарантована је једнакост пред законом свим становницима.³⁹

Устав проглашава непосредно примењивим све међународне инструменте које је међународна администрација већ била увела у правни систем.⁴⁰

³⁷ Према извештају генералног секретара о Мисији привремене управе УН на Косову од 12. јуна 2008, „Чекајући инструкције Савета, УН ће наставити да делује сматрајући да је резолуција 1244 (1999) и даље на снази и спроводиће свој мандат у складу с околностима које се мењају.“ У истом документу генерални секретар је подвукао да ће „међународна одговорност УН бити ограничена степеном њихове делотворне контроле.“ Dok. UN S/2008/354, стр. 2-4.

³⁸ Крајем 2005, Марти Ахтисари, бивши председник Финске и један од архитеката споразума којим је прекинуто бомбардовање СРЈ и успостављена мисија на Косову, именован је за специјалног изасланика генералног секретара УН за преговоре о статусу Косова. Ахтисаријев „Целовити предлог за решење статуса Косова“ (*Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement*) представљен је генералном секретару УН у марту 2007. године након неколико месеци преговора између србијанске владе и „Тима јединства“ косовских Албанаца. Генерални секретар је потом овај предлог представио Савету безбедности. У Ахтисаријевом плану се предлаже нека врста надгледане независности за Косово, која би подразумевала и могућност да нова држава постане чланица међународних организација и да закључује међународне споразуме. Ахтисаријев план је обухватао и широк спектар заштитних мера за мањине, почевши од значајне аутономије области насељених Србима (децентрализација), па све до могућности да Република Србија пружа директну финансијску помоћ овим областима. За време трајања преговора Београд и Приштина нису постигли споразум о будућем статусу Косова. Скупштина Косова је 14. марта 2007. у потпуности подржала Ахтисаријев план, док га је Београд одбацио као неприхватљив.

³⁹ Члан 3 Устава, Интернет, http://www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Ustav.Republike.Kosovo.Srpski_cyr.pdf.

⁴⁰ Универзална декларација о људским правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима и пратећи протоколи, Европска конвенција за заштиту

Члан 22 такође прописује да међународни инструменти имају приоритет у односу на законе и друге локалне прописе. Штавише, према члану 53 „међународно призната људска права и основне слободе гарантоване овим актом тумачиће се у складу с пресудама Европског суда за људска права.“

Правосудни систем уређен је поглављем VII. Судска власт је дефинисана као јединствена, независна, правична, аполитична и непристрасна, и обезбеђује једнак приступ судовима. Прокламована је јединственост, независност, правичност, аполитичност и непристрасност судске власти, а обезбеђен је и једнак приступ судовима (члан 102).

Највишу судску власт представља Врховни суд Косова. Мора бити испуњен услов да најмање петнаест посто (15%) судија Врховног суда, али не мање од троје (3) судија, потиче из редова заједница које не чине већину на Косову (члан 103).

Сем државног тужилаштва (члан 109), оформљено је и Тужилачко веће Косова које је потпуно независна институција у спровођењу својих функција, у складу са законом (члан 110). Одговорност Тужилачког већа је да обезбеди једнак приступ правди свим грађанима Косова. Такође обезбеђује независност, професионализам и непристрасност државног тужиоца и одражава мултиетничност Косова и начело једнакости полова.

Према Поглављу VIII Устава, Уставни суд треба да има последњу реч у тумачењу Устава и сагласности закона с његовим начелима. Од самог почетка рада УНМИК постојала је идеја да се створи посебно тело које би било надлежно да тумачи законе и одређује њихов положај у правној хијерархији. Давање овакве надлежности Уставном суду може се посматрати као покушај да се умањи правна несигурност која постоји на Косову.

Да би се обезбедила улога мањинских заједница у избору носилаца правосудних функција, члан 6 Закона о Уставном суду одређује обавезно учествовање представника Консултативног већа

људских права и основних слобода и протоколи, Оквирна конвенција Савета Европе за заштиту националних мањина, Конвенција против мучења и других сурових, нечовечних или понижавајућих казни и поступака, Конвенција о елиминацији свих облика расне дискриминације, Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена, Конвенција о правима детета.

за заједнице у процесу процене кандидата. С истим циљем, став 6 члана одређује да позив за предлагање кандидата треба да се објави у штампаним и електронским медијима „укључујући и оне прихваћене од стране мањинских заједница“.

Без обзира на усвајање Устава, имајући у виду да је Резолуција 1244 и даље на снази, готово сва питања везана за правни систем и даље спадају у тзв. резервисана права међународне заједнице. После окончања мисије УНМИК и успостављања нове мисије под контролом Европске уније – Еулекс, надзор над правним системом остаје одговорност међународне мисије.

Рад правосудних органа

Током протеклих десет година присуства међународних снага, сем примедби на непостојање услова за безбедан живот свих становника Косова и Метохије, подједнако честе биле су и примедбе које су се односиле на недостатке у раду правосудних органа. Једним делом, они су били узроковани објективним околностима, односно постојањем различитих прописа, као и чињеницом да су, скоро без изузетка, закони и уредбе ступали на снагу одмах по објављивању од стране специјалног представника генералног секретара УН, тј. без *vacatio legis* као временског периода између објављивања закона и његовог ступања на снагу.⁴¹ С друге стране, начињени су и бројни пропусти везани за судски поступак, као и одступања од основних начела владавине права и једнакости: кршења начела независности и непристрасности.

Мањкавости у функционисању правосуђа на Косову уско су повезане с пропустима у полицијској истрази. Због тога су се основне примедбе на рачун вођења судског поступка углавном односиле на то што се суђења заснивају само на изјавама сведока, а не на прикупљеним доказима. Како је та појава била честа, у случајевима најтежих кривичних дела, као што су ратни злочини и злочини с

⁴¹ Основна сврха овог института је да пружи прилику појединцима и институцијама на које се пропис односи да се прилагоде и припреме за новонасталу правну ситуацију. Као такав, *vacatio legis* је неопходна особина приступачног и транспарентног правног система. Наведено према *Извештају Београдског центра за људска права за 2007. годину*, *op. cit.*, стр. 93.

етничком позадином, пракса је била да суде међународне судије. Такво решење је примењено како би се избегла пристрасност која је уочена на самом почетку стварања правосудних институција.

Посебан проблем представљао је недовољан број судија. До јуна 2002. године на Косову и Метохији било је 14 међународних судија и 12 међународних тужилаца, али овај број није био довољан да би се убрзало решавање великог броја заосталих предмета.⁴² Због недовољног броја међународних судија и тужилаца који су задужени за процесе процесуирања тешких кривичних дела са етничком позадином, и због мањка квалификованог и искусног локалног кадра, поступци су споро напредовали а многи притвореници на суђење су чекали и дуже од годину дана. Средином 2002. године је започет покушај стварања интегрисаног правосудног система пошто је у целокупном правосудном систему до тада радило само девет Бошњака, четворо Срба, седам Турака и двоје Рома, али ниједан српски тужилац или судија.⁴³ На основу тога, Савет Европе је оценио да „упркос напорима које су уложиле Уједињене нације, правосудне органе и даље карактерише пристрасност, неадекватно спровођење норми људских права и незадовољавајуће истраге тешких злочина.“⁴⁴

У јулу 2002. године су коначно окончани дуготрајни преговори између Владе Србије и УНМИК-а потписивањем *Заједничке декларације о запошљавању судија и тужилаца српске националности у мултиетнички систем на Косову*.⁴⁵ Упркос противљењу албанске јавности, СПГС је, 12. децембра 2002. године, донео одлуку о именовању нове групе судије и тужилаца, у којој се нашло 19 Албанаца, 21 Србин и по један Бошњак и Горанац. Оваква одлука представљала је конкретизацију усвојене декларације.

Извештаји омбудсмана на Косову у првих пар година мандата показали су да међународне снаге нису допринеле побољшању

⁴² *Људска права у Југославији 2002*, Београдски центар за људска права, Београд, 2003, стр. 438.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *COE Report dated 16 October 2002*, Internet, 20/02/02, [http://www.commissioner.coe.int/docs/CommDH\(2002\)11_E.doc](http://www.commissioner.coe.int/docs/CommDH(2002)11_E.doc).

⁴⁵ Декларацију су у Београду 9. јула 2002. године потписали министар правосуђа у Влади Србије Владан Батић и Жан-Кристијан Кади (*Jean-Christian Cady*), заменик СПГС и шеф штаба УНМИК за полицију и правосуђе. *Protocol for integration of Serb Judges in Kosovo Judiciary Approved, VIP*, July 8, 2002.

ситуације. Посебно је забрињавајуће то што је припадницима међународних снага гарантован имунитет у обављању својих дужности, што се притом позивају само на одредбе Резолуције 1244, а веома често се не придржавају међународноправних стандарда из области заштите људских права.⁴⁶ Омбудсман је упутио оштре критике на рачун УНМИК-а због чињенице да иако контролише судство, законодавну власт и полицију, не предузима никакве конкретне мере у случајевима кршења људских права већ и сам доприноси томе. Такво стање доводи до даљег погоршања и иначе тешког положаја Срба и других мањинских заједница. Оваквим понашањем УНМИК показује „индиферентност према владавини права која се налази у темељима остатка Европе“.⁴⁷

На жалост, утисак о индиферентности међународних снага према успостављању владавине права на Косову и Метохији остао је преовлађујући током првих десет година њиховог присуства на терену. Илустративан пример индиферентности је чињеница да Посебно веће Врховног суда за уставна питања, које је предвиђено у глави 9.4.11 Уставног оквира, никада није основано. Уставни оквир је предвидео само функције Већа и одредио субјекте који могу иницирати поступак, међутим број судија као ни начин рада нису одређени.

У прилог индиферентности међународне управе говори и чињеница да никада није било воље да се испитају злочини почињени, нарочито над српским становништвом, после 10. јуна 1999. године, као и да се починиоци тих дела казне.

Велику буру изазвало је суђење одржано 2003. године тзв. Лапској групи.⁴⁸ Процес су пратили протести, структуре власти су га сматрале неприхватљивим будући да су ОВК представљали као осло-

⁴⁶ Види излагање Омбудсмана на Косову, на Четвртој европској конференцији о омбудсману. Интернет, 20/11/09, <http://www.ombudspersonkosovo.org/doc/others/Cracow.2002.doc>.

⁴⁷ Ombudsperson Institution in Kosovo, Third Annual Report 2002-2003, Addressed to the Special Representative of the Secretary General of the United Nations. Internet, <http://www.ombudspersonkosovo.org/doc/spec%20reps/3-rd%20ANNUAL%20REPORT%20%2030-06-2003%20English.doc>.

⁴⁸ Било је ово прво суђење за ратне злочине одржано на територији Косова и Метохије. Лапску групу је чинила четворица бивших војника ОВК. Судиле су им међународне судије које су се позивале чак и на норме међународног

бодилачку организацију са вишим циљевима. С друге стране, међународна управа је о процесу говорила као о процесу против појединаца, те да он не представља покушај колективизације кривице.

О (не)спремности међународних снага да истраже и процесуирају злочине, нарочито против српског становништва, говоре и подаци из марта 2004. године. Наиме, до краја јуна УН полиција ухапсила је око 270 лица под сумњом да су током мартовског насиља извршила кривична дела убиства, покушаја убиства, паљевине, материјалне штете, крађе напуштених кућа и кршења јавног реда и мира. До краја августа је процесуирано око 100 случајева, при чему је 80 људи осуђено на казне које су се кретале у распону од укора и новчаних казни до 200 евра, до казни од два до шест месеци затвора.⁴⁹

Ипак, исте године у Тирани је ухапшен и Фљорим Ејупи, главноосумњичени у случају минирања аутобуса „Ниш експреса“. Будући да је против њега била подигнута оптужница за тероризам изручен је УНМИК-у. Међутим, Ејупи је успео да побегне из америчке војне базе Бондстил код Урошевца. Поново је ухапшен у јуну 2004. у Тирани и предат УНМИК полицији.

Судско веће УНМИК-а је, узевши у обзир све доказе, у јуну 2008. године Ејупија прогласило кривим за овај напад и осудило га на 40 година затвора. Оваква пресуда улила је наду, нарочито српском становништву, да је на Косову и Метохији коначно успостављена владавина права. Супротно свим очекивањима, Еулекс је поново отворио овај случај. У другостепеном судском поступку, позивајући се на недостатак доказа, мисија Европске уније донела је ослобађајућу пресуду за Фљорима Ејупија. У званичном саопштењу истакнуто је да је Ејупи ослобођен због недостатка доказа, као и да ће судско веће пресуду накнадно писмено образложити.⁵⁰ Мисија

хуманитарног права. Оптужени су проглашени кривим за злочине извршене над албанским цивилима током 1998. и 1999. године осумњиченим за сарадњу са српским снагама безбедности и издају ОВК. Наведено према: *Људска права у Србији и Црној Гори 2003. године*, Београдски центар за људска права, Београд, 2004, стр. 381.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *A Decision on the 'Nis Express' case*, Press Release, EULEX, Priština, 13 March 2009, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/news/docs/pressReleases/EULEX-Press-Release-Nis-Express-case-Eng.pdf>, 10/10/2009.

Еулекса наводи да је одлуку, без уплива било каквих политичких утицаја, донело петочлано веће Врховног суда, од којих су троје из мисије Европске уније и двоје локалних судија.⁵¹

Овај пример, на жалост, показује да косовским друштвом влада атмосфера некажњивости. Иако је такав утисак давао тон годишњим извештајима које је омбудсман подносио генералном секретару УН-а, ситуација се није мењала. Генерални секретар је и од својих специјалних извештача добијао информације о томе да владавина права не функционише у пракси, као и о томе да се у овој области не поштују међународноправни стандарди. Те примедбе нису имале ефекта. Чинило се да су УН заузеле становиште да је ситуација на терену специфична те да су, у том смислу, прихватили оправдања Косовске полицијске службе како главни проблем представља неспремност грађана да сарађују са полицијом (!).⁵²

И по оценама једне од најпознатијих међународних организација за заштиту људских права, *Human Rights Watch*, најнеразвијенија компонента међународне управе током првих десет година била је правосудна. Сем примедби на рачун лошег вођења поступака, пасивности полиције и тужилаштва, слабе координације између Косовских полицијских снага и УНМИК полиције, проблематичне казнене политике и непостојања адекватне заштите сведока, ова организација је замерила међународној управи што је омбудсману одузела овлашћења да води истраге против УНМИК-а и КФОР-а.⁵³ На тај начин се доприноси стварању слике о „недодирљивима“ и подривају основе владавине праве.

Са доласком Еулекса извршен је трансфер одговорности. Сада су мисији Европске уније поверене обавезе које је раније имао УНМИК: безбедност и полиција; истрага о злочинима почињеним на почетку мандата међународних снага; функционисање правосуђа; правна

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Koha Ditore – UNMIK Media Report*, 16. oktobar, str. 2, према: *Људска права у Србији и Црној Гори 2005. Право, пракса и свест грађана у Србији и Црној Гори и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2006, стр. 348.

⁵³ *World Report 2007*, Human Rights Watch, Internet, 20/11/09, <http://www.hrw.org/legacy/englishwr2k7/docs/2007/01/11/serbia14776.htm>.

сигурност; односи између правосуђа и извршне власти; приступ запошљавању и јавним службама; приступ светилиштима и гробљима и судбини лица расељених из њихових домова на Косову.

Основни прокламовани циљ ангажовања Еулекса је обезбеђивање функционисања институција владавине права за добробит свих становника. Да би тај циљ био остварен у пракси, усвојена је Програмска стратегија.⁵⁴

У вези са правосудним системом, указано је на постојање неколико проблема. Ради се о недостатку ефикасног и делотворног судског система који испуњава стандарде ЕУ у погледу квалитета рада, непостојање установљене објективне процедуре за запошљавање на основу способности и за унапређивање везано за особље судства, непостојање адекватних плата за особље судства које представљају основу за запошљавање високо квалификованих кадрова и за независност особља судства и лоши радни услови у смислу неадекватних просторија и опреме.⁵⁵ С тим у вези, Еулекс је у очекиване резултате у првих шест месеци свог ангажовања, између осталог, укључио и „устостављање нивоа на коме ће косовске судије прописно примењивати релевантне примарне и секундарне законе, правила и одобрене оперативне процедуре у предметима везано за имовину“, „устостављање нивоа на коме је Косовско правосуђе функционално у сваком надгледаном сектору“, као и „подношење извештаја о карактеру одговорности преузетих како би се обезбедило очување и унапређење владавине права, јавног реда и сигурности заједно са основама за преузимање одговорности“.⁵⁶

На самом почетку мандата Еулекс је од УНМИК-а добио документацију о више од 1187 случајева потенцијалних ратних злочина, као и о организованом криминалу. Основана је и Канцеларија за нестала лица и форензику која је одмах успоставила контакте са властима, релевантним међународним организацијама и локалним удружењима породица несталих. Изгледало је да је успостављање владавине права постало примарно и да ће се заиста спровести у пракси. Међутим, раније поменути случај Ејупи бацио је

⁵⁴ *Programska Strategija Eulex-a*, EULEX Kosovo, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/srb/strategy/PROGRAMSKA-STRATEGIJA-EULEX-a.pdf>, 20/11/2009.

⁵⁵ Оп. cit, стр. 20.

⁵⁶ Оп. cit, стр. 23-24.

сенку на рад ове мисије и довео у питање њен кредибилитет и објективност. Сем тога, оваквом пресудом доведена је у питање и могућност изградње поверења становника српске националности у нове институције.

Будући да је временски оквир за оцену мисије Еулекс у првих шест месеци врло кратак, на основу остварених резултата није лако објективно проценити успешност ове мисије у периоду који следи.

Јунски извештај генералног секретара УН обојен је оптимизмом, баш као и извештај високог представника ЕУ за спољну политику и безбедност.⁵⁷ Генерални секретар УН истакао је да се процес реконфигурације УНМИК-а одвија по плану, као и да процес устаљивања мисије Еулекс тече по плану, те да је улога Еулекса у обезбеђивању владавине права сваким даном све већа.⁵⁸ Истовремено, високи представник ЕУ истакао је пуну оперативну способност мисије, конструктивни приступ и добре односе са свим странама. У вези са радом правосудних органа наглашено је да је Еулекс већ почетком марта донео прву пресуду по основу ратног злочина, док је пресуда у другом случају донета у априлу. Такође је подвучено да је од 9. децембра 2008. Еулексова канцеларија за нестала лица и форензику обавила 26 ексхумација и да су остаци 21 особе послати на ДНК анализу. Истовремено, канцеларија је идентификовала остатке 44 особе и предала их њиховим породицама. Еулекс такође има саветодавну улогу, али и надгледа косовске органе у вези са јачањем улоге Судског већа, као и Врховног суда, али и нацртом стратегија борбе против организованог криминала, наркотика, контроле граница, као и реформе правосућа. Еулекс заједно са косовским властима и уз консултацију са међународним организацијама ради на доношењу законских решења о спречавању прања новца и установљавању антикорупцијских механизма.

⁵⁷ *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, 10 June 2009, Security Council, United Nations, S/2009/300.

⁵⁸ *Ibidem*.

Уместо закључка

Упркос непобитној чињеници да је током протеклих десет година на територији Косова и Метохије на снази био велики број прописа који су у међусобној колизији, тиме се одговорност међународних снага за споро спровођење владавине права не умањује. Знатан број случајева показао је да су принципи непристрасности и ефикасности судства били занемаривани. У директној вези са таквим стањем, тј. његов основни узрок лежи у неспособности међународне управе да осигура неопходан ниво безбедности. Због тога је изостала изградња демократског, мултиконфесионалног, мултиетничког и, пре свега, друштва владавине права. Уједињене нације нису успеле да остваре овај циљ, одговорност је сада на Европској унији.

Литература:

1. *A Decision on the 'Nis Express' case*, Press Release, EULEX, Priština, 13 March 2009, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/news/docs/pressReleases/EULEX-Press-Release-Nis-Express-case-Eng.pdf>, 10/10/2009.
2. *Focus Kosovo, jun -- august 2004*, Internet, www.unmikonline.org/serbian/pub/focuskos/, 25/09/09.
3. *Focus Kosovo, mart -- maj 2004*, Internet www.unmikonline.org/serbian/pub/focuskos/.
4. OSCE/UNHCR, *Ninth Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo, (Period covering September 2001 to April 2002)*, Internet, 15/05/09, <http://www.reliefweb.int/library/documents/2002/osce-kos-22may.pdf>.
5. *Programska Strategija Eulex-a*, EULEX Kosovo, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/srb/strategy/PROGRAMSKA-STRATEGIJA-EULEX-a.pdf>, 20/11/2009.
6. *Protocol for integration of Serb Judges in Kosovo Judiciary Approved*, VIP, July 8, 2002.
7. *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, 10 June 2009, Security Council, United Nations, S/2009/300.
8. UNMIK/REG/2004/46 *on the Law of Execution of Penal Sanctions*, (19/ 11/2004), Internet, www.unmikonline.org/regulations/2004/.

9. UNMIK/REG/2004/50 on the Establishment of New Ministries and introduction of Posts of Deputy Prime Minister and Deputy Ministers in the Executive Branch (2/12/2004), Internet, www.unmikonline.org/regulations/2004/.
10. *Ustavni okvir za privremenu samoupravu*, UNMIK, 15. maj 2001, Internet, http://www.unmikonline.org/pub/misc/FrameworkPocket_SRB_Dec2002.pdf.
11. *Zajednički dokument UNMIK-a i Savezne Republike Jugoslavije*, Internet, <http://www.mfa.gov.yu/Srpski/Foreinframe.htm>, 20/08/09.
12. Алексић Ивона, „*Заштита националних мањина на Косову и Метохији: нормативи и пракса 1999-2003*”, Годишњак Удружења за међународно право Србије и Црне Горе 2000-2003, Удружење за међународно право, Београд, 2004, стр. 144-163.
13. *Људска права у Југославији 2002*, Београдски центар за људска права, Београд, 2003.
14. *Људска права у Србији 2006. Право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2007.
15. *Људска права у Србији 2007. Право, пракса и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2008.
16. *Људска права у Србији и Црној Гори 2003. године*, Београдски центар за људска права, Београд, 2004.
17. *Људска права у Србији и Црној Гори 2004. Право, пракса и свест грађана у Србији и Црној Гори и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2005.
18. *Људска права у Србији и Црној Гори 2005. Право, пракса и свест грађана у Србији и Црној Гори и међународни стандарди људских права*, Београдски центар за људска права, Београд, 2006.
19. COE Report dated 16 October 2002, Internet, 20/02/09, [http://www.commissioner.coe.int/docs/CommDH\(2002\)11_E.doc](http://www.commissioner.coe.int/docs/CommDH(2002)11_E.doc).
20. *World Report 2007*, Human Rights Watch, Internet, 20/11/09, <http://www.hrw.org/legacy/englishwr2k7/docs/2007/01/11/serbia14776.htm>.

Ана ЈОВИЋ-ЛАЗИЋ

УСПОСТАВЉАЊЕ И ФУНКЦИОНИСАЊЕ МЕЂУНАРОДНЕ ПОЛИЦИЈЕ

Успостављање и надлежности међународне управе на Космету

Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244 успостављена је међународна цивилна и војна управа на Космету (УНМИК и КФОР).¹ Истом резолуцијом генерални секретар УН добио је овлашћење да, уз помоћ релевантних међународних организација, успостави међународно цивилно присуство како би обезбедио привремену администрацију на Косову.² Од тада се Косово и Метохија налазе под својеврсним међународним протекторатом.³

Решавање сложених и заоштрених безбедносних проблема на Косову и Метохији захтевало је ангажовање не само Уједињених нација, већ и ЕУ и европских безбедносних и политичких организација као што су НАТО и ОЕБС.⁴ УНМИК је био прва мисија УН са извршним овлашћењима, што разликује међународно присуство на Космету од мисија УН у другим деловима света. Такође, то је прва

¹ „Резолуција СБ УН 1244”, Савет безбедности, Њујорк, 10. јун 1999, у: *Међународна политика*, бр. 1085–86, октобар–новембар 1999, Београд, Документи, анекс 2 и 6, стр. V–VII. Текст Резолуције видети на страни 237.

² *Ibidem*, параграф 10, стр. VI.

³ У раду се користе термини Косово и Метохија и Косово. Термин Косово се користи само у случајевима када се наводе документи међународне заједнице која употребљава искључиво тај назив.

⁴ John G. Cockell, “Civil Military Responses to Security Challenges in Peace Operations: Ten lessons from Kosovo”, *Global Governance*, No. 8, 2002, p. 483.

мисија УН до сада која се, према усвојеној структури, ослањала на четири стуба власти. У оквиру УНМИК, УН су имале одговорност за канцеларију специјалног представника генералног секретара УН која има врховну законодавну и извршну власт, као и за полицију и правосуђе (први стуб) и за цивилну администрацију, чији је задатак био да управља јавним службама (други стуб). У другом стубу власти особље УНМИК је, пре свега, деловало у саветодавном својству с обзиром на то да је одговорност у вези са обезбеђивањем јавних служби временом пренета на локалне власти и институције. Мисији ОЕБС (трећи стуб) дата је улога у изградњи институција. Она је имала задатак да омогући стварање услова и да оспособи институције да делују у складу са принципима поштовања људских права, владавине закона и других демократских начела. У том контексту она је требало да обезбеди већи степен учешћа мањинског становништва у раду институција, да буде ангажована у обуци локалне полиције, као и у организовању и надгледању демократских избора. Европска унија (четврти стуб) била је задужена за обнову и економски развој.⁵ Шефови поменутих међународних структура истовремено су били и заменици Специјалног представника генералног секретара УН који је био истовремено на челу УНМИК.⁶

Ангажовање најзначајнијих међународних организација у оквиру једне мисије и под руководством Уједињених нација, имало је за циљ да међународна заједница наступи јединствено у циљу свеобухватног решавања проблема на Космету. Оваква структура требало је да омогући да се повежу реформе сектора безбедности, (цивилна полиција, обука локалне полиције), правосуђа и законодавства, као и да се обезбеди стална информисаност о текућим политичким и административним процесима.⁷

Уз посредовање Уједињених нација у фебруару 2006. године покренути су преговори Београда и Приштине о коначном статусу

⁵ "Report of the Secretary-General Pursuant to Paragraph 10 of Security Council Resolution 1244 (1999)", Internet, <http://www.civpol.org/unmik/raport.htm>.

⁶ Ibidem.

⁷ John G. Cockell, "Civil Military Responses to Security Challenges in Peace Operations: Ten lessons from Kosovo", op. cit., p. 491.

јужне српске покрајине који су завршени у марту 2007. године без компромисног решења. Месец дана касније специјални изасланик генералног секретара УН Марти Ахтисари поднео је предлог за решење статуса Косова који није усвојио Савет безбедности УН. Крајем 2007. године организовани су додатни преговори две стране уз посредовање „тројке“, коју су чинили представници ЕУ, Русије и САД, који су такође окончани без договора. Скупштина Косова је 17. фебруара 2008. године усвојила декларацију о независности, чиме је једнострано проглашена независност Косова.⁸

Од успостављања мисије УН 1999, обим активности и надлежности које УНМИК обавља постепено су смањивани. До децембра 2008. године УНМИК је имао надзорну и извршну власт над функционисањем полиције. Истовремено, УНМИК полиција је наставила да преноси полицијска овлашћења на Косовску полицијску службу. Косовска скупштина усвојила је 9. априла 2008. године Устав Косова који је предвидео да се укину надлежности које УНМИК има као привремена цивилна управа. Након ступања на снагу косовског Устава у јуну 2008. године УНМИК више није био у стању да ефективно испуњава већину својих задатака и обавеза.⁹

Крајем новембра 2008. године Савет безбедности УН одобрио је план генералног секретара УН-а Бан Ки-Муна којим се предвиђа реконфигурација УНМИК-а и размештање европске цивилне мисије на Косову (ЕУЛЕКС).¹⁰ После сложених преговора Србија је прихватила распоређивање мисије ЕУЛЕКС на основу тзв. споразума о шест тачака који предвиђа поштовање Резолуције 1244, рад под општим оквиром УН и статусну неутралност мисије.

Европска унија је 6. априла 2009. године објавила да је ЕУЛЕКС постигао пуну оперативну способност, а до средине јуна 2009.

⁸ "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 12 June, 2008, Security Council, United Nations, S/2008/354.

⁹ Ibidem.

¹⁰ О мисији ЕУЛЕКС видети више у: поглављу Европска унија на Косову и Метохији, као и у Ивона Лађевац, „Мисија Европске уније на Косову и Метохији – ЕУЛЕКС“, *Европско законодавство*, бр. 23-24, стр. 79-82, 2008; Жаклина Новичић и Драган Ђукановић, „ЕУЛЕКС: пун капацитет и даље активности мисије Европске уније на Косову“, *Европско законодавство*, бр. 27-28, 2009.

године на Космету је ангажовано укупно 1651 међународних и 918 локалних службеника.¹¹

Мисија ЕУЛЕКС је до сада највећа цивилна мисија коју је Унија распоредила у оквиру своје безбедносне и одбрамбене политике. Основне циљеве ове мисије одредиле су земље чланице ЕУ, а њен главни задатак је да пружи помоћ и подршку привременим косовским институцијама у области полиције, правосућа и царине, уз истовремено задржавање ограничених извршних овлашћења. Мисија ЕУЛЕКС би требало да обезбеди да полиција, правосуђе и царина не буду под политичким утицајем и да раде у складу са међународно признатим стандардима и најбољом европском праксом. Предвиђено је да ЕУЛЕКС подржава и промовише владавину права, јавни ред и сигурност. У том контексту циљ европске мисије је да обезбеди примену закона у случајевима ратних злочина, тероризма, организованог криминала, корупције, међуетничких кривичних дела, финансијског криминала, заштите имовине и других озбиљних кривичних дела.¹²

Реконфигурација и смањивање мисије Уједињених нација су при крају. Буџет Уједињених нација предвиђен за 2009. и 2010. годину указује да ће од скоро пет хиљада овлашћених службеника у мисији УНМИК-а остати само око пет стотина, од којих ће већину чинити цивили.¹³

Улога и организациона структура међународне (УНМИК) полиције од 1999–2009

Мировне операције Уједињених нација често треба да одговоре на сложене безбедносне изазове, као што су демилитаризација паравојски, заштита хуманитарне помоћи и хуманитарних зона, спречавање анархије и криминала у ситуацијама државног колапса, спречавање међуетничког насиља и контрола граница.¹⁴

¹¹ "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 17 March 2009, Security Council, United Nations, S/2009/149, p. 2.

¹² "EULEX Programme Strategy", Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/strategy/EULEX%20Programmatic%20Approach.pdf>.

¹³ 491 цивила, 8 полицајаца УН и 8 војних официра за везу.

¹⁴ Ibidem, p. 483.

Решавање безбедносних проблема, заштита људских права и слобода и борба против криминала на Косову и Метохији, најзначајнији су и најсложенији задаци пред којима су се 1999. године нашле УН и друге међународне организације и институције којима су на основу Резолуције 1244 дата широка овлашћења. Да би испунио сложене задатке мандата УНМИК је одмах установио међународну полицију чији је непосредан задатак био да успостави ред и обезбеди примену закона у подељеној заједници, сузбије сукобе на међуетничкој основи и смањи неповерење према власти. УНМИК полицији су дата велика овлашћења која су подразумевала како спровођење закона тако и формирање независне мултиетничке локалне полиције.¹⁵ Пошто у том погледу УН нису имале искуства, планирање и примена мера са извршним овлашћењима разрађивани су на самом терену. Управо по тој карактеристици активности УНМИК полиције су се значајно разликовале од претходних посматрачких мисија УН. Њен главни задатак није био мониторинг, већ је УНМИК полиција стављена у функцију организације која треба да обезбеди ред и спроводи законе на Косову и Метохији.

Полиција и правосуђе били су глави чинилац у напорима мисије УНМИК да се успостави владавина права на Косову и Метохији. Повезивање правосуђа са УНМИК полицијом у координирану администрацију имало је за циљ да се створе предуслови за ефикасну сарадњу криминалистичких истражних поступака полиције и судских надлежности у оквиру правосудног система.¹⁶

На основу Резолуције 1244 мандат УНМИК предвиђао је одвраћање од обнове непријатељства, демилитаризацију Ослободилачке војске Косова (ОВК) и других наоружаних група косовских Албанаца, одржавање цивилног реда и закона, заштиту и унапређење људских права, осигурање безбедног и неометаног повратка свих избеглица и расељених лица.¹⁷

¹⁵ "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", New York, 12 July 1999, Internet, <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/204/10/PDF/N9920410.pdf?OpenElement>, p. 60.

¹⁶ "UNMIK United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, Pillar 1, Police and Justice", Presentation paper, June 2004, Internet, http://www.unmikonline.org/justice/documents/PillarI_Report_June04.pdf, p. 3.

¹⁷ „Резолуција СБ УН 1244“, *op. cit.*, параграф 9 (а, б, ц) и 11 (и, ј, к), стр. VI.

Да би остварила циљеве које јој је поставио Савет безбедности УН, било је предвиђено да УНМИК полиција мења своју функцију кроз три фазе. Прва фаза захтевала је да, по доласку Мисије УН на Косово и Метохију, КФОР буде одговоран за јавну безбедност док међународна цивилна полиција не преузме одговорност за овај задатак. У том периоду улога међународне полиције била је да саветује КФОР о полицијским питањима. У другој фази, цивилна полиција УНМИК преузела је од КФОР обавезе спровођења реда и закона. Током ове фазе УНМИК полиција је иницирала обуку, саветовање и надзор над Косовском полицијском службом, која је обучавана кроз полицијску академију у оквиру институција УНМИК. Трећа и последња фаза подразумевала је преношење овлашћења са међународне полиције на Косовску полицијску службу.

На челу полиције и правосућа налазио се један од заменика шефа УНМИК. УНМИК полицију водио је комесар. Седиште УНМИК полиције налазило се у Приштини, а постојало је и пет регионалних команди у Приштини, Призрену, Пећи, Гњилану и Косовској Митровици. Међународна цивилна полиција имала је задатак да надгледа полицијске операције и да установи и врши надзор над Косовском полицијском службом.

Међународну (УНМИК) полицију чинили су цивилна полиција (редовна полиција), погранична полиција и специјалне полицијске јединице.¹⁸

Задатак специјалних полицијских јединица УНМИК био је да обезбеђују јавни ред, као што су контрола скупова и безбедност региона, да пружају подршку цивилној полицији и да штите институције УН. Специјалне полицијске јединице су, као посебна структура УНМИК полиције, биле задужене за поверљиве мисије и мисије високог ризика. Оне су представљале мобилну и независну снагу оспособљену да брзо реагује у случају кршења јавног реда и мира, да обезбеди заштиту имовине УН кад год је то потребно и да пружи заштиту и сигурност службеницима УН.¹⁹ Ове јединице

¹⁸ "Report of the Secretary-General Pursuant to Paragraph 10 of Security Council Resolution 1244 (1999)", op. cit., p. 9.

¹⁹ "UNMIK United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", Pillar 1, Police and Justice, op. cit., p. 7.

биле су задужене и за заштиту званичника и важних сведока, спречавање трговине људима и за борбу против других облика организованог криминала. Такође, специјалне јединице често су пружале оперативну подршку и помоћ цивилној и пограничној полицији. УНМИК је имао специјалне полицијске јединице из Индије, Јордана, Пакистана, Румуније, Пољске, Аргентине. Ове јединице укључивале су и посебну јединицу за псе из Украјине, који су откривали оружје и организовано кријумчарење на граничним прелазима или током специјалних операција УНМИК полиције и КФОР.²⁰

У специјализованим полицијским јединицама надлежним за случајеве ратних злочина, борбу против тероризма и спасавање талаца, као и за програм заштите сведока до децембра 2008. године, били су ангажовани искључиво припадници УНМИК полиције. Због специфичности питања којим су се бавиле ове полицијске јединице функционисале су одвојено од Косовске полицијске службе. Са друге стране, рад обавештајне јединице и јединице за борбу против организованог криминала подразумевао је сарадњу УНМИК полиције и КПС.²¹

Погранична полиција је због природе обавеза основана као засебан и самосталан део УНМИК полиције. Ова полиција била је одговорна за поштовање закона о имиграцији и других пограничних прописа.²² Основни задатак пограничне УНМИК полиције био је откривање и истрага лажних докумената. Квалитет лажних докумената постојао је знатно софистициранији, што је често отежавало њихово откривање и захтевало боље обучавање

²⁰ Ibidem.

²¹ "Human Rights Report: Kosovo, 2008, Bureau of Democracy, Human rights, and Labor", *Country Reports on Human Rights Practices*, February 25, 2009, Internet, <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/eur/119462.htm>.

²² Уредбом УНМИК из 2001. године о забрани неовлашћеног преласка државне границе свако лице које прелази државну или административну границу на било ком месту које за то није предвиђено, чини кривично дело и кажњава се новчаном казном или казном затвора до 30 дана. Овом уредбом утврђена су и правила о третману избеглица и расељених лица. „Уредба УНМИК 2001/10 о забрани неовлашћеног преласка државне границе“, у: *Cumulative Index of United Nations Legal Materials Produced and Applied in Kosovo*, Internet, http://www.abanet.org/ceeli/publications/un_legal_materials_index/home.html, p. 29.

полиције, али и коришћење савремене опреме за откривање фалсификата.²³ Погранична полиција УНМИК имала је задатак да обезбеђује личну безбедност пограничних службеника и сарађује са косовском царинском службом у откривању и пресецању кријумчарења. Често су организоване насумичне операције претресања како би се открили кријумчари. На приштинском аеродрому, који се третира као међународни гранични прелаз, УНМИК полиција је користила базу података са именима сумњивих преступника и преко компјутерског система пратила кретање путника како би проценила путнике и открила илегалне имигранте или криминалне радње.

И поред напора УНМИК полиције да професионално обавља своје дужности чињеница да су у састав ове полиције били укључени припадници великог броја земаља доводила је до мањка институционалног јединства што је често утицало на способност полицијских снага да адекватно одговоре на задатке и проблеме са којима су се суочавале. С обзиром да се командни кадар често мењао на основу утврђене ротације из националних контингената то је негативно утицало на континуитет и резултате у раду полиције. Дешавало се да, након доласка нових полицајаца, покренуте истраге буду запостављене, због времена које је потребно да се нови полицајци упознају са текућим стањем.²⁴

Од децембра 2008. године ЕУЛЕКС је преузео мандат УНМИК-а за надгледање, подучавање и саветовање локалних институција, укључујући институције за спровођење закона, док је шеф полицијске компоненте ЕУЛЕКС од међународног комесара полиције преузео одговорност за мониторинг, менторство и саветовање КПС. ЕУЛЕКС је добио и ограничenu извршну власт у осетљивим областима као што су ратни злочини, заштита сведока, финансијска обавештајна служба, и међународна полиција.²⁵

²³ "Border Police", in: *UNMIK Police Annual Report 2000*, Priština, 2001, Internet, <http://www.unmikonline.org/civpol/reports/report2000.pdf>, p. 12.

²⁴ Edward Tawil, *Property Rights in Kosovo: A Haunting Legacy of a Society in Transition*, International Center for Transitional Justice, New York, 2009, pp. 34-35.

²⁵ "Human Rights Report: Kosovo, 2008, Bureau of Democracy, Human rights, and Labor", op. cit.

Успостављање и рад Косовске полицијске службе

Мандат УНМИК полиције обухватао је и регрутовање, обуку и организовање Косовске полицијске службе у сарадњи са ОЕБС, као и саветовање, обучавање и контролу рада те полицијске службе. Комесар УНМИК полиције био је одговоран за администрирање, контролу и функционисање Косовске полицијске службе. За сва питања која се тичу развоја Косовске полицијске службе било је задужено одељење комесара УНМИК полиције у чијој је надлежности било планирање и развој. УНМИК је имао задатак да установи мултиетничку, самоодрживу Косовску полицијску службу која ће бити адекватно обучена и опремљена како би могла да функционише у складу са међународно признатим стандардима о људским правима и принципима савремене полиције.²⁶

Због потребе да се брзо формира и организује Косовска полицијска служба, полицајци су често запошљавани без јасних критеријума и одговарајућих провера. Школу Косовске полицијске службе у Вучитрну основала је мисија ОЕБС-а.²⁷ Обука кандидата укључивала је основни тренинг који је предвиђао курс од месец и по дана и обуку под менторством припадника међународне (УНМИК) полиције. Комесар УНМИК полиције имао је дискреционо право да врши надзор и контролише припаднике Косовске полицијске службе. УНМИК полиција је, осим тога, била овлашћена да води самосталне истраге у случајевима кад постоји сумња да припадници Косовске полицијске службе крше људска права. Комесар УНМИК полиције био је одговоран и за развој ефикасне командне структуре Косовске полицијске службе у складу са међународним стандардима полиције.²⁸

Процес одвајања Косовске полицијске службе од УНМИК полиције подразумевао је постепено преузимање бројних задатака који су првобитно били у искључивој надлежности међународне полиције. Обука прве класе Косовске полицијске службе почела је већ

²⁶ "Kosovo Police Service", in: *Police Annual Report 2000*, op. cit., p. 31.

²⁷ Edward Tawil, *Property Rights in Kosovo: A Haunting Legacy of a Society in Transition*, op. cit., pp. 33-36.

²⁸ "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", New York, 12 July 1999, op. cit., p. 64.

1999. године са 176 полазника. Током следећих шест година УНМИК полиција је у сарадњи са ОЕБС регрутовала, обучила и запослила близу седам хиљада полицајаца. С обзиром да је предвиђено да етнички састав припадника ове службе у полицијским станицама одговара етничком саставу општина у којима раде, УНМИК је настојао да у рад КПС укључи што више припадника српског и другог неалбанског становништва.²⁹

Специјални представник генералног секретара УН донео је 2001. године Уставни оквир за привремену самоуправу Косова којим су дефинисани начин рада и задаци Косовске полицијске службе. Наводи се да КПС функционише под овлашћењима специјалног представника генералног секретара и под надзором УНМИК полиције, као и да би она требало да допринесе спречавању криминала, заштити јавне безбедности и обезбеђивању јавног реда и мира.³⁰ Даље се истиче значај подршке међународне заједнице КПС у прикупљању информација о кривичним делима и кривичним истрагама, што би требало да јој омогући да постепено преузима одговорност за одржавање јавног реда и мира.³¹ Одредбе Уставног оквира за привремену самоуправу предвиђају искључива овлашћења специјалног представника УН према институцијама за примену закона и према казнено – поправној служби. Задатак специјалног представника УН био је и да блиско сарађује са међународним снагама безбедности у циљу спровођења јавног реда и мира и активности у области одбране, цивилне безбедности и приправности за ванредне ситуације.³² Иако је Уставним оквиром из 2001. године пренет велики број надлежности са међународних на локалне институције, полиција и правосуђе остали су под директном контролом специјалног представника УН. На тај начин требало је да

²⁹ "Kosovo (under UNSCR 1244) 2005, Progress Report, European Commission", Internet, http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2005/pdf/package/sec_1423_final_en_progress_report_ks.pdf, p. 53.

³⁰ „Уставни оквир за привремену самоуправу на Косову”, Уредба УНМИК, бр. 2001/9, Приштина, 15. мај 2001, Internet, http://www.unmikonline.org/pub/misc/FrameworkPocket_SRB_Dec2002.

³¹ Ibidem, стр. 13.

³² Ibidem, стр. 15–16.

се у веома нестабилном окружењу обезбеди одговарајући ниво безбедносних гаранција.

С обзиром да су УНМИК и ОЕБС успели да, у веома сложеним условима, обезбеде обуку и политички оквир за функционисање нове полиције, често се КПС оцењивала као једна од успешних акција међународне заједнице на Космету. У прилог овој тврдњи наводила се чињеница да је пре једностраног проглашења независности Косова Косовска полицијска служба била једна од ретких мултиетничких институција у чијем саставу је било преко 15% неалбанаца, од којих су 9,92% били Срби.³³

И поред тврдњи међународне заједнице да је КПС једна од успешнијих институција на Космету, често се указује и на пропусте који доводе у питање кредибилитет ове службе. Постоје мишљења да припадници ове службе нису адекватно обучени, пре свега, у области савремених полицијских метода.³⁴ Једна од највећих замерки је да КПС никада није била у потпуности мултиетничка јер су многи полицијски службеници КПС-а били припадници ОВК, као и да нису ретки случајеви да полицајци и даље одржавају везе са групама насталим из ОВК, које и даље настоје да утичу на ставове бивших чланова захтевајући од њих лојалност. Међуетничку напетост унутар Косовске полицијске службе додатно појачава чињеница да у малим срединама постоје јаке породичне и друге везе и анимозитети на етничкој основи, а посебно антисрпска расположења.³⁵

Насилје и масовна уништавања православних цркава, манастира и имовине Срба у марту 2004. године показали су да међународне полицијске и војне снаге нису биле на висини задатка јер нису спречиле рушења објеката и нападе на Србе.³⁶ Реакција

³³ "Report of the Secretary-General of the Council of the European Union/High Representative for the Common Foreign and Security Policy to the Secretary-General of the United Nations on the activities of the European Union Rule of Law Mission in Kosovo", in: "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 17 March 2009, op. cit., p. 16.

³⁴ Edward Tawil, *Property Rights in Kosovo: A Haunting Legacy of a Society in Transition*, op. cit., pp. 33-36.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Последица мартовских немира су деветнаест мртвих и скоро 900 повређених. Више од 700 српских, ашкалијских или ромских домава је уништено или

УНМИК полиције на насиље у марту 2004. указала је на озбиљне пропусте у раду и функционисању УНМИК полиције, као и на недостатак координације са осталим телима задуженим за безбедност на Космету. Све то је довело у питање карактер, улогу и понашање Косовске полицијске службе.

Ово је оставило озбиљне и далекосежне последице по регионалну безбедност. Поставило се питање ефикасног деловања ових снага у случају да се слична збивања понове. Међу Србима и другим неалбанским становницима на Косову и Метохији и даље влада несигурност и неповерење у ефикасну заштиту њихових живота и имовине.

До 2005. године службеници Косовске полицијске службе радили су искључиво под управом међународне (УНМИК) полиције, након чега је почео процес постепеног преношења надлежности и полицијских станица на КПС.³⁷ Упоредо са процесом преношења надлежности на Косовску полицијску службу, број међународних полицајаца се смањивао. Косовска полицијска служба постепено је преузимала посебне полицијске дужности на различитим нивоима – од рутинских до најсложенијих функција. Тако су се формирале специјалне јединице за истрагу у случајевима трговине наркотицима, проституције и трговине људима, прања новца и другим облицима организованог криминала.

Иако је процес преношења надлежности био привремено прекинут после насиља у марту 2004. године, овај тренд се убрзо наставио. Полицијске обавезе су постепено пренете на локалне власти, а полицијске станице стављене су под команду Косовске полицијске службе.³⁸ Ипак, Косовска полицијска служба остала је, кроз командну одговорност, подређена међународним снагама.

оштећено заједно са десетак јавних зграда и 30 српских цркава и два манастира, а око 4500 људи је расељено. *Колас на Косову*, Међународна кризна група, Извештај бр. 155, Брисел, 22. априла 2004, Internet, http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/balkans/serbian_versions/155_collapse_in_kosovo_serbian.pdf, стр. I-II.

³⁷ Edward Tawil, *Property Rights in Kosovo: A Haunting Legacy of a Society in Transition*, op. cit., pp. 34-35.

³⁸ "Kosovo (under UNSCR 1244) 2005, Progress Report, European Commission", op. cit., p. 53.

УНМИК је, крајем децембра 2005. године, донео Уредбу о оквиру и водећим начелима Косовске полицијске службе како би се утврдила „основна начела, овлашћења и одговорности КПС током припрема за пренос одговорности рада полиције на Министарство унутрашњих послова”.³⁹ Уредбом је предвиђено да Косовску полицијску службу чине главни штаб полиције, регионалне полицијске команде и полицијске станице. Даље се наводи да ће се КПС, као јавна служба, руководити начелима једнакости, политичке неутралности и непристрасности, интегритета, поштења, одговорности, заслужности, недискриминације и свеобухватности. Под начелом свеобухватности подразумева се да „регрутовање на свим нивоима у Косовској полицијској служби мора да одражава мултиетнички карактер и потребу за правичном заступљеношћу свих заједница на Косову”. Предвиђено је да „КПС функционише под надлежношћу специјалног представника генералног секретара и под контролом и надзором комесара полиције УНМИК-а”, као и да „специјални представник генералног секретара именује заменика комесара и помоћника заменика комесара полиције”. Даље се наводи да ће „након преноса одговорности у области рада полиције на косовске органе, за који је надлежан специјални представник генералног секретара, одговорност за функционисање Косовске полицијске службе преузети Министарство унутрашњих послова”.⁴⁰

Формирањем Министарства унутрашњих послова 2005. године почело је преношење надлежности у области полиције и правосуђа на владу у Приштини. Уредбом којом је допуњена уредба УНМИК о извршном огранку привремених институција самоуправе, предвиђено је да ће Министарство унутрашњих послова, бити одговорно за припрему и спровођење закона на пољу јавног реда и безбедности, управљање финансијским питањима Косовске полицијске службе и Министарства унутрашњих послова, контролу граница у сарадњи са УНМИК, спровођење закона о уласку и изласку лица са Косова, сакупљање и анализу статистичких података у области јавног реда и дисциплинске поступке против

³⁹ „Уредба бр. 2005/54 о оквиру и водећим начелима Косовске полицијске службе”, 20. децембар 2005. године, United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UNMIK/REG/2005/54.

⁴⁰ Ibidem.

полицајаца. Такође, на Министарство унутрашњих послова пренете су неке од функција које су биле у надлежности Министарства јавних служби као што су регистрација возила, припреме за ванредне ситуације и помоћ у администрацији политике везане за документа грађана. Уредбом је предвиђено да специјални представник генералног секретара задржи овлашћења за доношење коначне одлуке о додатној интервенцији, и настави да обавља суверене функције као што су закључивање међународних споразума и сарадња међународног судства и полиције.⁴¹

Такође, специјални представник генералног секретара Сорен Јесен-Петерсен рекао је у Савету безбедности УН 2005. године да би, с обзиром на осетљивост ових сектора, трансфер надлежности требало да буде постепен. Указао је и на неопходност да УНМИК задржи извршну власт како би могао да спречава озбиљне претње стабилности на Космету, као што су нарушавање јавног реда, организовани криминал, тероризам, политички мотивисани и међуетнички злочини.⁴²

У извештају специјалног изасланика генералног секретара УН Каи Еидеа из октобра 2005. године, наводи се да посао који је Косовска полицијска служба преузела у вези са уобичајеним прекршајима у оквиру једне етничке заједнице, становништво све више поштује, али да криминална дела озбиљније природе и са етничком димензијом представљају и даље проблем за Косовску полицијску службу. Мултиетнички састав ове службе и поверење које ужива веома су крхки. Еиде је указао да би пренос надлежности у овој области могао да има „центрифугални утицај” на Косовску полицијску службу и да отежа одржавање њеног мултиетничког састава.⁴³

⁴¹ У нацрту Уредбе која је допуна УНМИК Уредбе бр. 2001/19 о Извршном огранку Привремених институција самоуправе. „Нова министарства, ПИС преузима нове дужности”, *Фокус Косово*, новембар/децембар 2005, Internet, http://www.unmikonline.org/serbian/pub/focuskos/jan06/FK_21_SRB.pdf, стр. 12.

⁴² “Kosovo (under UNSCR 1244) 2005, Progress Report, European Commission”, op.cit., p. 53.

⁴³ Kai Eide, “A comprehensive review of the situation in Kosovo: Report of the Secretary-General’s Special-Envoy”, S/2005/635, 2005, pp. III-V.

Полиција на Космету након једностраног проглашења независности

Након једностраног проглашења независности Косова 17. фебруара 2008. године Срби, припадници Косовске полицијске службе, напустили су своје положаје у неколико општина на југу Косова, док су Срби, припадници КПС-а на северу Космета, наставили да раде под командом међународне полиције УНМИК-а. Ови полицајци су убрзо суспендовани што је додатно пореметило односе у Косовској полицијској служби.⁴⁴

Устав и Закон о полицији које је усвојила скупштина Косова предвиђају постојање полиције са јединственим ланцем команде која функционише под надлежношћу министра унутрашњих послова и под контролом и надзором генералног директора полиције.⁴⁵ Усвајањем закона о полицији Косовска полицијска служба је преименована у Полицију Косова. У закону се даље наводи да се „дужности, одговорности и функције Косовске полицијске службе успостављене под надлежношћу Мисије Уједињених нација на Косову, путем уредби УНМИК-а преносе на Полицију Републике Косова”. Даље се наводи да ће Полиција Косова преузети службенике и друге запослене, имати иста имовинска и уговорна права као и КПС, као и да пренос функција неће имати утицаја на истраге или кривична гоњења која су у току.⁴⁶

Предвиђено је да полиција буде организована на централном и локалном нивоу при чему „генерална полицијска дирекција представља централни ниво, док локални ниво укључује регионалне полицијске дирекције, одговорне за регионе састављене од одређених општина, полицијске станице, које су одговорне за локалну полицију у свакој општини и полицијске подстанице – одговорне за локалну полицију унутар утврђених области дате општине”.⁴⁷

⁴⁴ Крхка транзиција Косова”, *Извештај за Европу*, бр. 196–25, 2008, International Crisis Group, str. 4.

⁴⁵ *Устав Републике Косово*, члан 128, стр. 48, Internet, <http://www.ustavkosova.info/repository/docs/Ustav.Republike.Kosovo.Srpski.pdf>.

⁴⁶ „Закон о полицији”, бр. 03/L - 035, Internet, <http://www.kosovopolice.com/Legjislacioni/ZAKON%20O%20POLICIJI3.pdf>.

⁴⁷ Ibidem.

Законом о полицији утврђени су и стандарди за образовање и обуку полицијских службеника. Наводи се и да ће Полиција Косова сарађивати са међународним полицијским организацијама и другим иностраним институцијама, на основу закона на снази или у складу са међународним споразумима, али се не предвиђа виша међународна власт. У складу са тим ЕУЛЕКС је задужен да „надгледа, подучава и саветује”, али примењује само ограничену извршну власт.⁴⁸

Генерални секретар УН Бан Ки Мун је у свом извештају у новембру 2008. године у плану од шест тачака указао да би полиција требало да одражава целокупно друштво, као и да би, у складу са тим, њени службеници требало да буду припадници локалних заједница. Поред тога, овим планом се предвиђа отварање полицијских станица и подстанлица у српским срединама, које ће и даље остати под постојећим системом командовања и којима ће управљати међународна полиција. Такође, наводи се да ће у надлежности специјалног представника генералног секретара УН бити покретање поступка именовања званичника полиције српске националности на виши положај који ће, кроз постојећи командни ланац, подносити извештаје међународним полицијским званичницима. Предвиђено је да се службеници међународне полиције распореде у свим станицама и подстанicama, регијама и одељењима и да имају независну структуру командовања и линију извештавања, која се тренутно завршава са специјалним представником УН. Поред тога, наводи се да ће службеници међународне полиције контролисати владавину права и надгледати третман и услове рада полицајаца који не припадају већинској албанској заједници.⁴⁹

Савет безбедности УН усвојио је овај план Бан Ки Муна након чега је ЕУЛЕКС, почетком децембра 2008. године, преузео пуну оперативну одговорност у области владавине права на Космету. До децембра 2008. године на Космету је било размештено преко

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ “Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo”, 25 November 2008, Security Council, United Nations, S/2008/692, pp. 8-9.

хиљаду и петстотина службеника УНМИК полиције. Сви они су се, осим 49 полицијских службеника и 6 официра формираних полицијских јединица УНМИК-а, вратили кућама или су преузели дужности у оквиру ЕУЛЕКС полиције. Тако је, после скоро десет година службе, УНМИК полиција завршила свој рад на Космету.⁵⁰

Предвиђено је да УНМИК настави рад у правцу унапређења регионалне стабилности и просперитета, на основу свог мандата у оквиру резолуције 1244, у блиској сарадњи са ОЕБС-ом и КФОР-ом и у сарадњи са властима у Приштини и Београду. Његове основне функције, како је наведено у извештају генералног секретара УН из јуна 2008, обухватиће праћење и извештавање, омогућавање лакшег спољног представљања, помоћ у дијалогу између Приштине и Београда, као и активности у вези са практичним договорима о спровођењу шест тачака које су наведене у извештајима из јуна и новембра 2008. године. С обзиром да је предвиђено да ЕУЛЕКС буде надлежан за операције владавине закона, УНМИК компонента владавине права постепено је замењена малим полицијским и правосудним канцеларијама за везу.⁵¹

У међувремену, међународни полицијски службеници ЕУЛЕКС-а су распоређени у свим одељењима Полиције Косова – Криминалистичкој полицији, Пограничној полицији, Оперативном и Административном одељењу.

С обзиром на функције и могући утицај, Одељење криминалистичке полиције је од великог значаја за полицијску компоненту мисије ЕУЛЕКС. Унутар Одељења криминалистичке полиције у штабу Полиције Косова, регионалним командама и полицијским станицама распоређено је укупно 120 међународних полицајаца ЕУЛЕКС-а који прате рад Управе за тешка кривична дела, Управе за криминалистичку анализу, Управе за организовани криминал, Управе за форензику, Антитерористичке јединице и Јединице за правила и процедуре. Службеници међународне полиције ЕУЛЕКС-а требало би да помогну успостављању одређеног нивоа

⁵⁰ "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 17 March 2009, op.cit., p. 4.

⁵¹ "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 15 June 2008, Security Council, United Nations, S/2008/354.

који би требало да обезбеди да Криминалистичка полиција буде „ослобођена политичког мешања и да поштује међународне стандарде, као и најбоље европске праксе.”⁵²

Мисија ЕУЛЕКС има задатак да надгледа, подучава и саветује Одељење пограничне полиције и има извршна овлашћења у Главном штабу пограничне полиције, регионалним штабовима и граничним прелазима 1 и 31, где се и налази око 130 међународних полицајаца ЕУЛЕКС-а. За патролирање нерегулисаним граничним прелазима, тзв. зеленом граничном зоном, још је одговоран КФОР, док пуну команду и контролу над границом, сем на граничним прелазима 1 и 31, има Одељење пограничне полиције.⁵³

Унутар Одељења оперативе у првих шест месеци мисије ЕУЛЕКС распоређено је 170 међународних службеника чији је задатак да обезбеде контролу, надгледање и саветовање свих области оперативе на свим нивоима. Тако су међународни службеници распоређени у Главној команди, регионалним командама, полицијским станицама и мобилним јединицама. Они су надлежни за контролу пет подјединица Одељења оперативе: Директорат саобраћаја, Одељење специјализоване јединице, Директорат за планирање и развој, Информативни систем и Одељење полиције у заједници. Задатак полицијских службеника ЕУЛЕКС је да помогну да се оперативно одељење Полиције Косова развије у независну и мултиетничку полицијску службу.⁵⁴

Када је реч о Одељењу администрације, у првих шест месеци мисија ЕУЛЕКС је распоредила укупно 25 међународних полицијских службеника који су распоређени унутар сектора за кадрове, обуку и сектора помоћне службе.⁵⁵

У северном делу Космета јединице КПС састављене од косовских Срба радиле су директно за УНМИК, све до децембра 2008. године кад ЕУЛЕКС преузима функције УНМИК-а. Срби са севера Космета не прихватају било које институције или симболе косовских власти, и противе се променама у ланцу командовања, који би полицију са

⁵² “EULEX Programme Strategy”, op. cit.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ Ibidem.

севера повезао директно са полицијом у Приштини.⁵⁶ Полицијски службеници са севера Космета не подносе извештаје директно команди Полиције Косова у Приштини, већ их шаљу индиректно посредством шефа полицијске компоненте ЕУЛЕКС, који је такође шеф Полиције Косова за неизмењене косовске полицијске јединице.⁵⁷ Крајем јула 2009. године команда ЕУЛЕКС-а над антитерористичком јединицом пренета је на Полицију Косова.⁵⁸

ЕУЛЕКС је подржао оснивање етнички мешовите Косовске полицијске јединице која од краја 2008. године патролира у северној Митровици. У јединици су ангажовани припадници српске, бошњачке и албанске националности.⁵⁹

УНМИК и ЕУЛЕКС полиција потписали су у децембру 2008. године споразум о преносу досијеа о криминалним истрагама. Јединици ЕУЛЕКС за истраживање финансија предато је десет случајева, док је Јединица за међународне истраге УНМИК полиције ЕУЛЕКС-у предала преко 36 случајева, од којих се један део односи на организовани криминал. УНМИК је ЕУЛЕКС-у предао и досијеа о случајевима ратних злочина. Приоритетне листе за спровођење истрага састављају се у уској сарадњи са тужиоцима ЕУЛЕКС-а.⁶⁰

Полиција Косова и ЕУЛЕКС полиција потписали су у децембру 2008. године технички споразум о помоћи у случајевима грађанских нереда. Специјална полиција ЕУЛЕКС помогла је, уз подршку КФОР-а, Полицији Косова да успостави ред након нереда који су избили 30. децембра 2008. године у северној Митровици. Осим тога, ЕУЛЕКС јединица за безбедност сведока преузела је УНМИК једини-

⁵⁶ "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 10 June, Security Council, United Nations, S/2009/300, p. 2.

⁵⁷ "Report of the Secretary-General of the Council of the European Union/High Representative for the Common Foreign and Security Policy to the Secretary-General of the United Nations on the activities of the European Union Rule of Law Mission in Kosovo", in: "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 17 March 2009, op. cit., p.12.

⁵⁸ „Пренета команда над првом јединицом”, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/srb/index.php?id=8&n=122>.

⁵⁹ "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 17 March 2009, op. cit., p.12.

⁶⁰ Ibidem.

цу за заштиту сведока и обезбеђује заштиту трећим лицима, када Косовска полиција нема капацитет за спровођење такве операције.⁶¹

УНМИК је посредовао у постизању договора који је омогућио да се до краја јуна 2009. године превазиђе оваква ситуација и већина полицајаца српске националности врати на своја радна места у Приштини, Ђиљану, Грачаници, Липљану, у пограничну полицију и главни штаб у Приштини.⁶²

На иницијативу генералног директора косовске полиције и уз учешће ЕУЛЕКС, било је повремених састанака између полицијских командира северне Митровице и командира полицијске станице на југу Митровице током јануара 2009. године. Као резултат тога, постигнут је договор да се организују заједничке полицијске патроле у областима са мешовитим становништвом.⁶³

Крајем јула 2009. године ЕУЛЕКС је објавио први детаљни извештај о ситуацији са владавином права на Косову. У извештају се наводи да је запажено да Полиција Косова има свеобухватну правну структуру, одговарајуће оспособљено и довољно квалификовано особље, одговарајући буџет и довољно опреме потребне за испуњавање својих задатака. Међутим, постоји забринутост у вези са квалитетом руководећег особља и њихове способности адекватног управљања полицијом. Ови недостаци могу веома негативно утицати на успех Полиције Косова у борби против организованог криминала и корупције. Даље се наводи да није запажен ниједан доказ о развијању свеобухватне стратегије која би се односила на посебне категорије криминала и спровођење низа превентивних радњи, укључујући напоре у спречавању криминала у сарадњи са општинама и другим органима. Такође обавештајни подаци се не користе у планирању мера против одређених криминалаца, због чега ЕУЛЕКС препоручује да се у наредне три године потпуно развије рад полиције заснован на обавештајним информацијама.⁶⁴

⁶¹ Ibidem.

⁶² „Срби поново у КПС”, Internet, www.rts.rs.

⁶³ “Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo”, 17 March 2009, op.cit., p. 2.

⁶⁴ *EULEX Programme Report*, July 2009, EULEX Programme Office, Office of the Head of Mission EULEX Kosovo, European Union Rule of Law Mission, p.12.

Борба против организованог криминала

Организовани криминал на Космету достигао је велике размере и представља непосредну претњу безбедности. Томе је допринела и чињеница да је крајем деведесетих година прошлог века ОВК организованим криминалом финансирала борбу против власти Србије. Тада су основани центри преко којих су координиране регионалне криминалне активности на Космету и око њега, пре свега за трговину наркотицима, оружјем и људима.

Током присуства на Космету међународна УНМИК полиција је у сарадњи са КФОР-ом настојала да учествује у активностима и спроводи операције које су имале циљ да обезбеде сигурност и контролу граница, с обзиром да организовани криминал има снажну прекограничну компоненту. У оквиру УНМИК полиције у априлу 2001. године основана је Централна обавештајна јединица. Ову јединицу чинило је 40 обавештајних специјалаца, припадника пет различитих нација. Њен задатак био је да ради на прикупљању обавештајних информација и да их дели са КФОР-ом и Интерполом. Централна обавештајна јединица је формирала детаљну обавештајну базу података о особама које су повезане са организованим криминалом на Космету. Обавезе ове јединице временом су проширене и на антитерористичке обавештајне активности. Крајем 2001. године основан је Косовски биро за организовани криминал као оперативни инструмент Централне обавештајне јединице који обавештајне податке претвара у доказе за тужбе против криминалаца.⁶⁵

Међутим, упркос њиховом ангажовању међународне заједнице нису постигнути значајнији резултати. У извештају специјалног изасланика генералног секретара УН Каиа Еидеа из 2005. године, наводи се да Влада Косова није предузела неопходне административне и законодавне акције за борбу против организованог криминала, као ни за спречавање корупције у прелазним институцијама. Даље се каже да организовани криминал и корупција представљају највећу претњу стабилности Косова и одрживости

⁶⁵ "UNMIK United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, Pillar 1, Police and Justice", op. cit., p. 36.

његових институција. То су, констатује се, раширени феномени, али је тешко проценити њихов ниво.⁶⁶

Одсуство адекватне борбе против криминала охрабрило је организоване криминалне групе косовских Албанаца да се консолидују. Претпоставља се да значајним делом балканских криминалних активности руководе организације са Космета. Мреже засноване на родбинским односима представљају велики проблем за полицију јер је у њих тешко ући и неутралисати их због чврстих крвних веза и клановске оданости које се обично не срећу у другим криминалним организацијама повезаним првенствено заједничким материјалним интересом.⁶⁷ Највећи број криминалних група повезаних трговином дрогом, кријумчарењем оружја и трговином људима добро је организован. Групе повезане у регионалну мрежу организованог криминала у многим случајевима покушавају да укључе структуре власти и да на тај начин утичу и на политичка кретања. Главна опасност је да институције у којима је утицајан организовани криминал могу да гурну регију у нове сукобе и учине је погодном базом за међународни тероризам.⁶⁸ Криминалне групе косовских Албанаца спремне су да користе екстремно насиље против свакога ко се успротиви њиховим операцијама. Иако је насиље на Космету често повезано са криминалом, оно је у великом броју случајева политички и етнички мотивисано, што све чини безбедносну ситуацију на Космету опасном.

У извештају Светске безбедносне мреже објављеном средином 2009. године наводи се да је опсег у коме су локалне мафијашке мреже у стању да формулишу своје међународне стратегије импресиван. Већина главних мафија има пребивалиште на Косову, али постоје истурени положаји од велике важности који се протежу до Милана, Цириха, Копенхагена, Беча, Лондона, Њујорка и Брисела. Даље се указује да већина развојне помоћи није ни дошла до локалне привреде него је усмерена према локалним мафијашким групама, што је изузетно важно имајући у виду да више од трећине БДП-а на

⁶⁶ Kai Eide, "A comprehensive review of the situation in Kosovo: Report of the Secretary-General's Special-Envoy", *op.cit.*, pp. III-V.

⁶⁷ Radoslava Stefanova, "Fighting Organized Crime in a UN Protectorate: Difficult, Possible, Necessary", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 4, No. 2, May 2004, pp. 4-6.

⁶⁸ *Ibidem*.

Косову долази од спољне помоћи. Проблем постаје још већи ако се додају велике злоупотребе које су од 1999. године учињене од стране, сад већ бивших, службеника УН који су оснивали заједничке компаније на Косову у сарадњи са лицима повезаним организованим криминалом. У извештају се даље наводи да је „организовани криминал могао да експлоатише друштвене везе између бизнисмена -политичара и служби безбедности, и тако се инфилтрира у срж државног апарата”.⁶⁹

Основни облици организованог криминала на Космету су трговина дрогом, људима, кријумчарење оружја и прање новца. За ова питања данас је надлежна Управа за организовани криминал при Одељењу криминалистичке полиције ПК.

а) Трговина дрогом

Космет је традиционално транзитно место на путевима дроге. Процењује се да око 80% хероина који се продаје у западној Европи стиже из централне Азије и са Блиског истока преко Балкана прелазећи Македонију и Косово.⁷⁰ Иако су КФОР и УНМИК полиција успели да смање проток наркотика преко Космета, то и даље представља веома озбиљан проблем. Шверц хероина и кокаина и даље представља важан извор прихода за финансирање политичких циљева. Полазећи од тога да организовани криминал производи насиље и корупцију и да представља озбиљну претњу за безбедност и стабилност, УНМИК је у септембру 2001. године донео Уредбу о мерама против организованог криминала.⁷¹ Две године након тога, 2003, усвојени су Привремени кривични законик Косова и Привремени закон о кривичном поступку, који су ступили на снагу 2004. године.⁷²

⁶⁹ Ioannis Michaletos, “Organized crime concerns in the Balkans”, 2009, Internet, http://www.worldsecuritynetwork.com/showArticle3.cfm?article_id=17685.

⁷⁰ “UNMIK United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, Pillar 1, Police and Justice”, op. cit., p. 35.

⁷¹ „Уредба УНМИК 2001/22 о мерама против организованог криминала”, у: *Cumulative Index of United Nations Legal Materials Produced and Applied in Kosovo*, op. cit., p. 32.

⁷² “Provisional criminal code of Kosovo”, Internet, http://www.eulex-kosovo.eu/training/justice/docs/Provisional_Criminal_Code.pdf.

У јуну 2001. године основана је Јединица за наркотице која се састојала од дела за координацију, коју чине само припадници међународне полиције, и пет регионално повезаних јединица састављених и од међународних и од локалних полицајаца (углавном Албанаца) из редова Косовске полицијске службе. Укључивање локалне полиције у истраге у вези са наркотицима било је неопходно зато што већина међународних припадника не говори локални језик.

Према статистици УНМИК полиције у периоду од јануара до средине октобра 2006. године, пријављен је 251 случај у вези са наркотицима, одузето је 11,7 килограма хероина, 22,9 килограма марихуане, 1,9 килограма кокаина и 61 грам екстазија. У мају 2006. године надлежности за борбу против наркотика пребачени су са УНМИК-а на Косовску полицијску службу. Од јануара до августа 2007. године КПС ухапсила је 612 људи и документован је 221 предмет у вези са наркотицима. У том периоду КПС је одузела 15,3 килограма хероина, 2,2 килограма кокаина, 21,7 килограма марихуане, 61 грам екстазија и 4 килограма других опојних супстанци.

У извештају Стејт департмента о стратегији контроле наркотика из 2008. године наводи се да је Косово транзитна тачка за хероин из Авганистана који је намењен западноевропским земљама, укључујући Швајцарску, Немачку, Велику Британију, Италију, Норвешку и Шведску. Албанци са Косова редовно путују у те земље у посету рођацима, а званичници УНМИК-а и КПС-а верују да трговину дроге воде породично клановске мреже.

Даље се истиче да се Косово суочава са озбиљним изазовима у борби против трговине наркотицима чему доприносе порозне границе и развијена корупција међу граничном полицијом и цариницима, којима недостаје основна опрема за рад. Већина дроге илегално улази на Косово из суседних земаља. Званичници верују да је једна велика рута из Турске, преко Бугарске и Македоније, а друга је такође из Турске, али преко Бугарске и Србије. УНМИК полиција верује да постоји веза између трговине дрогом и трговине људима. Дрога се на Косову дели на мање количине пре него што се пошаље даље ка западној Европи.⁷³

⁷³ *International Narcotics Control Strategy Report*, United States Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, Volume I Drug and Chemical Control, March 2008, pp. 494–495.

У извештају из марта 2008. године Канцеларија Уједињених нација за дроге и криминал упозорила је да је сарадња између јужноамеричких картела дроге и албанске мафије достигла алармантне размере, као и да извештаји неколико обавештајних служби показују да је Косово дистрибутивни центар на раскршћу глобалних путева и стаза трговине дрогом.⁷⁴

Косовски полицајци су често осетљиви на притиске из традиционалног косовског друштва да не врше истраге против „своје браће”, и на претње које стижу од трговаца дрогом за које се процењује да остварују укупан годишњи обрт и до 2,5 милијарде долара.⁷⁵ Последица свега тога су често недовољно успешни резултати полиције у пресецању канала дроге, што не улива наду да ће се на овим просторима у скорије време остварити ефикасна борба против организованог криминала.

б) Кријумчарење оружја

Кријумчарење оружја на Косову и Метохији је раширена и уобичајена појава, посебно с обзиром на оружане сукобе у претходној деценији. Пред почетак сукоба на Космету 1997. године опљачкане су полицијске и војне касарне и складишта оружја у Албанији. Велики део тог оружја завршио је на Космету јер су га пренеле преко границе криминалне групе и паравојне снаге, пре свега ОВК.⁷⁶ После стварања ОВК дошло је до великог нагомилавања оружја на Косову и Метохији, тако да је оно и данас широко распрострањено, а честа је и његова злоупотреба.⁷⁷ То представља и један од основних изазова настојањима да се смањи несигурност на Косову и Метохији.

⁷⁴ *Crime and its Impact on the Balkans and affected countries*, March 2008, United Nations Office on Drugs and Crime.

⁷⁵ Radoslava Stefanova, “Fighting Organized Crime in a UN Protectorate: Difficult, Possible, Necessary”, *op. cit.*, p. 13.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 27. О илегалном оружју и трансформацији ОВК детаљно у следећим поглављима.

⁷⁷ *South Eastern Europe Small Arms and Light Weapons Monitor 2005*, Serbia and Montenegro (including the internationally-administered entity of Kosovo), Internet, <http://www.seesac.org/target/Country%20Assessment%20SCG%20Serbian.pdf>.

Кријумчарење оружја на КиМ често се спроводи као подршка политичким и националистичким тежњама косовских Албанаца. Иако је ОВК званично распуштена септембра 1999. године, радикалне групе које су поникле из ОВК и даље се баве кријумчарењем оружја. Ове паравојне структуре као основни циљ имају оружану ослобађање територија тзв. Велике Албаније. Велике количине оружја и недовољно ефикасне полицијске снаге чине да је Космет средиште криминалних и радикалних политичких активности у региону.⁷⁸

УНМИК је 2003. године издао Административну наредбу којом се констатује да је Албанска национална армија (АНА) терористичка организација и да ће се чланство или друго активно учествовање у њој сматрати злочином.⁷⁹ Овај злочин је кажњив у складу са Уредбом УНМИК из 2001. године о забрани тероризма и кривичних дела у вези са тим. Уредба о забрани тероризма дефинише тероризам и предвиђа казне за терористичке акте, а посебно третира кривична дела у вези са терористичким организацијама.⁸⁰

Контрола поседовања и спречавање циркулације оружја је озбиљан задатак полиције на Космету. УНМИК Уредба о легализовању оружја усвојена у фебруару 2001. године забрањује незаконито поседовање оружја и у зависности од озбиљности прекршаја, за трговину или илегално поседовање оружја предвиђа високе новчане или затворске казне до осам година. Према одредбама ове Уредбе УНМИК полиција је једини субјект овлашћен да носи оружја на Косову и одговорна је за издавање овлашћења за ношење оружја, изузимајући наоружање КФОР. Комесар УНМИК полиције доноси административна упутства са условима и роковима за издавање одобрења за ношење оружја. Уредбом су утврђени и разлози за одбијање, одлагање и опозивање овлашћења за ношење оружја као и повреде и казне у вези са тим.⁸¹

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ „Административна наредба 2003/9 Примена Уредбе УНМИК бр. 2001/12 о забрани тероризма и сродних кривичних дела”, у: *Cumulative Index of United Nations Legal Materials Produced and Applied in Kosovo*, op. cit., p. 83.

⁸⁰ Ibidem, „Уредба УНМИК 2001/12 о забрани тероризма и кривичних дела у вези са тим”, стр. 83.

⁸¹ Ibidem, „Уредба УНМИК 2001/7 о легализовању оружја на Косову”, стр. 29.

УНМИК је спровео два програма враћања оружја како би становницима Косова и Метохије пружио шансу да врате оружје и не буду кажњени. Ове акције су имале ограничен успех. Грађани на Космету и даље незаконито поседују велике количине оружја. Заплене су сталне, али је проток оружја и даље велики. Слабо плаћени и малобројни косовски царинници мете су организованог криминала. Заплене оружја углавном се врше на основу обавештајних података, а не на основу редовних царинских контрола.

Резултати истраживања УНДП показали су да се на Космету налази преко 400 000 комада илегалног оружја. Ово оружје се због порозних граница кријумчари из Албаније, Македоније и Србије.⁸² Током 2008. године забележено је 1417 случајева незаконитог поседовања или коришћења оружја.

в) Трговина људима

На Косову и Метохији је веома распрострањена трговина људима. Постоји значајно домаће тржиште проституције, а такође Космет је дестинација и транзитна тачка за жене, првенствено из земаља источне Европе, којима се тргује. Већина жена је из Молдавије, Румуније, Бугарске, Украјине и Русије. Често се тргује и децом која се сексуално експлоатишу или се приморавају на рад.⁸³ Уобичајени начин уласка у покрајину је преко граничних прелаза у приватним аутомобилима или организованим аутобусима. Фалсификована документа се увелико користе како би жртве пребацили до жељених дестинација.

У септембру 2000. године УНМИК полиција одобрила је стварање Истражне јединице за кријумчарење и проституцију. У јануару 2001. године донета је и Уредба о забрани трговине људима. Поред тога што дефинише „трговину људима“ и „експлоатисање“, Уредба предвиђа „конфискацију имовине и затварање зграда“ и уводи строге казне за најтеже преступе. Свако лице које учествује у промету људима, или покуша да се укључи у ову делатност, чини

⁸² „На Косову цвјета црно тржиште оружја“, Internet, <http://www.capital.ba/nakosovu-cvjeta-crno-trziste-oruzja/>.

⁸³ „Human Rights Report: Kosovo, 2008, Bureau of Democracy, Human rights, and Labor“, op. cit.

кривично дело које се кажњава затвором од две до дванаест година. Уредба се бави и питањем заштите и помоћи коју треба пружити жртвама ових кривичних дела.⁸⁴ С обзиром да није постојала адекватна регулатива у овој области, доношењем Уредбе створена је правна основа за борбу против организоване трговине људима.

У јуну 2003. године у Приштини је отворено привремено прихватилиште за смештај и помоћ жртвама трговине људима. Жртве трговине људима су најчешће особе женског пола од 18 до 25 година. Поред физичке заштите, особе добијају различите врсте помоћи, као што су смештај, саветодавна, правна, медицинска и друга помоћ. Прихватилиштем руководи Јединица за адвокатску и другу помоћ жртвама, која је основана како би се пружањем адекватне помоћи створили услови да се права и интереси жртава злочина заштите. Основни приоритети ове јединице су заштита жртава злочина, пре свега жртава трговине људима, сексуалних напада и насиља у кући.⁸⁵

У мају 2006. године примарна одговорност за борбу против трговине људима пребачена је са УНМИК на Косовску полицијску службу. Током 2007. године Косовска полицијска служба је спровела 120 надзора пословања и затворила 45 пословних објеката који су се користили за трговину људима. Исте године ухапшене су 43 особе под сумњом да су извршили кривично дело трговине људима. Наредне године Косовска полицијска служба је спровела око 80 операција присмотре када је реч о борби против трговине људима. Исте године КПС је затворила један пословни објекат који је коришћен за трговину људима и ухапсила 67 особа за трговину људима и десет за сводништво.⁸⁶

Иако уредба УНМИК штити жртве трговине људима од оптужби за проституцију, њихов незаконит улазак и рад на

⁸⁴ "UNMIK Regulation No 2001/4 on the prohibition of trafficking in persons in Kosovo", 12 January 2001, Internet, http://www.unmikonline.org/regulations/unmik_gazette/02english/E2001regs/RE2001_04.htm.

⁸⁵ Видети више у: *Combating Human Trafficking in Kosovo: Strategy & Commitment*, UNMIK, Priština, May 2004, Internet, http://www.unmikonline.org/misc/UNMIK_Whit_paper_on_trafficking.pdf.

⁸⁶ "Human Rights Report: Kosovo, 2008, Bureau of Democracy, Human rights, and Labor", op. cit.

Космету чини да их је веома тешко открити. Због културних табуа и социјалне дискриминације жртве често нису спремне да злочине пријаве полицији. Истовремено начини трговине људима постали су много софистициранији. У последње време жртвама се обезбеђује уговор о раду на основу кога легално улазе и добијају боравиште на Космету, што отежава проналажење и доказивање да постоји трговина људима. Данас је одсек за трговину људима под командом Управе за организовани криминал при Одељењу криминалистичке полиције. Састоји се од централне службе у главном штабу Полиције Косова и регионалних јединица које су под контролом одговарајућег регионалног командира.⁸⁷

У извештају Стејт департамента из 2008. године о људским правима на Косову наводи се и да је било незваничних доказа да постоје сложена финансијска и родбинска повезаност политичких лидера и припадника организованог криминала који се баве трговином људима.⁸⁸

г) Прање новца

Од трговине наркотицима, оружјем, људима и других активности организованог криминала на Космету се стичу велика финансијска средства. Да би се овај новац опрао улаже се у легалне финансијске и друге пословне активности.

С обзиром да прање новца представља реалну претњу привредном развоју, владавини права, безбедности и стабилности, и да доприноси атмосфери која погодује организованом криминалу, корупцији и тероризму, УНМИК је 2004. године прогласио низ уредби у циљу спречавања прања новца.⁸⁹ Уредбом о спречавању прања новца утврђује се правна регулатива у циљу спречавања и идентификације свих видова прања новца и других кривичних дела

⁸⁷ EULEX Programme Report, July 2009, op.cit., p. 49.

⁸⁸ Ibidem.

⁸⁹ UNMIK Regulation on the deterrence of Money Laundering and related criminal offences No 2004/2, February 5, 2004 amended by UNMIK Regulation 2004/10 April 29, 2004; UNMIK regulation 2005/9, February 23, 2005 and UNMIK Regulation 2006/09, February 28, 2006, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/training/?id=13>.

у вези са тим.⁹⁰ Формиран је Финансијски обавештајни центар који се бави финансијским аспектима деловања организованог криминала и последицама насталим из таквих кривичних активности. Најважнија функција Финансијског обавештајног центра је идентификовање прихода криминала и омогућавање да тај новац буде доступан судовима у циљу конфискације након осуда криминалаца. Центар добија обавештења преко извештаја о сумњивим новчаним трансакцијама. Количина девиза коју невладине организације могу да приме дневно из једног извора ограничена је на 1.000 евра, док је дистрибуција од стране невладине организације ограничена на 5.000 евра за сваког појединачног примаоца у једном дану. Поред тога, од септембра 2004. године банке и остале финансијске институције дужне су да извештавају надлежне органе о свим новчаним трансакцијама које прелазе 10 хиљада евра.⁹¹

Према подацима Европске комисије, у четвртном кварталу 2006. привремене институције самоуправе затвориле су 30 предмета и отворено је 32 нова случаја кршења закона против прања новца. У првом кварталу 2007. године, 17 случајева је затворено и отворено је 45 нових случајева, а истраге укључују банке, стране канцеларије и коцкарнице.⁹²

УНМИК је усвојио више уредби како би обезбедио правни основ за борбу против организованог криминала и екстремистичких активности.⁹³ Од великог значаја је и формирање посебних

⁹⁰ „Уредба УНМИК 2004/2 о спречавању прања новца и сличних кривичних дела”, у: *Cumulative Index of United Nations Legal Materials Produced and Applied in Kosovo*, op. cit., p. 50.

⁹¹ „Спречавање прања прљавог новца на Косову”, *Фокус Косово*, септембар–октобар 2004, Internet, http://www.unmikonline.org/serbian/pub/focuskos/oct04/index_serb_oct04.htm, 27. јануар 2005.

⁹² “Commission Staff Working Document – Serbia 2006 Progress Report”, Commission of the European Communities, COM(2006) 649 final, 8 November 2006.

⁹³ Видети листу уредби: Уредба о забрани трговине људима на Косову (12/01/01); Уредба о легализовању оружја на Косову (21/02/01); Уредба о забрани илегалног преласка границе (24/05/01); Уредба о забрани тероризма и сличних прекршаја (14/06/01); Уредба о заштити оштећених страна и сведока у судским поступцима (20/09/01); Уредба о кооперативним сведоцима (20/09/01); Уредба о мерама против организованог криминала (20/09/01); Уредба о тајним и техничким

јединица полиције које се баве специфичним видовима криминала, као и закључивање споразума о полицијској сарадњи на међународном нивоу. Полазећи од значаја регионалног приступа у борби против организованог криминала УНМИК је током 2002. године потписао Протокол о полицијској сарадњи са властима у Београду, Тирани и Скопљу. Ови споразуми су међусобно веома слични и подразумевају међусобну размену информација и сарадњу у борби против организованог криминала, тероризма, трговине белим робљем, дрогом и прања новца.

Иако је на овај начин створена солидна правна основа за борбу против организованог криминала, и даље није обезбеђен адекватан ниво безбедности на Космету. Борбу против организованог криминала и других илегалних активности отежавају јаке регионалне везе криминалних мрежа, распрострањена корупција међу локалним цариницима и релативно слаби институционални капацитети. Проблеме такође стварају непостојање свеобухватне базе података о организованом криминалу у региону и размене информација, ограничени оперативни капацитети и непостојање опште координације главних регионалних организација ангажованих у борби против организованог криминала.⁹⁴

Поставља се питање да ли су организација, капацитети и инструменти УНМИК полиције били адекватни да се успешно суоче са главним облицима организованог криминала на Косову и Метохији. Борба против криминала, укључујући организовани криминал и корупцију, испоставила се као тешка за Косовску полицијску службу и правосудни систем. Борбу против криминала ометају породична и клановска солидарност, застрашивање сведока, полицајаца и судских службеника. Механизам за примену закона када је реч о међуетничком криминалу је такође слаб.⁹⁵

мерама за надзор и истрагу (18/03/02); Уредба о коришћењу писаних записа саслушања које су спровеле полицијске власти у судским процесима; Привремени криминалистички кодекс и привремени косовски кодекс криминалистичких поступака (донет 06/07/03 а на снази од 06/04/04); О заустављању прања новца и сличних криминалних радњи (06/02/04), у: *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, Pillar 1, Police and Justice*, op. cit., p. 37.

⁹⁴ Radoslava Stefanova, "Fighting Organized Crime in a UN Protectorate: Difficult, Possible, Necessary", op. cit., p. 36.

⁹⁵ A Comprehensive Review of the Situation in Kosovo – Report", op. cit., pp. III-V.

С обзиром на ограничења полицијског и судског система, неопходно је даље присуство међународне полиције са извршним овлашћењима у осетљивим областима, као и присуство међународних судија и тужилаца.⁹⁶

Током лета и јесени 2008. године полицијска и правосудна компонента ЕУЛЕКС-а испитивали су предмете и припремали се за њихово преузимање од УНМИК-а. ЕУЛЕКС је учествовао и у изради и прегледу бројних нацрта закона у области владавине права пре њиховог подношења Скупштини Косова, укључујући и законе о оружју, јавном реду и миру и приватним компанијама за обезбеђење.⁹⁷ Задатак ЕУЛЕКС је и да прати и саветује косовске власти око израде стратегија за борбу против организованог криминала, тероризма, наркотика и интегрисано управљање границом.⁹⁸ У извештају ЕУЛЕКС из јула 2009. године се наводи да су косовске дуге и тешке границе нудиле и даље нуде велике могућности за оне који се баве трговином људима, кријумчарењем, трговином дрогом и другим видовима криминала. Иако је због недовољних и неадекватних обавештајних података, као и ограничених података о запленивању тешко утврдити тачну размеру ових криминалних активности, наводи се да не постоји сумња у стварну и потенцијалну претњу коју оне постављају. У том контексту се указује да Погранична полиција има потенцијал да постане важна компонента јединственог обавештајног система јер су подаци везани за кретање одређених особа и возила преко границе неопходни у борби против озбиљног и организованог криминала.⁹⁹

⁹⁶ *Ibidem.*

⁹⁷ "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 17 March 2009, *op.cit.*, pp. 11-12.

⁹⁸ "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", June 2009, *op. cit.*, p.12.

⁹⁹ *EULEX Programme Report*, July 2009, *op.cit.*, p.62.

Улога међународне полиције у спречавању међуетничког насиља

УНМИК и КФОР имали су кључну улогу у заштити права мањинског становништва на Космету и безбедног и несметаног повратка избеглица и интерно расељених лица. Међународне безбедносне снаге (КФОР) имале су задатак да успоставе и одрже безбедно окружење за све грађане.¹⁰⁰ Међународна (УНМИК) полиција била је одговорна за осигурање безбедног и неометаног повратка свих избеглица и расељених лица и за одржавање правног поретка и реда.¹⁰¹

Међутим, иако је на Косову и Метохији прокламована заштита људских права по највишим стандардима, није дошло до очекиваног побољшања на плану безбедности, заштите права мањинског становништва, нити су створени услови за безбедан повратак избеглица и расељених лица својим кућама.¹⁰² Бројне опљачкане, спаљене и запоседнуте куће Срба и другог неалбанског становништва и физичко насиље над њима представљају само неке од облика етничког насиља. Охрабрујућа чињеница је да је у односу на претходни период ипак дошло до пада броја убистава и других видова тешког насиља које је етнички мотивисано. Не сме се, међутим, изгубити из вида да је до пада броја етничког насиља у извесној мери дошло и због тога што је Срба на Косову и Метохији мање, при чему су се Срби који су остали груписали у моноетничке енклаве.¹⁰³ Припадници српске заједнице и даље бораве углавном у оквиру или се крећу између области где чине већину. Тешке облике насиља заменили су учесталији и суптилнији видови малтретирања припадника пре свега српске заједнице. Каменовање и други облици застрашивања наставили су да утичу на ограничено кретање косовских Срба ван оних области где чине већину.¹⁰⁴

¹⁰⁰ „Војно-технички споразум”, Куманово, 9. јун 1999, у: *Међународна политика*, бр. 1085–86, октобар–новембар 1999, Београд, стр. Ц,

¹⁰¹ „Резолуција СБ УН 1244”, *op. cit.*, параграф 10 (ц, д), стр. VI.

¹⁰² *Ibidem*, параграф 9 (ц) и параграф 11 (к), анекс 2 (4, 7), стр. VI–VII.

¹⁰³ „Стање људских права на Косову и Метохији у 2004. години”, у: Тајјана Папић, Војин Димитријевић (урс), *Људска права у Србији и Црној Гори 2004*, Београдски центар за људска права, Београд, 2005, стр. 409–416.

¹⁰⁴ “Kosovo International Religious Freedom Report 2008”, Internet, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2008/109483.htm>.

Узрок незадовољавајућег безбедносног стања делом је и у неефикасности полицијских и правосудних органа. Постоје велики проблеми у прикупљању доказа и вођењу благовремених и ефикасних истрага. С обзиром да се истраге и прикупљање доказа о злочинима, заснивају претежно на исказима сведока, атмосфера страха која је присутна на Косову и Метохији утиче на сведоке да своје исказе мењају током суђења или одустају од сведочења. То је нарочито присутно у случајевима када је жртва криминалне радње припадник друге етничке заједнице. Недостатак поверења у полицију и правосудни систем често је разлог зашто многи грађани не пријављују полицији случајеве узнемиравања или малтретирања.¹⁰⁵

Праћењем судских предмета који се односе на кривична дела почињена током мартовског насиља 2004, ОЕБС је у извештају објављеном 2005. године указао да је било много проблема који су утицали на истраге. На тешкоће приликом прикупљања доказа, а самим тим и на одлагање суђења утицало је застрашивање сведока, одбијање сведока да сведоче пред судом, губитак доказног материјала, расељеност оштећених страна и слаба сарадња полиције и тужиоца.¹⁰⁶

У извештају који је ОЕБС објавио 2008. године поводом предмета у вези са мартовским нередима из 2004. године указује се да ОЕБС и даље бележи много недостатака на које је указано и у претходном извештају из 2005. године. Забринутост изазива и начин на који су судови водили предмете повезане са овим догађајима. Покренут је мали број судских предмета и проглашен мали број криваца у односу на број учесника и обим мартовског насиља. Судови су у већини случајева изрицали благе казне, осуђујући оптужене на минималне казне или чак на казне испод законских норми. Извештај наводи да још постоје потешкоће да се обезбеде изјаве сведока и у вези са одуговлачењем поступака. У многим случајевима судови нису ценили етнички мотив који је узрок многих почињених злочина, као

¹⁰⁵ Ивона Алексић, „Заштита националних мањина на Косову и Метохији: нормативи и пракса”, *Годишњак 2000–2003*, Удружење за међународно право, Београд, 2004, стр. 153–162.

¹⁰⁶ *Косово: Одговор правног система на мартовске nerede 2004*, Организација за европску безбедност и сарадњу, Одељење за људска права, Секција за праћење правног система, децембар 2005, Internet, http://www.osce.org/documents/mik/2005/12/17177_sr.pdf, стр. 4.

отежавајућу околност приликом изрицања пресуде. Имајући у виду последице мартовског насиља у погледу броја погинулих, повређених и расељених лица, као и обим имовинске штете, може се констатовати да одговор правосудног система није био довољно ефикасан. Судство није успело да адекватно осуђујући такву врсту насиља, пошаље јасну поруку о опасности ових кривичних дела како би одвратило потенцијалне учеснике у евентуалним новим масовним немирима.¹⁰⁷

У првих осам месеци 2008. године УНМИК полиција је пријавила скоро 800 случајева међуетничког криминала. Пријављен је велики број случајева насиља над Србима, уништавања њихове имовине и других покушаја који су имали за циљ да их присиле да напусте Космет. Срби често имају потешкоћа да дођу до својих имања која су запосели Албанци. Забележени су случајеви продаје имовине косовских Срба од стране лица која су се лажно представљала као њихови адвокати, а с обзиром да већина правих власника није живела на Космету преваре су остајале месецима неоткривене.¹⁰⁸

У извештају ЕУЛЕКС-а из јула 2009. године наводи се да постоји потреба за структурнијим и рационалнијим приступом полицијској патроли, као и да би виши руководиоци (на регионалном нивоу и нивоу станице) требало да формулишу главне циљеве и приоритете за полицијске патроле, који би се заснивали на активним консултацијама са представницима локалне заједнице. Поред тога наводи се да тренутни систем отежава идентификовање бројних убистава и других значајних криминалних дела, као и броја случајева суђења починиоцима.¹⁰⁹

Неопходно је да се злочини гоне много енергичније. Инциденти у једном делу Космета брзо постају познати у другом, што негативно утиче на слободу кретања. Када извршиоци остају на слободи то изазива осећање да они који су починили злочине

¹⁰⁷ "Four Years Later, Follow up of March 2004 Riots Cases before the Kosovo Criminal Justice System", Organization for Security and Co-operation in Europe Mission in Kosovo, Monitoring Department, Legal System Monitoring Section, July 2008, Internet, http://www.osce.org/documents/mik/2008/07/32022_en.pdf.

¹⁰⁸ "Human Rights Report: Kosovo, 2008, Bureau of Democracy, Human rights, and Labor", op. cit.

¹⁰⁹ Ibidem, p. 14.

уживају некажњивост. Тешко је очекивати да ће припадници мањинских заједница преузети на себе ризик како би проверили да ли су слобода кретања и безбедност привидни или стварни. Недостатак безбедности и непоштовање имовинских права, као и несигурност за будућност, озбиљно доприносе томе да је процес повратка практично заустављен. Велика већина људи која је напустила Косово након јуна 1999. године није се вратила.¹¹⁰

* * *

На основу Резолуције 1244, УНМИК је добио велика овлашћења и одговорност за безбедност и осигурање владавине права у врло сложеним условима на Косову и Метохији. Дobar део обавеза у области сузбијања криминала, заштите људских права и других питања безбедности добила је УНМИК полиција.

Процена ефикасности УНМИК полиције у периоду од 1999. до 2009. године мора се посматрати у контексту основних циљева које су УН поставиле на Косову и Метохији. С обзиром на сложеност ситуације на Косову и Метохији и чињеницу да су Срби и друго неалбанско становништво лишени основних људских права и да су изложени терору албанских екстремиста, УНМИК полиција је учинила значајне напоре у решавању безбедносних проблема. УНМИК је усвојио и низ уредби и других правних аката у циљу сузбијања поменутих и других проблема и заштите људских права.

Међутим, због недостатка координације и недефинисаних надлежности УНМИК полиција није нашла решења за трајну и одрживу безбедност на Космету. Није учињено довољно како би се остварио мандат предвиђен Резолуцијом 1244 која подразумева стварање услова за миран и нормалан живот свих становника и осигурање безбедног и слободног повратка избеглица и расељених лица њиховим домовима, као и за заштиту и унапређење људских права и слобода.¹¹¹ То је нарочито дошло до изражаја током насиља у марту 2004. када међународна полиција није успела да благовремено спречи и заустави насиље над Србима и уништавање

¹¹⁰ "A Comprehensive Review of the Situation in Kosovo – Report", op. cit., pp. III-V.

¹¹¹ „План за политичко решење садашње ситуације на Косову и Метохији”, Народна скупштина Републике Србије, Београд, 29. април 2004, *Међународна политика*, бр. 1114-1115, Београд, април-септембар 2004, Документи, стр. I-IX.

њихове имовине и православних цркава. Због лоших искустава у вези са сопственом безбедношћу и безбедношћу своје имовине, српско и друго неалбанско становништво и даље живи у страху и нема неопходно поверење према међународној полицији, а посебно према Косовској полицијској служби.

Проблеми и опасности са којима су Срби и други неалбански становници суочени показују да се процес нормализација прилика на Косову и Метохији и даље налази на почетку и да је неопходно предузимати систематске напоре и активности у правцу решавања безбедносних проблема и поштовања основних људских права и слобода.

После повлачења УНМИК-а, Европска унија је преузела одговорност за контролу безбедности и владавине права на Космету.¹¹² Полиција ЕУЛЕКС-а је размештена у свим локалним и регионалним косовским полицијским станицама, у седишту полиције у Приштини и свим граничним прелазима, али углавном има саветодавни карактер.

У септембру 2009. године ЕУЛЕКС и српско министарство унутрашњих послова потписали су протокол о полицијској сарадњи којим се регулише сарадња у борби против илегалне трговине људима, наркотицима, кријумчарења и свих других облика организованог криминала, који би требало да допринесе побољшању безбедносне ситуације на Космету.¹¹³

Литература:

1. „Административна наредба 2003/9 Примена Уредбе УНМИК бр. 2001/12 о забрани тероризма и сродних кривичних дела”, у: *Cumulative Index of United Nations Legal Materials Produced and Applied in Kosovo*, op. cit
2. Алексић, Ивона, „Заштита националних мањина на Косову и Метохији: нормативи и пракса”, *Годишњак 2000–2003*, Удружење за међународно право, Београд, 2004.

¹¹² Извештај раног упозоравања Косово, 2006, бр. 14, UNDP, http://www.ks.undp.org/repository/docs/ewr14_ser.pdf, Internet, стр. 43-44.

¹¹³ „Протокол о полицијској сарадњи између Министарства унутрашњих послова Републике Србије и Еулекса”, *Данас*, Интернет издање, http://www.danas.rs/vesti/politika/sta_pise_u_protokolu.56.html?news_id=171983.

3. Cockell, John G, "Civil Military Responses to Security Challenges in Peace Operations: Ten lessons from Kosovo", *Global Governance*, No. 8, 2002.
4. *Combating Human Trafficking in Kosovo: Strategy & Commitment*, UNMIK, Priština, May 2004, Internet, http://www.unmikonline.org/misc/UNMIK_Whit_paper_on_trafficking.pdf. John G. Cockell, "Civil Military Responses to Security Challenges in Peace Operations: Ten lessons from Kosovo", *Global Governance*, No. 8, 2002.
5. *Crime and its Impact on the Balkans and affected countries*, March 2008, United Nations Office on Drugs and Crime.
6. *Cumulative Index of United Nations Legal Materials Produced and Applied in Kosovo*, Internet, http://www.abanet.org/ceeli/publications/un_legal_materials_index/home.html.
7. Eide, Kai, "A comprehensive review of the situation in Kosovo: Report of the Secretary-General's Special-Envoy", S/2005/635, 2005.
8. *EULEX Programme Report*, July 2009, EULEX Programme Office, Office of the Head of Mission EULEX Kosovo, European Union Rule of Law Mission.
9. "EULEX Programme Strategy", Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/strategy/EULEX%20Programmatic%20Approach.pdf>.
10. *Фокус Косово*, новембар/децембар 2005, Internet, http://www.unmikonline.org/serbian/pub/focuskos/jan06/FK_21_SRB.pdf, 2006.
11. "Four Years Later, Follow up of March 2004 Riots Cases before the Kosovo Criminal Justice System", Organization for Security and Co-operation in Europe Mission in Kosovo, Monitoring Department, Legal System Monitoring Section, July 2008, Internet, http://www.osce.org/documents/mik/2008/07/32022_en.pdf.
12. "Human Rights Report: Kosovo, 2008, Bureau of Democracy, Human rights, and Labor", *Country Reports on Human Rights Practices*, February 25, 2009, Internet, <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/eur/119462.htm>.
13. *International Narcotics Control Strategy Report*, United States Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, Volume I Drug and Chemical Control, March 2008, pp. 494-495.
14. Извештај раног упозоравања Косово, 2006, бр. 14, UNDP, Internet, http://www.ks.undp.org/repository/docs/ewr14_ser.pdf.
15. *Колас на Косову*, Међународна кризна група, Извештај бр. 155, Брисел, 22. априла 2004, Internet, http://www.crisisgroup.org/library/documents/europe/balkans/serbian_versions/155_collapse_in_kosovo_serbian.pdf.
16. *Косово: Одговор правног система на мартовске нереди 2004*, Организација за европску безбедност и сарадњу, Одељење за људска права, Секција за

- праћење правног система, Internet, http://www.osce.org/documents/mik/2005/12/17177_sr.pdf.
17. "Kosovo (under UNSCR 1244) 2005, Progress Report, European Commission", Internet, http://europa.eu.int/comm/enlargement/report_2005_pdf/package/sec_1423_final_en_progress_report_ks.pdf.
 18. "Kosovo International Religious Freedom Report 2008", Internet, <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2008/109483.htm>.
 19. „Крхка транзиција Косова”, *Извештај за Европу*, бр. 196–25, 2008, International Crisis Group.
 20. Лађевац, Ивона, „Мисија Европске уније на Косову и Метохији – ЕУЛЕКС”, *Европско законодавство*, бр. 23–24, 2008.
 21. Michaletos, Ioannis, "Organized crime concerns in the Balkans", 2009, Internet, http://www.worldsecuritynetwork.com/showArticle3.cfm?article_id=17685.
 22. „На Косову цвјета црно тржиште оружја”, Internet, <http://www.capital.ba/na-kosovu-cvjeta-crno-trziste-oruzja/>.
 23. Новичић, Жаклина и Ђукановић, Драган, „ЕУЛЕКС: пун капацитет и даље активности мисије Европске уније на Косову”, *Европско законодавство*, бр. 27–28, Београд, 2009.
 24. „План за политичко решење садашње ситуације на Косову и Метохији”, Народна скупштина Републике Србије, Београд, 29. април 2004, *Међународна политика*, бр. 1114–1115, Београд, април–септембар 2004, Документи, стр. I–IX.
 25. „Пренета команда над првом јединицом”, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/srb/index.php?id=8&n=122>.
 26. „Протокол о полицијској сарадњи између Министарства унутрашњих послова Републике Србије и Еулекса”, *Данас*, Интернет издање, http://www.danas.rs/vesti/politika/sta_pise_u_protokolu.56.html?news_id=171983.
 27. "Provisional criminal code of Kosovo", Internet, http://www.eulex-kosovo.eu/training/justice/docs/Provisional_Criminal_Code.pdf.
 28. "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 12 June 2008, Security Council, United Nations, S/2008/354.
 29. "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 17 March 2009, Security Council, United Nations, S/2009/149.

30. "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 25 November 2008, Security Council, United Nations, S/2008/692.
31. "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 15 June 2008, Security Council, United Nations, S/2008/354.
32. "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 10 June, Security Council, United Nations, S/2009/300.
33. "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", New York, 12 July 1999, Internet, [http://daccess-dds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/204/10/PDF/N9920410.pdf? Open Element](http://daccess-dds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/204/10/PDF/N9920410.pdf?OpenElement).
34. "Report of the Secretary-General Pursuant to Paragraph 10 of Security Council Resolution 1244 (1999)", Internet, <http://www.civpol.org/unmik/raport.htm>.
35. „Резолуција СБ УН 1244“, Савет безбедности, Њујорк, 10. јун 1999, у: *Међународна политика*, бр. 1085–86, Београд 1999.
36. *South Eastern Europe Small Arms and Light Weapons Monitor 2005*, Serbia and Montenegro (including the internationally-administered entity of Kosovo), Internet, <http://www.seesac.org/target/Country%20Assessment%20SCG%20Serbian.pdf>.
37. „Спречавање прања прљавог новца на Косову“, *Фокус Косово*, септембар–октобар 2004, Internet, http://www.unmikonline.org/serbian/pub/focuskos/oct04/index_serb_oct04.htm, 27. јануар 2005.
38. „Срби поново у КПС“, Internet, www.rts.rs.
39. „Стање људских права на Косову и Метохији у 2004. години“, у: Татјана Папић, Војин Димитријевић (урс), *Људска права у Србији и Црној Гори 2004*, Београдски центар за људска права, Београд, 2005, стр. 409–416.
40. Stefanova, Radoslava, "Fighting Organized Crime in a UN Protectorate: Difficult, Possible, Necessary", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 4, No. 2, May 2004.
41. Tawil, Edward, *Property Rights in Kosovo: A Haunting Legacy of a Society in Transition*, International Center for Transitional Justice, New York, 2009.
42. "UNMIK Regulation No 2001/4 on the prohibition of trafficking in persons in Kosovo", 12 January 2001, Internet, http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/02english/E2001regs/RE2001_04.htm.

43. "UNMIK United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, Pillar 1, Police and Justice", Presentation paper, June 2004, Internet, http://www.unmikonline.org/justice/documents/PillarI_Report_June04.pdf.
44. UNMIK Police Annual Report 2000, Приштина, 2001, Internet, <http://www.unmikonline.org/civpol/reports/report2000.pdf>.
45. UNMIK Regulation on the deterrence of Money Laundering and related criminal offences No 2004/2, February 5, 2004 amended by UNMIK Regulation 2004/10 April 29, 2004; UNMIK regulation 2005/9, February 23, 2005 and UNMIK Regulation 2006/09, February 28, 2006, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/training/?id=13>.
46. „Уредба бр. 2005/54 о оквиру и водећим начелима Косовске полицијске службе”, 20. децембар 2005. године, United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, UNMIK/REG/2005/54.
47. „Уредба УНМИК 2001/22 о мерама против организованог криминала”, у: *Cumulative Index of United Nations Legal Materials Produced and Applied in Kosovo*, op. cit.
48. „Уредба УНМИК 2004/2 о спречавању прања новца и сличних кривичних дела”, у: *Cumulative Index of United Nations Legal Materials Produced and Applied in Kosovo*, op. cit., стр. 50.
49. „Уставни оквир за привремену самоуправу на Косову”, Уредба УНМИК, бр. 2001/9, Приштина, 15. мај 2001, Internet, http://www.unmikonline.org/pub/misc/FrameworkPocket_SRB_Dec2002.pdf.
50. *Устав Републике Косово*, Internet, <http://www.ustavkosova.info/repository/docs/Ustav.Republike.Kosovo.Srpski.pdf>.
51. „Војно–технички споразум”, Куманово, 9. јун 1999, у: *Међународна политика*, бр. 1085–86, октобар–новембар 1999, Београд, стр. II.
52. „Закон о полицији”, бр. 03/L - 035, Internet, <http://www.kosovopolice.com/Legislacioni/ZAKON%20O%20POLICIJI3.pdf>.

Светлана БУРЂЕВИЋ-ЛУКИЋ

ПРОБЛЕМ ИЛЕГАЛНОГ ОРУЖЈА

Разоружање, демобилизација и реинтеграција (*Demobilization, Disarmament and Reintegration*) бивших герилаца у постконфликтном периоду проблеми су са којима међународна заједница, а нарочито њена кључна организација – Уједињене нације – имају дугогодишње искуство. У овом и следећем поглављу стога ће се анализирати процеси везани за прикупљање илегалног оружја и трансформацију такозване Ослободилачке војске Косова (ОВК) којим су међународне мисије, организације и агенције управљале током десетогодишњег присуства на Косову и Метохији.

Најопасније оружје у локалним сукобима и свакодневном животу је такозвано малокалибарско оружје и лако наоружање, колоквијално: мало оружје. Малокалибарско оружје је оно које је намењено за индивидуалну употребу, као пиштољи, револвери, аутомати, јуришне пушке и пушкомитраљези... Лако наоружање је оно које опслужују две особе, као што су бацачи граната, противтенковске и противавионске ракете и бацачи.¹ Будући да је релативно лако за руковање и ношење, а тиме и за кријумчарење, врло је покретно и распрострањено, а користе га чак и деца. Процењује се да од таквог оружја годишње страда око пола милиона људи, а да око милион комада буде украдено или изгубљено.² Најчешће жртве су цивили, жене и деца, како у локалним сукобима тако и у несрећним случајевима, или кућном насиљу.

Кријумчарење, пролиферација и злоупотреба малог оружја посматрају се и у контексту ширег поимања људске безбедности

¹ Дефиниције детаљније у: "Report of the United Nations Panel on Small Arms and Light Weapons", UN, A/52/29, New York, 1997.

² *Small Arms Survey 2004: Rights at Risk*, Oxford University Press, Oxford, 2004, p. 64.

(енг. *human security*), односно хуманог развоја: елиминација илегалног оружја доприноси безбедности, која ствара услове за економски развој.³ Илегално поседовање и коришћење оружја везано је за разне облике несигурности цивилног становништва, за постојање оружаних формација, организовани криминал и тероризам, односно примену владавине права, што би значило и за бројности и дужину ангажовања иностраних трупа на тлу Покрајине. Логично је стога било очекивати да су постојали интензивни напори на терену да се овај проблем на Косову сузбије. Анализом приступа овом питању актера присутних у самој Покрајини, показује се да то заправо није био случај, иако је Резолуција 1244 обавезивала међународне снаге на разоружавање албанске гериле на Косову, а на почетку посматраног периода су усвојена релевантна документа УН и регионалних организација, и направљен оквир за подршку решавања питања илегалног поседовања и трговине малим оружјем за југоисточну Европу.

Међународни приступ проблему илегалног оружја

Мало оружје коришћено је у локалним ратовима током хладног рата, али је по његовом завршетку постало много већи проблем, како због процеса глобализације, тако и због слабе контроле великих складишта оружја бивших социјалистичких земаља. Порозније границе, нижи трошкови транспорта, бржа комуникација, нови актери на међународној сцени, условили су велику пролиферацију овог оружја. Сматра се да велика доступност малог оружја доприноси избијању и ширењу оружаних конфликта, односно њиховом продуженом трајању.⁴

³ О овом проблему у контексту концепта људске безбедности у: Svetlana Djurdjevic-Lukic with Vojin Dimitrijevic, "Human Security and Peace-Building in the Western Balkans" in: Wolfgang Benedek, Christopher Daase, Vojin Dimitrijevic and Petrus van Duynе (eds), *Transnational Terrorism, Organized Crime, and Peace-Building: The State of the Art in Human Security in the Western Balkans*, Palgrave Macmillan, 2010, pp. 17-37.

⁴ *Small Arms Survey 2002: Counting the Human Costs*, Oxford University Press, Oxford, 2002, p. 109; Rachel Stohl, "Fighting the Illicit Trafficking of Small Arms", *SAIS Review*, Vol. XXV, No.1, Winter-Spring 2005, pp. 59-68.

Организација за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС), усвојила је документ који садржи детаљне норме, принципе и мере које се тичу производње, обележавања и вођења документације, заједничких критеријума за извоз и његову контролу, управљање складиштима, смањење вишкова оружја и њихово уништавање.⁵ На Конференцији Уједињених нација о илегалној трговини малокалибарским оружјем и лаким наоружањем у свим аспектима, јула 2001. године усвојен је Програм за акцију који укључује низ мера које би требало да буду примењене на националном, регионалном и глобалном нивоу. Међу њима су препоруке за доношење националних стратегија, оснивање комисија, као и мере за прикупљање и уништавање вишкова оружја.⁶

Земље Балкана дочекале су крај хладног рата са великим залихама малог оружја због постојања опште војне обавезе и значајне производња такве врсте оружја. Према наводима *Small Arms Survey* у бившој Југославији, уочи њеног распада, било је у оптицају око 2,3 милиона пушака у војним складиштима. Томе треба додати велику количину оружја која је увезена разним илегалним каналима током сукоба у првој половини деведесетих. Када је 1997. године у Албанији дошло до немира и провале у војна складишта, више од 550.000 комада дугих цеви дошло је у руке цивила, да би убрзо нашло пут и до Косова, Македоније, југа Србије, доприносећи тако каснијим сукобима. С обзиром на традицију поседовања оружја на Балкану, присутну перцепцију да сви конфликти нису завршени, као и недовољног поверења у званичне органе реда и постојање ланаца за кријумчарење дроге, људи и оружја, сигурно је да је број илегалног оружја и даље велики. Процене стручњака се разликују – дуго је у оптицају била бројка од око милион комада илегалног оружја, а неки помињу и осам милиона.⁷

⁵ "OSCE Document on Small Arms and Light Weapons", Vienna, 24 November 2000.

⁶ "The UN Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All its Aspects", UN Document A/CONF 192.15, New York, 2001.

⁷ Детаљније у: Ian Davis, *Small Arms and Light Weapons in the Federal Republic of Yugoslavia: The Nature of the Problem*, Saferworld, London, May 2002. Ова последња процена је Међународне мреже акције за мало оружје, *The International Action Network on Small Arms*.

Након усвајања кључних препорука за акцију на глобалном и европском нивоу, укључујући и документа Европске уније, потреба дугорочнијег ангажмана на њиховој разради и примени у нашем региону резултирала је подстицајем у оквиру Пакта за стабилност у југоисточној Европи. Разрађен је посебан документ за осам земаља у региону, а ради олакшавања његове примене, Пакт је у сарадњи са Програмом за развој УН (УНДП), основао мали центар за подршку владама и цивилном друштву у борби против пролиферације малог оружја – *South Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons, SEESAC*.⁸

Традиционално најчешћи случајеви предаје илегалног оружја су амнестије договорене у оквиру укупног споразума о прекиду сукоба у продручјима обухваћеним ратом.⁹ Овакве акције су обично праћене уништавањем прикупљеног оружја (нпр. такозвана Ватра мира – спаљивање оружја практиковано у Камбоџи, или претопљавање и претварање у скулптуре и употребне предмете и слично), како би се симболички означио крај сукоба, а практично онемогућио нови круг „цурења“ оружја из складишта у илегалне токове.¹⁰ Акције тог типа организоване су и по завршетку сукоба у бившој Југославији, било од стране међународних снага, домаћих власти, или у садејству ова два актера. Оне подразумевају предају илегалног оружја од стране учесника у сукобу у замену за амнестију, прикупљања оружја и од цивила уз разне подстицаје, и легализацију

⁸ Документ је Stability Pact Regional Implementation Plan for SEE – Combating the Proliferation of SALW, November 28, 2001. Поменути центар је смештен у Београду, као вид својеврсне подршке новој демократској влади у Србији и СРЈ која је у време његовог формирања била примљена у Пакт стабилности, а почео је са радом у пролеће 2002. године. На интернет презентацији Центра доступна су релевантна документа: www.seesac.org.

⁹ О проблемима везаним за мало оружје у постконфликтном контексту видети: Alan Bryden, Timothy Donais and Heiner Hänggi, *Shaping a Security Governance Agenda in Post-Conflict Peacebuilding*, DCAF Policy Paper No. 11, Geneva, November 2005; Adedeji Ebo, “Combating Small Arms Proliferation and Misuse after Conflict”, in: Alan Bryden and Heiner Hänggi (eds), *Security Governance in Post-Conflict Peacebuilding*, DCAF, 2004, Chapter 7, pp. 137-151.

¹⁰ Детаљније у: Svetlana Djurdjevic-Lukic, “Global Policy Networks Tackle Security Issues: Anti-personnel Land Mines vs. Small Arms”, paper presented at *Summer Symposium on Globalisation and Security*, WIIS, Georgetown University, Washington D.C., June 3-8, 2004.

(регистрацију) раније илегалног оружја. У Хрватској је оружје откупљивано средствима које је за те намене определио тадашњи председник Туђман, а у Босни и Херцеговини је, између осталог, била организована лутрија, са аутомобилом као главном наградом за неког од учесника акције ко предаје оружје. У Албанији је у неколико наврата УНДП организовао националне и регионалне акције „Оружје за развој”. Поменути концепт осим уобичајене едукације о последицама гомилања илегалног оружја по локалну средину и медијске кампање, подразумева пре свега подстицај у виду средстава за изградњу локалних инфраструктурних објеката у општинама које предају значајну количину оружја, како би се додатно нагласила повезаност безбедности и развоја.¹¹

Специфичности интервенције на Косову

Случај Косова и Метохије је специфичан јер се међународне групе овде не јављају као медијатори у процесу изградње поверења између претходно сукобљених страна, већ више као подршка једној страни у сукобу. Наиме, посматрачи су закључивали да „са војном интервенцијом, НАТО је постао заправо *de facto* савезник Ослободилачке војске Косова (ОВК, енг. *Kosovo Liberation Army*) у захтеву за независност. Једном када је интервенција почела, повра-так на ранију аутономију никада више није била опција. Рат је НАТО начинио пристрасним у конфликту, на штету провобитно прокламованих намера да се обнови аутономија у оквиру Србије.”¹²

Резолуција Савета безбедности Уједињених нација 1244 обавезивала је међународно присуство на разоружавање ОВК. Командант КФОР-а, генерал Мајкл Џексон (*Michael Jackson*) и Хашим Тачи направили су договор о демилитаризацији и трансформацији

¹¹ Детаљније о тој вези: Светлана Ђурђевић-Лукић, „Повезаност безбедности и развоја: нови концепти и пракса међународних организација”, у: Мирослав Хаџић и Јелена Радоман (прир.), *Економија и безбедност*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009, стр. 17-30.

¹² Andreas Heinemann-Grüder and Wolf-Christian Paes, *Wag the Dog: The Mobilization and Demobilization of the Kosovo Liberation Army*, BICC Brief No. 20, October 2001, p.18.

по којим ће ОВК предати све оружје осим пиштоља и ловачког оружја, у року од 90 дана.¹³ Међутим, за разлику од обавезујуће природе Војно-техничког споразума, овај документ нема карактер уговора. Он званично представља добровољно предузимање одређених акција од стране ОВК које су наведене и потписане од стране њиховог политичког представника, а потпис команданта КФОР-а представља само потврду пријема. Документ се односи на демилитаризацију – груписање у одређена места, предаја оружја у складишта под контролом КФОР, и трансформацију ОВК, која је требала да почне након 90 дана. Главна брига КФОР-а у првом моменту била је могућност да ови герилци нападну војне и полицијске снаге СРЈ и Србије у повлачењу.¹⁴ Међународни актери били су свесни да ће и по престанку званичног постојања ОВК остати њено политичко крило, да ће вође ОВК вероватно и даље бити сматрани лидерима у извесном смислу, и да ће оружје остати доступно онима који желе да га употребе.¹⁵ Може се чак сматрати да су заправо КФОР и УНМИК добровољно разоружавање ОВК компензовали давањем политичког и економског утицаја овој организацији.¹⁶ Разоружање ОВК за КФОР није било приоритет, јер „ОВК није сматрана проблемом”.¹⁷ Није се отварао питање злочина са албанске стране, па тако никада није била ни проглашена амнестија под одређеним условима (за нека кривична дела), што је уобичајен случај након окончања сукоба.

¹³ “Undertaking of Demilitarization and Transformation”, June 21, 1999. Ibid., Appendix. Документ у прилогу, страна 253.

¹⁴ Нападали су неалбанске цивиле, као и Албанце који су сумњичени за сарадњу са српским властима, па је од стране НАТО тј. КФОР било појединачних акција разоружавања под претњом силе. Нпр. амерички маринци су разоружали око 200 припадника ОВК у Владову пре овог споразума. Било је неколико акција предаје оружја које је организовао КФОР.

¹⁵ Brigadier Jonathan D.A. Bailey, “The Urban Area During Stability Missions: The British Experience in Kosovo”, in: Russell W. Glenn (ed.) *Capital Preservation: Preparing for Urban Operations in the Twenty-First Century*, Proceedings of the RAND Arroyo-TRADOC-MCWL-OSD Urban Operations Conference, March 22-23, 2000, Appendix H, pp. 241-265.

¹⁶ Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog: The Mobilization and Demobilization of the Kosovo Liberation Army*, op. cit., pp. 18-20.

¹⁷ Изјава официра КФОР-а цитирана у: Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog*, op. cit., p. 19.

Надаље, док је у другим постконфликтним ситуацијама интерно расељеним и избеглицама приликом повратка забрањивано доношење оружја, то на Косову и Метохији није био случај. Овакав поступак функционери НАТО су, када су уопште питани, објашњавали разним аргументима, од спорог улажења сопствених трупа, преко планинског терена на граници који је тешко контролисати, до такозваног „Си-ен-ен ефекта“ – великог присуства глобалних медија пред којима је било неугодно разоружавати избеглице које су биле жртве Милошевићевог режима.¹⁸

Тако је и било могуће да већ 30. августа 1999. војни командант ОВК Агим Чеку изјави америчком изасланику Ричарду Холбруку да ће ОВК испоштовати рок за предају оружја, али и да ће постати војска Косова. „Један део ће постати полиција, јадан део цивилна администрација, а један Војска Косова, као одбрамбена снага. И још један део ће оформити политичку партију.“ Можда је због тога „прогутано“ објашњење Чекуа да је разлог за предају мање од 10 хиљада комада малог оружја, углавном старе производње, (иако је пре краја сукоба наглашавано да ОВК има 20 000 бораца, а наводе се и бројке од 25.000 и 27.000): наводно су имали дупло више људи него оружја, па су морали да га деле. Предаја овог оружја тако је била више гест добре воље ОВК него ефективно разоружавање ове формације.¹⁹ Тврдња о проблемима са квалитетом и квантитетом оружја ОВК је побијена у угледној специјализованој публикацији која је наводила да је ОВК била веома добро финансирана од дијаспоре која је куповала модерно наоружање, а које се није налазило међу предатим примерцима.²⁰

Према аранжману начињеном приликом трансформације ОВК у Косовски заштитни корпус (КЗК), 1 800 комада оружја је остало на заједничком чувању од стране КФОР и КЗК за резервни састав. Многи припадници ОВК су међутим задржали своје оружје и укључили се у криминалну сцену, односно наставили послове са

¹⁸ Незваничан разговор ауторке са високим функционером НАТО у Оксфорду у јесен 1999.

¹⁹ Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog*, op. cit., p. 19.

²⁰ Tim Ripley, "The UCK's Arsenal", *Jane's Intelligence Review*, November 2000, pp. 22-23.

наркотицима који су постојали у претходној фази када су допринесли финансирању ОВК, придружили се „компанијама за обезбеђење“ које су пружале заштиту локалним бизнисменима, или се и сами укључили у извлачење економских користи током провизорне владе њиховог политичког лидера Хашима Тачија у другој половини 1999. године.²¹ Део оружја је сакривен и у суседству – Албанији, Македонији, на југу Србије, одакле се по потреби могао лако активирати.

Колико је добровољно предата количина оружја била минимална, говоре рутинске заплене само током следећих годину дана. У Дреници је у јуну 2000. нађено 60 тона оружја и муниције, „довољно да уништи две пешадијске бригаде, целокупно становништво Приштине и 900–1.000 тенкова“.²² Претходно је КФОР запленио још 4.000 јуришних пушака током прегледа возила и кућа.²³ Међутим, заплењено оружје није тада прецизно евидентирано, уништавано нити безбедно складиштено. О томе довољно говори податак да су чак неки немачки војници КФОР-а кријумчарили камионе оружја и експлозивног материјала из Призрена за криминалне кругове у Немачкој.²⁴

Југословенска војска је на пример почетком фебруара 2001. известила да је група од око 60 чланова Косовског заштитног корпуса (КЗК) прешла са територије покрајине у једно од села у заштићеној зони на југу Србије и малтретирали локалне цивиле. Ове акције КФОР није спречавао нити санкционисао недозвољено ношење оружја од стране чланова КЗК. До реаговања је дошло само када су припадници гериле на југу Србије пуцали на америчке и руске патроле дуж административне линије јануара 2001. године.²⁵

УНМИК је тек двадесет месеци по свом доласку, крајем фебруара 2001. године, донео уредбу која је предвиђала процес издавања дозвола од стране УНМИК полиције и казне за

²¹ Heinemann-Gruder and Paes, *Wag the Dog*, op.cit., p. 34. О трансформацији ОВК и формирању КЗК детаљно у следећем поглављу.

²² Tim Ripley, “The UCK’s Arsenal”, op. cit., p. 22.

²³ Ibid.

²⁴ Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog*, op. cit., p. 20.

²⁵ Heinemann-Gruder and Paes, *Wag the Dog*, op.cit., pp. 36-37.

поседовање оружја без дозволе, његову употребу за застрашивање и претње, или наговарање другог да то уради казном затвора и до десет година.²⁶ Но, сарадња УНМИК-а и КФОР-а око овог питања није била задовољавајућа, и према наводима западних аутора.²⁷

Оружје, а не развој: пример акције 2003. године

Даља активност међународних актера присутних на Косову на смањењу илегалног оружја у општинама у покрајини, може се сагледати из студије случаја која следи – акције добровољне предаје оружја спроведене 2003. године. Тада је ситуација на Косову и у окружењу била знатно другачија од 1999–2000: међународне мисије су потпуно успостављене и угодане, институције косовске самоуправе оформљене, Косовски полицијски сервис (КПС) функционише, сукоби на југу Србије и у Македонији су окончани, међународне и локалне невладине организације су активне. Демократска влада у Београду опредељена је за европске интеграције, глобални и регионални оквир за деловање против пролиферације малог оружја су већ раније постављени, у суседној Албанији успешно су спроведне акције предаје илегалног оружја по принципу „Оружје за развој“, и донатори су спремни да подстакну прикупљање на исти тај начин, имајући у виду тешку економску ситуацију у Покрајини.

Програм за развој УН (УНДП) процењивао је да је „широко распрострањена доступност и злоупотреба малог оружја један од централних изазова за смањење несигурности и промоцију развоја на читавом Косову.“²⁸ УНДП наручује анализу односа према оружју

²⁶ UNMIK Regulation 2001/7 On the Authorization of Possession of Weapons in Kosovo, 21 February 2001. Видети казнене одредбе у одељку 8.

²⁷ Heinemann-Grüder and Paes, *Wag the Dog*, op. cit., p. 21. До фебруара 2003. године УНМИК је одузео само 3.361 комад илегалног оружја. Било је неколико мањих акција предаје оружја које су КФОР и УНМИК организовали маја 2001. и у пролеће 2002. са укупно око 2000 предатих комада. Одузето оружје је претопљено у сувенире како би се промовисало разоружање. David Quin, Vladimir Jovanovski, Ana Petrusseva, Naser Miftari, Artan Mustafa, Jeta Xharra, Ilir Aliaj, Lazar Semini, "Armed to the Teeth" *Balkan Crisis Report* 470, IWPR & Saferworld, 27 November 2003.

²⁸ Anna Khakee, Nicolas Florquin, *Kosovo and the Gun: A Baseline Assessment of SALW in Kosovo*, Small Arms Survey and UNDP Kosovo, June 2003, p. VIII.

на Косову и Метохији од специјализованог пројекта при Институту за међународне студије у Женеви (*Small Arms Survey*) и пратећу анкету (1.264 интервјуа и 12 фокус група). Закључци су следећи:

- Процењени број илегалног оружја је између 330.000 и 460.000²⁹,
- Албанци имају велико поверење у КПС, и нешто мање у КФОР, мада омладинци тврде да се првенствено ослањају на себе и своје лично оружје да би осигурали безбедност,
- Изгледа да становници Косова нису толико везани за оружје како се веровало³⁰,
- Мало оружје се углавном кријумчари из Србије и Албаније и трговина њиме ја релативно ниска у односу на друге земље Балкана³¹,
- Криминал, нарочито онај који укључује коришћење малог оружја је доминантан, са процењеним 72% убиства почињеним на овај начин.

Закључци су били очито дивергентни, а број оних који су одбили да буду анкетирани виши него у било којем ранијем истраживању локалне агенције *Index Kosova*. Анкетари су сумњичени да их је послао КФОР, УНМИК или Косовске полицијске снаге, испитаници су очекивали да ће после анкете следити рација, и уопште исказивали велико неповерење према истраживању о овој теми. То је био довољан разлог да се закључи да су они који су учествовали у анкети давали социјално пожељне одговоре. Но упркос свим проблемима у прикупљању података, истраживачи су закључили да „се оружје не држи из разлога политичке безбедности“ јер је то навело само 4% испитаних. Пошто је више од половине одговорило да је вероватно или врло вероватно да ће комшије предати оружје у замену за развојне пројекте у општини, главни закључак је био да „налази сугеришу да Косовари могу бити вољни, под одређеним

²⁹ Процена на основу 60–70% од око 390.000 домаћинстава, по стопи око 1,4 – 1,7 комада по домаћинству. Khakee and Florquin, *Kosovo and the Gun*, op. cit., p. VIII.

³⁰ На основу резултата анкете по којој је 47% анкетираних тврдило да има превише оружја у друштву, а само 21% се није сложило са тим.

³¹ Наводно, због бројног присуства страних снага, и малих профита у односу на кријумчарење цигарета, горива и жена.

условима, да предају оружје³². Како је ипак препоручено и да циљеви буду скромни, УНДП се определио да награди сваку општину која преда више од 300 комада оружја, односно мање од 0,1% од најниже процењене бројке илегалног оружја.³³

Влада Јапана обезбедила је велику донацију, по којој би три првопласиране општине требало да добију по 225.000\$ за развојни пројекат по избору. Влада Канаде финансирали је кампању подизања свести у јавности о проблемима илегалног оружја и потреби његове предаје. Локалне невладине организације и медији направили су 95 информативних киоска, организовано је 30 дискусија за округлим столом, укључујући жене и сеоске лидере, одржане су четири ТВ дебате, пригодни спортски догађаји и манифестације за децу; 62 хиљаде постера је дистрибуирано, информације објављиване у три дневна листа укупно 60 пута, подељено је више од 100.000 летака о амнестији, као и 30.000 информативних брошура на пијацама, постављено је 70 билборда и 20 уличних платна у највеће општине, итд.³⁴

Након свега тога, испоставило се да је кампања позивања на добровољну предају илегалног оружја, окончана 1. октобра 2003. године, била потпуно неуспешна: од процењених преко 330.000 комада илегалног оружја, уместо бар 300 по општини, на читавом Косову предато је укупно само 155 комада! Средства за развој тако није добила ниједна општина.³⁵

Неуспех акције прикупљања илегалног оружја био је забашуриван прећуткивањем. Завршни извештај о акцији није био презентираан на интернет сајту програма УНДП Косова *Illicit Small Arms Control Programme* (ISAC, Пројекат контроле незаконитог малог оруж-

³² Khakee and Florquin, *Kosovo and the Gun*, op. cit., p. 41.

³³ На Косову има око два милиона становника а 30 општина, што значи у просеку више од 600 хиљада становника у свакој општини.

³⁴ Извештај надлежног организатора у УНДП тј. ISAC, у поседу ауторке.

³⁵ Сличан пројекат готово у исто време спровођен је и у Македонији, такође од стране УНДП, али су резултати били знатно другачији. Компаративна анализа у: Svetlana Djurdjevic-Lukic, "Whose Security Matters? Failure of Weapons-in-exchange-for-Development Project in Kosovo", paper presented at conference "External Actors' Role in State (De)Construction", Mario Einaudi Center for International Studies, Cornell University, Ithaca, NY, November 2005.

ја на Косову).³⁶ Руководилац тог програма, Мари-Франс Дезарден (Marie-France Desjardins), изјавила је за аналитички текст два месеца након завршетка амнестије: „Још увек не знамо зашто нисмо у стању да значајније смањимо количину оружја у нелегалном поседу. Морамо добро размислити о томе и утврдити где грешимо.“³⁷

Ова кампања се, међутим, не помиње у издању које треба да представља преглед и „научене лекције“ у дотадашњим програмима које је УНДП спроводио широм света када је реч о малом оружју.³⁸ Да на нивоу Косова није спроведена никаква процена кампања које су резултирале малим бројем предатог оружја наводи се и на другим местима.³⁹ Већ помињани регионални центар за подршку пројектима који се баве малим оружјем у југоисточној Европи, SEESAC, није наводио акцију на Косову и Метохији у својим издањима, већ се недовољан успех те акције помињао само као један од мотива за припрему публикације која се тиче организовања кампања и сарадње са медијима.⁴⁰ Тврдња о одговорности медија међутим није навођена у оригиналним извештајима током спровођења акције; надлежни службеници у УНДП тада су извештавали да сви локални медији објављују њихове материјале и позиве.⁴¹

³⁶ Сајт овог пројекта био је активан још почетком 2006. године: www.kosovo.undp.org/Projects/ISAC/isac_more.htm. Информације о текућем пројекту налазе се на: <http://www.kosovo.undp.org/?cid=2,103,226> (приступљено 12. 02. 2010.).

³⁷ David Quin et al, “Armed to the Teeth”, op. cit. У овој анализи цитирају се подаци КФОР-а да је до тада на Косову одузето и уништено 18.000 комада оружја. Аутори као могући разлог неуспеха акције наводе неповерење у општинске власти односно уверење да се услед корупције средства не би користила на добробит локалне заједнице.

³⁸ *Securing development: UNDP's support in addressing SALW issue*, UNDP, New York, July 2005. не помиње ову акцију. Неуспех је поменут у SEESAC Monitor 2004 и 2006.

³⁹ Критика изостанка процене резултата ранијих акција на Косову у: *Malokalibarsko naoružanje i ljudska bezbednost na Kosovu – Akcioni plan*, Forum za građanske inicijative i Saferworld, februar 2007. Sokolova et al., Saferworld, 2006.

⁴⁰ *Media Operations in Support of SALW Control Interventions*, SEESAC, 2004. Образложење за писање публикације у SEESAC Activity Report 42, September 4, 2004.

⁴¹ Чињеница је међутим да су неке поруке биле лоше формулисане. На пример, на једном од летака који је штампан током амнестије од кривичног гоњења за оне који поседују илегално оружје ако га предају, била је фотографија лисица

Заборављање је понекад селективно, тако да се на пример део пројекта који се тичао регистрације оружја у Покрајини наводи као изузетан успех.⁴² У публикацији којом се предлаже стандардизација индикатора успешности програма који се тичу малог оружја, регистрација 25.000 комада дозвољеног оружја на Косову и Метохији 2003. године наводи се као успех 225% у односу на број претходно регистрованог оружја (9.000). Реч је о индикатору који узима у обзир само однос према ранијој акцији, а не и процењени број илегалног оружја у оптицају (који је за Покрајину, како је већ поменуто, био најмање 330.000).⁴³

Промена дискурса

Када је неуспех ове акције некако забашурен, приступило се другој фази како би опредељена средства била утрошена. С образложењем да је потребно ићи шире него што су традиционалне области контроле малог оружја, отишло се толико далеко да је главна активност помоћ у опремању службе хитних интервенција у Универзитетској болници у Приштини! Тужна је иронија да се, дакле, практично одустало од прикупљања и контроле оружја, те да се фокус померио на жртве оружја, као да је њихов пораст оно што треба очекивати и убудуће.

Конкретно, пројекат назван Контрола илегалног малог оружја – Фаза 2 (*ISAC-II*), добио је на располагање US \$742.763 за шест

и порука да ће после истека амнестије они који буду поседовали илегално оружје бити осуђени на до 10 година затвора. Претити таквим затворским казнама за поседовање оружја, које су већ формално постојале од фебруара 2001. године, у окружењу где до затвора нису стигле ни вишеструке убице, било је нереално, а у односу на УНДП приступ „Оружје за развој“ контрапродуктивно.

⁴² Овде описаној акцији претходило је отварање УНМИК канцеларије за регистрацију оружја. Она је финансирана од стране истог УНДП пројекта за мало оружје, отпочетог августа 2002, који је водио и кампању за регистрацију ловачког и спортског (рекреационог) оружја у периоду 1. фебруар – 1. мај 2003. Регистровано је 25.000 комада. Финансирано је и уништавање оружја заплетењеног од стране КФОР-а, на пример 7.000 комада у Јањеву. Видети <http://www.unmikonline.org/pub/focuskos/june03/focusklaw4.htm> (приступљено 2.2.2010).

⁴³ Adrian Wilkinson, *Performance Indicators for the Monitoring and Evaluation of SALW Control Programmes – Discussion Paper*, SEESAC, 2004, p. 8.

месеци, од августа 2005. до фебруара 2006. године. Осим трауматолошког центра за помоћ жртвама оружја у приштинској болници, средства су намењена за опрему Канцеларије за регистрацију оружја (*Weapons Registration Office*), тренирање паса трагача, и „даље продубљивање дебате и подизање свести јавности о ризицима малог оружја и лаког наоружања“. У оквиру подстицања дебате стварају се комитети за безбеднију заједницу (*Safer Community Committee*) како би се побољшала безбедност и сарадња са полицијом. Такође, предвиђено је да се у четири општине учитељи, ученици, представници цивилног друштва и припадници локалне полиције обучавају како би сагледали проблематику малог оружја и затим пропагирају борбу против овог проблема у својој заједници. Један такав пројекат отпочео је у општини Ђњилане у децембру, са локалном невладином организацијом *The Kosovo Center for International Cooperation (KCIC)*.

Активности невладиних организација на Косову и Метохији финансиране су и у оквиру мреже неколико невладиних организација са Балкана заинтересованих за проблематику малог оружја — *SEENCA (South East Europe Network for Control of Arms)*. Уз помоћ лондонског *Saferworld* активности невладиног сектора финансира и Европска комисија (програм *CARDS*) – пројекат “*Engaging civil society in security in South East Europe*” у трајању од 18 месеци започео је априла 2005. године. Представник са Косова на овом пројекту и у овој мрежи је *Forum for Civic Initiative* из Урошевца, а почетне активности су му биле одлазак у Њујорк на припремни састанак поводом предстојећег глобалног скупа УН посвећеном малом оружју средином 2006, и опремање једног дела јавне библиотеке у Урошевцу публикацијама које се тичу малог оружја.⁴⁴ Иницијатива је деловала како на локалном нивоу, тако и на нивоу Покрајине. Општина Витина је одабрана за примену плана „Безбеднија заједница“ и изабран је Савет од 17 чланова за побољшање заједнице (*Community Improvement Council, CIC*).

На нивоу Покрајине у септембру 2005. оформљена је Национална радна група за контролу оружја (*National Arm Control Working Group, NACWG*) коју чине пет локалних невладиних орга-

⁴⁴ “Resource centre on small arms opens in Kosovo,” *Saferworld Update* No. 39, London, October 2005, p. 2.

низација.⁴⁵ Циљ пројекта је „допринос позитивним променама у политици владе кроз повећање учешћа цивилног друштва у доношењу одлука о безбедности заједнице и питањима контроле оружја,” односно да ове невладине организације „повећају учешће и изврше притисак за стварна побољшања у безбедносном окружењу”.⁴⁶

То заправо значи да се вршио притисак на УНМИК, да „Привремене установе самоуправе, а нарочито парламент, добију широка овлашћења да усвоје што пре законе који се тичу малог оружја”, да се изврши пренос одговорности са УНМИК полиције на Косовски полицијски сервис „што је неопходан корак у повећању поверења и смањењу броја илегалног оружја у оптицају”, односно да се формира Министарство унутрашњих послова, што ће „бити непроцењиви корак према обезбеђивању одговарајућег надзора над проблемима малог оружја”.⁴⁷

Индикативно је да су и остали спољни и покрајински албански актери током 2005. године били углавном фокусирани на отварање питања демократске контроле над сектором безбедности, као оквира који треба да обезбеди потпуно преузимање безбедносних структура од стране албанске већине. Тако је регионални центар SEESAC у свом извештају крајем 2005. године нагласио да је био минимално укључен у претходни пројекат контроле малог оружја на Косову 2003, али да сада учествује у развијању шире стратегије реформе сектора безбедности.⁴⁸ Британски *Saferworld* је са партнером на Косову објавио извештај „Унапредити цивилну управу и надзор над сектором безбедности на Косову” и сл.⁴⁹

⁴⁵ Невладине организације су Foundation for Democratic Initiative (FDI), Kosovo Women Network (KWN), Association of the Kosovo municipalities (AKM), and Democratic Forum for Civil Society. Сајт на коме су подаци о активностима били доступни 2006. године је <http://www.fiq-fci.org>.

⁴⁶ “Resource centre on small arms opens in Kosovo,” *op.cit.*, p. 2.

⁴⁷ *Recommendations of the SEENCA NGOs: The Entity of Kosovo*, 16 August 2005.

⁴⁸ SEESAC Bullet Point Report for Working Table III, Stability Pact, November 2005, p. 1.

⁴⁹ Ilir Dugoli and Lulzim Peci, *Enhancing civilian management and oversight of the security sector in Kosovo*, Kosovar Institute for Research and Development (KIPRED) and Saferworld, London – Prishtina, November 2005. У овом раду се наглашава постојање полицијске станице у северном делу Косовске Митровице коју је наводно успоставила полиција Србије заједно са војном обавештајном службом, и тиме

Препоруке ових актера говоре о политичким решењима, али не и конкретној ситуацији на самом Косову као што је пораст инцидената који су укључивали ову врсту оружја у вези са мартовским догађајима 2004. а такође и у 2005. години. Реч је највише о нападима на локалне Србе.⁵⁰ О нападима и о огромним проблемима организованог криминала говорило се само спорадично, као на пример у интервјуу једног од команданата КФОР чешким новинама: „На Косову је само привидан мир, и ризик за војнике КФОР се повећава услед организованог криминала и шверца,” изјавио је командант Мултинационалне бригаде Север, наглашавајући да ће тај привид потрајати само док Албанци очекују да ће добити аутономију, и да његови војници у рутинским контролама цивилних возила најмање једном дневно проналазе дрогу и оружје.⁵¹

Извештај о напретку Косова за 2005. од стране Европске уније наводи кријумчарење оружја као ствар око које расте забринутост, и захтева се примена мера за контролу трговине оружјем.⁵² За то време карактеристична је и појава наоружаних униформисаних група у Метохији које су заустављале кола и претраживале путнике, захтевајући проглашење независног Косова до 15. октобра 2005, или ће до тада непозната „Армија за независно Косово” (KIA) почети оружане акције.⁵³ КФОР је почео да истражује ове појаве тек када је

делом парира извештајима Међународне кризне групе који наводе проблем вршљања разних страначких обавештајних структура у Покрајини. Као решење захтева се да Скупштина Косова добије надзор над безбедносним структурама и тако успостави њихову одговорност јавности. Видети нарочито стране 13–14.

⁵⁰ На пример, у августу су убијена два српска младића на путу Урошевац – Штрпце, а у септембру на истом путу пуцано је на кола патролу КСП у којој су били српски полицајци; на зграду општине у Зубином Поток у 9. августа бачене су две бомбе. У новембру је даљински активирана и експлозивна направа на пијаци у Штрпцима, када су четири особе повређене.

⁵¹ KFOR multinational brigade Center Commander, Colonel Ales Vodehnal, “KFOR’s Official: Only Semblance of Peace in Kosovo”, *VIP News Service*, August 4, 2005. Много већу позорност у то време изазвало је хапшење три наоружана припадника Министарства унутрашњих послова Србије у околини Штрпца. Представник Срба, Оливер Ивановић, изјавио је тада да ако се Срби у том крају осећају апсолутно несигурно после неколико узастопних напада на њих, а УНМИК и КФОР не могу да их заштите и никога не хапсе, сигурно је да ће морати да нађу начине за самозаштиту. “Kosovo Serbs to resort to self-protection if incidents continue”, *BBC Monitoring*, October 4, 2005.

⁵² Kosovo (Under UNSCR 1244) 2005 Progress Report, SEC (2005) 1423, Brussels, 9 November 2005, pp. 52-54.

наводна КИА позвала на прекид сарадње са међународним снагама, претећи свим Албанцима који наставе са сарадњом.⁵⁴ Претње су биле праћене и подметањем бомбе у центру Приштине, са седиштем мисије ОЕБС као вероватним крајњим циљем, а следили су и интервјуи команданта самопроглашене војске, „капетана Луиђија” у локалним новинама на албанском, да ће акције бити уперене против оних западних држава и организација које не признају независно Косово.⁵⁵

Сличне активности биле су учестале и на југу Србије, укључујући нападе на станице мултиетничке полиције код Великог Трновца и сопштења наводне организације „Црна сенка” у којима се ова област назива Источно Косово, и у којима се тражи одлазак српских полицијских и војних снага и укључивање представника Албанаца са југа Србије у преговоре о статусу Косова.⁵⁶

Припадници снага безбедности Србије и Србије и Црне Горе у неколико наврата су налазили скривене залихе оружја и муниције у овом подручју, као нпр. у здруженој акцији 13. октобра 2005. у рејону Големог брда. Успешне акције хапшења кријумчара оружја вршене су и у северном делу Албаније, као почетком децембра 2005, када је седам особа ухваћено приликом испоруке 70 комада оружја америчке производње, а у посао су била укључена и возила са таблицама Косова.⁵⁷

Једино на Косову није било успеха. Локални командант КФОР-а прогласио је у договору са шефом УНМИК-а двонедељну амнестију у општини Ново брдо у децембру 2005, али ни једна једина пушка није предата!⁵⁸ Покушај амнестије тако је више деловао као потез наивног локалног команданта који нема увид у високу политику, него као део плана борбе против илегалног поседовања оружја.

⁵³ *Small Arms Media Monitoring*, SEESAC.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ *VIP News Service*, 10 November, 2005.

⁵⁶ *VIP News Service*, 31 October 2005.

⁵⁷ "Albanian police arrest seven suspected arms traffickers in sting operation", BBC Monitoring Service, *Gazeta Shqiptare*, December 5, 2005.

⁵⁸ "The chief of regional operations, Major Shaban Azizi, told *KosovaLive* that there was no case of voluntarily handover of weapons during this time." *SEESAC Weekly Media Monitor*.

Оних 330.000 дугих цеви дуго времена нису помињани, и проблем малог оружја подведен је на једном нивоу под реконструкцију болница или дистрибуирање публикација, а на другом интегрисан у реформу безбедносне структуре Косова.⁵⁹

Трећа фаза: ка самопроглашеној независности

Процес решавања статуса Косова и Метохије започет именовањем Мартија Ахтисарија за преговарача пребацио је фокус у потпуности на статусна питања. Многи међународни актери почели су да делују под претпоставком да ће овим процесом Косово добити неку врсту независности.⁶⁰ У том контексту, три године након претходне, спроведена је нова „Анкета о малокалибарском оружју и лако наоружању на Косову“ у првој половини 2006. године.⁶¹ Истраживање је укључивало анкетање 1.258 домаћинстава, десет фокус група, интервјуе са више од стотину међународних и локалних званичника, као и анализу званичних података и медијских извештаја. У њему се наводи да је делом и због широке распрострањености илегалног малог оружја на Косову присутан висок ниво оружаног криминала, да се ово оружје употребљава у периодима тензија, односно да је и узрок и последица бројних проблема у покрајини. Процењено је да је на Косову у оптицају око 400.000

⁵⁹ О широј реформи безбедносног сектора детаљније у следећем поглављу.

⁶⁰ На пример, саопштење за медије британске организације *Saferworld*, веома активне у на овим питањима на Косову, почиње реченицом „Повећавају се изгледи да ће Косово ове године добити неку форму независности.“ Међутим, у саопштењу се наводи да је у њиховом истраживању спроведеном марта 2006. 71,1% анкетираних Срба на Косову изјавило да су лично или неко из њихове породице били жртва неког криминалног акта у претходних 12 месеци. *Minority fears and small arms threaten Kosovo's future*, 14 July 2006. Доступно на <http://www.saferworld.org.uk/images/pubdocs/Press%20Kosovo%20-%20July%2006.pdf> (2.2.2010)

⁶¹ Sokolova J. at al., *Anketa o malokalibarskom i lakom naoruzanju na Kosovu*, Saferworld /SEESAC, 2006. Dostupno na: <http://www.saferworld.org.uk/publications.php?id=225>. Оригинал на енглеском: Sokolova J. at al., *SALW Survey of Kosovo*, доступно на http://www.saferworld.org.uk/images/pubdocs/Kosovo_survey_2006.pdf (приступљено 12.2.2010.)

комада овог оружја, од чега готово 34 хиљаде у легалном поседу грађана, а више од 45 хиљада у рукама званичних и приватних агенција у области безбедности.

Кључни закључци су да 87% испитаних домаћинстава верује да илегално поседовање представља претњу за даљи просперитет Косова, али да многи становници поседовање оружја сматрају легитимним, нарочито у сеоским и пограничним областима које се сматрају небезбедним. Више од три четвртине анкетираних (76,8%) сматрају да би им оружје требало ради заштите, првенствено зато што сматрају да их правосудни систем не штити довољно од криминала. Установљено је и да оружје које је одузела косовска полиција често стоји годинама недовољно обезбеђено јер су судски процеси у којима оно треба да буде доказни материјал спори. Нема легалних канала за набавку оружја, па систем издавања дозвола за поседовање оружја може допринети развоју илегалног тржишта, а оно се користи и за насиље у породици, нарочито према женама.⁶² Срби на Косову и Метохији су више у опасности да буду жртве овог оружја, и сумњичави су у погледу броја и врсте оружја које има Косовски заштитни корпус. Нађено је и да постоје пропусти у сакупљању и анализи статистике везане за мало оружје у покрајини, како од стране безбедносних тако и у здравственим структурама. Криминална статистика се различито води у Косовској полицијској служби и у УНМИК полицији, а неке институције не желе да буду транспарентне у погледу релевантних података и сазнања. Полиција и правосуђе немају капацитета да спроведу законе који регулишу поседовање малокалибарског оружја.⁶³

Међутим, у анализи се закључује да нема сврхе спроводити ново прикупљање илегалног оружја док се не утврди финални статус Косова.⁶⁴ Такав приступ је карактеристичан и за остале анализе које су уследиле. У њима се предлаже на пример да треба „започети са проценом научених лекција из претходних процеса прикупљања малокалибарског оружја и лаког наоружања и започети планирање будућих процеса прикупљања, што би требало да буде извршено тек по решавању коначног статуса

⁶² Ibid, pp. III-IV.

⁶³ Ibid, p. V.

⁶⁴ Ibidem.

Косова.“⁶⁵ Наглашава се да прикупљање оружја треба да буде осмишљено од стране институција Косова, а не наметнуто споља.⁶⁶

Анкете које су спровођене у међувремену показивале су заправо пораст поседовања оружја у локалним заједницама, да су се пуцњи чули чешће у арпилу/мају 2008. у односу на март 2006. године, као и пораст броја анкетираних који су одговорили да би набавили оружје када би могли (на готово 30%).⁶⁷ УНДП је направио нови програм, Иницијативу за контролу малокалибарског оружја на Косову (KOSSAC) чији циљ није да разоружа становништво, како је то изричито нагласио главни представник ове организације на Косову априла 2007. године.⁶⁸ Намера је да се „ојача контрола надлежних власти над малокалибарским оружјем и лаким наоружањем“, те је пројекат УНДП формулисан тако да помогне Влади у индентификовању приоритета за деловање у решавању овог питања.⁶⁹ Нагласак је тако стављен на прописе о контроли и поседовању оружја, и на побољшање сарадње и координације између министарстава и различитих укључених агенција, са намером да се направи интегрисана стратегија контроле малокалибарског оружја и лаког наоружања.

Самопроглашена независност фебруара 2008. водила је писању и усвајању бројних закона и формирању институција у области безбедности. Стратегија за контролу малокалибарског оружја на Косову објављена је априла 2008. године, сходно обавези покрајине према Ахтисаријевом плану да спроводи стандарде УН, ОЕБС и ЕУ у области безбедности и контроле оружја, као и према Извештају о напретку ЕУ. Стратегија је заснована на анализи УНДП програма за

⁶⁵ „Малокалибарско наоружање и људска безбедност на Косову – Акциони план“, Форум грађанске иницијативе и *Saferworld*, фебруар 2007.

⁶⁶ *Through the cross-hairs: A survey of changing attitudes towards small arms in Kosovo*, Forum грађанске иницијативе/ *Saferworld*, November 2008. p.16.

⁶⁷ *Ibid.* p. 6. Истраживачи овде наводе да је и даље висок број оних који нису желели да одговарају, али и да бројке о порасту могу бити резултат повећане свести и веће отворености.

⁶⁸ Буџет овог пројекта је близу четири милиона долара. Детаљи о овом програму доступни на <http://www.kosovo.undp.org/?cid=2,103,226> Приступљено 12.2.2010.

⁶⁹ „First step toward regulated small arms and light weapons in Kosovo“, UNDP Kosovo, 11 April 2007, <http://www.ks.undp.org/?cid=2,26,177&phpMyAdmin=cjLbKgrbLNEWWbB34SogbjqR18d>, Приступљено 12.2.2010.

мало оружје (KOSSAC) спроведеној током децембра 2007. и јануара 2008. године, и требало би да је повезана са стратегијом интегралног управљања границама, стратегијом безбедности локалних заједница, стратегијом превенције криминала и националном стратегијом безбедности. Национална комисија је претходно успостављена на формално највишем нивоу, на челу са премијером, укључујући осам министарстава, полицију и друге повезане службе, као и УНМИК Царину, УНДП, КФОР и Канцеларију ЕУ. Као мисија се наводи изградња, очување, и повећање безбедности свих грађана, преко ове иницијативе која ће деловати са једне стране на захтеве за набављањем и потребе коришћења малог оружја, а са друге на узроке оружаног насиља. Стратешки циљеви су веома амбициозни, почевши од успостављања институционалног и законског оквира, преко смањивање оружаног криминала и насиља, пресецања токова снабдевања оружјем и муницијом у криминалне сврхе, до уклањања илегалног оружја и муниције у оптицају на Косову, примена реда и закона, и подршке регионалној безбедности. Примена стратегије треба да се одвија у 11 функционалних области, које укупно укључују 70 активности.⁷⁰

Међутим, до краја анализираниог периода – јуна 2009. године – појавио се само Нацрт Закона о оружју.⁷¹ Настављена је пракса да се дозволе за поседовање оружја издају упркос томе што продаја или увоз ватреног оружја нису дозвољени, односно регистрација нелегално набављеног оружја, чиме се индиректно прихвата постојање нелегалног тржишта ватреног оружја.⁷² И последње анализе међународних експерата наглашавају да прикупљање оружја не би требало да буде спроведено пре него што Косовске

⁷⁰ *Kosovo Small Arms Light Weapons Strategy*, Prishtina, April 2008. Доступно на http://kustodia.org/repository/docs/strategy%20public_ang_WEB.pdf (приступљено 12. 02. 2010).

⁷¹ Нацрт је тада био достављен Парламентарном одбору за безбедност и очекивало се да ће бити усвојен, и заједно са пратећим административним упутствима ступити на снагу почетком 2010. године. Видети: *Законски прописи о конвертибилном оружју на Западном Балкану*, SEESAC, Београд, 2009, стр. 51-57.

⁷² *Ibid.* р. 52. Ни за регистрацију ловачког оружја се не захтева доказ о пореклу, тако да је крајем 2007. године било регистровано преко 50 хиљада оваквог оружја иако број ловаца у Покрајини никада није прелазило 10 хиљада. Видети: Krenar Gashi, "Kosovo: a Gunrunners' Paradise", *Balkan Investigative Reporting Network*, 29 November 2007.

безбедносне снаге буду способне да заштите границу, Косовска полиција буде уживала поверење свих грађана у гарантовању унутрашње сигурности, и систем правосуђа буде способан ефективно да казни илегално поседовање малокалибарског оружја и лаког наоружања.⁷³

Закључак

Илегално поседовање, кријумчарење и коришћење малокалибарског оружја и лаког наоружања везани су за разне облике несигурности цивилног становништва, за постојање оружаних формација, организовани криминал и тероризам, односно одсуство владавине права. Овај проблем је препознат као глобални, а Уједињене нације су годинама радиле на његовом сузбијању разним методама. У случају Косова и Метохије међутим нису доследно примењивани нити класични концепти постконфликтног разоружавања паравојних формација и цивила, нити успевали нови подстицаји у смислу пружања развојних иницијатива у замену за предају оружја и анагажовања цивилног друштва. Однос према овом проблему пролазио је кроз неколико фаза, укључивао повремена размимоилажења појединих међународних актера. Доминантни су занемаривање питања илегалног поседовања и трговине овим оружјем, а у последњих неколико година приступ са становништва концепта изградње нове државе (енг. *state-building*).

Иако је Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244 међународно војно присуство обавезано на разоружавање ОВК, систематског темељног разоружавања припадника ОВК од стране КФОР-а није било, већ је то препуштено самим командантима ОВК и повременим акцијама добровољне предаје. ОВК је сматрана савезничком снагом НАТО па њено разоружавање „није било приоритет“. Од избеглица са Косова и осталих лица која су улазила на територију покрајине након повлачења српских и југословенских полицијских и војних снага, НАТО није захтевао да не уносе оружје. УНМИК је тек двадесет месеци по свом доласку донео уредбу која је предвиђала процес издавања дозвола од стране

⁷³ *Spremi ili ne? Istraživanje izgleda za prikupljanje nezakonitog malokalibarskog i lakog oružja na Kosovu*, Saferworld, Jul 2009, p. 143.

УНМИК полиције и казне за поседовање оружја без дозволе. Ова уредба је слабо примењивана у пракси, а сарадња КФОР-а и УНМИК у овој области била је незадовољавајућа.

Пројекат добровољне предаје илегалног оружја у замену за инфраструктурни пројекат за локалну заједницу, „Оружје за развој“, који је на Косову 2003. године спроводила агенција за развој Уједињених нација – УНДП, доживео је потпуни неуспех. Након тога, без обзира на погоршање ситуације у вези са употребом оружја 2004. и 2005. године, није било никаквих озбиљнијих напора од стране међународних актера на терену за решавање проблема у вези са пролиферацијом малог оружја. Активност се свела на ангажовања локалних невладиних организација на подизању свести јавности и притисак на међународне актере да убрзају пренос овлашћења у области безбедности и правосућа на косовске власти.

Покретањем преговарачког процеса који је водио Марти Ахтисари, међународни актери све више свој ангажман на решавању безбедносних проблеме у покрајини доводе у контекст очекиване наступајуће независности Косова и ширег оквира реформе безбедносног сектора. Покушаји да се проблеми илегалног оружја прикажу као последица недовољно развијених домаћих безбедносних снага и демократске контроле над сектором безбедности на Косову, међутим нису убедљиви: надоградња институција контроле и надзора над сектором безбедности типично се спроводи у другој фази реформи, тек након што су проблеми попут масовног илегалног поседовања малог оружја решени. Међународни стручњаци међутим и даље сматрају да би следећа акција прикупљања илегалног оружја могла да се успешно спроведе тек када Косовске безбедносне снаге буду способне да заштите границу, Косовска полиција буде уживала поверење свих грађана у гарантовању унутрашње сигурности, а систем правосућа буде способан да ефективно казни илегално поседовање малокалибарског оружја и лаког наоружања. Тиме међународни актери присутни у покрајини решавање овог питања померају у неку неизвесну тачку прилично далеко у будућности.

Библиографија

1. Jonathan D.A. Bailey, "The Urban Area During Stability Missions: The British Experience in Kosovo", in: Russell W. Glenn (ed.) *Capital Preservation: Preparing for Urban Operations in the Twenty-First Century* – Proceedings of the Urban Operations Conference, March 22-23, 2000, Appendix H, pp. 241-265.
2. Alan Bryden, Timothy Donais and Heiner Hänggi, *Shaping a Security Governance Agenda in Post-Conflict Peacebuilding*, DCAF Policy Paper No. 11, Geneva, November 2005.
3. Adedeji Ebo, "Combating Small Arms Proliferation and Misuse after Conflict", in: Alan Bryden and Heiner Hänggi (Eds), *Security Governance in Post-Conflict Peacebuilding*, DCAF, 2004.
4. Michael Brzoska and Andreas Heinemann-Grüder, "SSR and post-Conflict Reconstruction Under International Auspices", Alan Bryden and Heiner Hänggi (eds), *Reform and Reconstruction of the Security Sector*, DCAF, 2004, pp. 121-41.
5. Ian Davis, *Small Arms and Light Weapons in the Federal Republic of Yugoslavia: The Nature of the Problem*, Saferworld, London, May 2002.
6. Svetlana Djurdjevic-Lukic with Vojin Dimitrijevic, "Human Security and Peace-Building in the Western Balkans" in: Wolfgang Benedek, Christopher Daase, Vojin Dimitrijevic and Petrus van Duyne (Eds), *Transnational Terrorism, Organized Crime, and Peace-Building: The State of the Art in Human Security in the Western Balkans*, Palgrave Macmillan, 2010, pp. 17-37.
7. Светлана Ђурђевић-Лукић, „Повезаност безбедности и развоја: нови концепти и пракса међународних организација“, у: Мирослав Хаџић и Јелена Радоман (прир.), *Економија и безбедност*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009, стр. 17-30.
8. Svetlana Djurdjevic-Lukic, "Whose Security Matters? Failure of Weapons-in-exchange-for-Development Project in Kosovo", paper presented at conference "External Actors' Role in State (De)Construction", Mario Einaudi Center for International Studies, Cornell University, Ithaca, NY, November 2005.
9. Svetlana Djurdjevic-Lukic, "Global Policy Networks Tackle Security Issues: Anti-personnel Land Mines vs. Small Arms", paper presented at *Summer Symposium on Globalisation and Security*, Georgetown University, Washington D.C., June 3-8, 2004.
10. Ilir Dugoli and Lulzim Peci, *Enhancing civilian management and oversight of the security sector in Kosovo*, Kosovar Institute for Research and Development (KIPRED) and Saferworld, London-Prishtina, November 2005.

11. Krenar Gashi, "Kosovo: a Gunrunners' Paradise", *Balkan Investigative Reporting Network*, 29 November 2007.
12. Andreas Heinemann-Grüder and Wolf-Christian Paes, *Wag the Dog: The Mobilization and Demobilization of the Kosovo Liberation Army*, BICC Brief No. 20, October 2001.
13. "Improving Security in Kosovo", *Saferworld Update* No. 40, February 2006.
14. Anna Khakee, Nicolas Florquin, *Kosovo and the Gun: A Baseline Assessment of SALW in Kosovo*, Small Arms Survey and UNDP Kosovo, June 2003.
15. *Kosovo Small Arms Light Weapons Strategy*, Pristina, April 2008.
16. *Malokalibarsko naoružanje i ljudska bezbednost na Kosovu – Akcioni plan*, Forum za građanske inicijative i Saferworld, februar 2007.
17. *Media Operations in Support of SALW Control Interventions*, SEESAC, 2004.
18. *OSCE Document on Small Arms and Light Weapons*, Vienna, 24 November 2000.
19. David Quin, Vladimir Jovanovski, Ana Petrusseva, Naser Miftari, Artan Mustafa, Jeta Xharra, Ilir Aliaj, Lazar Semini, "Armed to the Teeth" *Balkan Crisis Report 470*, IWPR & Saferworld, 27 November 2003.
20. "Report of the United Nations Panel on Small Arms and Light Weapons", UN, A/52/29, New York, 1997.
21. "Resource center on small arms opens in Kosovo", *Saferworld Update* No. 39, London, October 2005.
22. Tim Ripley, "The UCK's Arsenal", *Jane's Intelligence Review*, November 2000, pp. 22-23.
23. *Securing development: UNDP's support in addressing SALW issue*, UNDP, New York, July 2005.
24. *Small Arms Survey 2002: Counting the Human Costs*, Oxford University Press, Oxford, 2002.
25. *Small Arms Survey 2004: Rights at Risk*, Oxford University Press, Oxford, 2004.
26. Sokolova J. at al., *Anketa o malokalibarskom i lakom naoružanju na Kosovu*, Saferworld/SEESAC, 2006.
27. *Spremni ili ne? Istrazivanje izgleda za prikupljanje nezakonitog malokalibarskog i lakog oružja na Kosovu*, Saferworld, Jul 2009.
28. *Stability Pact Regional Implementation Plan for SEE – Combating the Proliferation of SALW*, November 28, 2001.
29. Rachel Stohl, "Fighting the Illicit Trafficking of Small Arms", *SAIS Review*, Vol. XXV, No. 1, Winter-Spring 2005, pp. 59-68.

30. *Through the cross-hairs: A survey of changing attitudes towards small arms in Kosovo*, Forum građanske inicijative/Saferworld, November 2008.
31. UNDP Kosovo, *Light Blue: Public Perceptions on Security and Police Performance in Kosovo*, UNDP Kosovo, Prishtina 2004.
32. UN Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All its Aspects", UN Document A/CONF 192.15, New York, 2001.
33. UNMIK Regulation 2001/7 On the Authorization of Possession of Weapons in Kosovo, 21 February 2001.
34. Adrian Wilkinson, *Performance Indicators for the Monitoring and Evaluation of SALW Control Programmes – Discussion Paper*, SEESAC, 2004.
35. *Законски прописи о конвертибилном оружју на Западном Балкану*, SEESAC, Београд, 2009.

Светлана БУРЂЕВИЋ-ЛУКИЋ

КОСОВСКИ ЗАШТИТНИ КОРПУС И ФОРМИРАЊЕ КОСОВСКИХ БЕЗБЕДНОСНИХ СНАГА

Питања безбедности и контроле над паравојним снагама играла су централну улогу на Косову и Метохији нарочито од 1998. године, а и данас имају огроман и практичан и симболичан значај у односима међународна заједница – Приштина – Београд. Тежиште захтева међународних мисија и процеса који су се одвијали на Косову и Метохији током 1997. и 1998. године – Контакт група, Косовска дипломатска посматрачка мисија, Косовска верификациона мисија (ОЕБС), тзв. Споразум Холбрук-Милошевић, па Хиллов процес – увек је било на повлачењу српских и југословенских снага безбедности. Тиме се остављао простор за неометано деловање герилског покрета чији је циљ био насилна сецесија и стварање независне државе Косово или „Велике Албаније“ – Ослободилачке војске Косова (ОВК; алб. *Ushtria Climitare e Kosoves* УСК; енгл. *Kosovo Liberation Army, KLA*).¹ Он формално није ни био страна у преговорима, односно потписник ових споразума.

Према наводима Хјуман рајтс воча, контакти ОВК са западним владама ојачани су током 1998. године, углавном преко Косовске дипломатско-посматрачке мисије и Косовске верификационе

¹ Преглед почетака ОВК и деловања КЗК код: Дејан Гајић, „Перспективе трансформације Косовског заштитног корпуса у војну структуру у светлу преговора о статусу Косова и Метохије“, у: Александар Фатић (прир.) *Питање Космета*, ИМПП, Београд, 2006, стр. 77-96.

мисије, а прекид сукоба у периоду између децембра 1998. и марта 1999. године искоришћен је за јачање централне команде и реорганизовање.² У политичким деловима споразума чињеним у овом периоду редовно се помиње само успостављање локалних полицијских снага, које ће бити обучаване у Косовској полицијској академији коју ће установити ОЕБС, а постојање било каквих прамилитарних снага се искључује као некомпатибилно са духом и условима споразума.³ У саопштењима ОВК међутим, упорно се истиче да ова формација неће пристати на нешто мање од независности и одбацују се планови који задржавају везу са Београдом.⁴ Таква је била и понуда на Конференцији у Рамбујеу, која је на крају од стране делегације косовских Албанаца прихваћена али само формално.⁵ (Томе су претходиле гаранције америчког државног секретара Мадлен Олбрајт, дате преко министра спољних послова Албаније Паскала Милоа, да ће ОВК бити помогнута у професионализацији и постати нова војна снага Косова, што је неспојиво са званичним одредбама Уговора у Рамбујеу по којима ће ОВК бити разоружана.⁶)

Напуштањем територије Косова и Метохије од стране безбедносних формација Србије и СРЈ, по окончању НАТО акције

² "Structure and Strategy of the KLA", in: *Under Orders – War Crimes in Kosovo*, Human Rights Watch Report, October 2001, pp. 98-102. О кршењу људских права од стране српских безбедносних структура током 1998. године нпр: Светлана Ђурђевић-Лукић, „Заустављен Устав – Годишњи извештај о стању људских права Фонда за хуманитарно право“, *НИН*, бр. 2506 (Јануар 1999), а током прве половине 1999. у: Svetlana Djurdjevic-Lukic, "Who gets the blame?" *Maclean's*, July 12, 1999.

³ Видети: Final Hill Proposal, 27 January 1999, у збирци докумената: Marc Weller, *The Crisis in Kosovo 1989-1999: From the Dissolution of Yugoslavia to Rambouillet and the Outbreak of Hostilities*, Documents & Analysis Publishing Ltd, Cambridge, UK, 1999, pp. 383-391.

⁴ Видети нпр. саопштење ОВК за штампу објављено 5. децембра 1998, или наступ њиховог политичког представника Адема Демаћија на конференцији за новинаре од 8. децембра 1998. којим се одбацује Хиллов план. Weller, *The Crisis in Kosovo 1989-1999*, op. cit., p. 382.

⁵ Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo, 23 February 1999, Rambouillet, in: Weller, *The Crisis in Kosovo 1989-1999*, op.cit., pp. 453-469

⁶ Мило је овакву изјаву дао Би-би-сију 26. фебруара 1999. а наводи је Lenard J. Cohen, *Serpent in the Bosom: The Rise and Fall of Slobodan Milosevic*, Westview Press, 2001, p. 266.

против СРЈ, настаје велика безбедносна празнина, односно простор за политичко и криминално насиље. Одсуство полиције стварало је атмосферу некажњивости.⁷ Припадници ОВК, сматрајући се најзаслужнијим за напуштање Покрајине од стране српских безбедносних, административних и привредних структура, били су предводници мера одмазде и запоседања имовине Срба и друштвених предузећа, као и насиља према локалним Албанцима и другим несрбима оптуженим за „колаборацију“. И сами чланови новоуспостављене мисије Уједињених нација – УНМИК били су изненађени размерама насиља и одсуством планова међународних снага да се оно спречи. Новопридошле безбедносне снаге под вођством НАТО – КФОР, биле су готово у потпуности фокусиране само на обезбеђивање повлачења снага СРЈ, а међународним полицијским снагама било је потребно много времена да пристигну и организују се.⁸ УН и КФОР преузимали су одговорност за безбедност и целокупан живот у Покрајини у околностима када није постојала никаква призната влада на терену, када мисија није била заснована ни на Глави XII Повеље Уједињених нација (*UN trusteeship*), већ само према Резолуцији Савета безбедности, што је био први такав случај за једну мисију увођења закона (*eng. law enforcement*). Није било преседана који би служио за оријентацију, те су се циљеви и приоритети мењали у ходу.⁹

Демилитаризација ОВК

Командант КФОР-а, генерал Мајкл Џексон (Michael Jackson) и Хашим Тачи (у име ОВК) потписали су 20. јуна 1999. године у претходном поглављу поменути документ о разоружању,

⁷ Human Rights Watch Report, *Federal Republic of Yugoslavia: Abuses Against Serbs and Roma in the New Kosovo*, August 1999, Volume 11, No 10 (D).

⁸ Alexandros Yannis, *Kosovo under international administration: An unfinished conflict*, ELIAMEP and Programme for Strategic and International Security Studies, Athens, 2001, pp. 34-36. Годину дана након успостављања међународне администрације попуњеност УНМИК полиције била је само 77%.

⁹ Heinemann-Gruder, Andreas, and Igor Grebenshikov, "Security Governance by Internationals: The Case of Kosovo," *International Peacekeeping* 13 (1), 2006, pp. 43-59.

трансформацији и мониторингу особа под контролом ОВК, укључујући обуставу прекограничних активности.¹⁰ За разлику од оних пре НАТО акције, у овом документу је наведено да ће међународна заједница узети у обзир допринос ОВК током косовске кризе и сходно томе, озбиљно размотрити предлагање њених појединих чланова за учешће у администрацији и полицијским снагама Косова. То се образлаже експертизом коју су њени припадници развили, а наводи се и да ће се размотрити формирање Армије Косова сличне Националној гарди САД, у одређеном тренутку у оквиру политичког процеса који ће одредити будући статус Косова.¹¹ Тиме је и формално стављено у изглед формирање војске на Косову. На опроштајној паради ОВК, генерал Агим Чеку је у свом говору нагласио да „данас завршавамо марш слободе, али почињемо марш будућности за независно Косово и његову војску.“¹²

Додатним договором КФОР и ОВК од 20. септембра 1999, предвиђено је да се ОВК трансформише у униформисану јединицу за ублажавање последица природних и других несрећа, Косовски заштитни корпус (КЗК, на албанском *Trupat Mbrotjtjese së Kosovës ТМК*, што се може превести и као Косовски одбрамбени корпус). ОВК је прихватила овакав аранжман јер је омогућавао задржавање старе структуре снага, идентитета и утицаја.¹³ У знак протеста против овакве одлуке, локални предводници косовских Срба су напустили сарадњу са Транзиционим Саветом који је успоставио УНМИК.

Формирање Косовског заштитног корпуса требало је да има функцију демилитаризације, разоружања и реинтеграције ОВК, чији су борци били охрабривани да се пријаве на конкурс за припаднике КЗК. Замисао је била да припадници ове формације

¹⁰ "Undertaking of Demilitarization and Transformation by the UCK", Signed on June 20, 1999. in: Heinemann-Gruder and Wolf-Christian Paes, *Wag the Dog: The Mobilization and Demobilization of the Kosovo Liberation Army*, Bonn International Center for Conversion, Bonn 2001; Appendix, pp. 50-52. У неким изворима као датум потписивања се наводи 21. јун. Документ пренет у додатку, стр. 253.

¹¹ Undertaking of Demilitarization and Transformation by the UCK, op.cit, члан 25.

¹² Melisa Ann Harder, *No Law but Order: Justice and Security Sector Reform in Kosovo*, MA thesis, Simon Fraser University, 2008 доступно на <http://ir.lib.sfu.ca/bitstream/1892/10378/1/etd4087.pdf>.

¹³ Ibid, p. 27.

буду стављени под надзор међународне управе, да буде смањен број наоружаних лица на територији покрајине, као и да они који остану под оружјем прођу стандардизовану обуку. Од 27 хиљада бораца ОВК, колики је највећи њихов претпостављени број, 17 хиљада се одазвало овом позиву, а од тога је три хиљаде примљено.¹⁴ Демилитаризација ОВК није била потпуно спроведена – припадници ОВК су настојали да задрже контролу, наметну се за градоначелнике и представљају цивилну власт на Косову.¹⁵ Корпус је био подељен на регионалне групе чије су се границе подударале са границама Мултинационалних бригада КФОР-а, што је уз тип униформе и оружје које су носили, доприносило утиску да је КЗК војна а не цивилна формација. Закључак многих стручњака је стога био да ни дизајн Корпуса ни понашање његових чланова нису доприносили демилитаризацији бивших припадника ОВК.¹⁶

После званичног распуштања ОВК, идентификовано је неколико десетина група јачине 10-300 чланова.¹⁷ Као форме застрашивања и злостављања Срба и Рома у месецима који су уследили наводе се убиства, киднаповања, паљевине, избацивање кроз прозор и утапање. Припадницима неалбанских заједница онемогућаван је приступ здравственим услугама, образовању, уништавање водова како би се ускратила електрична енергија (у Штрпцима) и одбијање комуникације и услуживање у продавницама и на пијацама (у Приштини).¹⁸ И половином 2001. године сматрало се да паравојне

¹⁴ Ђорђе Поповић, „Формирање војске Косова“, *Безбедност Западног Балкана*, бр. 3, 2006, стр. 27-32. За програм ИОМ пријавило се око 25.000, неке друге процене су око 20.000 припадника ОВК.

¹⁵ Harder, *No Law but Order*, 2008, op.cit., p. 26.

¹⁶ Jeff Fisher, *Democratic Control of Armed Forces and Kosovo: Security in the Absence of State*, DCAF seminar, Geneva, 4-5 May 2001, at: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN016618.pdf>. Приступљено 2.2.2010.

¹⁷ Heinemann-Gruder and Paes, „Wag the Dog“, op. cit., p. 36.

¹⁸ Jonathan D.A. Bailey, „The Urban Area During Stability Missions: The British Experience in Kosovo“, in: Russell W. Glenn (ed.) *Capital Preservation: Preparing for Urban Operations in the Twenty-First Century – Proceedings of the RAND Urban Operations Conference*, March 22-23, 2000, Appendix H, pp. 241-265. О заштити националних мањина 1999-2003: Ивона Алексић, „Заштита националних мањина на Косову и Метохији: нормативи и пракса 1999-2003“, *Годишњак Удружења за међународно право Србије и Црне Горе 2000-2003*, Удружење за међународно право, Београд, 2004, стр. 144-163.

јединице званично расформиране ОВК и даље представљају доминантан фактор на Косову. Међутим, као паралела се наводила група „Бранитељи моста“ у Северној Митровици, и у иностраним извештајима њихово распуштање се сматрало условом за свако финално политичко решење.¹⁹

Косовски заштитни корпус

Уредба УНМИК-а 1999/8 као пет задатака Косовског заштитног корпуса наводи: одговор на елементарне катастрофе, операције тражења и спасавања, остваривање капацитета за хуманитарну помоћ у изолованим областима, помоћ у разминиравању и допринос поновној изградњи инфраструктуре.²⁰ Тиме је требало обезбедити да ова формација нема ни полицијске ни војне функције. Бројно стање је утврђено на три хиљаде активних и две хиљаде припадника у резерви. УНМИК је основао и посебну Канцеларију координатора КЗК (eng. *Office of the KPC Coordinator*, ОКРСС). Формално, КЗК је био под координационом влашћу УНМИК-а и под супервизијом команданта КФОР-а, али контрола над њим је заправо била нејасна. Званичан датум формирања Корпуса је 21. јануар 2000. године, а прописани захтев да десет одсто састава Корпуса чине припадници националних мањина никада није испуњен.

Програм селекције припадника КЗК спроводила је Међународна организација за миграције (ИОМ), која је развила извесну експертизу у области демобилизације и тренинга за преквалификацију. Она је и руководила посебним фондом за обуку чији су главни донатор биле Сједињене Америчке Државе, а затим и Велика Британија, Савет Европе и Европска унија.²¹ Програм тренинга за припаднике КЗК, ИОМ је заједно са КФОР спроводио у више фаза до маја 2004. године.

¹⁹ Davis, Ian, Chrissie Hirst, and Judit Körömi, *The Szeged Small Arms Process: Towards a South Eastern European Action Programme on Small Arms in the Context of the Stability Pact*, Saferworld, London, 2002, p. 37.

²⁰ Документ наведен у целости у додатку.

²¹ О овоме детаљно у: *Kosovo Protection Corps Training Program*, International Organization for Migration, Prishtina 2004, доступно на: http://www.iom.kosovo.org/Photo-ews/PI/КРСТ_Book_English/КРС_English.pdf. Евалуација овог програма: Anna de Leillio, *A Civil Alternative: An Evaluation of the IOM KPC Program*, Annotated Conflict Cases, July 2005.

Међутим, обука коју је спроводио КФОР веома је зависила од главно-комадујућег у односном периоду, као и од праксе водеће земље у свакој од четири зоне одговорности међународних војних снага у покрајини.

Бројни извори наводе да је у периоду од лета 2000. до 2003. године КЗК, дипломатски речено, стагнирао у свом развоју и да су односи између КЗК и КФОР-а били погоршани. Криза у Македонији нагнала је КФОР и УНМИК да озбиљније размотре своју одговорност према КЗК. Чланови КЗК били су сумњичени за субверзије, организовани криминал и укљученост у нападе на етничке мањине. Тако је између 2001. и 2003. године ухапшено 27 бивших ОВК команданата под разним оптужбама, укључујући и убиства, али је само један осуђен на 10 година затвора марта 2003. године.²² У вези са убиством 12 путника и рањавањем преко 40 Срба подметањем експлозивне направе под аутобус Ниш Експреса, 16. фебруара 2001. године код Подујева, неколико чланова КЗК било је ухапшено, али су под неразјашњеним околностима побегли из америчке војне базе Бондстил.²³ Поједини аутори наводе да су неки регионални команданти КФОР-а третирали бивше команданте ОВК као недодирљиве.²⁴ Како није постојала никаква форма званичне амнестије, овакви поступци су заправо подстицали бивше припаднике ОВК да се враћају насиљу и криминалу. УНМИК-у је требало три године да успостави специјалне јединице против организованог криминала и легални оквир за спровођење тих мера.²⁵

Извештај високог представника УН за избеглице, писан за генералног секретара УН Кофи Анана у пролеће 2000. године, наводи одговорност припадника КЗК за криминалне активности, убиства, тортуру, илегално полицијско деловање, злоупотребу власти, злостављање, кршење политичке неутралности и говор мржње.²⁶ Међу-

²² Harder, *No Law but Order*, 2008, op.cit., p. 28.

²³ Erik Petersen, *The Kosovo Protection Corps in Search of a Future*, Field Notes, Groningen: Centre for European Security Studies, 2005, на <http://www.cess.org/publications/occasional/pdfs/occasional1.pdf>.

²⁴ Nick Wood, "US 'covered up' for Kosovo ally", *Observer*, 10 September 2000.

²⁵ Heinemann-Gruder and Grebenshikov, "Security Governance by Internationals," op.cit., pp. 43-59.

²⁶ UNHCR, "Background Note on Ethnic Albanians from Kosovo Who Are in Continued Need of International Protection", March 2000.

тим, међународна заједница званично није могла са сигурношћу да утврди да ли су злостављања, паљевине, протеривање и убијање припадника мањина били насумични акти, или део ОВК стратегије етничког чишћења.²⁷ Повезаност ОВК са сличним герилским покретима етничких Албанаца недуго после распуштања ОВК на југу Србије (тзв. Ослободилачка армија Прешева, Медвеће и Бујановца, албански *УСРМВ*, која се први пут јавно приказала у Добросину 26. јануара 2000.) и у Македонији (*АКШ*, која се затим прогласила Националном ослободилачком армијом, децембра 2000.), такође никада није до краја расветљена.

Уставним оквиром привремене самоуправе за Косово, који је специјални представник генералног секретара (СПГС) УН – шеф УНМИК Ханс Хакеруп прогласио 15. маја 2001. године, КЗК је дефинисан као „цивилна организација за ванредне ситуације, установљена законом, која извршава задатке брзог реаговања у случају елементарних непогода на Косову у циљу јавне безбедности за време ванредних ситуација и задатке хуманитарне помоћи.“²⁸ Истовремено, СПГС је за себе задржао вођење контроле и овлашћења над Косовским заштитним корпусом.²⁹ С друге стране, и КФОР је био надлежан за свакодневно надгледање активности КЗК.

Након објављивања Уставног оквира, а уочи првих избора за Скупштину Косова под међународном управом заказаним за 17. новембар 2001. године, службеници мисије Организације за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС), задужени за демократизацију Покрајине, спровели су низ разговора са припадницима разних етничких, социјалних и старосних група. Циљ је био да се подстакне учешће на изборима и пружи могућност учесницима да изразе своје интересе и приоритете, у оквиру надлежности које су уставним оквиром пренесене на Скупштину. Испоставило се да је у том узорку од више од 1.300 становника Покрајине Косовски заштитни корпус високо пласиран, као четврти од могућих 28

²⁷ International Crisis Group, "What Happened to the KLA?" *ICG Balkans Report No 88*, Prishtina/Washington/Brussels, 3 March 2000.

²⁸ УНМИК уредба 2001-9 од 15. маја 2001 - *Уставни оквир привремене самоуправе за Косово*, Поглавље 7; доступно на: www.unmikonline.org/pub/misc/Framework_Pocket_SRB_Dec2002.pdf.

²⁹ Ibid. Поглавље 8.

приоритета. Међутим, организатори су имали потешкоће да одрже дискусије о улози КЗК у оквирима Уставног оквира јер су косовски Албанци о КЗК говорили једино у смислу да он мора да буде војска. Учесници разговора су обично истицали да је ОВК била успешна војска и да је КЗК легитимизација њене улоге, те да припаднике Корпуса треба поштовати као такве. Међународна заједница треба да одигра улогу у обучавању и професионализацији КЗК као војске, што је уско повезано са независношћу, јер „нема државе без војске“.³⁰ Да је КЗК нека врста „армије у чекању“ наглашавали су многи инострани аналитичари у различитим фазама постојања Корпуса.

Преиспитивање статуса после 2004. године

Повод за nerede 17-18. марта 2004. године, у којима је настрадало 19 људи, више од 900 рањено, 3.600 неалбанаца напустило своје домове, и преко 800 српских споменика културе уништено, биле су гласине о наводној кривици локалних Срба за утапање двоје албанске деце. Но, може бити релевантно и то што су им претходиле и демонстрације ратних ветерана истог месеца. Међусобно повезане организације које су представљале ветеране ОВК, инвалиде ОВК и удружења породица несталих протествовали су због хапшења и притвора бивших предводника ОВК под оптужбама за криминална дела.³¹ Догађаји у марту 2004. су показали сву слабост међународног присуства у Покрајини. Како би се побољшала координација безбедносних политика КФОР-а, УНМИК полиције и привремених институција самоуправе, основана је Саветничка група за безбедност (енг. *Security Advisory Group*).³² Вршено је и обимно истраживање

³⁰ *Интереси Косова – Гласови бирача*, Мисија ОЕБС на Косову, 2001; видети нарочито стране 14-15.

³¹ Крајем фебруара 2004. ухапшена су четири члана КЗК у Призрену и Приштини, међу којима и генерал Селим Краснићи, командант Друге зоне КЗК, у вези са тешким злочинима, укључујући убиства косовских Албанаца. Тадашњи шеф УНМИК-а Хари Холкери је нагласио да су акције предузете против појединаца, да се не односе на организације којима су припадали или припадају, и конкретно да јако цени КЗК и да ова хапшења не смеју бити виђена као покушај умањивања заслуга оних који су служили или служе у КЗК. Љуан Ибрај, „Ухапшени чланови КЗК“, 19. фебруар 2004.

³² Heinemann-Gruder and Grebenschikov, "Security Governance by Internationals: The Case of Kosovo," *International Peacekeeping* 13(1), 2006, pp. 43-59.

јавног мњења у погледу поверења према безбедносним структурама, у коме је становништво Покрајине боље оценило Косовску полицијску службу од Косовског заштитног корпуса.³³ У то време међународна заједница је после дугих дискусија формулисала План за примену стандарда на Косову (*The Kosovo Standards Implementation Plan*) јер се сматрало да високи стандарди добре управе у косовским јавним институцијама треба да буду предуслов за дискусију о будућем политичком статусу Покрајине.

Но, догађаји у марту 2004. године водили су постепеном напуштању политике стандарди пре статуса. Покренуто је питање преношења одговорности за безбедност са међународних на локалне чиниоце, и демократске контроле над безбедносним структурама у покрајини. Утицајни актери у области развојне помоћи наглашавали су да „без демократског надзора над безбедносним институцијама и једнаког приступа правосуђу, неће бити хуманог развоја“.³⁴ У оквиру концепта реформе сектора безбедности, који се од краја 1990-их почео развијати најпре у Великој Британији, наглашавају се повезаност безбедности, развоја и демократске контроле.³⁵ Кривица за развој ситуације свађивана је на одсуство одговорности КЗК локалним властима, тј. косовским албанским посланицима. Као решење за вршљања разних страначких обавештајних структура у Покрајини видело се успостављање

³³ 'Light Blue': *Public Perceptions of Security and Police Performance in Kosovo*, United Nations Development Programme, Pristina, June 20. У истраживању из прве половине 2006. године Албанци и Срби су имали дијаметрално супротне погледе на КЗК: Албанци су имали највише поверења ако би КЗК чувао границу, и очекивали да он прерасте у званичну војску, док су Срби сматрали да га треба распустити. Sokolova J. at al., *SALW Survey of Kosovo*, Saferworld/SEESAC, 2006, p. v.

³⁴ Концепт хуманог развоја и људске безбедности од средине 1990-их формулише и пропагира Програм за развој УН (УНДП). Видети *Human Development Report Kosovo 2004: The Rise of the citizen: Challenges and Choices*, UNDP Pristina 2004, p. 71. Овај извештај су финансирале владе САД, Швајцарске и Холандије, а на његовом почетку се наводи да: „Према Резолуцији Савета безбедности Косово остаје формално под администрацијом УН“ (подвлачење ауторкино).

³⁵ О овом концепту детаљно: Светлана Ђурђевић-Лукић, „Безбедносни изазови и концепт реформе сектора безбедности“, у: Невенка Јефтић (прир.), *Актуелна питања из међународних односа*, ИМПП, Београд 2008, стр. 109-129, и Светлана Ђурђевић-Лукић, „Повезаност безбедности и развоја: нови концепти и пракса међународних организација“, у: Мирослав Хацић и Јелена Радоман (прир.), *Економија и безбедност*, Центар за цивилно-војне односе, Београд, 2009, стр. 17-30.

надзора над безбедносним структурама од стране Скупштине Косова, и остваривање њихове одговорности према јавности.

Шеф УНМИК-а је у том циљу почетком 2005. године ангажовао Саветодавни тим за развој сектора безбедности из Велике Британије, како би се предузео преглед безбедносних претњи, анализирале институције у области безбедности и идентификовали проблеми у деловању на сузбијању тих безбедносних претњи.³⁶ Рад су надгледали УНМИК и косовске привремене институције, а у сарадњи овог тима и Програма за развој Уједињених нација (УНДП) најпре су сачињене методолошке основе и извршене прелиминарне припреме утврђивања развојних потреба косовског сектора безбедности, а у циљу предлога свеобухватних реформи којима би се увећала ефикасност, транспарентност и одговорност.³⁷ Затим, прихваћен је предлог примене самог преиспитивања током 12 месеци, а у осам фаза: преглед стратешког окружења, анализа претњи, оквиран предлог институција у области безбедности које би деловале против идентификованих претњи, па онда разрада појединачних институција и агенција, њихових улога и потребних капацитета, идентификација јаза у деловању на безбедносне претње, развојне стратегије којима би се тај јаз премостио, па буџетски захтеви и на крају свеобухватан програм и стратегије за његову примену.³⁸ Испоставило се да је Одељење за операције одржања мира у УН имало примедбе на помињање КЗК у контексту одбране од спољашњег напада, па је то избачено из пројектног документа.³⁹

У оквиру широких консултација и кампање у јавности организовани су састанци по општинама, постојала је могућност давања мишљења телефоном, електронском или обичном поштом, обављени су интервјуи са више од 70 домаћих и међународних

³⁶ Security Sector Development Advisory Team; чине га представници Министарства одбране и Одељења за међународни развој (DFID) Велике Британије, детаљније на: <http://www.mod.uk/DefenceInternet/AboutDefence/WhatWeDo/SecurityandIntelligence/SSDAT>. (Пристаљено 2. 02. 2010.)

³⁷ Стручњак УНДП Бироа за превенцију криза и опоравак направио је детаљан извештај о тој фази од фебруара 2005. до фебруара 2006 – видети: Jerome Mellon, *Preparing for a Security Sector Review: Lessons from Kosovo*, UNDP BCPR, June 2006.

³⁸ Ibidem, p. 3.

³⁹ Ibidem, p. 5.

званичника и преглед разних извештаја и званичних докумената.⁴⁰ Истраживачки тим је званично формацијски био при кабинету председника владе тј. највишег домаћег органа самоуправе Покрајине, а његов рад су подржавали Косовски институт за истраживање и развој, Женевски центар за демократску контролу оружаних снага и ОЕБС. Опширан извештај *Преиспитивања сектора унутрашње безбедности Косова (Kosovo Internal Security Sector Review)* објављен је 2006. године и налази да су велика незапосленост и развојна питања (укључујући инфраструктуру и недостатак електричне енергије) главни извори несигурности, а да су за ова економска питања често везани етничко насиље, корупција и криминал. Наглашена је потреба да се поправе образовни и здравствени систем, а да је неефикасно и несамостално правосуђе извор растућег неповерења у институције. Међу кључним препорукама је оснивање Косовског савета безбедности, министарства одбране, одбрамбених снага и безбедносне службе, на основу изражене жеље већине становништва, односно ради преузимања одговорности за сопствене безбедносне институције, с тим да би се оне градиле уз значајно међународно учешће, првенствено НАТО.⁴¹

Овај извештај се стога сматра преломном тачком за нове безбедносне структуре Косова. У претходном периоду, који се може означити као иницијална изградња безбедносног сектора, одговорност за безбедност била је на УНМИК и КФОР, а локални органи су имали врло ограничене одговорности. Од почетка 2006. године почиње друга фаза, у којој се од поменутог *Преиспитивања* кренуло у правцу развијања домаће институционалне структуре у овој области, почевши са оснивањем министарства правде и унутрашњих послова.⁴²

⁴⁰ Сумаран преглед код: Lundrim Aliu, "Kosovo's Security Sector Review", *Development & Transition*, Issue 6, 2007, UNDP & LSE.

⁴¹ Cleland Welch, A. Kondi, S. Stinson, D. Von Tangen Page M (Eds), *Kosovo Internal Security Sector Review*, UNDP, Pristina 2006. Видети нарочито стр. 138-142; доступно на: http://www.ks.undp.org/repository/docs/ISSR_report_eng_ver2.pdf (приступљено 12/2/2010).

⁴² *Chronology of Security Sector Reform in Kosovo*, Kosovar Centre for Security Studies, July 2009. доступно на <http://qkss.org/web/index.php?section=news&cmd=details&newsid=28> (19/2/2010).

И остали спољни и покрајински албански актери у том периоду бавили су се отварањем питања демократске контроле над сектором безбедности као оквира који треба да обезбеди потпуно преузимање безбедносних структура од стране албанске већине. Британски *Saferworld* је са партнером на Косову објавио извештај *Унапредити цивилну управу и надзор над сектором безбедности на Косову*.⁴³ У јулу 2006. године објављен је извештај веома утицајне Међународне кризне групе у којем се косовским институцијама и међународним чиниоцима дају упутства како би требало формирати косовску војску, са низом фаза, закључно са прикључењем те војске у будућем независном Косову НАТО програму Партнерство за мир.⁴⁴ Претходно је тада изабрани председник Косова Фатмир Сејдију изјавио да ће Косовски заштитни корпус ускоро бити трансформисан у Армију Косова.⁴⁵

Како у *Преиспитивању сектора унутрашње безбедности Косова* тако и у извештају Међународне кризне групе, као аргументи у прилогу формирању војске на Косову наводе се допринос унутрашњој стабилности, остваривање дугорочне безбедности ове области; задовољење већинског становништва да добије све симболе суверенитета, што би допринело смиравању тензија, док би стављање свих оружаних формација под заједничку контролу био остварен монопол над употребом силе, те би преостале наоружане групације биле стављене ван закона.⁴⁶

Кључни документ за остваривање планова албанске заједнице на Косову да КЗК постане Војска Косова свакако представља план УН медијатора у преговорима о будућем статусу Косова Мартија Ахтиса-

⁴³ Ilir Dugoli and Lulzim Peci, *Enhancing civilian management and oversight of the security sector in Kosovo*, Kosovar Institute for Research and Development (KIPRED) and Saferworld, London - Prishtina, November 2005. Видети нарочито стране 13-14.

⁴⁴ *Војска за Косово?* Извештај Међународне кризне групе бр. 174, Приштина-Београд-Брисел, 28. јул 2006. Предлаже се усмеравање ове војске на мировне мисије, уграђивање и српске традиције у њену основу, и захтева да „постојеће неформалне наоружане структуре, како наследнице побуњеничке ОВК, тако и оне повезане са организованим криминалом, морају бити минимизиране.“

⁴⁵ “Kosovar President talks of plans for new army”, *Radio Free Europe/HINA*, February 23, 2006.

⁴⁶ Ђорђе Поповић, „Формирање војске Косова“, *Безбедност Западног Балкана*, бр. 3, 2006, стр. 28.

рија. Према његовом *Плану за свеобухватно решење статуса* из марта 2007. године, КЗК треба да се распусти и да се формирају Косовске безбедносне снаге (КБС), лако наоружане, које неће представљати финансијски терет, са око 2500 активних и 800 резервних припадника. Ове снаге би у првој фази биле одговорне за реаговање у кризним ситуацијама, уклањање експлозивних направа и цивилну заштиту, и биле спремне за испуњавање осталих безбедносних задатака који нису примерени за полицију, што је остављало простор за различита тумачења. Међународни актери – војни, у сарадњи са цивилним присуством у покрајини, одлучили би када би КБС могле да преузму шире функције, а након пет година би размотрили и наведена ограничења у погледу броја припадника и типа наоружања. Опремање КБС ће представљати заједнички напор Косова и међународне заједнице, с тим што су КБС дужне да КФОР-у прикажу све изворе финансирања и опремања који долазе ван Косова.⁴⁷

Распуштање Косовског заштитног корпуса

Ахтисаријев план Србија не признаје и није га усвојио Савет безбедности УН, али јесте Скупштина Косова као њен документ уочи једностраног проглашења независности. Примењујући одредбе овог плана након самопрокламоване независности у фебруару 2008. године, припреме за формирање Косовских безбедносних снага (алб. *Forcës së Sigurisë së Kosovës*, енг. *Kosovo Security Forces*) почеле су у марту 2008. године, уз учешће КФОР-а, КЗК и Међународне цивилне канцеларије.⁴⁸ Између осталог, локални стручњаци на Косову припремили су анализу о структури, критеријумима за избор чланова КБС, обуци, опреми, буџету и међународној сарадњи. Они су полазили од тога да ће обука бити извођена према НАТО стандардима (енг. *Standard*

⁴⁷ *Свеобухватан предлог за решење статуса Косова*, март 2007. Анекс 8, стр. 52-55. Доступно на http://www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal_-_Sveobuhvatan_predlog_-_serbian_final.pdf. Приступљено 2.2.2010.

⁴⁸ Проглашење независности Косова било је „резултат година рада међународне дипломатије и преговора на високом нивоу. И датум и текст декларације били су договорени са међународним канцеларијама на Косову“. Видети: „Who is the boss?“, Discussion Paper, Kosovar Stability Initiative (KSI), Prishtina, 3 December 2008, p.6.

Operating Procedures – SOP), предивићали да ће у наредној фази ове снаге имати и авио јединицу (!), и да ће припадници КБС бити ангажовани у иностранству у координацији са НАТО.⁴⁹

Бивши официер за везу КФОР-а са КЗК – 19. по реду Британац у овој структури која се сматрала „британским чедом“ још од споразума генерала Џексона са Тачијем – пружио је драгоцен „инсајдерски“ приказ последњих дана КЗК и његове трансформације у Косовске безбедносне снаге.⁵⁰ У њему се наглашава да је КЗК увек сматран прелазним решењем које би апсорбовало многе припаднике ОВК а затим било замењено „погоднијом структуром“. Детаљно се описује нарочито фокус на укидање КЗК „достојанствено и часно, са највећим поштовањем за жртве и допринос које КЗК чини за друштво.“⁵¹ Испоставља се да је планирање за распуштање КЗК, стварање КБС и надлежног министарства започето крајем 2007. године (знатно пре него што је НАТО радна група формално успостављена и то објављено медијима 12. јуна 2008. године), формирањем НАТО Одељења за војно саветовање цивила (*orig. Military Civilian Advisory Division, MCAD*) при команди КФОР-а.

У првој половини 2008. године власти у Приштини успоставиле су формални оквир за трансформацију сектора безбедности. Донети су Закон о министарству за Косовске безбедносне снаге,⁵² Закон о Косовским безбедносним снагама,⁵³ Закон о успостави Савета безбедности Косова,⁵⁴ а затим и Закон о служби у Косовским безбедносним снагама.⁵⁵ Нешто касније успостављено је ресорно министарство, на челу са Фехми Мујотом, који је изјавио да ће један од два

⁴⁹ Ramadan Qehaja, Naxhi Ferati, Kosum Kosumi, Florian Qehaja, *The Establishment, Operability and Functionality of the Kosovo Security Forces*, Kosovar Center for Security Studies, Prishtina, June 2008.

⁵⁰ Ade Clewlow, *The Kosovo Protection Corps – A Critical Study of its De-activation as Transition*, Norwegian Institute of International Affairs, NUI Report Security in Practice No. 4, 2010, p.3.

⁵¹ Цитирана изјава СПГС Јоакима Рикера из разговора са командантом КЗК Селимијем, са УНМИК конференције за новинаре 28. јуна 2007.

⁵² Закон бр. 03/Л-045 од 13. марта 2008.

⁵³ Закон бр. 03/Л-46 од 13. марта 2008.

⁵⁴ Закон бр. 03/Л-50 од 13. марта 2008.

⁵⁵ Закон бр. 03/Л-082 од 13. јуна 2008.

заменика команданта бити српске националности. Министарство упошљава 106 цивилних службеника и 63 припадника КБС, а први буџет који је одобрен за његов рад износио је 746.000 евра.⁵⁶

Међутим, у области безбедности продужен је својеврстан збуњујући неред.⁵⁷ Осим чињенице да ће КФОР и даље имати главну одговорност за мир и безбедност на Косову, све остало било је у процесу дефинисања, уз доста простора за слободне интерпретације: промене у мандату УНМИК, долазак мисије ЕУ за владавину права – EULEX и њен делокруг, питања међусобних односа ових мисија и одговорности њихових највиших представника, улога Међународног цивилног представника и његове канцеларије...⁵⁸ Наравно, константна неизвесност постојала је и у вези са деловањем и могућношћу контроле самопрокламоване независне владе у Приштини, као и српског становништва на северу Косова које одбија да призна ту независност. Чак и ту није крај листе кључних актера, јер су значајну улогу и даље имали не само билатерални донатори, него и бројне међународне организације и агенције, а нарочито мисија ОЕБС и УНДП. Тако је ова последња агенција, са раније помињаном значајном улогом у разним аспектима промене сектора безбедности у покрајини, у 2008. и 2009. години спроводила пројекат „Подршка развоју сектора безбедности“ са врло амбициозним циљевима.⁵⁹

⁵⁶ Министар је именован 4. августа 2008. Органигам унутрашње организације и наведена акта доступна су на сајту Министарства за Косовске безбедносне снаге <http://mksf-ks.org>. Устав самопроглашене републике ступио је на снагу 15. јуна 2008. године, а са њиме и сви поменути закони. У Уставу се наводи да је Косово независна, суверена, демократска, јединствена и недељива држава (чл. 1), и да су сувереност и територијални интегритет Косова неотуђиви и недељиви (чл. 2), док су заправо присуство и улога међународних актера постали још комплекснији.

⁵⁷ О преклапању мандата и недоследностима видети нпр. у: “Who is the boss?”, *op.cit.* Међу бројним критикама УН поводом њиховог деловања на Косову као својеврсном експерименту за изградњу нове државе, нпр. конкретно о сектору безбедности код: Irene Bernabeu, “Laying the Foundations of Democracy? Reconsidering Security Sector Reform Under UN Auspices in Kosovo”, *Security Dialogue*, Vol. 38, No.1 (2007), pp. 71-92.

⁵⁸ Формирање Косовских безбедносних снага наведено је као један од приоритета канцеларије Међународног цивилног представника Питера Фејта – видети нпр. вест *Бете* од 4. септембра 2008.

⁵⁹ Support to Security Sector Development (3SD). Видети на премер информацију УНДП из Приштине “Security Sector Revamp in Kosovo”, 20 February 2009.

Ни након усвајања Закона о распуштању КЗК јуна 2008. године, није била донета чврста одлука о томе да ли ће се тај процес одвијати симултано, односно синхронизовано – постепеним смањивањем КЗК а повећањем КБС, ранијим или каснијим распуштањем КЗК. У августу 2008. договорено је комбиновано решење, са две фазе: деактивација и демобилизација. Према извештају британског официра укљученог у процес, било је размимоилажења и чак веома супротних погледа, нарочито међу кључним међународним организацијама, недовољно стручног особља за спровођење ових задатака, а нова Влада Косова је почињала да демонстрира своју снагу.⁶⁰ НАТО је формулисао три области новог ангажмана: 1. стварање новог министарства, на чему је требало да ради Саветнички тим (енг. *Military Advisory Team*, МАТ), 2. распуштање КЗК и успостављање КБС, што је требало да надгледа КФОР, и 3. осигуравање достојанства, што се пре свега односило на укидање КЗК, за шта је водећу улогу требало да има координатор КЗК кога су постављале Уједињене нације, али је требало да ради у име КФОР-а. У *Свеобухватном плану за решавање статуса Косова*, од кога су у пракси сви ови актери полазили, било наведено да је извршна власт над КЗК и његовом распуштању на међународном војном присуству (КФОР), у консултацијама са међународним цивилним представником. Како је ова формулација непрецизна, долазило је до различитих интерпретација о конкретним улогама ових актера.⁶¹ Делујући на основу Резолуције 1244, КФОР званично није признавао самопрокламовану независност, а ни НАТО се није бавио тим питањем, према изјави његовог Генералног секретара.⁶² КФОР се највише фокусирао на основни мандат – обезбеђивање безбедног окружења и слободе кретања у покрајини, и према неким унутрашњим проценама, није био заинтересован да се превише бави осетљивим питањем распуштања КЗК, или бар није имао водећу улогу у том процесу како се очекивало. КФОР је припаднике КЗК наводно сматрао првенствено могућим извором проблема, не улазећи у разматрање извора њиховог незадовољства, а није радио

⁶⁰ Clewlow, *The Kosovo Protection Corps – A Critical Study*, op. cit., pp. 6-7.

⁶¹ Ibidem, p. 10.

⁶² NATO Press Conference 12 June 2008, http://www.nato.int/cps/en/SID-3253B702-5E536D28/natolive/opinions_7852.htm?selectedLocale=e. Приступљено 02.02. 2010.

ни на обликовању и слању умирујућих порука јавности („стратешкој комуникацији“) у вези са распуштањем КЗК, како су то очекивали поједини билатерални актери. Они су пребацивали КФОР-у да се ангажовао тек у касној фази, када су ризици нарасли, те да током низа година присуства у покрајини није акумулирао довољно знања о локалној ситуацији, или га бар није на прави начин преносио на контингенте који су се мењали сваких шест месеци.⁶³ Исти актери су канцеларију за правна питања УН сматрали „опскурном“ јер је тражила да се преко ње врши раздуживање некретнина које је користио КЗК. Да то не би пролонгирало процес, поједини регионални команданти самоиницијативно су предавали те бараке општинским властима.⁶⁴

Албанску владу Косова предводио је Хашим Тачи, који је због своје раније улоге у ОВК имао како утицај и одређену блискост, тако и изражене анимозитете према појединим структурама у КЗК. Истовремено, лидери опозиције такође су раније били вође ОВК, КЗК и председници привремене владе Косова – Рамуш Харадинај и Агим Чеку. Они су имали не само различито мишљење како би ове снаге требало да се даље развијају (почевши од њихове бројности), него и могућност да процес распуштања КЗК користе у политичке сврхе. Постојао је велики притисак породица припадника ОВК и КЗК, и моћних организација ветерана. Јединице су одржавале протестне састанке на којима су помињани случајеви самоубиства бивших припадника ОВК услед притиска у једној ранијој акцији смањења броја чланова КЗК, демонстративно цепан закон и слично.⁶⁵

Одуговлачење са одлучивањем, страх за будућност и недостатак информација водили су паду дисциплине, смањеним долажењем на посао, и случајевима одбијања послушности међу припадницима КЗК. Принцип хијерархије и наредби се разводнио, за интерну комуникацију коришћени су мобилни телефони и непоуздани *hotmail.com*, а припадници су се поделили на оне који су подржавали команданта и оне који су следили заменика команданта КЗК, ривале

⁶³ Сведочење официра за везу са КЗК: Clewlow, *The Kosovo Protection Corps*, op. cit., pp. 17-18.

⁶⁴ *Ibidem*, pp. 25-26.

⁶⁵ *Ibidem*, pp. 13-27.

за позицију челника будућих Косовских безбедносних снага.⁶⁶ Деактивација је подразумевала крај званичног рада КЗК, након чега би припадници добијали плату још шест месеци, до званичног почетка рада КБС 14. јуна 2009. Тада би добили отпремнину у висини годишње плате, и могли да користе програм преквалификације, док би део њих био у могућности да се пензионише (са навршених 45 година).⁶⁷ Међутим, претходни програм преквалификације који је 2007-08. спроводила Међународна организација за миграције (ИОМ), перципиран је као штетан за оне који су се добровољно јавили, а настао је и проблем са изналажењем средстава за пензије, односно са усвајањем закона који би то регулисао.⁶⁸ Каснило се и због неспремности премијера самопроглашене републике да брзо прихвати за новог команданта кандидата кога је одабрао одбор КФОР и Канцеларије међународног цивилног присуства, а без кога није могао да почне процес регрутације.⁶⁹ Услед незадовољства процесом селекције долазило је до инцидента, укључујући оставке три припадника КЗК високог чина и бацање гранате на бараку у Пећи.⁷⁰

Оснивање и почетно деловање КБС

Званично формирање Косовских безбедносних снага остварено је 21. јануара 2009, тачно на дан када је девет година раније формиран Косовски заштитни корпус. За њиховог команданта постављен је генерал-потпуковник Сулејман Селими, бивши командант ОВК који је до тада руководио КЗК, а стациониране су у седам места: Приштина, Урошевац, Призрен, Косовска Митровица,

⁶⁶ Ibidem, p. 14.

⁶⁷ Детаљи о броју регистрованих кандидата, регионалним канцеларијима и др. за отпремнине и преквалификацију се могу наћи и у саопштењима за штампу и брошурама УНДП на Косову.

⁶⁸ У овом случају за преквалификацију је био надлежан УНДП, који је користио у те сврхе од стране НАТО успостављен фонд од 19 милиона америчких долара. УНДП је за тај посао ангажовао агенцију за промоцију запошљавања (alb. АРРК). Op.cit., p. 15.

⁶⁹ Clewlow, *The Kosovo Protection Corps – A Critical Study*, op. cit., p. 28-29.

⁷⁰ „Припадници врха КБС дали оставке“, Б92 према Танјугу и Бети, 27. јануар 2009.

Пећ, Гњилане и Помазатин. Будући припадници пролазе кроз процес провере, који подразумева тестове знања, физичку и здравствену проверу, интервју у коме треба да обелодане све релевантне податке и проверу персоналне историје (енг. *vetting*), што се спроводи од стране КФОРа, а уз подршку Владе Косова. Кандидати се понекад шаљу на обуку пре него што се та провера оконча, што је доводило до проблема, конкретно до поништења претходно (условно) потписаног уговора са КБС. Исти процес важи и за цивилне службенике надлежног министарства.⁷¹ Најпре је око 1.400 припадника КЗК позвано на обуку за КБС, а онда су, након што су многи припадници бившег КЗК кроз јавне протесте изразили негодовање због рада Комисије за пријем у КБС, 12. маја 2009. потписани уговори о ступању у службу у КБС из додатног контингента од 323 људи – бивших припадника КЗК. У погледу регрутације из грађанства за посао је током прве половине 2009. године конкурисало 4.900 кандидата широм Косова, а 404 их је ушло у ужи избор. Прва група од 106 војника КБС из ових структура завршила је седмонедељни основни војни курс у Центру јавне безбедности у Вучитрну 24. јуна 2009. а међу „дипломцима“ било је 75 Албанаца, 10 Бошњака, девет Турака, шест Египћана, пет Ашкалија и један Србин. Припаднике, старости 19 до 35 година, обучава НАТО/КФОР, униформе обезбеђује америчка, а возила (254) немачка армија. НАТО чланице помажу јачање КБС кроз опрему и обуку (десетак земаља) или новчано, директним донацијама или кроз Поверилачки фонд (САД, Немачка, Финска, Турска, Словенија...)⁷²

Одлука о формирању КБС изазвала је бурне реакције у Србији, која се залаже за демилитаризацију покрајине. Представницима међународне заједнице Београд указује да КБС својом структуром, националним саставом, командном хијерархијом, а нарочито

⁷¹ Информације доступне на сајту Министарства за КБС. Неколико дана након оснивања КБС именован је директор Косовске обавештајне агенције, чиме је она званично основана. Именовање је обављено на церемонији коју су водили председник Фатмир Сејдију и премијер Хашим Тачи, али су заправо о томе одлучивали међународни актери у покрајини, због чега је ово именоване каснило два месеца. Видети: "Kosovo launches its own secret service", Pristina, DPA, 04 February 2009.

⁷² Видети нпр. Светлана Васовић-Мекина, „Словенија плаћа КБС“, *Политика*, 21. децембар 2008.

прошлошћу својих припадника, представљају оправдану бојазан за српску националну заједницу и потенцијални реметилачки безбедносни фактор у региону. Министар спољних послова Републике Србије Вук Јеремић изјавио је да је реч о илегалној паравојној групи чије је стварање тотално неприхватљиво јер представља директну претњу националној безбедности, миру и стабилности у региону и да ће Председник Србије Борис Тадић упутити протестна писма секретарима УН Бан Ки-муну и НАТО Јап де Хоп Схеферу.⁷³ Министар одбране Републике Србије Драган Шутановац изјавио је да се ради о великој грешци НАТОа, будући да Србија не може да схвати да се такве снаге формирају у ситуацији када је Косово црна рупа организованог криминала у Европи. Он је нагласио да чињеница да њима руководи официр високог ранга такође сигнализира скривену агенду.⁷⁴ Следствено, односи Србије и НАТО су захладнели, па су тако суспендовани односи Врховне команде са командантом КФОРа, настављајући са контактима на техничком нивоу. Русија такође сматра одлуку НАТО да се формирају КБС илегалном, противном Резолуцији 1244 и међународном праву, као и да представља поновну милитаризацију Косова.⁷⁵

Косовске безбедносне снаге наводе се у Уставу самопроглашене републике, и то на такав начин да нигде није сигнализирани њихов цивилни карактер: то су националне снаге безбедности, њихови чланови могу бити послати у иностранство, председник Косова је њихов врховни командант.⁷⁶ Институције самопроглашеног независног Косова систематски предузимају мере на изградњи КБС у функционалну и оперативну целину у намери да заокруже питање одбране и безбедности. То се чини обучавањем припадника КБС на Косову и у иностранству, опремањем КБС кроз донације и преко Поверилачког фонда, формирањем организацијских целина у оквиру Министарства за КБС и именовањем њихових руководиоца.

Након основне обуке, одабрани кадрови похађали су напредни курс за официре, па је тако на пример 12. јуна 2009. у кругу Школе

⁷³ Ismet Hajdari, "New Kosovo security forces angers Serbia", AFP, 21 January 2009.

⁷⁴ Изјава Шутановца за Би-Би-Си од 27. јануара 2009.

⁷⁵ Изјава амбасдора Русије у Београду Александра Конузина за *Данас*, 27. јануар 2009.

⁷⁶ Члан 126.

КБС за руководиоце у области обуке и доктрине - TRADOC, друга генерација од 30 виших официра (мајори и потпуковници) добила сертификате које им је уручио заменик команданта КФОР-а, генерал Жил Фуџије. Након тога, 16. јуна 2009. седам генерала је у присуству највиших државних и војних руководилаца, положило заклетву за дужности на које су постављени.⁷⁷

Ову фазу почетног деловања КБС карактерише жива дипломатска активност челних људи министарства за КБС на придобијању међународне подршке за опремање и обуку припадника КБС, односно на изградњи потребних капацитета. У том циљу остварен је низ сусрета међународних војних званичника високог ранга са министром или командантом КБС. Већ у септембру 2008. министар за КБС састао се са Врховним командантом здружених снага НАТО (SACEUR) генералом Кредоком, а након званичног формирања КБС, почело је потписивање меморандума о сарадњи. Први је наравно био споразум о сарадњи између Министарства одбране Велике Британије и Министарства за КБС у мају 2009. који укључује обучавање три одабрана кадета Војне академије Косова за потребе косовске цивилне авијације. Главни штаб копнене војске Турске позвао је у званичну посету команданта КБС. Косовска делегација је крајем маја посетила оперативне јединице за антитероризам, мировне операције, везу и авијацију, ваздухопловну индустрију, војне образовне институције, а од стране највиших турских официра обећана им је чврста подршка увећању капацитета КБС. Министарка одбране Литваније, Rasa Juknevičionė, допутовала је 25. јуна 2009. на церемонију поводом повлачења Литванског контингента из КФОРа. Приликом сусрета са министром за КБС Фехми Мујотом најављена је припрема Меморандума о разумевању између два министарства.⁷⁸ Тако је војни карактер ових снага наглашен и

⁷⁷ Генерал-мајор Rrahman Rama – Заменик Команданта КБС и командант Копнених снага, генерал-мајор Kadri Kastrati – Директор за операције, бригадни генерал Bashkim Jashari – Генерални инспекторат КБС, бригадни генерал Nazmi Brahimaј – Командант бригаде за брзо реаговање, бригадни генерал Zymer Halimi – Начелник управе за обуку и операције, бригадни генерал Imri Ilazi – Командант бригаде за подршку операцијама, бригадни генерал Enver Cikaqi – Командант команде за обуку и доктрину (TRADOC).

⁷⁸ Детаљи у годишњем извештају Министарства за КБС и у вестима на интернет презентацији.

чињеницом да за њих надлежно министарство потписује меморандуме о срадњи са министарствима одбране других земаља.

Може се рећи да је на изванредан начин направљен круг: претварање војне организације (ОВК) у цивилну (КЗК), а затим цивилне у војну (КБС, мада званично још није војна) – двострука конверзија. Ово је потпуно различито у односу на класичне међународно практиковане пост-конфликтне методе разоружавања, демобилизације и интеграције (енг. *Disarmament, Demobilization and Reintegration*). Са тог становишта овакав приступ се може сматрати неуспехом, али заговорници Косова као независне државе сматрају анагажман међународних актера присутних у Покрајини у овом правцу позитивним доприносом консолидацији Косова, односно успешним новитетом у изградњи држава (енг. *state-building*) од стране интервенционистичких организација.⁷⁹

Паралелно са формирањем КБС 11. фебруара 2009. успостављен је Савет за безбедност самопрокламоване Републике Косова, такође предвиђен Ахтисаријевим планом. Савет је почетком маја 2009. формирао радну групу од 14 чланова, на челу са министром унутрашњих послова Зенуном Пајазитијем, за припрему Стратегије безбедности Косова. Радна група је обавезна да сарађује са Еулексом, Кфором, и међународном цивилном канцеларијом. Британска организација *Saferworld* позвана је да напише предлог о структури и циљевима будуће Стратегије и питањима која треба да буду обрађена у њој, полазећи од концепта људске безбедности.⁸⁰ У пракси међутим, управо статус КБС представља главну тачку неслагања међународних актера и Албанаца. Косовски Албанци би желели да у Стратегији јасно стоји да су Косовске безбедносне снаге

⁷⁹ Jens Narten, Co-opting Multi-stakeholder Security Provisions: "Demobilization by Rearmament" - The Dual Conversion of the KLA into Kosovo's New Army, paper presented at the 2009 ISA Annual Convention in New York, 15 February 2009.

⁸⁰ *Saferworld submission on the drafting of a Kosovo Security Strategy*, 15 June 2009. О приступу Косову са становишта људске безбедности код: Denisa Kostovicova, "Legitimacy and International Administration: The Ahtisaari Settlement for Kosovo from a Human Security Perspective", *International Peacekeeping*, Vol.15, No.5, November 2008, pp. 631-47. Подршку Савету за безбедност, процену капацитета постојећих институција, дефинисање стратегије развоја капацитета сектора безбедности, као и помоћ у изградњи консензуса домаћих и међународних партнера пружа УНДП преко раније поменутог ЗСД пројекта.

војска, а не врста националне гарде/ватрогасаца, док се из команде КФОРа неколико пута наглашавало да КБС неће бити војска нити замена КФОРу упркос смањењу броја његових припадника.⁸¹

Закључак

Питања безбедности и контроле над (пара)војним снагама имају огроман и практичан и симболичан значај у односима међународна заједница – Приштина –Београд. Током десет година међународног присуства на Косову и Метохији, само је главна одговорност војне мисије УН предвођене од стране НАТО – КФОРа за мир и безбедност (у ужем, традиционалном смислу) била константна. Уз кључни али опадајући значај УНМИКа, и раст значаја косовских институција у формирању, важну улогу у концептуализацији сектора безбедности на Косову на новим основама имале су бројне међународне организације и агенције, владине и невладине организације, војна и цивилна експертска тела и установе, *ad hoc* органи различитог легитимитета, легалитета и експертизе, као УНДП, Међународна кризна група, Саветодавни тим за развој сектора безбедности из Велике Британије, Међународна организација за миграције, *Saferworld*, Женевски центар за демократску контролу оружаних снага, Канцеларија међународног цивилног представника... Уз константно присуство велике мисије ОЕБС и у области безбедност однедавно важну улогу Европске уније, сви они чине својеврстан калеидоскоп – слику благог нереда у погледу преклапајућих мандата, различитих утицаја и нивоа, и понекад недовољно јасних основа за ангажовање у овој области.⁸²

⁸¹ Ово је наглашавано и у НАТО, као на пример у изјави портпарола те организације након формирања КБС: „КБС нису армија, немају војне циљеве, и бавиће се искључиво цивилним кризним ситуацијама и разминувањем.“ Видети: “NATO: Serbs welcome in KSF”, *Deutsche Welle*, 28 January 2009.

⁸² У стручној литератури овакви односи се означавају термином *governance*, често у контексту *global governance* – утицај на успостављање односно промену оквира и правила игре, примену и управљање тим правилима, и успостављање легитимитета, ефикасности, демократије и одговорности. Занимљиво је и како се реформулише улога појединих међународних организација и агенција у смислу да одступају од првобитне улоге у области подстицања економског развоја, и преусмеравају на питања безбедности. О томе у: Светлана Ђурђевић-Лукић, „Повезаност безбедности и развоја: нови концепти и пракса међународних организација“, *op.cit.*

Када је реч о Косовском заштитном корпусу и Косовским безбедносним снагама, упркос продуженим међународним ограничењима и надзором над њима, јасна је њихова линија развоја. Већ документом из јуна 1999. године о разоружању, трансформацији и мониторингу особа под контролом ОВК, наговештава се разматрање формирања Армије Косова. Јануара 2000. године основан је Косовски заштитни корпус, за чије задатке се наводе одговор на елементарне катастрофе, операције тражења и спасавања, хуманитарне помоћи изолованим областима, помоћ у размирирању и допринос поновној изградњи инфраструктуре. Међутим, ни дизајн Корпуса ни понашање његових припадника нису доприносили демилитаризацији бивших припадника ОВК, него подстицали очекивања да је реч о војсци у настајању. Препреке томе нису били ни поједини извештаји који потврђују одговорност припадника КЗК за криминалне активности, убиства, тортуру, илегално полицијско деловање, злоупотребу власти, злостављање, кршење политичке неутралности, и говор мржње.

Након догађаја у марту 2004. године покренута су питања преношења одговорности за безбедност са међународних на локалне чиниоце, и демократске контроле над безбедносним структурама у покрајини. Од великог значаја за даље конципирање безбедносног сектора у том смислу је опширан извештај *Преиспитивања сектора унутрашње безбедности Косова*. Он је писан довољно далеко до званичних међународних власти (УНМИК и КФОР) да је било компликовано успоставити јасну формалну везу, али и довољно близу њима да је јасно да се ради уз њихову подршку (агенција УН – УНДП као носилац посла, британски саветодавни тим...), а у најтежњој сарадњи са владом косовских Албанаца, чиме се остваривао легитимитет услед подршке већине.

Кључни документ за остваривање тежњи албанске заједнице да КЗК постане Војска Косова представља *Свеобухватан предлог за решење статуса Косова* марта 2007. године. Ахтисаријев план је уграђен у устав донет у Приштини након једностраног проглашења независности, а затим је за Косовске безбедносне снага у покрајини развијен законски оквир током 2008. године. Оснивање КБС јануара 2009. од стране самопрокламоване Републике Косово а уз подршку НАТО, као и претходно формирање за њих надлежног министарства, преставаљају кршење Резолуције Савета безбедности

1244. Док за албанско становништво Косова представљају симбол утврђивања државности, српско становништво их перципира као безбедносну претњу, како по основу етничке монолитности, тако и услед традиционалне уплетености припадника формација чију традицију и персонал баштини, у разне облике клановског и криминалног понашања.

Почетно деловање КБС карактерише жива дипломатска активност челних људи министарства за КБС на придобијању међународне подршке за опремање и обуку припадника КБС, а у контексту заокруживања целокупног система безбедности (оснивање Савета за безбедност, припрема Стратегије безбедности). Из досадашњег деловања Косовских безбедносних снага, које још најмање две године деле до постизања пуне операбилности, за сада се не може закључивати о евентуалном (не)професионализму. Сасвим је међутим јасно да оне представљају последњи корак у правцу остваривања планова о потпуно самосталном Косову са сопственом војском у пуном смислу те речи, начињен уз подршку међународних актера присутних у покрајини.

Литература

1. Ивона Алексић, „Заштита националних мањина на Косову и Метохији: нормативи и пракса 1999-2003”, *Годишњак Удружења за међународно право Србије и Црне Горе 2000-2003*, Удружење за међународно право, Београд, 2004, стр. 144-163.
2. Lundrim Aliu, “Kosovo's Security Sector Review”, *Development & Transition*, Issue 6, April 2007, pp.12-13.
3. Jonathan D. A. Bailey, “The Urban Area During Stability Missions: The British Experience in Kosovo”, in: Russell W. Glenn (ed.) *Capital Preservation: Preparing for Urban Operations in the Twenty-First Century* – Proceedings of the RAND Urban Operations Conference, March 22-23, 2000, Appendix H, pp. 241-265.
4. Irene Bernabeu, “Laying the Foundations of Democracy? Reconsidering Security Sector Reform under UN Auspices in Kosovo”, *Security Dialogue*, Vol. 38, No.1 (2007), pp.71-92.
5. Ade Clewlow, *The Kosovo Protection Corps: A Critical Study of its De-activation as a Transition*, Norwegian Institute of International Affairs, NUPI Report – Security in Practice 4, Oslo, 2010.

6. Lenard J. Cohen, *Serpent in the Bosom: The Rise and Fall of Slobodan Milosevic*, Westview Press, 2001.
7. Davis, Ian, Chrissie Hirst, and Judit Körömi. *The Szeged Small Arms Process: Towards a South Eastern European Action Programme on Small Arms in the Context of the Stability Pact*, Saferworld, London, 2002.
8. Anna de Leillio, *A Civil Alternative: An Evaluation of the IOM KPC Program*, Annotated Conflict Cases, July 2005.
9. Ilir Dugoli and Lulzim Peci, *Enhancing civilian management and oversight of the security sector in Kosovo*, Kosovar Institute for Research and Development (KIPRED) and Saferworld, London – Prishtina, November 2005.
10. Светлана Ђурђевић-Лукић, „Повезаност безбедности и развоја: нови концепти и пракса међународних организација“, у: Мирослав Хаџић и Јелена Радоман (прир.), *Економија и безбедност*, Центар за цивилно-војне односе, Београд 2009, стр. 17-30.
11. Светлана Ђурђевић-Лукић, „Безбедносни изазови и концепт реформе сектора безбедности“, у: Невенка Јефтић (прир.), *Актуелна питања из међународних односа*, Институт за међународну политику и привреду, Београд 2008, стр. 109-129.
12. Светлана Ђурђевић-Лукић, „Зауостављен Устав – Годишњи извештај о стању људских права Фонда за хуманитарно право“, *НИН* бр. 2506 (Јануар 1999).
13. Svetlana Djurdjevic-Lukic, “Who gets the blame?” *Maclean’s*, July 12, 1999.
14. Jeff Fisher, *Democratic Control of Armed Forces and Kosovo: Security in the Absence of State*, paper for a DCAF seminar in Geneva, 4-5 May 2001.
15. Дејан Гајић, “Перспективе трансформације Косовског заштитног корпуса у војну структуру у светлу преговора о статусу Косова и Метохије“, у Александар Фатић (прир.) *Питање Космета*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2006, стр. 77-96.
16. Ismet Hajdari, “New Kosovo security forces angers Serbia”, *AFP*, 21 January 2009.
17. Melisa Ann Harder, *No Law but Order: Justice and Security Sector Reform in Kosovo*, MA thesis, Simon Frazer University, 2008.
18. Andreas Heinmann-Grüder and Wolf-Christian Paes, *Wag the Dog: The Mobilization and Demobilization of the Kosovo Liberation Army*, Bonn International Center for Conversion, Bonn 2001.
19. Heinemann-Grüder, Andreas, and Igor Grebenshikov, “Security Governance by Internationals: The Case of Kosovo,” *International Peacekeeping* 13(1), 2006, pp. 43-59.

20. Human Rights Watch Report, *Federal Republic of Yugoslavia: Abuses Against Serbs and Roma in the New Kosovo*, August 1999, Volume 11, No 10 (D).
21. *Интереси Косова – Гласови бирача*, Мисија ОЕБС на Косову, Одељење за демократизацију, Приштина 2001.
22. International Crisis Group, “What Happened to the KLA?” *ICG Balkans Report* No 88, Prishtina/Washington/Brussels, 3 March 2000.
23. “Kosovar President talks of plans for new army”, *Radio Free Europe/HINA*, February 23, 2006.
24. “Kosovo launches its own secret service”, Pristina, DPA, 4 February 2009.
25. *Kosovo Protection Corps Training Program*, International Organization for Migration, Prishtina 2004.
26. Denisa Kostovicova, “Legitimacy and International Administration: The Ahtisaari Settlement for Kosovo from a Human Security Perspective”, *International Peacekeeping*, Vol.15, No.5, November 2008, pp. 631-47.
27. Jerome Mellon, *Preparing for a Security Sector Review: Lessons from Kosovo*, UNDP Bureau for Crisis Prevention and Recovery, 2006.
28. Jens Narten, Co-opting Multi-stakeholder Security Provisions: “Demobilization by Rearmament” – The Dual Conversion of the KLA into Kosovo’s New Army, paper presented at the 2009 ISA Annual Convention in New York, 15 February 2009.
29. Erik Petersen, *The Kosovo Protection Corps in Search of a Future*. Field Notes, Centre for European Security Studies, Groningen, 2005.
30. Ђорђе Поповић, „Формирање војске Косова“, *Безбедност Западног Балкана* бр 3, 2006, стр. 27-32.
31. Ramadan Qehaja, Haxhi Ferati, Kosum Kosumi, Florian Qehaja, *The Establishment, Operability and Functionality of the Kosovo Security Forces*, Kosovar Center for Security Studies, Prishtina, June 2008.
32. *Saferworld submission on the drafting of a Kosovo Security Strategy*, 15 June 2009.
33. “Security Sector Revamp in Kosovo”, UNDP, Prishtina, 20 February 2009.
34. Sokolova Juliana, Anna Richards, Simon Rynn, *SALW Survey of Kosovo*, Saferworld/SEESAC, 2006.
35. “Structure and Strategy of the KLA”, in: *Under Orders – War Crimes in Kosovo*, Human Rights Watch Report, New York-Washington-London-Brussels, October 2001, pp. 98-102.
36. *Свеобухватан предлог за решење статуса Косова (Ахтисаријеџ план)*, март 2007.
37. UNHCR, “Background Note on Ethnic Albanians from Kosovo Who Are in Continued Need of International Protection”, March 2000.

38. *Уставни оквир привремене самоуправе за Косово*, УНМИК уредба 2001-9 од 15. маја 2001.
39. Светлана Васовић-Мекина, „Словенија плаћа КБС“, *Политика*, 21. децембар 2008.
40. *Војска за Косово?* Извештај Међународне кризне групе бр 174, Приштина-Београд-Брисел, 28. јул 2006.
41. Cleland Welch, A. Kondi, S. Stinson, D. Von Tangen Page M (eds), *Kosovo Internal Security Sector Review*, UNDP, Pristina 2006.
42. Marc Weller, *The Crisis in Kosovo 1989-1999: From the Dissolution of Yugoslavia to Rambouillet and the Outbreak of Hostilities*, Documents & Analysis Publishing Ltd, Cambridge, UK, 1999.
43. “Who is the boss?” Discussion Paper, Kosovar Stability Initiative (IKS), Prishtina, 3 December 2008.
44. Nick Wood, “US ‘covered up’ for Kosovo ally”, *Observer*, 10 September 2000.
45. Alexandros Yannis, *Kosovo under international administration: An unfinished conflict*, Hellenic Foundation for European and Foreign Policy and Programme for Strategic and International Security Studies, Athens, 2001.
45. Закон о Косовским безбедносним снагама – Закон бр. 03/Л-46 од 13. марта 2008, Скупштина Косова
46. Закон о министарству за Косовске снаге безбедности – Закон бр. 03/Л-045 од 13. марта 2008, Скупштина Косова
47. Закон о служби у Косовским безбедносним снагама – Закон бр. 03/Л-082 од 13. јуна 2008, Скупштина Косова
48. Закон о успостави Савета безбедности Косова – Закон бр. 03/Л-50 од 13. марта 2008, Скупштина Косова

Ана ЈОВИЋ-ЛАЗИЋ

ЗАШТИТА И ОЧУВАЊЕ КУЛТУРНОГ И ИСТОРИЈСКОГ НАСЛЕЂА: НОРМАТИВИ И ПРАКСА

Уводне напомене

Косово и Метохија је седиште сакралног и уметничког културног наслеђа које сведочи о присуству и животу различитих конфесија и цивилизација.¹ На том простору регистровано је преко три стотине законом заштићених споменика културе, од чега највећи део чине српски споменици културе верског карактера.² И поред присуства међународних снага које би требало да буду гарант поштовања међународних стандарда на Космету, није спречено уништавање српске културне баштине. Многи српски средњовековни споменици културе су срушени, оштећени или угрожени. Они који нису непосредно оштећени или уништени значајно су пропали услед зуба времена и непостојања адекватних мера заштите и одржавања. Последице немара нису погодиле само појединачне споменике културе, већ и укупно српско културно историјско градитељско наслеђе. Уништавање верског и културног

¹ "European Commission-Council of Europe, Joint Programme: Integrated Rehabilitation Project Plan/Survey of the architectural and archeological heritage (IRPP/SAAH)", Regional Programme for Cultural and Natural Heritage in South-East Europe, Kosovo/UNMIK, Introduction (Mnemosyne, Note on situation), 2004, p. 5.

² Под појмом споменици културе подразумевају се објекти сакралне и профане архитектуре, објекти народног градитељства, гробља и надгробни споменици, јавни споменици и спомен-обележја. „Извештај о раду за период од 2. августа 2001. до 29. фебруара 2004. године”, Координациони центар Србије и Црне Горе и Републике Србије за Косово и Метохију, Београд, 1. март 2004, стр. 98.

наслеђа имало је за циљ да „обрише” сведочанство о историјском присуству српског народа на Косову и Метохији.

Обнова и заштита српских споменика културе добила је значајнију улогу у ангажовању међународне заједнице после мартовског насиља 2004. године када је уништено више десетина православних цркава и манастира. После овог догађаја представници српске заједнице су укључени у рад органа и тела која су основали Савет Европе и Европска комисија ради обнове српског културног наслеђа на Космету. Треба очекивати да ће се у предстојећем периоду ова тенденција наставити и развијати, јер је то један од предуслова за стабилизацију стања и нормализацију односа националних заједница на Косову и Метохији.³

За остваривање свеобухватних и ефикасних мера обнове и очувања преосталих споменика културе на Космету неопходно је обезбедити координацију активности међународних и домаћих органа и организација. При томе велики значај има поштовање међународних стандарда у области заштите културног наслеђа.

Заштита културног наслеђа на међународном плану

Светска баштина обухвата споменике, грађевинске целине и локалитете који имају историјску, естетску, археолошку, научну или етнолошку вредност.⁴ Иако представља непоновљиви израз људског стваралаштва у једном времену, историја је показала да је управо културна баштина неретко међу првим жртвама сукоба и ратова, као и да је уништавање културних споменика, нарочито верске природе, често било незаобилазни метод етничког чишћења.

Разарања која су уследила током Другог светског рата допринела су и развоју свести о значају заштите културне баштине. У том контексту појавила се потреба за успостављањем међународног система који би ефикасно сачувао културну баштину, без обзира којој култури и ком народу припада. Заштита културног наслеђа је

³ Ана Јовић-Лазић, „Заштита културне баштине на Косову и Метохији”, *Међународни проблеми*, бр. 4, Vol. LVI, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2004, стр. 465–489.

⁴ “Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage”, 16 November 1972, Internet, http://whc.Unesco.org/world_he.htm.1111.

институционализована бројним конвенцијама међународних организација које су основане после Другог светског рата, као што су УНЕСКО и Савет Европе.

Као светска организација и део система Уједињених нација, УНЕСКО има изузетно важну улогу у очувању културне баштине. УНЕСКО је установио прве међународне стандарде за заштиту културних добара. Природно је што је једна од првих конвенција, усвојених под окриљем УНЕСКО, била Конвенција о заштити културних добара у случају оружаног сукоба (Хашка конвенција) из 1954. године.⁵ Намера је била да се, доношењем Хашке конвенције и пратећег Првог протокола, заштита културне баштине постави као императив који се, без обзира на околности, мора поштовати како би се непроцењиво богатство наслеђа сачувало за будуће генерације. Истовремено, Конвенција наглашава право и обавезу сваке земље потписнице да осигура заштиту и одржавање културних добара на својој територији. Како би додатно заштитио и спречио бројна страдања културних добара, УНЕСКО је 1999. године усвојио и Други протокол Хашке конвенције који уводи међународну кривичну одговорност лица која уништавају или нареде да се нападне заштићена културна добра.⁶

У октобру 2003. године УНЕСКО је усвојио и Декларацију која се односи на намерно уништавање културне баштине. Декларацијом се од сваке земље чланице захтева да у складу са међународним правним обавезама предузме све неопходне мере како би се успоставио унутрашњи правни систем заштите и омогућило спровођење ефикасних казних мера против особа које почине или нареде дела намерног уништавања културног наслеђа. При томе, земље чланице које не буду обезбедиле такав ниво заштите, сматраће се одговорним за намеран неуспех у заштити културног наслеђа.⁷ Поред тога, за заштиту културног наслеђа велики значај има и Конвенција о мерама забране и спречавања незаконитог увоза, извоза

⁵ "Convention for the protection of cultural property in the event of armed conflict", Internet, http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

⁶ Ана Јовић-Лазић, „СЦГ и УНЕСКО”, *Међународна политика*, бр. 1112, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2003, стр. 20.

⁷ *Ibidem*.

и преноса власништва над културним добрима (Париз, новембар, 1970),⁸ као и УНИДРОИТ конвенција о украденим и илегално извезеним културним добрима (Рим, 24. јун 1995).⁹

Усвајање Конвенције о заштити светске културне и природне баштине из 1972. године коју је до сада потписало 186 земаља, као и стварање Листе светске културне и природне баштине, допринело је даљој афирмацији значаја баштине човечанства као и развоју свести да добра која се налазе на националној територији, а уписана су у Листу светске баштине, представљају, без нарушавања националне суверености и права својине, светско наслеђе за чију заштиту је одговорна цела међународна заједница.¹⁰ Тако је светско наслеђе добило значај који као универзална категорија својом вредношћу превазилази територију било које земље и класичан појам суверености. Допринос земаља потписница Конвенције подразумева финансијско и интелектуално ангажовање, које треба да спречи да неки локалитети са признатом културном или природном вредношћу нестану.¹¹ Такође, земље потписнице се обавезују да ће на својој територији обезбедити не само добру заштиту локалитета од признате „опште вредности“, већ да ће заштитити своје укупно национално наслеђе без обзира да ли је оно уписано у Листу светске баштине или не. У условима глобализације, велику вредност за

⁸ “Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property”, Paris, 14 November 1970, Internet, http://mirror.eschima.bnu.edu.cn/Mirror2/Unesco/www.Unesco.org/culture/laws/1970/html_eng/page1.htm.

⁹ “UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects”, Rome, 1995, Internet, <http://www.unidroit.org/english/conventions/1995culturalproperty/main.htm>.

¹⁰ Конвенција о заштити светске културне и природне баштине из 1972. године дефинише врсту природних и културних добара чији је упис у Листу светске баштине могућ и одређује задатке држава потписница у идентификацији таквих добара и њихову улогу у заштити и очувању. “Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage”, op.cit.

¹¹ На листи светске културне баштине налазе се следећа културна добра наше земље: Стари Рас и Сопоћани (1979), манастир Студеница (1986), манастир Дечани (2004), Пећка патријаршија, манастир Грачаница, црква Богородица Љевинска (2006), као и Археолошко налазиште Гамзиград – Ромулиана (2008). „Културна добра Србије на Листи светске баштине УНЕСКО”, Internet, <http://www.kim.gov.rs/Kulturna+bastina/640/Manastiri+pod+zastitom+UNESKO.shtml>.

заштиту културних различитости има и нематеријална баштина. То је 2003. године потврдио и УНЕСКО усвајањем Конвенције о очувању нематеријалне културне баштине.¹²

Поред УНЕСКО, као универзалне организације, на овом плану веома је активан и Савет Европе. Од самог оснивања Савет Европе се залагао за заштиту културног наслеђа, културних права и политику културне сарадње. У том контексту усвојене су бројне значајне конвенције, а једна од првих је Европска конвенција о култури из 1954. године која, као неизоставан део сарадње држава потписница, истиче заштиту и доступност свих културних добара која се сматрају саставним делом заједничког, европског културног наслеђа. При томе се наглашава идеја да је разноврсност европског наслеђа заправо онај елемент који представља највеће богатство у настојањима да се створи јединствена Европа, као и да је у том контексту од велике важности признавање улоге коју свака култура има у стварању идентитета европског наслеђа. Поред ове конвенције посвећене општем појму културе, од великог значаја су и конвенције Савета Европе којима се детаљно регулише однос према посебним деловима културног наслеђа, као што су Конвенција о заштити архитектонског наслеђа Европе из Гранаде 1985. године и Европска конвенција о заштити археолошког наслеђа из Лондона усвојена 1969. а ревидирана 1992. године.¹³ У области заштите културног наслеђа Савет Европе је донео

¹² "International Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage", 17 October 2003, Internet, <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>.

¹³ Архитектонско наслеђе обухвата следећа трајна добра: 1) споменике: све зграде и грађевине од посебног историјског, археолошког, уметничког, научног, друштвеног или техничког значаја, укључујући инсталације и опрему; 2) групе грађевина: компактне групе градских, односно сеоских грађевина које се истичу својим историјским, археолошким, уметничким, научним, друштвеним, односно техничким значајем, а које су у довољној мери кохерентне да чине целину у топографском смислу; 3) локалитете: заједничка дела човека и природе, односно подручја која делимично изграђена и довољно препознатљива и компактна да би се у топографском смислу могла дефинисати као целине, а која имају изузетан историјски, археолошки, уметнички, научни или технички значај." члан 1. Конвенције о заштити архитектонског наслеђа Европе (Гранада, 3. октобар 1985), Видети у: *Културно наслеђе*, „Избор најзначајнијих докумената Савета Европе у области културног наслеђа”, Мнемосуне, Министарство културе Републике Србије и Координациони центар Републике Србије за Косово и Метохију, Београд, 2004, стр. 25-47.

и низ смерница и препорука које се тичу како сталне бриге о културном наслеђу у циљу борбе против физичког пропадања изазваног загађењем и сличним факторима, тако и образовања у овој области и смерница за развој законодавства и управних система како би се обезбедила ефикасна заштита културних добара.¹⁴

Поред међувладиних организација и невладине организације постају све значајнији инструменти у заштити културног наслеђа.¹⁵ Умрежавање активности различитих владиних и невладиних организација и институција показује достигнути ниво развоја свести о значају које културно наслеђе има као непоновљиво сведочанство живота и стваралаштва једног времена.¹⁶

Карактеристике и значај културног и историјског наслеђа на Косову и Метохији

Културна баштина на Косову и Метохији има историјске, естетске, археолошке, етнолошке, научне и друге вредности које по својим карактеристикама превазилазе локални и регионални значај. Богато наслеђе носи трагове низа епоха и указује на разноврсност архитектонског и археолошког културног, сакралног и уметничког наслеђа различитих религија и цивилизација. Простор Косова и Метохије насељен је од праисторијских времена, са археолошким налазиштима који датирају из VI века пре нове ере. Археолошко, покретно и непокретно, наслеђе датира од неолитског периода, са доказима бакарног, бронзаног и металног доба, античког периода и из раног и касног средњег века. На Косову и Метохији постоје важна налазишта из свих ових периода, али се верује да значајнији део археолошког наслеђа тек треба да буде откривен.¹⁷

¹⁴ *Ibidem*, стр. 377.

¹⁵ Једна од најзначајнијих невладиних организација на међународном нивоу је ICOMOS која је 1964. године усвојила Међународну повељу о конзервацији споменика и локалитета, тзв. Венецијанску повељу. На националном нивоу најзначајнија неваљина организација која се бави проблематиком заштите културног наслеђа на Косову и Метохији је Mnemosyne.

¹⁶ Видети више у: Ана Јовић-Лазић, „Заштита културне баштине на Косову и Метохији”, *op.cit.*

¹⁷ “European Commission–Council of Europe, Joint Programme: Integrated Rehabilitation Project Plan/Survey of the architectural and archeological heritage (IRPP/SAAH)”, *op.cit.*

Богато архитектонско стваралаштво карактеришу споменици саграђени током византијске империје, средњовековне српске државе и отоманског периода. Јединствено архитектонско наслеђе одликава и врхунац византијске архитектуре и уметности, као и јединствен спој православне Византије и католичке романике, али и новију архитектуру Срба и Албанаца.¹⁸ Тако архитектонско наслеђе на Косову и Метохији обухвата српско културно наслеђе, исламске споменике из отоманског периода, али и народну архитектуру као што су куле, конаци, урбани центри, тржнице, итд.¹⁹ Православне цркве, манастири и фреске, због јединственог естетског остварења, признати су као изузетни примери средњовековне црквене архитектуре у Европи. Они датирају из XII до XIV века и сматрају се колевком српске културе и духовног и националног идентитета.²⁰

На Косову и Метохији налази се и велики број репрезентативних објеката отоманске културне баштине. Велику вредност имају џамије као што су Султан Мехмет II ал Фатих џамија у Приштини из XV века и Синан-пашина џамија у Призрену из раног XVII века са придруженим хамамима.²¹

Од велике културне вредности је и традиционална архитектура. Поред стамбених објеката као што су куле и конаци најчешће из XIX века, традиционална архитектура обухвата и бројне историјске мостове, утврђења и градска језгра, као и индустријско наслеђе. Ови објекти имају пре свега важност као аутентичне урбане целине. Једна од најзначајнијих амбијентално културно историјских целина је насеље Велика Хоча, затим стари градови Призрена, Митровице и Ђаковице и историјске зоне у Приштини. За разлику од појединачних сакралних споменика културе који су највише угрожени етнички или политички мотивисаним насиљем, целине градитељског наслеђа поред тога што су претрпеле последице дугогодишњег немара, угрожене су и неконтролисаним градњом и

¹⁸ „Одлука о утврђивању плана за политичко решење садашње ситуације на Косову и Метохији”, IV Заштита и очување споменика културе, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 47, 2004.

¹⁹ “European Commission–Council of Europe, Joint Programme: Integrated Rehabilitation Project Plan/Survey of the architectural and archeological heritage (IRPP/SAAH)”, *op. cit.*

неприкладном адаптацијом и реконструкцијом. Овом лошем стању у великој мери доприноси и непостојање било каквих просторних планова који би помогли очувању аутентичности насеља уз истовремено планирани развој градова.

Концентрација културних споменика од праисторијских до садашњих времена одликава историјски континуитет живота и богатство уметничког и културног стваралаштва становништва Косова и Метохије.²² У погледу међународног значаја од православних грађевина треба пре свега поменути манастире и цркве из XII, XIII и XIV века. Манастир Високи Дечани се јединственом синтезом романичке архитектуре и византијских уметничких форми издваја као један од најлепших. С обзиром да предлог за упис манастира Дечани на Листу светске баштине поднет 1994, није разматран због суспензије чланства Србије у УНЕСКО, наша земља је овај предлог обновила, а у јулу 2004. године на седници Комитета УНЕСКО за светску културну и природну баштину у кинеском граду Суџоу (Souzhu) манастир Дечани је уписан на Листу светске културне и природне баштине. Са око 60 икона од XIV до XVII века, ризница манастира Дечани једна је од најбогатијих у Србији. Овај манастир је необичан спој византијске и западне традиције, а његово сликарство је најбогатији сачувани извор за проучавање фресака. Дечани су и изразити пример последње фазе развоја српско-словенске архитектуре са конструкцијом која је интегрисала источне византијске и западне средњовековне традиције.²³

У априлу 2005. године УНМИК је прогласио специјалну зону заштите око манастира Дечани и донео одлуку којом се забрањује бесправна градња, сеча шума или било које активности које могу да оштете област јединствене културне и природне вредности. Власници и корисници земљишта у зони око манастира у обавези

²⁰ Ана Јовић-Лазић, „СЦГ и УНЕСКО“, *op. cit.*, стр. 20.

²¹ Ана Јовић-Лазић, „Заштита културне баштине на Косову и Метохији“, *op. cit.*

²² *Cultural Heritage in Kosovo*, Protection and conservation of a multi-ethnic heritage in danger, Mission Report, UNESCO, 2003.

²³ “Decani Monastery”, Internet, http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=31&id_site=724&l=en.

су да поштују међународне стандарде који се односе на очување културне и природне баштине.²⁴

На Листи светске баштине од 2006. године се налазе и Пећка патријаршија, као јединствени комплекс цркава са изузетним циклусом фресака из XIII и XIV века и један од већих историјских центара Српске православне црква, затим манастир Грачаница (најлепша византијске црква која датира из XIV века), и црква Богородица Љевишка чије крајње оригинална иконографија из XIII века и стил попуњавају важан јаз у историји византијског сликарства. Сва четири објекта српске културне баштине се налазе и на листи угрожене светске културне баштине УНЕСКО под називом „Средњовековни споменици на Косову“.²⁵

Према Конвенцији УНЕСКО из 1972. године упис добра на светску листу ствара обавезу држави чланици да том споменику културе, као светској баштини, обезбеди виши ниво заштите него што уживају споменици културе националног значаја, али подразумева и ангажовање УНЕСКО и других међународних чинилаца како би се преко донаторских конференција обезбедила средства за заштиту и очување таквог добра.²⁶

Активности међународне заједнице на заштити културне баштине на Косову и Метохији од 1999. до 2004. године

Од 1999. године брига за очување културног наслеђа које се налази на простору Косова и Метохије препуштена је међународној заједници, односно УНМИК администрацији.²⁷ Резолуцијом 1244 је предвиђено и да ће „након повлачења српских безбедносних снага

²⁴ “Deçan/Deçani canyon declared special zoning area”, Press Release, UNMIK /PR/1348, 25 April 2005, Internet, <http://www.unmikonline.org/press/2005/pressr/pr1348.pdf>.

²⁵ “Medieval Monuments in Kosovo”, Internet, <http://whc.unesco.org/en/list/724>.

²⁶ Ана Јовић-Лазић, „Заштита културне баштине на Косову и Метохији”, *op.cit.*

²⁷ „Обнова културне баштине на Косову и Метохији 2005–2008”, Извештај о раду Комисије за спровођење обнове, Канцеларија за очување културне баштине на Косову и Метохији – Лепосавић, Покрајински завод за заштиту споменика културе – Лепосавић, Интернет, www.spc.rs/.../izvestaj_o_radu_komisije_za_sprovođenje_obnove_20062008_godina_publikacija_ministarstva_kulture_r_s.

са Косова, договореном броју југословенског и српског особља бити дозвољено да се врати ради одржавања присуства на местима српске културне баштине”.²⁸ У Заједничком документу УНМИК-а и СРЈ из новембра 2001. године у поглављу о заштити културних добара потврђује се „воља за примену релевантних одредби Хашке конвенције из 1954. године које су везане за заштиту споменика културе и културних добара на Косову и Метохији”.²⁹

У Уставном оквиру УНМИК-а за привремену самоуправу на Косову из 2001. године наведено је да би привремене институције у својим смерницама и у пракси требало да се руководе потребом за стварањем одговарајућих услова како би се омогућило заједницама да сачувају, заштите и развијају свој идентитет, као и да би те институције требало да раде на унапређењу и очувању културног наслеђа свих заједница без дискриминације.³⁰ Међутим, УНМИК се овом проблематиком није значајније бавио и надлежност за споменике културе постепено је преносио на привремене косовске институције, које до сада нису показале интерес ни јасну политичку вољу да заштите православне споменике културе.

Србија је у више наврата тражила од УНЕСКО-а да на Косово и Метохију пошаље посебну мисију која би утврдила стање културних добара и предложила мере за њихову ефикасну заштиту. Мисија УНЕСКО³¹ посетила је Космет у марту 2003. године и том приликом

²⁸ „Резолуција Савета безбедности Уједињених нација број 1244”, Анекс 2, тачка 6, *Међународна политика*, година L, број 1085-6, октобар-новембар 1999, Београд, Документи, стр. V-VII.

²⁹ „Заједнички документ УНМИК-а и СРЈ: Заштита културних споменика и добара”, Београд, новембар 2001, Internet, http://www.info.gov.yu/dokumenta/sporazum_sa_UNMIK.doc.

³⁰ „Уставни оквир за привремену самоуправу на Косову”, Уредба УНМИК-а, бр. 9/2001, Приштина, 15. мај 2001.

³¹ Делегацију је предводио Хорст Гедике, председник интердисциплинарне радне групе за југоисточну Европу при УНЕСКО, а чланови делегације били су: Салех Ламеи – генерални директор Центра за конзервацију и заштиту исламског архитектуралног наслеђа у Каиру, Слободан Турчић – професор Византијске уметности и археологије на Универзитету Принстону у САД, Ђистоф Мачат – председавајући Међународног комитета за вернакуларну архитектуру из Немачке, Емир Риза – представник Института за заштиту споменика из Албаније и Бенгхт О. Х. Јохансон – почасни члан Шведске краљевске академије уметности.

обишла преко 40 културних добара византијско-православне архитектуре, као што су цркве и манастири; исламске архитектуре, као што су џамије и световне архитектуре, као што су конаци, куће за становање, мостови и тврђаве.³² У јулу 2003. године мисија је поднела извештај под називом „Културна баштина на Косову, заштита и конзервација угрожене мултиетничке баштине“, у коме је констатовано да је уништавањем културних добара, спаљивањима и рушењима манастира, цркава и џамија, религиозних и културних симбола, скрнављењима гробаља и слично, учињена непроцењива штета културној баштини на Косову и Метохији.

У овом извештају су констатовани и главни фактори који утичу на лоше стање културног наслеђа на Косову и Метохији, при чему је указано на намерна рушења, гранатирања и паљења, затим на вандализам и пљачку, али и на процес природног старења и пропадања споменика, који је погоршан еколошким загађењем и недостатком адекватних мера заштите. Извештај, између осталог, предлаже покретање програма који би као циљ имао подизање

Видети: *Cultural Heritage in Kosovo, Protection and conservation of a multi-ethnic heritage in danger*, op.cit.

³² Том приликом чланови мисије извршили су увид у стање споменика православне архитектуре од општег и регионалног значаја. Од православних архитектонских добара општег значаја мисија је обишла: Пећку патријаршију, манастир Високи Дечани, манастир Грачаницу, цркву Богородицу Љевишску и манастир св. Арханђела у Призрену, као и манастир Бањска код Звечана. Од православних архитектонских добара регионалног значаја стручњаци мисије обишли су: цркву Пресвете Богородице у Муштушту код Суве Реке, манастир св. врача Козме и Дамјана у Зочишту код Ораховца, манастир св. Уроша код села Шајковац, цркву св. Николе у Кијеву код Клине, цркву св. Ђорђа и гробље у Сувој Реци, манастир и цркву Богојављање у Долцу код Клине, манастир Будисавци код Клине, цркву св. Ђорђа у Призрену, цркву св. Николе у оквиру гробља у Ђураковцу код Истока, базилику св. Петра и Стари трг у Косовској Митровици. Мисија је обишла и следеће споменике исламске архитектуре: Црвену џамију и Куршумли џамију у Пећи, Лап џамију у Приштини, Султан Мехмет II ал Фатих џамију у Приштини, Велики хамам у Приштини, Синан пашину џамију у Призрену, хамам Мехмед паше у Призрену, Бајракли џамију у Пећи, Кадим џамију у Таковици, Јашар пашину џамију у Приштини, џамију Дечани у Дечанима, хамам Али-бега у Вучитрну, Муратово турбе у Косово пољу. Такође је извршен увид и у световну архитектуру: Кулу у Дечанима, Велику Хочу, Ново Брдо, Призренску тврђаву, Стари мост у Вучитрну, археолошко налазиште Улпијана, цркву св. Јеремије у Гораждевцу, меморијални комплекс Косово поље и етнолошки парк Емин Гику у Приштини, *Ibidem*.

свести о заштити и очувању културног наслеђа, што је спор и напоран процес. Даље се препоручује да УНМИК, у складу са релевантним међународним конвенцијама и у сарадњи са Владом Србије и Црне Горе, Министарством за културу, омладину и спорт Косова, као и уз консултације са верским заједницама, сачини програм о заштити и очувању културног наслеђа на Косову. Формулисање целовитог програма са релевантним међународним организацијама и земљама донаторима требало би да омогући да се дефинишу приоритетна места која би требало рестаурирати и заштити, као и да се реконструишу уништени споменици од изузетне историјске вредности. Предлаже се и оснивање специјализованог центра за рестаурирање културне баштине, што би подразумевало и обучавање стручњака који се баве традиционалним вештинама и занатима.

У препорукама мисије наведено је и да ће УНЕСКО уложити напор како би се путем публикација, изложби и културних манифестација скренула пажња међународне заједнице на наведене проблеме. Веома је значајно и да се у медијима систематски осуди сваки случај насиља над културним наслеђем које се налази на простору Косова и Метохије. УНЕСКО је изразио спремност да тражењем помоћи од донатора, како у оквиру владиног, тако и у оквиру приватног сектора, мобилише фондове да би се покренули заједнички пројекти за рестаурацију и рехабилитацију културног наслеђа које поседује универзалне вредности. Даље се препоручује да би и сам УНЕСКО требало да припреми посебан програм за обнову и очување културног наслеђа на Косову, који би био део стратегије за јачање сарадње у југоисточној Европи. Наводи се да би у примени програма главну улогу имао УНМИК, који би требало да преузме иницијативу да организује почетак радова на обнови неколико главних архитектонских споменика у Призрену.³³

Поред УНЕСКО и Савет Европе је још од доласка међународних мировних снага на Космет ангажован на утврђивању стања и предлагању адекватних мера за заштиту културне баштине.

³³ Ана Јовић-Лазић, „Активност УНЕСКО и чланство државне заједнице Србија и Црна Гора”, *Годишњак 2000-2003*, Удружење за међународно право Србије и Црне Горе, Београд, 2004, стр. 335.

Директорат за културу и културно наслеђе Савета Европе покренуо је 2000. године Акциони план за културно наслеђе на Косову који представља део ширег Регионалног програма за културну и природну баштину у југоисточној Европи. Овај програм Савет Европе спроводи у сарадњи са Европском комисијом, а стручњаци који су боравили на Космету објавили су и неколико анализа и извештаја о стању и заштити културне баштине.

Извештај истраживачке мисије Савета Европе која је октобра 2003. године боравила на Косову и Метохији предлаже одређене мере за заштиту културног наслеђа.³⁴ Наводи се да би УНМИК требало да размотри више нивоа заштите локалитета, као што су физичка заштита коју је тада пружао КФОР, затим правна заштита која би требало да уведе кривичну одговорност тако што ће било какво оштећивање или непоштовање порушених знаменитости бити подложно кривичном гоњењу. Поред тога, истакнута је неопходност одржавања културних добара, укључујући и уређивање рушевина. Предложено је да у случају веома оштећених грађевина треба прибећи сређивању, одржавању и обезбеђивању локалитета како би се спречило неовлашћено уклањање материјала. При томе је истакнуто да се не сме заборавити да власништво над локалитетима на којима се налазе уништене православне грађевине и даље има Српска православна црква. Сврха ових мера требало би да буде заштита и очување локалитета до времена када се буду могли предузети даљи радови, што ће зависити од приоритета и расположивих средстава. Извештај наводи да су незаобилазан елемент система заштите обнова и реконструкција, али и заштита и физичко обезбеђивање културних добара. У том контексту се мора наставити и појачати обезбеђење од стране КФОР-а иако он, како се указује постепено смањује своје капацитете и заштиту културног наслеђа не види као приоритет. Даље се наводи да су албански споменици културе, њих укупно три, који су оштећени пре доласка међународних снага у потпуности обновљени. Истакнуто је да је поштовање етничког наслеђа од

³⁴ *Protection of the cultural heritage in Kosovo*, Memorandum arising from the study-visit in October 2003 by Mr O'Hara, Committee on Culture, Science and Education, Parliamentary Assembly, Council of Europe, Internet, <http://assembly.coe.int/Documents/Working>.

суштинског значаја за нормализацију односа међу заједницама на Косову. У складу са тим би питање колико се често и са каквим успехом кривично гоне они који су уништили или оштетили културно наслеђе, требало да буде показатељ успеха у раду локалних и судских власти. Наведено је и да би континуитет заштите српских добара требало да буде обезбеђен кроз присуство српских стручњака који добро познају ово наслеђе, и да споменици који су од највећег значаја, као што су манастири Дечани, Грачаница, Пећка патријаршија и црква Богородица Љевишка, морају имати предност при финансирању.³⁵

До мартовског насиља 2004. године активности експертских тимова Савета Европе и Европске комисије одвијале су се без учешћа наших стручњака и само уз сарадњу са локалним властима. Дакле, било је изражено и занемаривање Србије поводом ове проблематике. С обзиром да се овим извештајем предлаже ангажовање косовских институција како би се „косовско наслеђе“ ставило под надлежност Приштине, једна од основних замерки која се могла чути је управо неадекватност пребацивања надлежности на привремене косовске институције, јер је њихов састав у етничком смислу једнонационалан, што онемогућава објективан приступ културној баштини.³⁶

Ангажовање међународне заједнице на обнови споменика културе након мартовског насиља

Насиље које је избило у марту 2004. године довело је до неповратног губитка великог дела ризнице културних драгоцености, уметничког наслеђа и архивске грађе који сведоче о историјском присуству српског народа на Косову и Метохији. То је узбуркало међународну јавност и довело до конкретних мера у правцу заштите српске баштине на Космету.³⁷

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Ана Јовић-Лазић, „Заштита културне баштине на Косову и Метохији”, *op. cit.*, стр. 465-489.

³⁷ *Call for Cooperation with the International Community*, Council of Europe, Internet, <http://www.coe.int/T/E/Cultural%5FCo%2Doperation/Heritage/Technical%5FCo%2Doperation%5Fand%5Fconsultancy/1%2E%5FEmergency%5FAction%5FPlan%5Ffor%5FKosovo%5F2004>.

Иако је извештај мисије УНЕСКО из 2003. године још једном потврдио да постоји међународна сагласност око неопходности заштите споменика културе на Косову и Метохији, догађаји из марта 2004. године показали су неспособност надлежних институција да спрече насиље и њихово уништавање. Генерални директор УНЕСКО-а, Коичиро Матсура, оштро је осудио нападе на српско наслеђе изјављујући да то није био напад само на споменике, већ и на памћење и културни идентитет једног народа. Одмах је одобрено и слање мисије за процену штете у оквиру УНЕСКО програма за очување културне баштине у постконфликтним ситуацијама. Крајем априла 2004. године стручна мисија УНЕСКО посетила је Косово и Метохију како би, уз консултације са Владом Србије и Црне Горе и у сарадњи са УНМИК-ом, обавила нову техничку експертизу и у складу са њом препоручила приоритетне пројекте за рестаурацију и реконструкцију.³⁸ Стручњаци су на крају посете констатовали да је затечено стање веома лоше, као и да ће за обнову бити потребно много времена и финансијских средстава. При томе је констатовано да се са обновом мора почети што пре, јер су девастирани и оштећени објекти изложени убрзаном пропадању.

По повратку са терена УНЕСКО је објавио извештај мисије у коме је описано тренутно стање сваког посећеног споменика и локације са посебним освртом на оштећења објеката који се наводе и у претходном извештају мисије УНЕСКО. Поред тога, дате су препоруке за хитне интервенције тамо где је оцењено да постоји непосредна опасност од даљих оштећења. Извршена је прелиминарна процена трошкова обнове, уз бројне пратеће фотографије, илустрације и планове. Основна препорука мисије УНЕСКО је да „међународна заједница на Косову треба без одлагања да настави да развија нове стратегије и механизме за рано упозоравање у циљу заштите културне баштине”. Извештај даље наводи да су „догађаји од 17. до 19. марта показали да постојећи механизми и стратегије

³⁸ Чланови четворочлане мисије УНЕСКО били су: Мари-Пауле Рудил – шеф мисије из секције за културу Венецијанске канцеларије УНЕСКО, Алексеј Лидов – директор Центра за истраживање источне хришћанске културе у Москви, Бисерка Пенкова из Националне академије уметности у Софији, Томас Стефан – професор Института за историју уметности Инсбрук Универзитета и Донатела Зари рестауратор из Рима.

нису адекватни за заштиту споменика и унапређење процеса помирења у региону". Истиче се да се, иако веома значајне, техничке препоруке за рестаурацију и очување културне баштине могу показати бесмисленим уколико не постоји широк и вишестран програм заштите. Ситуација је веома несигурна и културне знаменитости могу бити уништене одмах након њихове обнове, због чега УНЕСКО изражава спремност да на редовној основи сарађује са УНМИК-ом на изради програма који би омогућио свеобухватну заштиту културне баштине. Такође, чланови мисије УНЕСКО су препоручили и да се, поред манастира Дечани, на Листу светске културне баштине укључе и манастир Грачаница, Пећка патријаршија и црква Богородица Љевишка. Закључује се да би важним споменицима требало што пре доделити међународно признање како би се послала јасна порука потенцијалним вандалима који можда планирају даље уништавање културне баштине.³⁹ Почетком 2005. године УНЕСКО је организовао међународну донаторску конференцију на којој је прикупљен део средстава за обнову оштећених и уништених православних споменика културе на Косову и Метохији.

У Декларацији о догађајима на Косову усвојеној 25. марта 2004. године, Савет Европе је оштро осудио акте етнички мотивисаног насиља при чему је истакао да је, поред трагичних губитака људских живота, насиље погодило и приватну својину и уништило бројна културна и религиозна места која су део заједничког наслеђа Европе. Указано је и на неопходност да се извршиоци овог насиља приведу правди, као и на одлучност Савета Европе да настави да прати ситуацију како би помогао најбоље што може.⁴⁰ Тако је усвојен и „Хитни акциони план за Косово“ који се тиче 34 религијска споменика и места која су веома оштећена у мартовском насиљу. Овај акциони план установљен је у оквиру ширег Регионалног програма за културно и природно наслеђе у

³⁹ *Cultural Heritage in South-East Europe: KOSOVO, Protection and Conservation of a Multi-Ethnic Heritage in Danger, Mission Report 26-30 April 2004, Cultural Heritage in South-East Europe Series N° 2, UNESCO office in Venice (ROSTE) Culture Section, Venezia, pp. 7-9.*

⁴⁰ "Declaration of the Committee of Ministers of the Council of Europe on recent events in Kosovo", Internet, [http://press.coe.int/cp/2004/151a\(2004\).htm](http://press.coe.int/cp/2004/151a(2004).htm).

југоисточној Европи Савета Европе и Европске комисије који је покренут још 2002. године.⁴¹

На захтев УНМИК-а и привремених косовских институција и уз активну подршку Координационог центра за КиМ и Министарства културе Србије, тим стручњака Савета Европе и Европске комисије организовао је неколико мисија које су извршиле процену штете коју су претрпели православни споменици културе у мартовском насиљу и предложиле приоритетне мере обнове. У периоду од прве половине маја до краја јула 2004. године три мисије су обишле преко тридесет оштећених или уништених споменика.⁴² У мисијама су, по први пут, поред експерата Савета Европе и Европске комисије, представника УНМИК-а, привремених косовских институција, учествовали и стручњаци из Београда и представници Српске православне цркве. То је веома значајно с обзиром да до мартовског насиља није постојала сарадња Савета Европе са надлежним институцијама Србије, као ни елементарна размена података због чега је проблематика заштите културне баштине на Космету посматрана прилично једнострано. Тек су након мартовског насиља већ утврђеној листи приоритета за обнову првенствено отоманских и неверских споменика културе, додати и веома значајни православни споменици.

У извештајима стручних мисија које су након мартовског насиља обишле Космет говори се, пре свега, о техничким условима и стању цркава и манастира, и даје се сажет преглед основних трошкова обнове. У првом извештају описује се сваки оштећени или уништени објекат, предлажу неодложне мере заштите и даје приближна процена трошкова обнове. Објекти су класификовани у три основне групе на основу њиховог значаја и приоритета обнове. У складу са тим идентификоване су мере које треба хитно спровести, али и мере које се могу реализовати у дужем временском периоду. У извештајима се наводи да би чињенице које су мисије утврдиле требало да помогну привременим косовским институцијама да у

⁴¹ *Emergency Action Plan 2004 for Kosovo in the field of Cultural Heritage*, Council of Europe, Internet, http://www.coe.int/T/E/Cultural_Cooperation/Heritage/Technical_Cooperation_and_Consultancy/1_Emergency_Action_Plan_for_Kosovo_2004/coe_response.asp.

⁴² Прва мисија боравила је на Космету од 10. до 16. маја, друга од 22. до 26. јуна, а трећа мисија од 27. до 31. јула 2004. године.

сарадњи са међународним телима, СПЦ и српским институцијама, спроведу предвиђене одлуке и решења. УНМИК је овај извештај представио привременим косовским институцијама које су подржале препоруку да издвоје 3,7 милиона евра како би се покрили трошкови за реализацију хитних мера које су предвидели међународни стручњаци.⁴³

Друга мисија за стручну процену боравила је на Космету у јуну 2004. године како би прикупила додатне информација о споменицима културе који се сматрају најважнијим или који изискују најхитније радове. Циљ је био да се прецизније идентификује опсег неодложних мера, како би се омогућила брза припрема тендерске документације. Трећа мисија је имала задатак да комплетира детаљну техничку процену 25 споменика који су стављени на листу приоритетних објеката за обнову.⁴⁴ Ова листа је укључила више грађевина различитог типа: један мост, три тврђаве, четири џамије, једанаест православних цркава и манастира, три хамама, једну кулу, један историјски град и урбану зграду из XX века.⁴⁵

Након преговора Српске православне цркве и привремених косовских институција, у којима је посредовао УНМИК, у јуну 2004.

⁴³ „Комисија за спровођење обнове на српским верским објектима”, Internet, <http://www.rickosovo.org/inc/srp/background.html>.

⁴⁴ “Technical Assessment Missions, Council of Europe”, Internet, <http://www.coe.int/T/E/Cultural%5FCo%2Doperation/Heritage/Technical%5FCo%2Doperation%5Fand%5FConsultancy/1%2E%5FEmergency%5FAction%5FPlan%5Ffor%5FKosovo%5F2004>.

⁴⁵ Културна добра која се налазе на листи Савета Европе и Европске комисије за приоритетну обнову: Призренска тврђава, хамам Мехмед паше у Призрену, Синан-пашина џамија у Приштини, Лап џамија, археолошко налазиште Улпијана у селу Грачаница код Приштине, џамија Синан паше у Призрену, џамија султан Мехмет Фатиха у Приштини, средњовековна тврђава Гумниште у Новом брду, велико турско купатило у Приштини, велика тржница у Ђаковици, тврђава Звечан, зграда бившег хотела Унион у Приштини, манастир Дечани, камени мост у Вучитрну, базилика св. Петра у Косовској Митровици, хамам у Митровици. Културна добра додата листи добара за приоритетну обнову након мартовског насиља: црква Богородице Љевишке у Призрену, манастир св. врача Козме и Дамњана у Зочишту, манастир Девич, зграда епископије у Призрену, манастир св. Тројице у Муштушту, катедрала св. Ђорђа у Призрену, црква св. Николе у Приштини, манастир св. Спаса у Призрену, манастир св. Арханђела у Призрену. “European Commission–Council of Europe, Joint Programme: Integrated Rehabilitation Project Plan/Survey of the architectural and archeological heritage (IRPP/SAAH)”, op. cit.

године потписан је Меморандум о разумевању. Убрзо је формиран и Комитет за управљање обновом верских објеката који је требало да примени препоруке садржане у извештајима стручних мисија Европске комисије и Савета Европе. Предвиђено је да Комитет распише тендере за обнову оштећених објеката и прати реализацију уговорених радова. На иницијативу Савета Европе, Европске комисије и УНМИК-а, почетком септембра 2004. године формирана је и Независна међународна комисија за заштиту културног наслеђа на Косову.

Међутим, Српска православна црква је убрзо повукла потпис са Меморандума о разумевању уз образложење да начин рада Комитета не гарантује извођење радова у складу са препорукама мисије Савета Европе. Генерални секретар Савета Европе оценио је да оваква одлука СПЦ затвара врата помоћи Савета Европе, јер блокира примену мера које су предвиђене у циљу обнове цркава и манастира који су уништени у мартовском насиљу. Након бројних састанака и преговора УНМИК-а, представника СПЦ и представника власти Републике Србије, Свети Синод СПЦ донео је одлуку о поновном потписивању Меморандума о разумевању. Нови споразум потписан је марту 2005. године, а два месеца након тога Савет Европе, Европска комисија и УНМИК су формирали Комисију за спровођење обнове на српским православним верским објектима, која је заменила претходно основани Комитет за управљање обновом.

Комисија за спровођење обнове (КСО) основана је како би написала тендере за обнову оштећених објеката и пратила реализацију уговорених радова. КСО је почела са радом у јуну 2005. године и од тада одржава редовне месечне састанке на којима доноси све релевантне одлуке.⁴⁶ Њом председава независни међународни стручњак именован од стране Савета Европе, док су чланови представници Српске православне цркве, Републичког завода за заштиту споменика културе из Београда, Министарства за културу, омладину и спорт привремених косовских институција и Завода за заштиту споменика културе из Приштине.

Први кораци Комисије за обнову били су да са Српском православном црквом договори листу приоритетних објеката за обнову,

⁴⁶ "Reconstruction Implementation Commission for Orthodox Religious Sites in Kosovo", Internet, http://www.rickosovo.org/inc/srp/docs/2005.12.21_ric_pr_srb.pdf.

прегледа спецификацију коју је у периоду од августа до септембра 2004. године израдио Комитет за управљање обновом и припреми годишњу процену буџета.⁴⁷ Убрзо након оснивања, Комисија је расписала тендере за хитне радове на тридесет објеката који су изведени у периоду од октобра до децембра 2005. године. Углавном се радило о мерама заштите чији је циљ био да се спрече даља пропадања и оштећења. Пуна обнова реализована је само на мањим локацијама или објектима који нису претрпели велика оштећења.⁴⁸ Комисија за обнову поставила је надзорнике који су директно надгледали квалитет извођења радова. Истовремено је организована и експертска мисија чији је задатак био да процени штету коју су претрпеле фреске у оштећеним црквама и манастирима. У првој фази обнове привремене косовске институције обезбедиле су средства за радове на свим верским објектима, сем на цркви св. Николе у Призрену чију обнову је финансирала Америчка канцеларија.⁴⁹

Због неопходности да се при обнови поштују међународни и европски стандарди 2006. године је основан Међународни комитет

⁴⁷ "Reconstruction Implementation Commission for Orthodox Religious Sites in Kosovo", *op. cit.*

⁴⁸ Током 2005. године Комисија за спровођење обнове организовала је постављање заштитне оgrade око цркава св. Петке у Доњој Шипашници, Ваведена пресвете Богородице и св. Флора и Лавра у Липљану. Поред тога спроведене су заштитне мере и консолидација остатака уништених цркава св. Илије у Бистражину, Успења Пресвете Богородице у Ђаковици и капеле св. Лазара у Пискотама, где је такође обновљен велики број гробова. Мере заштите спроведене су на црквама св. Николе у Приштини, св. Илије у Вучитрну и на храму св. Ђорђа у Призрену. Мање оправке су изведене у црквама св. Петке у Витини, св. Архангела Михајла у Обилићу, св. Николе у Косову Пољу, св. краља Уроша у Урошевцу и св. Архангела Михајла у Штимљу. Изведени су радови на заштити од даљег пропадања у црквама Богородице Љевишке, св. Николе, св. Ђорђа, св. Спаса и св. Недеље у Призрену, св. Јоаникија у Девичу, Ваведена пресвете Богородице у Белом Пољу, св. Саве у Митровици и св. Андреја у Подујеву. Предвиђено је да опсежне мере обнове почну наредне године. Обновљене су цркве св. Петра и Павла у Талиновцу, св. Илије у Варош Селу и српско православно градско гробље и капела у Урошевићу. Извршени су радови на обнови цркве Рођења пресвете Богородице у Софтовићу, св. Петра и Павла у Истоку, св. Јована Претече у Пећи и трпезарије код цркве св. Недеље у Брњачи. Видети више у: "Reconstruction Implementation Commission for Orthodox Religious sites in Kosovo" *Activity Report*, 2005, Internet, http://www.rickosovo.org/inc/eng/docs/2005_eng.pdf.

⁴⁹ „Комисија за спровођење обнове на српским верским објектима”, *op. cit.*

експерата са задатком да на терену прати квалитет извођења радова и даје препоруке Комисији за обнову, како би се реконструкција обавила у складу са европским и међународним стандардима.⁵⁰

У извештају КСО из 2006. године наводи се да су за ефикасну реализацију радова на обнови потребне заједничке акције и сарадња партнера и то не само на развоју спецификација и тендерских процедура, већ и приликом надзора и управљања уговорним процедурама у свим фазама обнове. Даље се указује на то да рад на рестаурацији подразумева потпуну посвећеност и привремених косовских институција и институција Србије, што није увек лако, имајући у виду политички контекст ове сарадње. Даље се констатује да је кредибилитет Комисије за обнову у великој мери побољшан што је, између осталог, резултат привлачења пажње међународне јавности и веће финансијске подршке пројектима обнове. У првој половини 2006. године Завод за заштиту споменика из Београда припремио је спецификацију пројекта, а тендерске процедуре спровела је Техничка јединица која је основана како би се подржао рад, припремио програм и годишњи буџет КСО. Тендере је процењивала Комисија за обнову која је своје препоруке слала на одобрење Српској православној цркви. Друга фаза радова на реконструкцији почела је у јулу 2006, а већина планираних радова завршена је до пролећа 2007. године.⁵¹

Комисија за обнову објавила је извештај о активностима у 2007. години у коме се истиче да „достигнућа која се односе на обнову и реконструкцију српских православних верских објеката на Косову представљају део заједничке европске културне баштине“. Поред тога, наводи да су „привремене институције самоуправе наставиле финансирање капиталних трошкова рада на пројекту“... док су „институције за заштиту споменика културе из Београда и Косова

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ У току 2006. године спроведени су радови на обнови цркве Богородице Љевишке у Призрену, манастира св. Јоаникија у Девичу, цркве св. Ђорђа у Призрену, старе цркве св. Ђорђа у Призрену, цркве св. Илије у Вучитрну, цркве св. Николе у Приштини, цркве Ваведена пресвете Богородице у Белом Пољу код Пећи и цркве Успења пресвете Богородице у Ђаковици. Детаље о конкретним мерама обнове видети у: “Reconstruction Implementation Commission for Orthodox Religious sites in Kosovo” *Activity Report*, 2006, Internet, http://www.rickosovo.org/inc/eng/docs/2006_eng.pdf.

биле значајно професионално ангазоване у пројекту”. Током 2007. године радови су реализовани на дванаест локација, чиме је завршена трећа фаза реконструкције.⁵² Обновљен је и велики број помоћних објеката, који су од суштинског значаја за функционисање цркава и манастира.⁵³

До пролећа 2008. углавном су завршени радови на реконструкцији који су започети претходне године. У јулу су радови привремено заустављени након што је Српска православна црква назначила да ће у раду Комисије за обнову учествовати само преко локалних власти УНМИК-а које делују у оквиру Резолуције 1244. Крајем августа 2008. године председавајући Комисије састао се са специјалним представником ГС УН који је потврдио спремност УНМИК-а да пружи подршку наставку свих активности на обнови културне и верске баштине.⁵⁴

У свом извештају из новембра 2008. године ГС УН Бан Ки Мун истакао је да постоји међународна подршка заштити културне баштине и наслеђа Српске православне цркве на Косову. Даље се указује да је, у садашњим околностима и узимајући у обзир статусно неутралну улогу УН на Косову, неопходно наставити дијалог Бео-

⁵² Током 2007. године настављени су радови на обнови цркава и манастира који су започети 2006. године. Поред тога изведени су и радови у црквама св. Андреја у Подујеву, св. Недеље у Призрену, св. Петра и Павла у Истоку, св. Јована Претече у Пећи и Српске православне богословије св. Кирила и Методија у Призрену. У цркви св. Андреја извршена је обимна реконструкција, док су се радови у црквама св. Ђорђа, св. Недеље, св. Николе, као и св. Петра и Павла, углавном односили на унутрашње поправке. На цркви Богородице Љевишке урађена је трећа фаза поправке оловног крова. Видети детаљније у: “Reconstruction Implementation Commission for Orthodox Religious sites in Kosovo” *Activity Report*, 2007, Internet, http://www.rickosovo.org/inc/eng/docs/2007_eng.pdf.

⁵³ Конкретно, извршена је реконструкција парохијских домова у црквама св. Ђорђа, св. Николе, св. Илије, св. Јована Претече, Успења пресвете Богородице и св. Петра и Павла. Предузети су и радови на реконструкцији гостинских кућа у манастиру Девич у Србици и цркви Успења пресвете Богородице, као и помоћне зграде у цркви Богородице Љевишке. Обновљени су такође кровови модерног крила конака и зграда деканата у комплексу Српске православне богословије св. Кирила и Методија. *Ibidem*.

⁵⁴ “Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo”, 24 November 2008, Security Council, United Nations, S/2008/292, p. 5.

града и Приштине, у који би се укључили и представници Српске православне цркве, релевантни међународни чиниоци и остале заинтересоване стране. На тај начин могао би да се успостави оквир унутар кога би се решавала спорна питања и обезбедио наставак обнове оштећене и угрожене баштине у којој учествују Савет Европе и УНЕСКО. Наводи се да би дневни ред требало да предвиди и „успостављање заштићених зона око најзначајнијих објеката Српске православне цркве”.⁵⁵ Извештајем се предвиђају и активности везане за бригу о монасима и монахињама, као што су изузимање Српске православне цркве из система наплате пореза на додату вредност, акциза, царина, као и дефинисање модалитета за реконструкцију објеката и питање повратка археолошких артефаката”.⁵⁶

У наредном извештају генералног секретара УН који је поднет у мају 2009. године констатује да је УНМИК наставио да подржава рад Комисије за спровођење обнове, као и да су Савет Европе, Српска православна црква и привремене косовске институције консултоване о новим тендерским поступцима и уговорним процедурама.⁵⁷

⁵⁵ Видети више у: Драган Ђукановић и Марко Николић, „Скица могућих заштитних зона око манастира на Косову и Метохији у складу са препорукама Каи Еидеа”, *Питање Космета*, Александар Фатић (прир.), Институт за међународну политику и привреду Београд, 2006, стр. 97-125.

⁵⁶ “Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo”, 25 November 2008, Security Council, United Nations, S/2008/692, pp. 10-11.

⁵⁷ У оквиру КСО током 2009. године радило се на обнови парохијског дома и конзервацији зидних слика у цркви Богородице Љевишке. У манастиру св. Јоаникија у Девичу обновљени су звоно, бунар и неки манастирски објекти, а радило се и на рестаурацији зидних слика и новог иконостаса. У саборном храму св. Ђорђа у Призрену израђен је пројекат уређења дворишта, нови иконостас и археолошка процена. Рестаурација зидних слика рађена је и у цркви св. Николе у Призрену. У цркви св. Ђорђа у Призрену рађено је на рестаурацији зидних слика, археолошкој процени и нивелисању подова. У цркви св. Илије у Вучитрну изведени су радови на обнови гробља и крстионице, уређени су двориште и оградни зид, а радило се и на рестаурацији зидних слика и иконостаса. У цркви св. Николе у Приштини рестауриране су зидне слике и осликан је иконостас. У Српској православној богословији св. Кирила и Методија радило се на обнови зграда деканата и интерната. Зидне слике су рестауриране и у цркви св. Недеље у Призрену и цркви св. Николе у Косову Пољу. Обновљен је и парохијски дом цркве св. краља Уроша у Урошевцу. У цркви св. Петра и Павла код Урошевца обновљени су конак, гробље и унутрашњост капеле. Мање унутрашње поправке

У извештају се даље наводи да су привремене косовске институције одобриле милион и двеста хиљада евра за пројекте Комисије, као и да је одговорност за заштиту обновљених објеката пренесена са приватних безбедносних компанија на Полицију Косова. Поред тога, у извештају се констатује да је УНЕСКО наставио радове на обнови шест објеката од којих се два налазе на листи светске културне баштине: манастир Високи Дечани и Пећка патријаршија. Ови радови се спроводе у оквиру Меморандума о разумевању и Меморандума који су потписали УНЕСКО и УНМИК о пројекатима које финансирају САД и Италија. Почетком 2009. године стручни тим УНЕСКО посетио је Космет како би обишао српске културно-историјске споменике због којих ће се реализовати пројекти обнове вредни два милиона долара, а које финансира Руска Федерација.⁵⁸

Угроженост културне баштине на Косову и Метохији

С обзиром да се Косово и Метохија налазе под својеврсним међународним протекторатом, УНМИК је на основу Резолуције 1244 Савета безбедности УН одговоран и за очување културног наслеђа. У Заједничком документу УНМИК-а и СРЈ из новембра 2001. године потврђује се спремност УНМИК-а да примењује одредбе Хашке конвенције из 1954. године које се тичу заштите споменика културе и културних добара. И Уставни оквир УНМИК-а за привремену самоуправу на Косову из маја 2001. године предвиђа обавезу привремених косовских институција да створе услове који ће омогућити заједницама да сачувају, заштите и развијају свој идентитет. Даље се наводи да привремене косовске

капеле рађене су и у капели св. Илије у Варош Селу у Урошевцу, где је обновљено и гробље. Гробље је обновљено и у цркви Ваведeња пресвете Богородице у Белом Пољу, где су рестауриране фреске и осликан иконостас. Радило се и на обнови цркве Успења пресвете Богородице у Таковици и изради новог иконостаса за ову цркву. У цркви св. Јована Претече у Пећи радило се на унутрашњим поправкама и осликавању иконостаса. „Комисија за спровођење обнове на српским верским православним објектима на Косову“, Internet, <http://www.rickosovo.org/inc/srp/sites.html>.

⁵⁸ "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 17 March 2009, Security Council, United Nations, S/2009/149, p. 7.

институције имају обавезу да раде на унапређивању и очувању културног наслеђа свих заједница, без дискриминације.

Међутим, културна баштина која је опстајала вековима последње деценије је озбиљно угрожена, а културно-историјски споменици хришћанско-православне архитектуре претрпели су огромну штету у марту 2004. године. Од доласка међународних мировних снага 1999. до почетка 2004. године, уништено је 15 споменика културе у првој и 23 у трећој категорији, што чини укупно 38 споменика. Приликом мартовског насиља оштећене су и уништене још, како је потврђено и у стручном извештају Савета Европе, 34 српске светиње.⁵⁹ Тако је укупан број уништених културних добара достигао 47, од којих 21 припада првој категорији, а 36 трећој категорији споменика културе. Када се овом броју додају остала угрожена добра, оштећено и уништено је више од 140 споменика и светиња.⁶⁰ Неке цркве и манастири потпуно су срушени, а њихови остаци одвезени са места на којем су се налазили.

Културно богатство које представља сведочанство историје српског народа на Косову и Метохији често је било предмет бруталног уништавања. Многа места, позната по својој лепоти и богатству културног и уметничког стваралаштва, оскрнављена су и разорена. Паљењем и гранатирањем објеката, намерним механичким оштећивањем фрески и икона, албански екстремисти шаљу поруку Србима и неалбанском становништву, али и међународној заједници да не желе мултиетничко друштво и безбедан живот за све народе на Косову и Метохији, укључујући повратак избеглог српског и другог неалбанског становништва.

Лошем стању културног наслеђа на Косову и Метохији доприноси и непостојање адекватног законодавства, а у вези са тим и сврсисходног управљања културним наслеђем. У Извештају Савета Европе и Европске комисије из маја 2004. године, поново је истакнута

⁵⁹ *Emergency Action Plan 2004 for Kosovo in the field of Cultural Heritage*, Council of Europe and European Commission, Internet, http://www.coe.int/T/E/Cultural%5FCo%2Doperation/Heritage/Technical%5FCo%2Doperation%5Fand%5Fconsultancy/1%2E%5FEmergency%5FAction%5FPlan%5Ffor%5FKosovo%5F2004/list_of_sites.asp#TopOffPage.

⁶⁰ Бранко В. Јокић (ур.), *Косово и Метохија: мартовски погром*, Министарство културе Републике Србије, Музеј у Приштини (са измештеним седиштем), Београд, 2004.

неопходност доношења законодавне регулативе која је, како је наведено, основни предуслов даље заштите „косовског наслеђа”. При томе је указано да је неопходно донети закон који ће бити у складу са одговарајућим међународним стандардима који ће подржати адекватне институције и особље како би се створио одговарајући режим заштите. Такође је наведено да развој стратегије за заштиту културног наслеђа, као и комплетирање новог законодавства треба да побољша ситуацију на „стратешком нивоу” и прецизира улоге и одговорности свих заинтересованих страна.⁶¹

У сарадњи са стручњацима Савета Европе, представници УНМИК администрације и привремених институција Косова израдили су предлог Закона о културној баштини Косова. Овај предлог закона су стручњаци из Србије оценили као крајње једностран будући да промовише један ентитет и културни идентитет „Косовара” и на тај начин „поништава право српског народа на Космету да даље штити и чува своје културно и духовно наслеђе”.⁶² Настојања да се прокламује „косовска културна баштина” представља једну од кључних тачки размимоилажења, јер иако су „споменици културе Србије на основу резолуције СБ УН 1244 тренутно под управом УНМИК, легитимни баштиник споменика културе на КиМ је Србија”, констатује се у Плану Владе Републике Србије за политичко решење ситуације на Косову и Метохији.⁶³ Поред тога се истиче да је, у складу са укупном међународном праксом, пре свега конвенцијама којима се регулише однос према културној баштини, једино могуће да баштина припада народима или државама, а не територијама.⁶⁴

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² „Заштита културне баштине на Косову и Метохији, Извештај о досадашњим активностима спроведеним у циљу спасавања и очувања културне баштине на Косову и Метохији од јуна 1999. до јула 2004”, Одбор Владе Републике Србије за бригу о културној баштини на Косову и Метохији, 2004, Београд.

⁶³ „Одлука о утврђивању плана за политичко решење садашње ситуације на Косову и Метохији”, IV Заштита и очување споменика културе, *op. cit.*

⁶⁴ Једна од често истицаних, наизглед само лингвистичких несугласица, јесте терминологија коју међународне мисије користе у својим извештајима када говоре о баштини која се налази на Косову и Метохији. При томе се неизоставно истиче чињеница да УНЕСКО у својим извештајима мисије говори о „културном наслеђу на Косову” (*cultural heritage in Kosovo*) поштујући суверенитет и територијални интегритет Србије, док је с друге стране Савет Европе склон да говори о „културном наслеђу Косова” (*cultural heritage of Kosovo*).

Пустошења богатих ризница, кријумчарења и продаја украдених културних добара такође представљају грубо кршење међународних конвенција.⁶⁵ То све има директне и често непоправљиве последице по културно наслеђе.

У извештају Стејт департмента из 2008. године о људским правима на Косову наводи се да је у 2008. години било случајева уништавања тек обновљених црквених објеката, као и крађе имовине Српске православне цркве. У извештају се даље наводи да су почетком 2008. године усвојене нове процедуре и одобрена средства како би Косовска полицијска служба била у могућности да у већој мери заштити српску верску и културну баштину.⁶⁶

Крајем фебруара 2008. године осумњичени за бацање ракетне гранате на манастир Дечани предао се полицији и против њега је подигнута оптужница, након чега је осуђен на три и по године затвора. У фебруару исте године непознате особе су оштетиле унутрашњост православне цркве у селу Лепи, а у марту је извршен вандализам у цркви св. Јована у Пећи. Истог месеца украдено је звоно са српске православне цркве у селу Новаке код Призрена, док су у јуну оштећена улазна врата цркве у Качанику.⁶⁷

Поред намерних оштећења до пропадања културних добара на Косову и Метохији долази због непостојања њихове ефикасне заштите. Изостанак конзервације и адекватних услова чувања драстично убрзавају процесе природног пропадања како манастира и цркава, тако и икона, књига, накита и другог покретног културног наслеђа. Иако Резолуција СБ УН 1244 гарантује безбедност и приступ наших стручњака културним добрима у циљу заштите, као и њихово физичко обезбеђење од стране мировних јединица УН, до сада нису створени услови да се то оствари што је погодно даљем пропадању.

⁶⁵ „Извештај о раду за период од 2. августа 2001. до 29. фебруара 2004. године”, *op. cit.*

⁶⁶ “Human Rights Report: Kosovo, 2008, Bureau of Democracy, Human rights, and Labor”, *Country Reports on Human Rights Practices*, February 25, 2009, Internet, <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/eur/119462.htm>.

⁶⁷ *Ibidem.*

Разнолико културно наслеђе, које пружа богато материјално сведочанство о разним културама и цивилизацијама, народима и империјама које су и иза себе оставиле траг не сме бити препуштено пропадању и организованом уништавању. Због вишевековне старости споменицима културе је неопходна хитна рестаурација и конзервација. Ако се у догледном периоду не предузму свеобухватне мере заштите, које укључују и одговарајуће рестаураторске и конзерваторске радове, прети озбиљна опасност од неповратног губитка великог дела културне баштине које се налази на Косову и Метохији.

Закључне напомене

Брутално уништавање или препуштање зубу времена културног наслеђа на Косову и Метохији угрожава опстанак верског и уметничког духовног стваралаштва, пре свега српског народа. Међутим, без обзира на угроженост културног наслеђа овом питању није поклоњена одговарајућа пажња.

Међународне снаге на Косову и Метохији, УНМИК и КФОР, нису имале у виду да је заштита културне баштине један од битних чинилаца укупне стабилизације прилика у покрајини. И у случајевима када се та проблематика разматрала, то је чињено спорадично и једнострано. Ангажовање међународних, како владиних тако и невладиних организација, на овом плану често је било парцијално и без јасно утврђених програма и приоритета. Тек је насиље у марту 2004. године остављајући тешке последице на више десетина православних споменика културе, на бруталан начин скренуло пажњу на реалну слику стања у коме се налази српска културна баштина на Космету.

У циљу обнове и очувања културног наслеђа велике обавезе стоје пред међународном заједницом, односно пред надлежним међународним организацијама и институцијама, а истовремено пред нашом земљом. При томе се морају узети у обзир специфичне околности које намеће садашњи својеврсни међународни протекторат, али уважити и чињеница да су Косово и Метохија у складу са Резолуцијом 1244 СБ УН, саставни део наше земље. Ако постоји политичка воља да се културна баштина сачува, несумњиво постоје

значајне могућности да успешно координирају домаће и међународне активности у том правцу како би се спречио неповратан губитак богатог културног наслеђа. Посебно је важно активним ангажовањем давати подстрек међународним институцијама, као што су Савет Европе, УНЕСКО, УНМИК, да овој проблематици посвете дугорочну пажњу, при чему треба полазити од чињенице да постоји њихова спремност да обезбеде средства за обнову и заштиту културних добара на Косову и Метохији.

Литература:

1. *Call for Cooperation with the International Community*, Council of Europe, Internet, <http://www.coe.int/T/E/Cultural%5FCo%2Doperation/Heritage/Technical%5FCo%2Doperation%5Fand%5Fconsultancy/1%2E%5Femergency%5FAction%5Fplan%5Ffor%5FKosovo%5F2004>.
2. "Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage", 16 November 1972, Internet, http://whc.unesco.org/world_he.htm.1111.
3. "Convention for the protection of cultural property in the event of armed conflict", Internet, http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13637&URL_DO= DO_TOPIC &URL_SECTION=201.html.
4. "Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property", Paris, 14 November 1970, Internet, http://mirror.eschina.bnu.edu.cn/Mirror2/Unesco/www.Unesco.org/culture/laws/1970/html_eng/page1.htm.
5. *Cultural Heritage in Kosovo*, Protection and conservation of a multi-ethnic heritage in danger, Mission Report, UNESCO, 2003.
6. *Cultural Heritage in South-East Europe: KOSOVO*, Protection and Conservation of a Multi-Ethnic Heritage in Danger, Mission Report 26-30 April 2004, Cultural Heritage in South-East Europe Series N° 2, UNESCO office in Venice (ROSTE) Culture Section, Venezia.
7. "Deçan/Deçani canyon declared special zoning area", Press Release, UNMIK/PR/1348, 25 April 2005, Internet, <http://www.unmikonline.org/press/2005/pressr/pr1348.pdf>.
8. "Decani Monastery", Internet, http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=31&id_site=724&l=en.
9. "Declaration of the Committee of Ministers of the Council of Europe on recent events in Kosovo", Internet, [http://press.coe.int/cp/2004/151a\(2004\).htm](http://press.coe.int/cp/2004/151a(2004).htm).

10. *Emergency Action Plan 2004 for Kosovo in the field of Cultural Heritage*, Council of Europe, Internet, http://www.coe.int/T/E/Cultural_Cooperation/Heritage/Technical_Cooperation_and_Consultancy/1._Emergency_Action_Plan_for_Kosovo_2004/coe_response.asp.
11. *Emergency Action Plan 2004 for Kosovo in the field of Cultural Heritage*, Council of Europe and European Commission, Internet, http://www.coe.int/T/E/Cultural%5FCo%2Doperation/Heritage/Technical%5FCo%2Doperation%5Fand%5Fconsultancy/1%2E%5FEmergency%5FAction%5FPlan%5Ffor%5FKosovo%5F2004/list_of_sites.asp#TopOfPage.
12. "European Commission–Council of Europe, Joint Programme: Integrated Rehabilitation Project Plan/Survey of the architectural and archeological heritage (IRPP/SAAH)", Regional Programme for Cultural and Natural Heritage in South-East Europe, Kosovo/UNMIK, Introduction (Mnemosyne, Note on situation), 2004.
13. "Human Rights Report: Kosovo, 2008, Bureau of Democracy, Human rights, and Labor", *Country Reports on Human Rights Practices*, February 25, 2009, Internet, <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/eur/119462.htm>.
14. "International Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage", 17 October 2003, Internet, <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>.
15. "Medieval Monuments in Kosovo", Internet, <http://whc.unesco.org/en/list/724>.
16. *Protection of the cultural heritage in Kosovo*, Memorandum arising from the study-visit in October 2003 by Mr O'Hara, Committee on Culture, Science and Education, Parliamentary Assembly, Council of Europe, Internet, <http://assembly.coe.int/Documents/Working>.
17. "Reconstruction Implementation Commission for Orthodox Religious Sites in Kosovo", Internet, http://www.rickosovo.org/inc/srp/docs/2005.12.21_ric_pr_srb.pdf.
18. "Reconstruction Implementation Commission for Orthodox Religious sites in Kosovo" *Activity Report*, 2005, Internet, http://www.rickosovo.org/inc/eng/docs/2005_eng.pdf.
19. "Reconstruction Implementation Commission for Orthodox Religious sites in Kosovo" *Activity Report*, 2007, Internet, http://www.rickosovo.org/inc/eng/docs/2007_eng.pdf.
20. "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 24 November 2008, Security Council, United Nations, S/2008/292.

21. "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 25 November 2008, Security Council, United Nations, S/2008/692.
22. "Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo", 17 March 2009, Security Council, United Nations, S/2009/149.
23. "Technical Assessment Missions, Council of Europe", Internet, <http://www.coe.int/T/E/Cultural%5FCo%2Doperation/Heritage/Technical%5FCo%2Doperation%5Fand%5Fconsultancy/1%2E%5Femergency%5FAction%5Fplan%5Ffor%5FKosovo%5F2004>.
24. "UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects", Rome, 1995, Internet, [http://www.unidroit.org/english/conventions/1995cultural property/ main.htm](http://www.unidroit.org/english/conventions/1995cultural%20property/main.htm).
25. Ђукановић Драган и Николић Марко, „Скица могућих заштитних зона око манастира на Косову и Метохији у складу са препорукама Каи Еидае“, *Питање Космета*, Александар Фатић (прир.), Институт за међународну политику и привреду Београд, 2006.
26. „Заједнички документ УНМИК-а и СРЈ: Заштита културних споменика и добара“, Београд, новембар 2001, Internet, http://www.info.gov.yu/dokumenta/sporazum_sa_UNMIK.doc.
27. „Заштита културне баштине на Косову и Метохији, Извештај о досадашњим активностима спроведеним у циљу спасавања и очувања културне баштине на Косову и Метохији јун 1999 – јул 2004“, Одбор Владе Републике Србије за бригу о културној баштини на Косову и Метохији, 2004, Београд.
28. „Извештај о раду за период од 2. августа 2001. до 29. фебруара 2004. године“, Координациони центар Србије и Црне Горе и Републике Србије за Косово и Метохију, Београд, 1. март 2004.
29. Јовић-Лазич Ана, „Активност УНЕСКО и чланство државне заједнице Србија и Црна Гора“, *Годишњак 2000-2003*, Удружење за међународно право Србије и Црне Горе, Београд, 2004.
30. Јовић-Лазич Ана, „Заштита културне баштине на Косову и Метохији“, *Међународни проблеми*, бр. 4, Vol. LVI, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2004.
31. Јовић-Лазич Ана, „СЦГ и УНЕСКО“, *Међународна политика*, бр. 1112, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2003.
32. Јокић В. Бранко (ур.), *Косово и Метохија: мартовски погром*, Министарство културе Републике Србије, Музеј у Приштини (са измештеним седиштем), Београд, 2004.

33. „Комисија за спровођење обнове на српским верским објектима”, Internet, <http://www.rickosovo.org/inc/srp/background.html>.
34. „Културна добра Србије на Листи светске баштине УНЕСКО”, Internet, <http://www.kim.gov.rs/Kulturna+bastina/640/Manastiri+pod+zastitom+UNESKO.shtml>.
35. *Културно наслеђе*, „Избор најзначајнијих докумената Савета Европе у области културног наслеђа”, Мнемосупе, Министарство културе Републике Србије и Координациони центар Републике Србије за Косово и Метохију, Београд, 2004.
36. „Обнова културне баштине на Косову и Метохији 2005–2008”, Извештај о раду Комисије за спровођење обнове, Канцеларија за очување културне баштине на Косову и Метохији – Лепосавић, Покрајински завод за заштиту споменика културе – Лепосавић, Internet, www.spc.rs/.../izvestaj_o_radu_komisije_za_sprovodjenje_obnove_20062008_godina_publicacija_ministarstva_kulture_r_s.
37. „Одлука о утврђивању плана за политичко решење садашње ситуације на Косову и Метохији”, IV Заштита и очување споменика културе, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 47, 2004.
38. „Резолуција Савета безбедности Уједињених нација број 1244”, Анекс 2, тачка 6, *Међународна политика*, година L, број 1085-6, октобар-новембар 1999, Београд, Документи, стр. V-VII.
38. „Уставни оквир за привремену самоуправу на Косову”, Уредба УНМИК-а, бр. 9/2001, Приштина, 15. мај 2001.

Ивона ЛАЂЕВАЦ

ЕВРОПСКА УНИЈА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Почетни кораци ка успостављању мисије Европске уније

Присуство Европске уније на територији Косова и Метохије у блиској је вези са присуством друге две организације НАТО и УН.¹ Ипак, ангажовање ових организација није обезбедило основне услове за миран и сигуран живот припадника свих етничких заједница. Пример коме се често враћамо када говоримо о неефикасности међународних снага јесте насиље спроведено марта 2004. године. Тада је страдао велики број припадника српске етничке заједнице и уништена су бројна српска светилишта.² Без обзира на неповољну ситуацију, генерални секретар УН, Кофи Анан (*Kofi Annan*), овластио је норвешког дипломату Каи Еидеа (*Kai*

¹ За спровођење војне управе на Косову и Метохији задужене су међународне безбедносне снаге – КФОР, док је власт међународне цивилне управе утемељена на тзв. четири стуба: УНМИК (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*), у чијем је мандату целокупна цивилна администрација, ОЕБС (Организација за европску безбедност и сарадњу), задужен за организовање избора и изградњу демократских институција, Европска унија (ЕУ), задужена за обнову и економски развој, док последњи стуб заједнички творе УНМИК полиција и Одељење за правосуђе. Шефови ових стубова су истовремено и заменици специјалног представника генералног секретара (СПГС) УН, који се налази на челу међународне цивилне управе.

² Видети: „Трагични биланс албанског погрома над Србима, 17-19. марта 2004. године“, *Инфо-билтен ЕРП КиМ*, 28-03-04, Интернет, http://www.kosovo.com/news/archive/2004/March_28/2.html, 15. новембар 2005.

Eide) да поднесе извештај о стању на Косову и Метохији.³ На основу Еидеових препорука, изнетих у исцрпном извештају, Савет безбедности је, на састанку одржаном 24. октобра 2005. године, одлучио да да одобрење да се почне са преговорима о коначном статусу Космета.⁴ Паралелно са овим процесом у Европској унији почео је рад на утврђивању платформе за њено ангажовање на Косову и Метохији у периоду после преговора. Планирано је да се започне са постепеним пребацивањем овлашћења са УНМИК-а на косовске институције.

Европски савет је 10. априла 2006. године донео одлуку о оснивању Тима ЕУ за планирање (*European Union Planning Team – EUPT*), чији је задатак да допринесе што бољој припреми будућег учешћа Уније на Косову и Метохији.⁵ Реч је о операцији из домена управљања кризама која би, између осталог, била усмерена на даље јачање владавине права.⁶ Предвиђено је да се Тим за планирање

³ „Анан именовао Каја Еидеа за изасланика за стандарде“, *Билтен СМПП*, Интернет, http://www.smip.sv.gov.yu/Srpski/Bilteni/Srpski/b060605_s.html#N10, 20. септембар 2005.

⁴ “Council endorses start of status talks on Kosovo, top UN envoy calls this 'historic'”, *United Nations News*, Интернет, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=16339&Cr=kosovo&Cr1=>, 30/10/2005.

⁵ “Council Joint Action 2006/304/CFSP of 10 April 2006 on the establishment of an EU Planning Team (EUPT Kosovo) regarding a possible EU crisis management operation in the field of rule of law and possible other areas in Kosovo”, Интернет, 20/03/2008, http://www.eupt-kosovo.eu/new/legalbasis/docs/060426Joint_Action_Kosovo_EN.pdf.

⁶ Прва мисија ЕУ изведена на европском тлу у оквиру операције управљања кризама (*European Union Police Mission – EUPM*) почела је на територији Босне и Херцеговине 1. јануара 2003. године. У овом случају, ЕУ је преузела мандат од снага УН. Видети: “The UNSC Resolution No. 1396 (2002)”, Security Council, New York, 5 March 2002, Интернет, 10/02/2008, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/N0441937.pdf>.

Операцијом у Бившој Југословенској Републици Македонији (БЈРМ) Европска унија је 31. марта 2003. године започела мисију ЕУ под називом „Конкордија“. Видети: Alexander B. Abele, *The EU Rapid Reaction Forces and the Operation “CONCORDIA” in Macedonia*, Интернет, 26/01/2006, http://www.juridicum.at/component/option,com_docman/task,doc_download/gid,103/Itemid,91/.

Видети: Лаћевац Ивона, Гајић Дејан, „Безбедносне иницијативе Европске уније у региону Западног Балкана“ у: *Савремени међународни изазови: глобална и регионална перспектива*, др Драган Ђукановић (ур.), Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2008, стр. 345-364.

састоји од око 70 међународних и 50 локалних службеника, организованих у четири тима: Канцеларија шефа тима за планирање, полицијски тим, правосудни и административни тим.

На састанцима који су уследили, ова одлука Европског савета јасније је дефинисана. Крајњи исход представља Одлука о формирању Еулекса (*EULEX – European Union Rule of Law Mission in Kosovo*) донета 4. фебруара 2008. године.⁷ Њоме су одређени модалитети ангажовања снага Европске уније на Косову и Метохији.

Задаци и састав мисије

Европски савет се у преамбули позива на Резолуцију Савета безбедности УН 1244, на одредбе Заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ, као и одлуке које је раније доносио у вези са ангажовањем Уније на Косову. Поменути документи представљају правни основ за формирање Еулекса. У том смислу, одлука о слању мисије на КиМ израз је опредељења Уније да води активну спољну политику и да преузме на себе део одговорности коју носи као један од актера међународних односа, доприносећи стварању услова за миран и безбедан живот свих становника.

Мисија Еулекс има за циљ да пружа помоћ косовским институцијама, правосудним органима и службама за спровођење закона и реда, како би се створили услови за даљи развој и јачање независног мултиетничког правосудног система, као и мултиетничке полицијске и царинске службе. Поред тога, мисија ће истовремено радити на стварању услова за развој независних институција, искључивању могућности за било какве политичке утицаје и достизању међународно признатих стандарда и европске праксе.⁸

Еулекс има извршне функције, али је његова улога истовремено и менторска и саветодавна, будући да ће препоруке институцијама давати тек након осматрања ситуације на терену.

⁷ "Council Joint Action on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX KOSOVO", 4 February 2008, Brussels, Internet, 20/03/2008, <http://www.euptkosovo.eu/new/legalbasis/docs/st05928en08.pdf>.

⁸ *Ibidem*.

У члану 3 Одлуке набројани су задаци које ће Еулекс извршавати. Сем поменутих надзорних и саветодавних функција, радиће се на одржању и промоцији владавине права, јавног реда и безбедности, предузимању напора да се онемогући политички уплив у рад правосудних органа и царинских служби, стварању услова да се истраге о ратним злочинима, тероризму, организованом криминалу, корупцији, међуетнички мотивисаним кривичним делима, финансијско/економским прекршајима и другим кривичним делима ваљано спроведу, да се организују суђења и кривцима изрекну правичне пресуде.⁹ У спровођењу овог задатка од велике је важности сарадња и координирана акција полицијских и правосудних органа. Еулекс ће, такође, доприносити јачању сарадње и координације у правосуђу нарочито када је реч о области борбе против организованог криминала, корупције и финансијског криминала. С тим у вези, доприносиће спровођењу косовске антикорупцијске стратегије и антикорупцијског акционог плана. Еулексу је поверено и стварање услова примене међународних стандарда у области заштите људских права и родне равноправности.

Чланом 4 је одређено да ће током припремне фазе Тим за планирање радити као главна јединица чији је задатак да планира и припреми ангажовање Еулекса, односно да изради операционални план и развије све техничке инструменте неопходне за извршавање мандата EULEX. Саставни део оперативног плана је и безбедносни план.

У складу са Одлуком Савета, Еулекс ће постати оперативан када УНМИК започне са преносом овлашћења.

Еулекс је структуриран као јединствена мисија која делује на целокупној територији Косова и Метохије. Седиште мисије ће се налазити у Приштини, али ће мисија имати своја представништва широм покрајине.

На челу мисије налази се шеф, затим следе полицијске снаге које се налазе на истим местима као и Косовска полицијска служба, укључујући и граничне прелазе, након тога представници правосуђа који су заступљени при ресорним министарствима, косовској Агенцији за имовину и казнено-поправним институцијама и на крају и царински службеници укључени у рад косовске царине.

⁹ *Ibidem* и даље.

Република Србија и Еулекс

У Републици Србији одлука Европског савета о формирању Еулекса није дочекана са одобравањем. Наиме, она је посматрана као спровођење *Свеобухватног плана за коначни статус Косова* Мартија Ахтисарија (*Marti Ahtisaari*) који је предвиђао независност Косова.¹⁰

У делу овог документа насловљеног као Анекс X – *Европска безбедносна и одбрамбена политика – мисија*, каже се да о мандату мисије одлуку доноси Европски савет.¹¹ Ни у једном делу се не помиње Савет безбедности Уједињених нација. Исто је и са наредним делом, Анексом XI, *Међународно војно присуство*.¹² Као одлучујући фактори појављују се Косовске снаге безбедности и НАТО док Савет безбедности Уједињених нација, супротно очекивањима, не фигурира као врховна власт.

Будући да је Република Србија увек инсистирала на доследном спровођењу Резолуције 1244, појавио се озбиљан проблем у односу са Европском унијом. Односи су ускоро додатно заоштрени након што је 17. фебруара 2008. године уследило једнострано проглашење независности Косова. Известан број земаља ЕУ признало је ову самопрокламовану државу, а Влада Србије је донела одлуку да повуче своје амбасадоре из тих земаља.

У периоду који је уследио, и ЕУ и Србија предузимале су напоре настојећи да се новонастала криза превазиђе. Дипломатска активност омогућила је потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању 29. априла 2008. године.¹³

Паралелно са настојањима за побољшање односа са ЕУ, Република Србија је водила живу дипломатску активност која је имала за циљ да мирним, дипломатским и правним средствима

¹⁰ *Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement*, United Nations Security Council, 26 March 2007, New York, Internet, http://www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal-english.pdf, 22/11/2008.

¹¹ *Ibidem*, стр. 57.

¹² *Ibidem*, стр. 58 и 59.

¹³ Видети: "Council Conclusions on Western Balkans", Council of the European Union, 29 April 2008, Luxembourg, Internet, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/100219.pdf, 09/05/2008.

докаже да је акт једностраног проглашења независности Косова у супротности са међународним правом, као и да представља грубо кршење суверенитета и територијалног интегритета Србије. Резултат ових активности је усвајање Резолуције у Генералној скупштини Уједињених нација, којом ће се пред Међународним судом правде тражити саветодавно мишљење о једнострано прокламованој независности Косова.¹⁴

Уједињене нације и Еулекс: одлука о распоређивању

Званични Београд није *a priori* одбацио ангажовање снага Европске уније на територији Косова и Метохије, те је, у духу једног од својих спољнополитичких приоритета – пуноправног чланства у ЕУ, покушавао да дијалогом дође до прихватљивих модалитета њиховог ангажовања. Од почетка се истицало да се Србија не противи ангажовању мисије ЕУ у покрајини, али да захтева да њено упориште буде Резолуција 1244, односно да дејствује под мандатом Уједињених нација. Тај изричит став је небројено пута поновио и министар спољних послова Републике Србије, Вук Јерemiћ, посебно наглашавајући да је то став и прошле и садашње Владе.¹⁵

Велики допринос широкој подршци предлога Републике Србије дао је и сам генерални секретар Уједињених нација Бан Ки-мун (*Ban Ki-moon*) са својим планом о „шест тачака“.¹⁶ Овај план заправо је израз његовог настојања да допринесе проналажењу оперативног *modus vivendi* којим би се створили услови за напредак Косова и свих његових становника. С тим у вези, истакао је неопходност реконфигурације УНМИК-а. Став Бан Ки-муна био је да је проблем настао проглашавањем независности и усвајањем Устава, због чега УНМИК више није у могућности да обавља своје функције у својству привремене управе. Из тог разлога неопходно је реструктурирање и реконфигурација УНМИК-а како би се створили услови да он и

¹⁴ Margit Bešir, „Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila rezoluciju Srbije“, Njujork, 8. oktobar 2008, Internet:// <http://www.voanews.com/Serbian/archive/2008-10/2008-10-08-voa8.cfm?CFID=65936945&CFTOKEN=76267532>, 22/11/2008.

¹⁵ Jeremic: *EULEX as such unacceptable for Belgrade*, July 22, 2008, Belgrade, Internet, <http://www.mfa.gov.yu/Foreinframe1.htm>, 21/11/2008.

¹⁶ *Opening statement to the Security Council debate on Kosovo*, Secretary-General Ban Ki-moon, Security Council, 20 June 2008, New York, Internet, http://www.un.org/apps/news/infocus/sgspeeches/statments_full.asp?statID=269, 22/11/2008.

надаље може да извршава бројне функције које су му поверене.¹⁷ Нарочито је подвукао функције у шест области/тачака – полицији, правосуђу, царини, саобраћају и инфраструктури, границама и везама са Србијом и за чије је остварење неопходан дијалог.¹⁸ У том смислу је позвао заинтересоване стране да размотре овај предлог. Истовремено је указао на спремност Европске уније да унапреди своју оперативну улогу на Косову у области владавине права. Изразио је уверење да је то у интересу Уједињених нација, али и читаве међународне заједнице. Управо из тог разлога је указао на могућност повећања оперативних одговорности Уније у оквиру реконфигурисаног УНМИК-а (који делује у складу са Резолуцијом 1244) у областима међународне полиције, правосуђа и царине.

Генерални секретар је подвукао да би, у том смислу, ангажовање мисије ЕУ било статусно неутрално, те да би остало у оквирима Резолуције 1244 све док Савет безбедности не одлучи другачије. Истовремено, указао је на значај ангажовања ЕУ на Косову због напора које ова организација предузима у циљу промовисања напретка и стабилности на подручју Западног Балкана.¹⁹ Овим документом је генерални секретар поставио основе за будуће функционисање мисије ЕУ на Косову и Метохији. Њиме су практично захтеви Србије да Еулекс добије мандат од Савета безбедности да буде статусно неутралан, као и да се не примењује план Мартија Ахтисарија, били испуњени.

Када је реч о ставовима Европске уније, она је прихватила да делује под окриљем Уједињених нација. Размештање мисије у складу са планом УН било је планирано за почетак децембра 2008.²⁰ године. Очекивало се размештање око 2000 припадника полиције, правосудних и царинских службеника. На овај начин би се надлежности УНМИК-а пренеле на Еулекс.

На седници одржаној 24. новембра 2008. године, Савет безбедности је на основу извештаја Генералног секретара прихватио да се

¹⁷ Исто.

¹⁸ Исто.

¹⁹ *Concluding statement at the Security Council debate on Kosovo*, Secretary-General Ban Ki-moon, Security Council, 20 June 2008, New York, Internet, http://www.un.org/apps/news/infocus/sgspeeches/statments_full.asp?statID=270,22/11/2008.

²⁰ *"EULEX ready in December"*, Belgrade, Internet, http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php?yyyy=2008&mm=11&dd=21&nav_id=55177,23/11/2008.

изврши реконфигурација Унмика, односно да се Еулекс на КиМ размести у складу са Резолуцијом 1244.²¹ Овај извештај представља формално одобрење Светске организације за размештање европске мисије владавине права на Косову. Тада је и Србија дала пристанак на распоређивање Еулкса будући да се став о статусној неутралности мисије, на чему је у преговорима инсистирала, нашао у извештају Генералног секретара УН.²²

Доношењем ове одлуке створени су услови да, како је раније најављивано, Еулекс већ у децембру постане оперативан. По речима портпарола Еулкса, Виктора Ројтера (*Victor Reuter*),²³ Еулекс је био спреман већ у новембру, чекала се само финална одлука Савета безбедности. Истом приликом се осврнуо и на протесте Приштине због плана у шест тачака, оценивши да је то демократски вид изражавања мишљења и да је, као такво прихватљиво, под условом да су протести ненасилни.²⁴

Званичници ЕУ, али и владе водећих земаља вршили су притисак на Приштину да прихвати ангажовање Еулкса под мандатом УН.²⁵ Француски министар иностраних послова Бернар

²¹ *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, 24 November 2008, Security Council, United Nations, S/2008/692.

²² *Ibidem*.

²³ *EULEX ready to operate*, 21 November 2008, Internet, <http://www.emportal.co.yu/en/news/serbia/70163.html>, 23/11/2008.

²⁴ *Ibidem*. Иницијатива Генералног секретара за статусну неутралност Еулкса је у Приштини одбачена као неприхватљива будући да се, по њиховим оценама, њоме подрива суверенитет Косова и отвара могућност осамостаљивања северног дела покрајине. Из Приштине је покренута иницијатива за спровођење плана у четири тачке. Прву тачку чинио је захтев да се Еулекс распореди сагласно Декларацији о независности, плану Мартија Ахтисарија и Устава Косова; другом се одбацивао план о шест тачака, трећом се прокламовала сарадња са Еулексом на основу докумената независног Косова, а четвртм сарадња институција Косова са САД, ЕУ и НАТО. Видети: *Plan Prištine u četiri tačke*, 18/11/2008, Priština, Internet, <http://www.vesti.rs/Region/Plan-Pristine-u-cetiri-tacke.html>, 23/11/2008, као и: *Kosovo rejects Serb demands on EU's Kosovo mission*, Internet, <http://www.newstin.co.uk/tag/uk/86960674>, 22/11/2008. Због ових догађаја је дошло и до одлагања подношења извештаја Савету безбедности.

²⁵ *International community urges Kosovo leaders to accept UN chief's EULEX plan*, Southeast European Times, 12 November 2008, Internet, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2008/11/12/feature-01, 23/11/2008.

Кушнер (*Bernard Kouchner*), чија је земља тада председавала ротирајућим председништвом ЕУ, такође је позвао косовске лидере да прихвате Банов предлог. „Распоређивање Еулекса је угрожено ако УН не може да постигне споразуме са Приштином и Београдом“, рекао је Кушнер после састанка са министрима иностраних послова ЕУ у Бриселу. Додао је да је „Еулекс у корист свих грађана и Европска унија је спремна на све, да буде присутна на северном Косову и да на тај начин штити територијални интегритет“.²⁶

Подршку Еулексу дао је и генерални секретар НАТО, Јап де Хоп Шефер (*Jap de Hop Shefer*) рекавши да ова организација у потпуности подржава нове безбедносне снаге на Косову, које ће почети да функционишу до јуна 2009. године.²⁷

И поред притисака, Албанци на КиМ нису заузели јединствен став по питању односа према Еулексу. За опозицију је ова мисија Европске уније неприхватљива јер је статусно неутралан, док је владајућа структура све време тврдила да распоређивање мисије Еулекс представља спровођење плана Мартија Ахтисарија.

Највиши званичници Косова поздравили су успостављање Еулекса. Они су дали пуну подршку мисији, верујући да ће Еулекс бити у функцији јединства Косова и да ће функционисати на основу уставних решења на снази на Косову. Фатмир Сејдију је рекао да успостављање Еулекса на целој територији Косова показује опредељење за интегритет Косова и заједничко ангажовање за успостављање владавине закона. Слично њему, Хашим Тачи изјавио је да је уверен да ће се мисија Европске уније распоредити широм Косова, као и да ће укинати паралелне српске структуре на Косову. Тачи је рекао да ће основ за деловање Еулекса бити Устав Косова и одбацио је могућност да ће доћи до поделе Косова.

Успостављање мисије на целој територији Косова, преузимајући од УНМИК-а одговорности у области полиције, правосуђа и царина Еулекс је започео 9. децембра 2008. године. Портпарол Еулекса

²⁶ Исто.

²⁷ *Generalni sekretar NATO-a teži sporazumu oko EULEKS-a*, Southeast European Times, 5 November 2008, Internet, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sr_Latn/features/setimes/features/2008/11/05/feature-02_23/11/2008.

Виктор Ројтер изјавио је да распоређивање мисије ЕУ на Косову протиче у најбољем реду, да ће се распоредити на целокупној територији и да ће је за неколико месеци, када постане оперативно способна, чинити 1.900 међународних припадника и 1.100 припадника локалног особља. Шеф мисије Ив де Кермабон (*Yves de Kermabon*) рекао је да не очекује проблеме у распоређивању мисије и да су припадници мисије већ на самом почетку мандата, у складу са почетном оперативном способношћу, започели мисију надгледања и саветовања.

Министар за Косово и Метохију Горан Богдановић изразио је очекивања да ће мисија Еулекс, за разлику од УНМИК-а, учинити додатне напоре ради безбедности српске заједнице, најугроженије етничке заједнице у покрајини. Он је изјавио да очекује да ће та мисија увести владавину права, заштитити српску имовину, обезбедити слободу кретања и омогућити масовнији повратак преко 200.000 људи који су интерно расељени и који су отишли са Косова 1999. и 2004. године. Оливер Ивановић, државни секретар истог министарства, рекао је да ће бити потребно много времена да Еулекс докаже да ће стриктно примењивати право и бавити се питањима важним за Србе. Крајњи циљ требало би да буде стварање услова за већу безбедност Срба и њихову бољу правну и имовинску сигурност.

Првих шест месеци оперативности мисије: очекивања и резултати

Очекивања

Основни прокламовани циљ ангажовања Еулекса је да обезбеди функционисање институција владавине права за добробит свих становника Косова и Метохије. Како би се то заиста у пракси и спровело, осмишљен је начин којим се напредак може измерити. Наиме, тим међународних и локалних експерата „Програмске канцеларије” направио је систем за процењивање утицаја рада Еулекса на терену. Програмска канцеларија Еулекса је на тај начин у целом сектору владавине права развила систем координисаних активности надгледања у три области: (а) одређивање активности надгледања на терену; (б) одређивање мера или показатеља и (ц)

припрема упитника како би се добиле информације.²⁸ Процењивање ће се спроводити на месечном нивоу, особљу које је колоцирано са њиховим локалним колегама, сваког месеца ће бити постављана специфична питања у вези са развојем догађаја у њиховим стручним пољима. На тај начин би се временом могао стећи увид у промене унутар система локалне полиције, судства и царине и на основу чега ће Еулекс моћи да даје прецизне извештаје о напретку институција владавине права. Овај систем није непознат у систему ЕУ, зове се „Програмски приступ“ али се први пут користи у овом степену. Главни циљ је загарантовање одговорности и да се статистички измери успех Еулекса.²⁹

Планирање активности је замишљено као стална вежба која ће бити рађена у шестомесечном циклусу. То значи да ће анализа података, резултата и показатеља учинка након шест месеци операција утицати на Еулекс да ли ће неке програмске активности изменити, усвојити или преусмерити, па чак и поновно припремити. На исти начин ће се доносити одлука и у погледу усвајања или увођења нових показатеља учинка.³⁰ Уколико се косовске институције владавине права буду кретале ка одговорним, одрживим и мултиетничким организацијама и уколико постану неподложне политичком мешању и придржавају се међународно признатих стандарда и европских најбољих пракси, акценат се полако може пребацивати са поједине специјалистичке области на област у којој је напредак био спорији.

У Стратегији се даље наводи да ће се на основу шестомесечног програмског круга, задаци и циљеви као и очекивани резултати за шестомесечни период детаљно изложити у „документима за примену програма“. Ови документи представљају информативни преглед, садрже детаље у вези са начином примене, организационом структуром, потребним ресурсима, додатним активностима осталих агенција као и утврђене начине извештавања и процене. На основу претходних шестомесечних активности и ревизије учинка косовских институција владавине права, припремиће се нови

²⁸ *Programska Strategija Eulex-a*, EULEX Kosovo, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/srb/strategy/PROGRAMSKA-STRATEGIJA-EULEX-a.pdf>, 20/11/2009, стр. 5.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

„документи за примену планираног програма“ који ће пружати радни оквир за наредних шест месеци.³¹

С обзиром на организациону структуру мисије, програм је сачињен за три области владавине права: судство, полицију и царину.³²

Када је реч о судству, на самом почетку свог мандата Еулекс је утврдио постојање неколико проблема. Истакнуто је непостојање ефикасног и делотворног судског система који испуњава стандарде ЕУ у погледу квалитета рада, непостојање установљене објективне процедуре за запошљавање на основу способности и за унапређивање везано за особље судства, непостојање адекватних плата за особље судства које представљају основу за запошљавање високо квалификованих кадрова и за независност особља судства и лоши радни услови у смислу неадекватних просторија и опреме.³³ С тим у вези, Еулекс је у очекиване резултате у првих шест месеци свог ангажовања, између осталог, укључио и „успостављање нивоа на коме ће косовске судије прописно примењивати релевантне примарне и секундарне законе, правила и одобрене оперативне процедуре у предметима везано за имовину“, „успостављање нивоа на коме је Косовско правосуђе функционално у сваком надгледаном сектору“, као и „подношење извештаја о карактеру одговорности преузетих како би се обезбедило очување и унапређење владавине права, јавног реда и сигурности заједно са основама за преузимање одговорности“.³⁴

У делу који се односи на полицију, Програмска стратегија је, због природе организације овог сегмента, најопширнија. Наиме, полицијска компонента подељена је на одељење оперативе, на пограничну полицију, криминалистичку полицију и административни сектор. За све компоненте заједничко је то што је Еулекс поставио циљ постизање напретка ка одрживости и одговорности, као и у развоју и оспособљавању мултиетничке полиције, „осигуравајући да институција буде ослобођена политичког мешања и да

³¹ *Ibidem.*

³² *Op. cit.*, стр. 6.

³³ *Op. cit.*, стр. 20.

³⁴ *Op. cit.*, стр. 23-24.

поштује међународно признате стандарде, као и најбоље европске праксе”.³⁵ Особље Еулекса ће обезбедити мониторинг, обучавање и саветовање у свим областима рада полиције како би се постављени циљ достигао.

Када је реч о царинским органима примећено је да су претходном периоду главни приоритети били прикушљање и заштита средстава за буџет, омогућавање легитимне трговина кроз поновно успостављање царинске процедуре као и заштита друштва и легитимне трговине од утицаја кријумчарења и превара. Задатак Еулекса је да обезбеди да „правне основе подрже развој, организацију и овлашћења транспарентне царинске управе, како би се показала одговорност и царинској управи дала овлашћења за доношење одлука везано за административна питања царине, и како би се обезбедила извршна овлашћења за царинске службенике да управљају и спроводе законе. Више руководство ће морати да задржи одговорност; док Косовска царина мора бити ослобођена политичког мешања, укључујући и мешање у постављање на функцију или унапређивање царинских службеника, као и свако оперативно питање.”³⁶ Требало би обезбедити да царинска служба функционише у складу са међународним стандардима и да се развија у складу са европском перспективом региона западног Балкана.

Резултати

Већ првих дана мисије припадници Еулекс полиције распоређени су у свим регионалним и локалним полицијским станицама, главном штабу у Приштини, као и на свим граничним прелазима. Укупно је распоређено 1400 полицајаца.

Због осетљиве политичке ситуације, припадници полиције са северног Косова нису подређени Косовској полицији, већ извештаје подносе штабу Еулекс полиције посредством Еулексовог оперативног центра. Ипак, у случају инцидентних ситуација прво реагује Косовска полиција заједно са припадницима Еулекса који су ту да надгледају и саветују, потом надлежан је Еулекс у складу са

³⁵ Оп. cit., стр. 16.

³⁶ Оп. cit., стр. 26.

својим мандатом, а у трећем степену КФОР. У једном од првих извештаја Ива де Кермабона позитивно је оцењено формирање етнички мешовите полиције коју чине Срби, Бошњци и Албанци која је почела да патролира облашћу у Митровици крајем јануара 2009. године.

Технички споразум о предузимању мера у случајевима нарушавања јавног реда и мира потписан је између полиције Косова и Еулекса 8. децембра 2008. године. Формиране су полицијске јединице које ће обезбеђивати најкритичније прелазе. Са истим циљем формирана је Специјална полиција Еулекса која је 30. децембра 2008. пружила подршку Косовској полицији и припадницима КФОР-а да, по избијању немира, заведу ред у Митровици.

Иако се на први поглед чинило да је остварена пуна оперативност мисије Еулекс што је основни предуслов да у потпуности спроводи мандат, већ у првих шест месеци одиграли су се догађаји који су, сем забринутости, изазвали и сумњу да је та процена исправна.

На самом почетку мандата Еулекс је од УНМИК-а добио документацију о више од 1187 случајева потенцијалних ратних злочина, као и о организованом криминалу. Основана је и Канцеларија за нестала лица и форензику која је одмах успоставила контакте са властима, релевантним међународним организацијама и локалним удружењима породица несталих. Изгледало је да је успостављање владавине права постало примарно и да ће се заиста спровести у пракси. Ипак, врло брзо је постало јасно да све компоненте Еулекс мисије чине озбиљне пропусте.

У области правосућа, велику пажњу јавности привукла је одлука Еулекса да, како се наводи, због недостака доказа, у другостепеном судском поступку ослободи Фљорима Ејупија, осуђеног за минирање аутобуса „Ниш експреса“ 2001. године код Подујева у коме је погинуло 12 путника српске националности. Судско веће УНМИК-а је Ејупија у јуну 2008. године прогласило кривим за овај напад и осудило га на 40 година затвора. Међутим, Еулекс је у другостепеном судском поступку, позивајући се на недостатак доказа, ослободио Фљорима Ејупија. У званичном саопштењу истакнуто је да је Ејупи ослобођен због недостатка доказа, као и да ће судско веће пресуду накнадно писмено

образложити.³⁷ Мисија Еулекса навела је да је одлуку, без уплива било каквих политичких утицаја, донело петочлано веће Врховног суда, од којих су троје из мисије Европске уније и двоје локалних судија.³⁸ Одлука о поништењу пресуде УНМИК-а довела је у питање кредибилитет Еулекса и објективност његових судија.

У погледу полиције, треба споменути неколико инцидентних ситуација између Срба и косовске или Еулекс полиције. Један од њих је сукоб између мештана села Шилова и Косовске полиције током протеста 8. марта 2009. године, због вишедневних рестрикција струје. Наиме, српске енклаве су биле суочене са вишесатним и вишедневним рестрикцијама електричне енергије. Њихови узроци били су различити, некада су то били кварови на мрежи, а некада мера електродистрибуције због неплаћених рачуна. Ипак, постојала је и сумња да рестрикције имају политичку позадину, односно да представљају вид притиска на Србе како би се онемогућио њихов опстанак на том подручју.

Крајем априла 2009. године обновљени су и сукоби у насељу Брђани у северној Косовској Митровици. У овом случају, протести Срба избили су због обнове албанских кућа у тзв. жутој линији раздвајања. Наиме, Срби су захтевали да се заустави обнова албанских кућа у линији раздвајања, то јест да се не граде куће без сагласности српске заједнице. Они се притом позивају на договор из 2000. године по коме се обе заједнице морају сагласити са обновом кућа у оба дела града. Жута линија је тада исцртана на инсистирање албанске стране која се надала да ће тиме спречити обнову српских кућа са јужне стране линије. Пошто су се околности промениле, они су сматрали да не морају да се придржавају тог договора. На окупљене Србе који су протестовали, припадници КФОР-а и Еулекса бацили су стотинак шок-бомби и патрона сузавца. Срби су захтевали да се право на повратак регулише на бази реципроцитета и договора о неопходној сагласности обе стране. ЕУ и Русија су опречно оцениле ове догађаје. Док је Русија насилне акције против Срба означила као недопустиве и истакла

³⁷ *A Decision on the 'Nis Express' case*, Press Release, EULEX, Priština, 13 March 2009, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/news/docs/pressReleases/EULEX-Press-Release-Nis-Express-case-Eng.pdf>, 10/10/2009.

³⁸ *Ibidem*.

опасност по безбедност у региону, ЕУ је потпуно подржала акције Еулекса и КФОР-а.

У области царинске компоненте Еулекса издваја се забрана уласка српским званичницима на Косово, до које је дошло одмах по распоређивању мисије. Наиме, дотадашња пракса је била да се пратња за улазак и боравак функционера Србије тражи од УНМИК-а. Средином фебруара је, међутим, министар за КиМ у влади Србије Горан Богдановић, био спречен у једном од покушаја да уђе на Косово, а улазак је забрањен и нешто касније (23. марта) градоначелнику Београда Драгану Ђиласу и саветнику председника Србије Млађану Ђорђевићу. Ти догађаји могу се оценити и као демонстрација силе од стране косовске царине, која је под надзором Еулекса.

Због свих наведених догађаја, грађани српске националности почели су да сумњају у оно што је шеф мисије Еулекс Ив де Кермабон рекао медијима у Србији уочи проглашења пуне оперативне способности: да је европска мисија владавине права на Косову чисто техничке природе. Та оцена карактера мисије би можда била коректна да у вези са Косовом не постоје статусне контроверзе и чињеница да је, у тренутку слања мисије, 22 од укупно 27 чланица ЕУ признало једнострано проглашену независност. О статусним питањима посредно ће се изјаснити и Међународни суд правде пред којим је покренут саветодавни поступак и који ће, претпоставља се, током 2010. године, формулисати саветодавно мишљење о питању легалности једнострано проглашене независности од стране привремених институција самоуправе.

Званичници Еулекса су, пак, првих шест месеци активности мисије оценили позитивно и навели да је, поред остварења пуне оперативне способности,³⁹ постигнуто значајно смањење кријумчарења робе, да је начињен помак у расветљавању судбине неких несталих лица, да је више од 80 расправа одржаних пред судовима за различита кривична дела, и сл.

³⁹ Званичници Европске уније су пуну оперативну способност Еулекса прогласили 6. априла 2009. године. Наведено према: *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, 10 June 2009, Security Council, United Nations, S/2009/300, p. 2.

У извештају генералног секретара Уједињених нација из јуна 2009. године истиче се да је безбедносна ситуација релативно мирна, да се процес реконфигурације УНМИК-а одвија по плану, као и да процес устаљивања мисије Еулекс тече по плану, те да је улога Еулекса у обезбеђивању владавине права сваким даном све већа.⁴⁰ Ипак, и даље се подвлачи да УНМИК, заједно са Еулексом и КФОР-ом, подстиче обе стране да нађу мирно и одрживо решење.

Овај извештај генералног секретара прати и извештај високог представника ЕУ за спољну политику и безбедност. У њему се истиче пуна оперативна способност мисије, конструктивни приступ и добри односи са свим странама. Посебан значај је дат састанцима са српским званичницима у Београду.⁴¹ У вези са радом правосудних органа наглашено је да је Еулекс већ почетком марта донео прву пресуду по основу ратног злочина, док је пресуда у другом случају донета у априлу. Такође је подвучено да је од 9. децембра 2008. Еулексова канцеларија за нестала лица и форензику обавила 26 ексхумација и да су остаци 21 особе послати на ДНК анализу. Истовремено, канцеларија је идентификовала остатке 44 особе и предала их њиховим породицама. Еулекс такође има саветодавну улогу, али и надгледа косовске органе у вези са јачањем улоге Судског већа, као и Врховног суда, али и нацртом стратегија борбе против организованог криминала, наркотика, контроле граница, као и реформе правосућа.

Еулекс заједно са косовским властима и уз консултацију са међународним организацијама ради на доношењу законских решења о спречавању прања новца и установљавању антикорупцијских механизма.

Полицијска компонента, такође, успешно функционише. Посебан значај је дат формирању мултиетничке полиције што доприноси враћању пољуљаног поверења.⁴²

Говорећи о царинској служби, високи представник ЕУ, истакао је да је током маја ова служба додатно ојачана увођењем нових мера

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, 10 June 2009, Annex I, p. 11.

⁴² *Ibidem*, стр. 13.

које се огледају у прибављању копија отпремница робе која улази на Косово, као и легитимација возача камиона који робу превозе.⁴³

Закључна разматрања

Несумњиво је да операције које Европска унија изводи од 2003. године потврђују њену решеност да даље унапређује заједничку спољну и безбедносну политику. Досадашње ангажовање показује спремност Уније да се ухвати у коштац са кризним ситуацијама у којима је неопходно деловати било са циљем одржања мира било због прекида непријатељстава. Мисија „Еулекс Косово“ представља највећу цивилну мисију Европске уније у области управљања кризама и очекивано је да ће успех ове мисије знатно утицати на унапређење њене заједничке спољне и безбедносне политике.

Ипак, не сме се занемарити чињеница да постоје и извесна ограничења која отежавају испуњење оваквих планова. Задатак ЕУ на КиМ је утолико тежи пошто не укључује само одржање мира, већ и борбу против организованог криминала који је на овом простору захватио све поре друштва. У таквој ситуацији, када се зна да корупција постоји и у државном врху, Европска унија ће остати без најважнијег партнера – владе – чији би интерес требало да буде очување стабилности земље као предуслов за страна улагања, а тиме и економски развој. Без сумње, један од предуслова за успешно ангажовање Уније представљају стабилне политичке структуре. Чињеница да на Косову и Метохији оне не постоје смањује могућност Уније да успешно обави своју мисију. Тиме се истовремено угрожава и ангажовање Уније у пружању помоћи изградње функционалних институција које раде у складу са законом, штите припаднике свих етничких заједница без икакве дискриминације, као и да се боре против организованог криминала, укључујући и ефикасну контролу граница.

Посебну озбиљност у приступу захтева питање несталих и киднапованих лица са КиМ. То је вероватно и најтежи задатак који ће Еулекс у предстојећем периоду имати пред собом. Представник Амнести Интернешнл је првог дана размештања мисије, 9. децембра

⁴³ *Ibidem.*

2008. изјавио: „Десет година после краја рата на Косову, мисија ЕУ треба да се посвети томе да породице више од 3.000 несталих и киднапованих сазнају истину... и да починиоци тих злочина буду изведени на суд“. Додао је и да Еулекс треба да се посвети предметима који нису решени, као што је 1.500 истрага о ратним злочинима. „Мисија ЕУ треба да буде одговорнија од претходника (УМНИК-а), који је оставио нерешене предмете о кршењу људских права, а неки од њих неће никада бити расветљени“.⁴⁴ У поређењу са овим бројкама, подаци о броју решених случајева које је навео високи представник ЕУ, на жалост, не само да делују занемарљиво, већ представљају и разлог за дубоку забринутост.

Ангажовање ЕУ на Косову и Метохији, у домену контроле безбедносне ситуације, представља тест за европску безбедносну и одбрамбену политику. Нема сумње да би управо мисија Еулекс могла дати одговор на питање у којој мери је Унија до сада развила своје институционалне структуре, као и то у којој су мери оне способне да одговорно и непристрасно спроведу операцију оваквог обима и типа. На жалост, већина предузетих мера Еулкса у првих шест месеци, упркос позитивним оценама УН и ЕУ, није охрабрила ни Србе на Косову нити Србе у Србији. Попут УМНИК-а, упркос прокламованом поштовању начела владавине права, Еулекс својим поступцима у пракси то оповргава. Такве активности имају за последицу пораст неповерења мањинског становништва у органе реда и правосуђа..

У односу Србије и Еулкса проблем представља и карактер мисије. Декларативно, мисија је статусно неутрална, али немогуће је не приметити да се на терену одвија процес изградње косовске државе. Таква ситуација условљава и однос мисије према српској и осталим неалбанским заједницама, и, у крајњој линији, према државним органима Србије. Претпоставка је да би овај проблем могао бити решен након доношења саветодавног мишљења Међународног суда правде.⁴⁵ Саветодавно мишљење Међународног

⁴⁴ АИ: Еулексу, уместо добродошлице, Б92 Инфо, Вести: Косово, 9. децембар 2008, Интернет, www.b92.net: Косово, 9. децембар 2008, Интернет, www.b92.net.

⁴⁵ Генерална скупштина Уједињенх нација је 8. октобра 2008. године усвојила резолуцију *“Is the unilateral declaration of independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo in accordance with international law?”*. Међународни суд правде би требало да се огласи саветодавним мишљењем у вези са овим питањем.

суда правде о легалности једнострано проглашене независности, неће садржати коначно решење за постојећи проблем, али може дати смернице за постизање мирног и одрживог решења.

Литература:

1. "EULEX ready in December", Belgrade, 21 November 2008, Internet, http://www.b92.net/eng/news/politics-article.php23yuyu=2008&mm=11&dd=21&nav_id=55177, 23/11/2008.
2. "Council Conclusions on Western Balkans", Council of the European Union, 29 April 2008, Luxembourg, Internet, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/100219.pdf, 09/05/2008.
3. "Council endorses start of status talks on Kosovo, top UN envoy calls this 'historic'", *United Nations News*, Internet, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=16339&Cr=kosovo&Cr1=>, 30/10/2005.
4. "Council Joint Action 2006/304/CFSP of 10 April 2006 on the establishment of an EU Planning Team (EUP Kosovo) regarding a possible EU crisis management operation in the field of rule of law and possible other areas in Kosovo", Internet, 20/03/2008, http://www.euptkosovo.eu/new/legalbasis/docs/060426Joint_Action_Kosovo_EN.pdf.
5. "Council Joint Action 2006/304/CFSP of 10 April 2006 on the establishment of an EU Planning Team (EUP Kosovo) regarding a possible EU crisis management operation in the field of rule of law and possible other areas in Kosovo", Internet, 20/03/2008, http://www.euptkosovo.eu/new/legalbasis/docs/060426Joint_Action_Kosovo_EN.pdf.
6. "Council Joint Action 2009/137/CFSP of 16 February 2009 extending the mandate of the European Union Special Representative in Kosovo", 4 February 2008, Brussels, OJ L 46, pp. 69-71.
7. "Council Joint Action on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX KOSOVO", 4 February 2008, Brussels, Internet, 20/03/2008, <http://www.euptkosovo.eu/new/legalbasis/docs/st05928en08.pdf>.
8. "EULEX Programme Strategy", Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/strategy/EULEX%20Programmatic%20Approach.pdf>, 1st April 2009.
9. "Handout on EUP Kosovo Update on EULEX Rule of Law Mission", 04 March 2008, pp. 1-2, as found at the internet site of National Assembly of Republic Slovenia, 10 March 2009, http://www.dz-rs.si/predsedovanje/fileadmin/dz.gov.si/pageuploads/predsedovanje/SI/Odbor_za_obrambo/govor.pdf.

10. "Political and Security Committee Decision EULEX/1/2008 of 7 February 2008 concerning the appointment of the Head of Mission of the European Union Rule of Law Mission in Kosovo", EULEX KOSOVO (2008/125/CFSP), OJ L 42, pp. 99.
11. "The UNSC Resolution No. 1396 (2002)", Security Council, New York, 5 March 2002, Internet, 10/02/2008, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/N0441937.pdf>.
12. „Анан именовано Каја Еидеа за изасланика за стандарде“, *Билтен СМПП*, Интернет, http://www.smip.sv.gov.yu/Srpski/Bilteni/Srpski/b060605_s.html#N10, 20. септембар 2005.
13. „Трагични биланс албанског погрома над Србима, 17-19. марта 2004. године“, *Инфо-билтен ЕРП КуМ*, 28-03-04, Интернет, http://www.kosovo.com/news/archive/2004/March_28/2.html, 15. новембар 2005.
14. A Decision on the 'Nis Express' case, Press Release, EULEX, Priština, 13 March 2009, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/news/docs/pressReleases/EULEX-Press-Release-Nis-Express-case-Eng.pdf>, 10/10/2009.
15. Alexander B. Abele, *The EU Rapid Reaction Forces and the Operation "CONCORDIA" in Macedonia*, Internet, 26/01/2006, http://www.juridicum.at/component/option,com_docman/task,doc_download/gid,103/Itemid,91/.
16. *Ban disappointed at delay, expects Pristina to be flexible*, November 12, 2008, New York, Internet, <http://www.mfa.gov.yu/Foreinframe1.htm>, 22/11/2008.
17. *Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement*, United Nations Security Council, 26 March 2007, New York, Internet, http://www.unosek.org/docref/Comprehensive_proposal-english.pdf, 22/11/2008.
18. *Concluding statement at the Security Council debate on Kosovo*, Secretary-General Ban Ki-moon, Security Council, 20 June 2008, New York, Internet, http://www.un.org/apps/news/infocus/sgspeeches/statments_full.asp?statID=270, 22/11/2008.
19. *EULEX ready to operate*, 21 November 2008, Internet, <http://www.emportal.co.yu/en/news/serbia/70163.html>, 23/11/2008.
20. *Generalni sekretar NATO-a teži sporazumu oko EULEKS-a*, Southeast European Times, 5 November 2008, Internet, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sr_Latn/features/setimes/features/2008/11/05/feature-02, 23/11/2008.
21. *International community urges Kosovo leaders to accept UN chief's EULEX plan*, Southeast European Times, 12 November 2008, Internet, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2008/11/12/feature-01, 23/11/2008.

22. Jeremic: *EULEX as such unacceptable for Belgrade*, July 22, 2008, Belgrade, Internet, <http://www.mfa.gov.yu/Foreinframe1.htm>, 21/11/2008.
23. *Kosovo rejects Serb demands on EU's Kosovo mission*, Internet, <http://www.newstin.co.uk/tag/uk/86960674>, 22/11/2008.
24. Lađevac Ivona, „*Misija Evropske unije na Kosovu i Metohiji – Euleks*“, Evropsko zakonodavstvo, br. 23-24/08, IMPP, Beograd, 2008, str. 79–82.
25. Lađevac Ivona, Gajić Dejan, „*Bezbednosne inicijative Evropske unije u regionu Zapadnog Balkana*“ u: *Savremeni međunarodni izazovi: globalna i regionalna perspektiva*, dr Dragan Đukanović (ur.), Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2008, str. 345-364.
26. Margit Bešir, „*Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila rezoluciju Srbije*“, Njujork, 8. oktobar 2008, Internet:// <http://www.voanews.com/Serbian/archive/2008-10/2008-10-08-voa8.cfm?CFID=65936945&CFTOKEN=76267532>, 22/11/2008.
27. *Opening statement to the Security Council debate on Kosovo*, Secretary-General Ban Ki-moon, Security Council, 20 June 2008, New York, Internet, http://www.un.org/apps/news/infocus/sgspeeches/statments_full.asp?statID=269, 22/11/2008.
28. *Plan Prištine u četiri tačke*, 18/11/2008, Priština, Internet, <http://www.vesti.rs/Region/Plan-Pristine-u-cetiri-tacke.html>, 23/11/2008.
29. *Programska Strategija Eulex-a*, EULEX Kosovo, Internet, <http://www.eulex-kosovo.eu/srb/strategy/PROGRAMSKA-STRATEGIJA-EULEX-a.pdf>, 20/11/2009.
30. *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, 24 November 2008, Security Council, United Nations, S/2008/692.
31. *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, 17 March 2009, Security Council, United Nations, S/2009/149.
32. *Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*, 10 June 2009, Security Council, United Nations, S/2009.

SUMMARY

The tenth anniversary of the United Nation Security Council Resolution 1244, which was adopted in June 1999, has motivated the authors to analyze the development of the international administration over Kosovo and Metohija in the last decade. The territory of the province has been a magnet not only for the United Nations, NATO and the European Union, but also for numerous other international organizations, agencies, governmental and non-governmental actors, with various levels of capacity, legitimacy and expertise. All of them have had different mandates, agendas and priorities, which have caused versatile, even opposing approaches on the ground.

The plurality of international actors, hereby termed “the international presence”, and the plurality of areas of engagement (covering all aspects of everyday life), makes any assessment incomprehensive. However, the authors have selected the areas which are important for influencing future developments and significant from the citizens’ human security point of view. These areas are as follows: human rights, judiciary, illegal arms possession, formation of security forces, protection of cultural heritage, as well as the role of international police and the European Union.

The authors offer an overview of development in these selected areas, present the effects of various approaches on the ground in different situations and phases, and the end result as of June 2009. The research is based on legal documents, decisions of multilateral institutions, academic studies, experts’ recommendations, press releases and media items available in English and Serbian, as well as a limited number of interviews.

In terms of human rights protection, the assessment of compliance between norms and practice is given according to the numerous reports

and other documents published by the leading human rights organizations, both governmental and nongovernmental (Human Rights Watch, Amnesty International, United Nations, Council of Europe, and OSCE). The common conclusion that can be drawn is that the situation in Kosovo is below the standards recognized by international law. The right to life is still jeopardized, as well as the right to free movement, the right to work or the right to security. It is particularly discouraging that most of the cases of violation of human rights have remained unresolved and perpetrators, even those whose identity is known, have escaped justice.

The justice system in Kosovo has remained far from impartiality and non-discrimination. Additionally, many human rights organizations have criticized the work of judges and prosecutors accusing them of being ineffective. There is a great number of unsolved cases dealing with war crimes, various criminal acts, missing persons, etc. There is a lack of cooperation between the police and justice as well as persistent insecurity, both of which influence potential witnesses to remain silent.

The tasks in the area of security, public order and peace and protection of human rights and freedoms were assigned to the international (UNMIK) police. Considering the complexity of the entire situation, UNMIK police have made considerable efforts to fight various forms of crime. In most cases, UNMIK police have given their best to ensure the safety of all who live in Kosovo and Metohija. However, they have often been unable to protect human rights and freedoms and in particular, to create the basic conditions for the safe return of the Serbs and other non-Albanians in the province.

According to the Resolution 1244, the international presence in Kosovo was obliged to disarm KLA, but it was not done in the systematic manner by KFOR – disarmament was left to individual KLA commanders. UNMIK introduced the regulation related to illegal gun ownership only in 2001 and even after that strict gun control was not enforced. The UNDP attempt with “Weapons for Development” approach – voluntary disarmament in exchange for a developmental incentive for local community – failed. After the self-proclaimed independency, *Kosovo Small Arms Light Weapons Strategy* was passed. However, massive stocks of illegal weapons are still present there and they foster security dilemmas within local communities.

Instead of demobilization of KLA, it was transformed into the Kosovo Protection Corps (KPC). Officially, it was a civilian emergency structure, but for Kosovo Albanians it was the nucleus of a future Kosovo army. Former KLA and KPC involvements in criminal behaviour were treated as isolated incidents. After the events in March 2004, security-related issues were framed within the context of a lack of local democratic control and accountability over the security sector. *Kosovo Internal Security Sector Review* and *Ahtisaari Comprehensive Proposal for Kosovo Status Settlement* laid foundations for numerous changes, which have been put in place as of self-proclaimed independency and they are the following: the Ministry for Kosovo Security Forces, the Forces itself, and Kosovo Security Council.

In spite of the adopted international rules and standards in the area of cultural heritage protection, the international forces in Kosovo insufficiently committed themselves to protection and preservation of the Serb cultural heritage. Only after the violence in Kosovo escalated in March 2004, the issue has gained greater importance in the activities of the international community.

The European Unions' ever largest crisis management operation - "EULEX KOSOVO" tends to be a step further in the affirmation of the EU Common Foreign and Security Policy (CFSP). Its mission was agreed within the EU before the self-proclaimed independency. Hence, EULEX is officially status-neutral. However, there is a substantial discrepancy between the declarative neutrality and the real state of affairs in the field.

The United Nations has substantial experience in post-conflict situations and it has developed norms and standards in the areas ranging from disarmament, demobilization and reintegration of former combatants to human rights and protection of cultural heritage. However, when it comes to the international presence in Kosovo and Metohija, its implementation has been selective. The interpretation of Resolution 1244 was inconsistent, even treated as not legally binding. As Kosovo Albanians were seen as the only victims of the previous regime, the dominant approach taken by a vast majority of international actors has been experimental state-building.

Документи

ВОЈНО-ТЕХНИЧКИ СПОРАЗУМ
између Међународних безбедносних снага („КФОР”)
и влада Савезне Републике Југославије
и Републике Србије¹

Члан I:
Опште обавезе

Стране овог Споразума потврђују документ који је председник Ахтисари поднео председнику Милошевићу, а који су одобрили Скупштина Србије и Савезна влада 3. јуна 1999, који укључује размештање на Косову, под покровитељством Уједињених нација, ефикасног међународног цивилног и безбедносног присуства. Стране даље констатују да је Савет безбедности спреман да усвоји резолуцију која је у поступку, у вези са овим присуствима.

Државни органи влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије схватају и сагласни су да међународне безбедносне снаге („КФОР”) буду распоређене по усвајању резолуције Савета безбедности УН из тачке 1, да неометано функционишу у оквиру Косова и да буду овлашћене да предузимају све неопходне акције у циљу успостављања и одржавања безбедног окружења за све грађане Косова као и да на други начин обављају своју мисију. Они су даље сагласни да поштују све обавезе из овог Споразума и да олакшају распоређивање и функционисање ових снага.

За сврхе Споразума, под следећим изразима подразумева се:

- а) „Стране” представљају потписнице Споразума.
- б) „Органи” су одговарајући надлежни појединци, агенције или организације Страна.

¹ Преузето са Интернет странице Министарства спољних послова Републике Србије: <http://www.mfa.gov.rs/Srpski/Foreinframe1.htm>.

- в) „Снаге СРЈ” укључују сво особље и организације СРЈ и Републике Србије са војним способностима. То укључује редовне војне и поморске снаге, наоружане цивилне групе, њима придружене паравојне групе, ваздухопловне снаге, националну гарду, граничну полицију, војне резервисте, војну полицију, обавештајне службе, Савезно и Републичко министарство унутрашњих послова, локалну, специјалну полицију, јединице полиције за сузбијање нереда и антитерористичке јединице и све друге групе или појединце које као такве значи командант међународних безбедносних снага („КФОР”).
- г) Зона ваздушне безбедности (АСЗ) је дефинисана као зона од 25 км која се протеже изван границе покрајине Косова унутар осталог дела територије СРЈ. Она укључује ваздушни простор изнад те зоне од 25 км.
- д) Зона копнене безбедности (ГСЗ) је дефинисана као зона од 5 км која се протеже изван границе покрајине Косова унутар осталог дела територије СРЈ. Она укључује територију у оквиру те зоне од 5 км.
- ђ) Дан ступања на снагу (ЕИФ) се одређује као дан потписивања овог Споразума.

Сврха ових обавеза:

Успостављањем трајног престанка непријатељства, ни под којим условима, било које снаге СРЈ и Републике Србије неће ући, поново ући, нити остати на територији Косова или у зони копнене безбедности односно зони ваздушне безбедности како су описане у тачки 3, члана 1, без претходне изричите сагласности команданта међународних безбедносних снага („КФОР”). Локална полиција ће моћи да остане у зони копнене безбедности. Ова тачка неће утицати на договорени повратак особља СРЈ и Србије које ће бити предмет накнадног споразума како се предвиђа у тачки 6 документа који се помиње у тачки 1 овог члана.

Обезбеђење подршке и овлашћења међународних безбедносних снага („КФОР”), а посебно да би се међународне безбедносне снаге („КФОР”) овластиле да предузимају акције које су потребне, укључујући и употребу нужне силе, да би се обезбедило поштовање овог Споразума и заштита међународних безбедносних снага („КФОР”) и допринело безбедном окружењу за међународно

цивилно имплементационо присуство и друге међународне организације, агенције и невладине организације (деталји наведени у Додатку Б).

Члан II: Престанак непријатељства

Снаге СРЈ ће се одмах након ступања на снагу овог Споразума уздржати од било каквих непријатељских или провокативних аката било које врсте, уперених против било ког лица на Косову и наредиће оружаним снагама да прекину све такве активности. Оне неће подстицати, организовати нити подржавати непријатељске или провокативне демонстрације.

Фазно повлачење снага СРЈ (копнених): СРЈ се сагласила са фазним повлачењем свих снага СРЈ са Косова на локације у Србији, изван територије Косова. Снаге СРЈ ће обележити и очистити минска поља, замаскиране експлозивне направе и препреке. Приликом повлачења, снаге СРЈ ће рашчистити све линије комуникација, уклањањем свих мина, зарушавања, замаскираних експлозивних направа, препрека и експлозивних пуњења. Оне ће такође обележити сва минска поља са свим странама. Улазак и размештање међународних безбедносних снага („КФОР“) на Косово ће бити синхронизовани. Повлачење снага СРЈ са Косова у фазама ће се одвијати у складу са доле наведеним редоследом:

До дана ступања на снагу споразума + 1 дан, снаге СРЈ лоциране у зони 3 ће напустити, означеним путним правцима, ту зону како би показале поштовање Споразума (уцртано на мапи у Додатку А Споразума). Након што се верификује да су снаге СРЈ поступиле у складу са овим ставом као и тачком 1 овог члана, ваздушни напади НАТО ће бити суспендовани. Та суспензија ће се наставити под условом да се у потпуности поштују обавезе из овог Споразума и да Савет безбедности УН што хитније усвоји резолуцију о размештању међународних безбедносних снага („КФОР“) да би се избегао вакум.

До дана ступања на снагу споразума + 6 дана, све снаге СРЈ на Косову ће напустити зону 1 (уцртану на мапи у Додатку А Споразума). Биће формиран тимови за везу са командантом КФОР у Приштини.

До дана ступања на снагу споразума + 9 дана, све снаге СРЈ на Косову ће напустити зону 2 (уцртану на мапи у Додатку А Споразума).

До дана ступања на снагу споразума + 11 дана, све снаге СРЈ на Косову ће напустити зону 3 (уцртану на мапи у Додатку А Споразума).

До дана ступања на снагу споразума + 11 дана, све снаге СРЈ на Косову ће окончати повлачење са Косова (уцртано на мапи у Додатку А Споразума) на локације у Србији изван територије Косова, али не у оквиру копнене безбедносне зоне од 5 км. По завршетку овог редоследа (дан ступања на снагу споразума + 11 дана), високи команданти снага СРЈ одговорни за повлачење снага ће писменим путем потврдити команданту међународних безбедносних снага („КФОР“) да су снаге СРЈ испуниле своју обавезу и окончале фазно повлачење. Командант међународних безбедносних снага („КФОР“) може да одобри посебне захтеве за изузеће од фазног повлачења. Кампања бомбардовања ће бити окончана након потпуног повлачења снага СРЈ како се предвиђа у члану II. Међународне безбедносне снаге ће, по потреби, задржати овлашћење да силом спроводе овај Споразум.

Власти СРЈ и Републике Србије ће у потпуности сарађивати са међународним безбедносним снагама („КФОР“) у верификацији повлачења снага са Косова и изван ваздушне/ копнене безбедносне зоне.

Оружане снаге СРЈ које се повлаче у складу са Додатком А тј. у одређена збирна подручја или се повлаче одређеним маршрутама неће бити изложене ваздушним нападима.

Међународне безбедносне снаге („КФОР“) ће обезбеђивати одговарајућу контролу граница СРЈ на Косову са Албанијом и БЈРМ 1 до доласка цивилне мисије УН.

Фазно повлачење југословенског ратног ваздухопловства и противваздушне одбране (РВ ПВО):

На дан ступања на снагу споразума + 1 дан, ни један ваздухоплов СРЈ, авион или хеликоптер, неће летети у ваздушном простору Косова или изнад ваздушне зоне безбедности без претходне сагласности команданта међународних безбедносних

снага („КФОР“). Сви системи противваздушне одбране, радари, ракете земља-ваздух и ваздухоплови страна ће се уздржати од циљања, праћења или другог радарског осветљавања ваздухоплова међународних безбедносних снага („КФОР“) који лете у ваздушном простору Косова или ваздушној зони безбедности.

До дана ступања на снагу споразума + 3 дана, сви ваздухоплови, радари, ракете земља-ваздух (укључујући и ручне противваздушне системе) и сва против-авионска артиљеријска оруђа на Косову ће бити повучени на друге локације у Србији изван ваздушне зоне безбедности од 25 км.

Командант међународних безбедносних снага („КФОР“) ће контролисати и координирати употребу ваздушног простора изнад Косова и у зони ваздушне безбедности почев од дана ступања на снагу Споразума. Кршење било које од горе наведених одредби, укључујући и правила и поступке команданта међународних безбедносних снага („КФОР“) којима се регулише ваздушни простор изнад Косова, као и неовлашћени летови или активирање интегрисаног система ПВО СРЈ унутар зоне ваздушне безбедности, долази под удар војне акције међународних безбедносних снага („КФОР“) укључујући и употребу нужне силе. Командант међународних безбедносних снага („КФОР“) може да пренесе контролу над уобичајеним ваздушним активностима одговарајућим институцијама СРЈ како би надзирале операције, спречиле конфликте у ваздушном саобраћају међународних безбедносних снага („КФОР“) и обезбедиле несметано и безбедно функционисање система контроле лета. Предвиђа се да ће контрола над цивилним ваздушним саобраћајем бити враћена цивилним органима што пре буде било изводљиво.

Члан III: Нотификације

Овај Споразум и писмена наређења којима се захтева поштовање Споразума ће одмах бити саопштени свим снагама СРЈ.

До дана ступања на снагу споразума + 2 дана, државни органи влада СРЈ и Републике Србије ће пружити следеће конкретне информације у погледу статуса свих снага СРЈ:

Детаљне податке, позиције и описе свих мина, неексплодираних експлозивних средстава, експлозивних направа, зарушавања, препрека, замаскираних експлозивних направа, жицаних препрека, физичких или војних опасности по безбедно кретање било ког особља на Косову, а које су поставиле снаге СРЈ;

Све даље информације војног или безбедносног карактера о снагама СРЈ на територији Косова и зонама копнене безбедности и ваздушне безбедности које затражи командант међународних безбедносних снага („КФОР“).

Члан IV:

Успостављање Заједничке комисије за имплементацију

Заједничка комисија за имплементацију ће бити успостављена по размештању међународних безбедносних снага („КФОР“) на Косову, како то буде одредио командант међународних безбедносних снага („КФОР“).

Члан V:

Највиши ауторитет за тумачење

Командант међународних безбедносних снага („КФОР“) представља највишу инстанцу за тумачење овог Споразума и безбедносних аспеката мировног решења које подржава. Његове одлуке су обавезујуће за све Стране и лица.

Члан VI:

Ступање на снагу

Овај Споразум ступа на снагу по потписивању.

Фазно повлачење снага СРЈ са Косова.

ОПЕРАЦИЈЕ МЕЂУНАРОДНИХ БЕЗБЕДНОСНИХ СНАГА („КФОР“)

1. У складу са општим обавезама Војно-техничког споразума, државни органи СРЈ и Републике Србије разумеју и сагласни су са размештањем и операцијама међународних безбедносних снага („КФОР“) без препрека у оквиру Косова и уз овлашћење да

- предузимају све потребне акције у циљу успостављања и одржавања безбедног окружења за све становнике Косова.
2. Командант међународних безбедносних снага („КФОР“) ће имати овлашћења, без мешања или тражења дозволе, да чини све што сматра за сходно, укључујући и употребу војне силе, да заштити међународне безбедносне снаге („КФОР“), међународно цивилно имплементационо присуство и да врши одговорности које проистичу на основу овог Војно-техничког споразума и Мировног решења које подржава.
 3. Међународне безбедносне снаге („КФОР“) нити било који члан њиховог особља неће бити одговорни за било какву штету нанету државној или приватној имовини током обављања дужности у вези са применом овог Споразума. Стране ће у што краћем року утврдити Споразум о статусу снага (СОФА).
 4. Међународне безбедносне снаге („КФОР“) ће имати право:
 - а. да надгледају и обезбеђују поштовање овог Споразума и да одмах реагују на било које кршење и обезбеде поновно поштовање, користећи и војну силу, по потреби. Ово укључује неопходне акције у циљу:
 1. обезбеђивања повлачења снага СРЈ;
 2. обезбеђивања поштовања након повратка одабраног особља СРЈ на Косово;
 3. пружања помоћи другим међународним ентитетима који су укључени у примену или на неки други начин овлашћени од стране СБ УН.
 - б. да успостављају аранжмане за везу са локалним органима на Косову, и са цивилним и војним органима СРЈ/Србије;
 - в. да посматрају, надгледају и врше инспекцију било којих објеката или активности на Косову за које командант међународних безбедносних снага („КФОР“) верује да имају или могу имати војну или полицијску способност, или могу бити у вези са ангажовањем војне или полицијске способности, или су на неки други начин од значаја за поштовање овог Споразума.
 5. Без обзира на било коју одредбу овог Споразума, Стране разумеју и сагласне су са тим да командант међународних безбедносних

снага („КФОР“) има право и овлашћење да примора на уклањање, повлачење или релокацију одређених снага и оружја, и да наложи обуставу било којих активности за које командант међународних безбедносних снага („КФОР“) сматра да представљају потенцијалну опасност било међународним безбедносним снагама („КФОР“) било њиховој мисији, или некој другој Страни. Снаге које се не прераспореде, повуку, релоцирају или не престану да угрожавају или потенцијално угрожавају активности након таквог захтева међународних безбедносних снага („КФОР“), биће изложене војној акцији међународних безбедносних снага („КФОР“), укључујући и употребу нужне силе како би се обезбедило поштовање.

Куманово, 9. јун 1999.

РЕЗОЛУЦИЈА СБ ОУН 1244¹

Савет безбедности,

Имајући у виду принципе и циљеве Повеље Уједињених нација, укључујући примарну одговорност Савета безбедности за очување међународног мира и безбедности, подсећајући на своје резолуције 1160 (1998) од 31. марта 1998, 1199 (1998) од 23. септембра 1998, 1203 (1998) од 24. октобра 1998. и 1239 (1999) од 14. маја 1999, изражавајући жаљење због тога што није дошло до потпуног поштовања захтева из ових резолуција, одлучан да разреши озбиљну хуманитарну ситуацију на Косову, у Савезној Републици Југославији, и осигура безбедан и слободан повратак свих избеглица и расељених лица њиховим домовима, осуђујући све акте насиља против становника Косова као и терористичке акте било које стране, подсећајући на саопштење генералног секретара УН од 9. априла 1999. у коме се изражава забринутост због хуманитарне трагедије која се одвија на Косову, поново потврђујући право свих избеглица и расељених лица да се врате својим домовима у безбедности, подсећајући на надлежност и мандат Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, поздрављајући опште принципе о политичком решењу за косовску кризу који су усвојени 6. маја 1999. године (С/1999/516, анекс 1 уз ову резолуцију) и такође поздрављајући то што СР Југославија прихвата принципе који су наведени у тачкама 1–9 у папиру који је поднет у Београду 2. јуна 1999. године (С/1999/649, анекс 2 уз ову резолуцију) и сагласност СР Југославије на тај папир, поново потврђујући приврженост свих држава чланица суверенитету и територијалном интегритету СР Југославије и других држава

¹ Резолуција СБ УН 1244. (Dok. UN/RES/1244, 10. јун 1999.) Преузето са Интернет странице Министарства спољних послова Републике Србије: <http://www.mfa.gov.rs/Srpski/Foreinframe1.htm>.

региона, како је наведено у Хелсиншком документу и анексу 2, поново потврђујући апел из претходних резолуција за широку аутономију и суштинску самоуправу за Косово, утврђујући да ситуација у региону и даље представља претњу међународном миру и безбедности, одлучан да обезбеди сигурност и безбедност међународног особља и спровођење обавеза које проистичу из ове резолуције од стране свих на које се она односи, и делујући у том циљу у складу са Главом VII Повеље Уједињених нација,

Одлучује да политичко решење за кризу на Косову треба да буде засновано на општим принципима из анекса 1 и како је даље разрађено у принципима и другим траженим елементима из анекса 2;

Поздравља то што СР Југославија прихвата принципе и друге тражене елементе који се помињу у горе наведеном ставу 1, и захтева пуну сарадњу СР Југославије у циљу њихове брзе примене;

Нарочито тражи да СР Југославија одмах обустави насиље и репресију на Косову на начин који се може верификовати, и да започне и оконча повлачење у фазама са Косова, на начин који се може верификовати, свих војних, полицијских и паравојних снага, у складу са хитним распоредом, са чим ће бити синхронизовано распоређивање међународног безбедносног присуства на Косову;

Потврђује да ће после повлачења, договореном броју југословенског и српског војног и полицијског особља бити дозвољен повратак на Косово ради обављања дужности у складу са анексом 2;

Одлучује о распоређивању цивилног и безбедносног присуства на Косову, под покровитељством УН, са одговарајућом опремом и особљем, како се то тражи, и поздравља сагласност СР Југославије за такво присуство;

Тражи од генералног секретара да именује, након консултација са Саветом безбедности, специјалног представника који ће контролисати имплементацију цивилног присуства и даље тражи од генералног секретара да да инструкцију свом специјалном представнику да врши координацију са међународним безбедносним присуством како би се обезбедило да оба присуства раде у правцу истих циљева и да се међусобно помажу;

Овлашћује државе чланице и одговарајуће међународне организације да упоставе међународно безбедносно присуство на Косову, како се наводи у

ставу 4 анекса 2 уз сва неопходна средства како би могло да обави своје одговорности из доле наведеног става 9;

Потврђује потребу за хитним и што скоријим распоређивањем ефикасног међународног цивилног и безбедносног присуства на Косову, и захтева да стране у потпуности сарађују приликом његовог распоређивања;

Одлучује да ће одговорности међународног безбедносног присуства које ће бити распоређено и деловати на Косову укључивати:

- одвраћање од обнове непријатељстава, одржавање и према потреби, наметање прекида ватре, обезбеђивање повлачења и спречавања повратка на Косово снага савезне и републичке војске, полиције и паравојних јединица, осим како је предвиђено у тачки 6 анекса 2;
- демилитаризацију Ослободилачке војске Косова (ОВК) и других наоружаних група косовских Албанаца, како се захтева у ставу 15;
- успостављање безбедног окружења у коме избеглице и расељена лица могу да се врате својим куцама у безбедности, а међународно цивилно присуство може да функционише, у коме привремена управа може да буде успостављена и хуманитарна помоћ испоручивана;
- осигурање јавне безбедности и реда док међународно цивилно присуство не преузме одговорност за спровођење тог задатка;
- надгледање уклањања мина док међународно цивилно присуство, према потреби, не преузме одговорност за тај задатак;
- одговарајућу подршку и блиску координацију са радом међународног цивилног присуства;
- обављање дужности надгледања границе како је тражено;
- обезбеђење заштите и слободе кретања за себе, за међународно цивилно присуство и друге међународне организације;

Овлашћује генералног секретара да уз помоћ одговарајућих међународних организација, успостави међународно цивилно присуство на Косову, како би се обезбедила привремена управа на Косову, при чему ће народ Косова моћи да ужива суштинску аутономију у оквиру СР Југославије, и које ће обезбедити прелазну управу при чему ће успостављати и надгледати развој привремених демократских инсти-

туција самоуправе, како би се обезбедили услови за миран и нормалан живот свих становника Косова;

Одлучује да ће главне одговорности цивилног присуства укључивати:

- унапређење успостављања, до коначног решења, суштинске аутономије и самоуправе на Косову, узимајући у потпуности у обзир анекс 2 и споразуме из Рамбујеа (С/1999/648);
- обављање основних цивилно-управних функција тамо где је и колико је то потребно;
- организовање и надгледање развоја привремених институција за демократску и аутономну самоуправу, до коначног политичког решења, укључујући и одржавање избора;
- преношење, у складу са успостављањем тих институција, својих административних задатака, а надгледајући и подржавајући учвршћивање локалних привремених институција Косова и других активности у правцу грађења мира;
- олакшавање политичког процеса чији је циљ дефинисање будућег статуса Косова, узимајући у обзир споразуме из Рамбујеа (С/1999/648);
- у коначној фази, надгледање преноса власти са привремених институција Косова на институције које ће бити успостављене у складу са политичким решењем;
- подршку реконструкцији кључних објеката инфраструктуре и другој економској реконструкцији;
- подршку сарадњи са међународним хуманитарним организацијама, и хуманитарној помоћи унесрећенима;
- одржавање цивилног реда и закона, укључујући и успостављање снага локалне полиције, а у међувремену, путем распоређивања међународног полицијског особља које ће радити на Косову;
- заштити и унапређење људских права;
- осигурање безбедног и неометаног повратка свих избеглица и расељених лица у њихове домове на Косову;

Истиче потребу координираних операција хуманитарне помоћи, као и да СР Југославија дозволи неометан приступ Косову хуманитарним

организаацијама за пружање помоћи и сарађује са таквим организаацијама како би се обезбедила брза и ефикасна достава хуманитарне помоћи;

Подстиче све државе чланице и међународне организације да дају допринос економској и социјалној обнови као и безбедном повратку избеглица и расељених лица, и истиче, у том контексту, значај сазивања, што је пре могуће, међународне конференције донатора, (нарочито за циљеве у горе наведеном ставу 11г);

Захтева пуну сарадњу свих на које се то односи, укључујући и међународно безбедносно присуство, са Међународним кривичним судом за бившу Југославију;

Захтева од ОВК и других наоружаних група косовских Албанаца да одмах прекину са свим офанзивним акцијама и да се повинују захтевима за демилитаризацију како то тражи шеф међународног цивилног присуства, у консултацијама са специјалним представником генералног секретара;

Одлучује да се забране које су наметнуте у ставу 8 резолуције 1160 (1998) неће односити на оружје и сродну војну опрему које користи међународно цивилно безбедносно присуство;

Поздравља рад који је у току у ЕУ и другим међународним организаацијама у циљу развијања свеобухватног приступа економском развоју и стабилизацији региона који је погођен косовском кризом, укључујући и имплементацију Пакта стабилности за југоисточну Европу, уз широко међународно учешће, како би се подстакло унапређење демократије, економског просперитета, стабилности и регионалне сарадње;

Захтева од свих држава у региону да у потпуности сарађују у спровођењу свих аспеката ове резолуције;

Одлучује да се међународно цивилно и безбедносно присуство успостави за почетни период од 12 месеци, које ће се наставити после тога уколико Савет безбедности не одлучи другачије;

Тражи од генералног секретара да у редовним интервалима подноси Савету извештаје о спровођењу ове резолуције, укључујући и извештаје руководства цивилног и безбедносног присуства, при чему први извештај треба да буде поднет у року од 30 дана од усвајања ове резолуције;

Одлучује да се и даље активно бави овим питањем.

Анекс 1

Изјава председавајућег о закључцима са састанка министара Групе 8, одржаног у Петерсбургу, 6. маја 1999. године Министри Групе 8 су усвојили доле наведене опште принципе о политичком решењу кризе на Косову:

- тренутна и проверљива обустава насиља и репресије на Косову;
- повлачење војске, полиције и паравојних снага са Косова;
- распоређивање ефикасног међународног цивилног и безбедносног присуства на Косову, које ће подржати и усвојити Уједињене нације, способног да гарантује остваривање заједничких циљева;
- успостављање привремене администрације за Косово о чему ће донети одлуку Савет безбедности Уједињених нација, како би се обезбедили услови за миран и нормалан живот за све становнике Косова;
- безбедан и слободан повратак свих избеглица и расељених лица и неометан приступ хуманитарних организација Косову;
- политички процес ка успостављању споразума о привременом политичком оквиру, који ће обезбедити суштинску самоуправу на Косову, узимајући у потпуности у обзир споразуме из Рамбуеа и принципе суверености и територијалног интегритета СР Југославије и других земаља у региону, и демилитаризацију ОБК;
- свеобухватни приступ економском развоју и стабилизацији кризног региона.

Анекс 2

Споразум треба да буде постигнут на основу доле наведених принципа како би се кренуло у правцу решавања кризе на Косову:

Тренутна и проверљива обустава насиља и репресије на Косову.

Проверљиво повлачење свих војних, полицијских и паравојних снага са Косова, у складу са хитним распоредом.

Распоређивање на Косову, под покровитељством Уједињених нација, ефикасног међународног цивилног и безбедносног прису-

тва, способног да гарантује постизање заједничких циљева, које ће деловати, ако се тако одлучи, у складу са Главом VII Повеље.

Међународно безбедносно присуство уз суштинско учешће НАТО мора да буде распоређено под јединственом командом и контролом и овлашћено да успостави безбедно окружење за све људе на Косову, као и да олакша безбедан повратак свих расељених лица и избеглица њиховим домовима.

Успостављање привремене администрације за Косово као дела међународног цивилног присуства под којим ће народ Косова моћи да ужива суштинску аутономију у оквиру СР Југославије о чему ће одлуку донети Савет безбедности УН. Привремена администрација треба да обезбеди прелазну управу, и да при томе успоставља и надгледа развој привремених демократских самоуправних институција како би се обезбедили услови за миран и нормалан живот свих становника Косова.

Након повлачења, договореном броју југословенског и српског особља ће бити дозвољено да се врати и обавља следеће функције:

- везу са међународном цивилном мисијом и међународним безбедносним присуством;
- обележавање/чишћење минских поља;
- одржавање присуства на местима српске културне баштине;
- одржавање присуства на главним граничним прелазима.

Безбедан и слободан повратак свих избеглица и расељених лица уз надзор УНХЦР (Високог комесара УН за избеглице) и неометан приступ хуманитарних организација Косову.

Политички процес у циљу успостављања споразума о привременом политичком оквиру који ће обезбедити суштинску самоуправу за Косово, узимајући у потпуности у обзир споразуме из Рамбујеа и принципе суверенитета и територијалног интегритета СР Југославије и других земаља региона, као и демилитаризацију ОВК. Преговори између страна у правцу постизања решења не треба да одлажу или ометају успостављање демократских самоуправних институција.

Свеобухватни приступ економском развоју и стабилизацији кризног региона. Ово ће укључити спровођење Пакта стабилности

за југоисточну Европу, уз широко међународно учешће како би се даље подстицало унапређење демократије, економског просперитета, стабилности и регионалне сарадње.

Суспензија војних активности ће захтевати прихватање горе наведених принципа, уз сагласност за друге већ идентификоване тражене елементе, који су садржани у доле наведеним напоменама.

Затим ће бити хитно закључен војно-технички споразум који ће, између осталог, прецизирати додатне модалитете укључујући улоге и функције југословенског-српског особља на Косову:

- Повлачење
- Процедуре повлачења, укључујући и повлачење у фазама, детаљни план и разграничење тампон зоне у Србији иза које ће снаге бити повучене;
- Особље које се враћа;
- Опрема особља које се враћа;
- Оквир за функције које ће обављати;
- Распоред њиховог враћања;
- Географско разграничење области у којима ће они деловати;
- Правила која ће регулисати њихов однос са међународним безбедносним присуством и међународном цивилном мисијом.
- Резолуцију 1244 (1999) Савет безбедности усвојио је на свом 4011-ом састанку одржаном 10. јуна 1999.

Други тражени елементи:

- Брз и прецизан распоред повлачења што значи, нпр. 7 дана за окончање повлачења; повлачење оружја за ваздушну одбрану 25 км изван зоне безбедности у оквиру 48 сати;
- Повратак особља за четири горе наведене функције обавиће се уз надзор међународног безбедносног присуства и биће ограничено на мали договорени број (стотине, не хиљаде);
- Обуства војне активности по отпочињању проверљивог повлачења;
- Разговори и постизање Војно-техничког споразума неће прекорачити раније договорени рок за окончање повлачења.

ЗАЈЕДНИЧКИ ДОКУМЕНТ УНМИК-А И САВЕЗНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ¹

Београд, новембар 2001. године

Председник Координационог центра за Косово и Метохију Небојша Човић, као Специјални представник Председника Савезне Републике Југославије, Владе Савезне Републике Југославије и Владе Републике Србије и Специјални представник Генералног секретара Уједињених нација за Косово Ханс Хекеруп усвојили су данас Заједнички документ УНМИК-а и Савезне Републике Југославије, којим се

Општи део

1. Потврђују основни принципи Резолуције Савета безбедности Уједињених нација 1244 (у даљем тексту Резолуција 1244) и обострано уверење да се Резолуција може успешно применити једино заједничким деловањем свих заинтересованих страна. У интересу је свих страна да учине све у промовисању циљева Резолуције 1244 и размотре основане примедбе других страна, настојећи да их реше међусобном сарадњом.
2. Поново потврђују обавезе предвиђене Резолуцијом 1244 везане за безбедност и људска права, повратак свих расељених лица и избеглица, као и неоспорни ауторитет УНМИК-а да спроведе Резолуцију 1244, и потврђује да ће све заједнице на Косову и Метохији имати иста права и да ће УНМИК та права подржати.
3. Афирмише наша решеност да се активно посветимо отклањању оправдане забринутости Срба и других заједница на Косову и Метохији и чврсту обавезу да наставимо да се њоме бавимо, тако

¹ Преузето са Интернет странице Министарства спољних послова Републике Србије: <http://www.mfa.gov.rs/Srpski/Foreinframe1.htm>.

да се све заједнице могу у потпуности ослонити на предуслове и принципе који подржавају међународне напоре на Косову и Метохији. Поступање без дискриминације према свим грађанима представља основу за мултиетничко, мултиконфесионално и мултикултурно Косово.

4. Промовише заштита права и интереса Срба и других заједница на Косову и Метохији, на основу принципа наведених у Резолуцији 1244, укључујући суверенитет и територијални интегритет Савезне Републике Југославије, као и у Уставном оквиру за привремену самоуправу.
5. Поново потврђује став о будућем статусу Косова и Метохије утврђен Резолуцијом 1244, као и да он не може бити промењен било којом акцијом коју предузимају привремене институције самоуправе.
6. Поздравља недавно успостављена сарадња између УНМИК-а с једне стране и Савезне Републике Југославије, посредством Координационог центра за Косово и Метохију, с друге. Афирмише оснивање Високе радне групе којом руководи Специјални представник Генералног секретара Уједињених нација, а која ће укључити представнике Савезне Републике Југославије (председника и чланове Координационог центра за Косово и Метохију) с једне стране и УНМИК-а и, по њиховом успостављању, привремених институција самоуправе с друге стране. Ова група ће обезбедити трајан и одржив кооперативан приступ према областима од обостраног интереса и заједничке бриге да би осигурала правовремене и редовне консултације и сарадњу. Висока радна група може оснивати радна тела у оквиру посебних области од обостраног интереса.
7. Потврђује обавезу решавања питања несталих лица и указује да ова отворена рана свих заједница може зацелити једино путем сарадње и размене информација.
8. Поштује неоспорно право расељених лица и избеглица да се врате у своје домове и уверава да је иреверзибилни процес започео.
9. Топло поздравља широко и масовно учешће свих заједница у процесу регистрације и подржава настојање да ником не буду ускраћене добробити демократије.

10. Наглашава да је следећа фаза процеса промовисање развоја демократије, безбедности и просперитета и да избори представљају прилику за нови демократски почетак, уз успостављање суштинске самоуправе, као и основу за отворени дијалог о заједничкој регионалној и европској будућности, која захтева сарадњу између свих заједница на Косову и Метохији и између демократски изабраних лидера на Косову и Метохији, у Републици Србији и Савезној Републици Југославији.
11. Упућује снажна препорука Србима са Косова да узму активног учешћа у будућности мултиетничког Косова и Метохије тако што ће учествовати у изборима 17. новембра и у институцијама привремене самоуправе.

Посебне области од заједничког интереса и ангажовања Безбедност, заштита и слобода кретања

Остваривање безбедности за све заједнице јесте кључни услов за мултиетничко Косово. Неопходно је подићи ниво опште безбедности и заштите угрожених грађана, насеља, комуникација и места споменика културе и имовине на Косову и Метохији, као и пуну слободу кретања на Косову и Метохији.

Признаје потреба за побољшаном сарадњом између УНМИК-а, Савезне Републике Југославије и Републике Србије у обезбеђивању веће слободе кретања на прелазима на административној линији између Косова и Метохије и области у оквиру Савезне Републике Југославије и даје сагласност за јачу оперативну сарадњу и безбедност на тим локацијама.

Признаје обавеза УНМИК-а да повећа слободу кретања путем издавања бесплатних регистарских таблица Србима са Косова, као и планираним успостављањем железничке службе и саобраћаја од Косова и Метохије широм СРЈ.

Нестала лица

Понавља обавеза решавања судбине око 4.000 несталих лица из свих заједница и, у том циљу, УНМИК је сагласан да, до 31. децембра 2002. године, истражи све неиспитане гробнице на Косову и

Метохији и предузме ексхумације свих посмртних остатака, и да обради, путем ДНК анализа и *post-mortem* и *ante-mortem* података, 1.250 неидентификованих посмртних остатака широм Косова и Метохије, у циљу њихове идентификације и враћања тела члановима породица.

Признаје да је програм ексхумације и идентификације само део активности везаних за нестала лица, чиме се УНМИК и власти Савезне Републике Југославије обавезују да ће остварити потпуно транспарентну сарадњу и размењивати све релевантне податке и информације.

Ова сарадња ће, такође, укључити и рад на локацијама на којима су пронађене гробнице.

Повратак избеглица и расељених лица

Поштујући неоспорно право расељених лица и избеглица да се врате у своје домове, УНМИК ће, као приоритет, отворити Канцеларију за повратак, под директним надзором Специјалног представника Генералног секретара Уједињених нација, која ће деловати као оперативно и координативно тело за унапређење овог процеса, укључујући и предлагање новог плана за повратак током 2002. и 2003. године. У овом процесу ће бити представљени сви релевантни актери, укључујући, на одговарајући начин, представнике привремених институција самоуправе, заједница интерно расељених лица и избеглица и власти области домаћина, а у циљу стварања адекватних услова за олакшање процеса. Овај крхки процес мора бити одржив и предузеће се значајне мере да се обезбеди сигурност повратника. Овом кључном питању биће дат приоритет, а од привремених институција самоуправе очекује се да му дају активну подршку.

Поново потврђује право избеглица и интерно расељених лица да поврате своју имовину и поседе и признаје да је повраћај имовине или надокнада од кључног значаја за процес повратка. Подршка донатора, путем утврђених механизма, из међународне заједнице и СРЈ, јесте кључ за процес повратка.

Имовинска права

У потпуности признаје неутуђиво право на приватну својину као један од камена темељаца демократског друштва и понавља чврсту решеност да се имовина врати законским власницима у случајевима у којима то није учињено. Подсећајући на досадашњи процес подношења захтева, УНМИК преузима обавезу да побољша њихову обраду. УНМИК ће изнаћи практична решења за спровођење одлука које донела Комисија за стамбене и имовинске захтеве и обавезује се да отвори канцеларије у Србији ове године и у Црној Гори почетком следеће, како би интерно расељеним лицима омогућио лакше подношење захтева. Рок за подношење захтева биће продужен до 1. децембра 2002. године.

Заштита културних споменика и добара

Потврђује вољу за применом релевантних одредби Хашке конвенције (1954) везаних за заштиту споменика културе и културних добара на Косову и Метохији.

Судство

Признаје да, у циљу непристрасног решавања питања везаних за међуетничке криминалне активности, постоји потреба за повећањем броја међународних судија и тужилаца унутар косовског судства. УНМИК ће удвостручити број међународних судија и тужилаца током наредних шест месеци, размотрити њихово ангажовање у тешким међуетничким кривичним случајевима и промовисати активну сарадњу између косовског судства, било локалног било међународног, и српског и југословенског судства.

Потврђује обавезу УНМИК-а да изгради мултиетничко судство на Косову и Метохији, које ће уживати поверење свих заједница и, у том циљу, слаже се да се одмах размотри наименовање судија и тужилаца из редова Срба с Косова у косовском судству и да им се осигура одговарајућа безбедност, како би могли ваљано да обављају своје дужности.

Потврђује обавезу УНМИК-а да српском становништву обезбеди приступ косовским судовима и, у том циљу, УНМИК је

сагласан да одмах оформи и обезбеди људство за нову јединицу у оквиру УНМИК-овог Одељења за правосуђе, која ће бити задужена за унапређивање активности у овој области, концентрисањем средстава и особља на питања доступности судова и запошљавање Срба и осталих неалбанаца у судском систему Косова и Метохије.

УНМИК ће настојати да побољша систем судова, а судије и тужиоци из редова Срба са Косова требало би да превасходно раде у општинским судским областима где Срби чине већину и у мешовитим заједницама, на тај начин обезбеђујући да у косовском правосудном систему нема етничке пристрасности.

Потврђује да постоји потреба да се повећа број Срба с Косова запослених у казнено-поправним установама на Косову и Метохији и у том циљу УНМИК је сагласан да одмах размотри запошљавање Срба с Косова који су поднели захтев за запослење у казнено-поправној служби Косова и Метохије.

Слаже се да заједничка радна група, која укључује представнике УНМИК-а и Савезне Републике Југославије, преиспита случајеве тешких кривичних дела, која су наводно починили Срби, а у којима међународне судије и тужиоци нису учествовали, да би се ублажила забринутост због етничке пристрасности.

Потврђује да би косовске Албанце, притворене у затворима и притворским јединицама Републике Србије због прекршаја које су наводно починили на Косову, требало, после ревизије случајева у складу са међународним стандардима, пребацити на Косово и ставити под надлежност затворског система УНМИК-а што је пре могуће.

Полицијска сарадња

Признаје да је борба против криминала и криминалних организација област од заједничког интереса, нарочито у областима трговине дрогом и белим робљем, прања новца и шверцовања оружја, и да се ова питања морају решавати бољом координацијом и сарадњом, што укључује размену информација које се односе на починиоце кривичних дела и криминалне организације и редовне месечне састанке заједничког комитета кога чине представници УНМИК-а, Савезне Републике Југославије и Републике Србије.

Деловање против тероризма

Преузима обавезу, у оквиру полицијске сарадње, борбе против тероризма, који дестабилизује регионалну безбедност и напоре за изградњу поверења.

Развој Косовске полицијске службе

Одлучно понавља опредељеност да настави развој и јачање Косовске полицијске службе, тако да све заједнице могу имати поверења у професионалне и мултиетничке полицијске снаге, чији је основни циљ да служе свим људима на Косову и Метохији и штите њихова права, и даље се обавезује да приоритет да регрутовању више Срба са Косова и Метохије, нарочито из северног дела Косова и Метохије.

Официри Косовске полицијске службе из редова Срба са Косова и Метохије ће преваходно радити у областима у којима Срби чине већину и у мешовитим заједницама. УНМИК ће настојати да обезбеди да етнички састав Косовске полицијске службе одражава етнички састав области у којима раде.

Мултиетничка администрација

Обавезује се да настави да развија мултиетничку и вишејезичну администрацију на Косову и Метохији, у којој ће бити ангажовани чланови свих заједница, како би се одразио мултиетнички карактер Косова, који ће се осигурати спровођењем недискриминаторне кадровске политике у свим областима и на свим нивоима. Администрација ће испуњавати високе стандарде доступности, једнаког третмана и професионализма, а УНМИК потврђује да ће заступљеност Срба са Косова и Метохије у привременим институцијама самоуправе бити приближно пропорционална њиховој заступљености у Скупштини.

Локалне власти

Обавезује се да промовише значајније учешће Срба у институцијама и управи Косова и Метохије. УНМИК ће, такође,

општинама делегирати даље надлежности и темељно поново проценити и, ако је потребно, прилагодити заступљеност Срба са Косова и Метохије у свакој општини, као и функционисање структура локалних заједница, у којима ће заступљеност Срба бити приближно пропорционална њиховој заступљености у општинским скупштинама, у циљу укључивања свих заинтересованих.

Образовање

Обезбеђује да ће српска заједница на Косову и Метохији имати могућност образовања на сопственом језику, од основне школе до универзитета. Наставни програми ће обезбедити одговарајућу компатибилност образовних структура Срба с Косова са образовним системом Републике Србије и потребама тржишта рада.

Информације и медији

Преузима обавезу да даље развија ширење информација, укључујући и из СРЈ, и медија усмерених на српску заједницу на Косову и Метохији. Ово може обухватити и оснивање нових независних телевизијских и радио станица.

Др Небојша ЧОВИЋ
Специјални представник Председника
Савезне Републике Југославије,
Владе Савезне Републике Југославије и Владе Републике Србије

Господин Ханс ХЕКЕРУП,
Специјални представник Генералног секретара
Уједињених нација за Косово

UNDERTAKING OF DEMILITARISATION AND TRANSFORMATION BY THE UCK

1. This Undertaking provides for a ceasefire by the UCK, their disengagement from the zones of conflict, subsequent demilitarisation and reintegration into civil society, in accordance with the terms of UNSCR 1244 and taking account of the obligations agreed to at Rambouillet and the public commitments made by the Kosovar Albanian Rambouillet delegation.
2. The UCK undertake to renounce the use of force, to comply with the directions of the Commander of the international security force in Kosovo (COMKFOR), and where applicable the head of the interim civil administration for Kosovo, and to resolve peacefully any questions relating to the implementation of this undertaking.
3. The UCK agree that the International Security Presence (KFOR) and the international civil presence will continue to deploy and operate without hindrance within Kosovo and that KFOR has the authority to take all necessary action to establish and maintain a secure environment for all citizens of Kosovo and otherwise carry out its mission.
4. The UCK agrees to comply with all of the obligations of this Undertaking and to ensure that with immediate effect all UCK forces in Kosovo and in neighbouring countries will observe the provisions of this Undertaking, will refrain from all hostile or provocative acts, hostile intent and freeze military movement in either direction across international borders or the boundary between Kosovo and other parts of the FRY, or any other actions inconsistent with the spirit of UNSCR 1244. The UCK in Kosovo agree to commit themselves publicly to demilitarise in accordance with paragraphs 22 and 23, refrain from activities which jeopardise the safety of international governmental and non-governmental personnel including KFOR, and to facilitate the deployment and operation of KFOR.

5. For purposes of this Undertaking, the following expressions shall have the meanings as described below:
- a) The UCK includes all personnel and organisations within Kosovo, currently under UCK control, with a military or paramilitary capability and any other groups or individuals so designated by Commander KFOR (COMKFOR).
 - b) “FRY Forces” includes all of the FRY and Republic of Serbia personnel and organisations with a military capability. This includes regular army and naval forces, armed civilian groups, associated paramilitary groups, air forces, national guards, border police, army reserves, military police, intelligence services, Ministry of Internal Affairs, local, special, riot and anti-terrorist police, and any other groups or individuals so designated by Commander KFOR (COMKFOR).
 - c) The Ground Safety Zone (GSZ) is defined as a 5-kilometre zone that extends beyond the Kosovo province border into the rest of FRY territory. It includes the terrain within that 5-kilometre zone.
 - d) Prohibited weapons are any weapon 12.7mm or larger, any anti-tank or anti-aircraft weapons, grenades, mines or explosives, automatic and long barrelled weapons.
6. The purposes of this Undertaking are as follows:
- a) To establish a durable cessation of hostilities.
 - b) To provide for the support and authorisation of the KFOR and in particular to authorise the KFOR to take such actions as are required, including the use of necessary force in accordance with KFORs rules of engagement, to ensure compliance with this Undertaking and protection of the KFOR, and to contribute to a secure environment for the international civil implementation presence, and other international organisations, agencies, and non-governmental organisations and the civil populace.
7. The actions of the UCK shall be in accordance with this Undertaking. “The KFOR” commander in consultation, where appropriate, with the interim civil administrator will be the final authority regarding the interpretation of this Undertaking and the security aspects of the peace

settlement it supports. His determinations will be binding on all parties and persons.

Cessation of Hostilities

8. With immediate effect on signature the UCK agrees to comply with this Undertaking and with the directions of COMKFOR. Any forces which fail to comply with this Undertaking or with the directions of COMKFOR will be liable to military action as deemed appropriate by COMKFOR.
9. With immediate effect on signature of this Undertaking all hostile acts by the UCK will cease. The UCK Chief of General Staff undertakes to issue clear and precise instructions to all units and personnel under his command, to ensure contact with the FRY forces is avoided and to comply fully with the arrangements for bringing this Undertaking into effect. He will make announcements immediately following final signature of this Undertaking, which will be broadcast regularly through all appropriate channels to assist in ensuring that instructions to maintain this Undertaking reach all the forces under his command and are understood by the public in general.
10. The UCK undertakes and agrees in particular:
 - a) To cease the firing of all weapons and use of explosive devices.
 - b) Not to place any mines, barriers or checkpoints, nor maintain any observation posts or protective obstacles.
 - c) The destruction of buildings, facilities or structures is not permitted. It shall not engage in any military, security, or training related activities, including ground, or air defence operations, in or over Kosovo or GSZ, without the prior express approval of COMKFOR.
 - d) Not to attack, detain or intimidate any civilians in Kosovo, nor shall they attack, confiscate or violate the property of civilians in Kosovo.
11. The UCK agrees not to conduct any reprisals, counter-attacks, or any unilateral actions in response to violations of the UNSCR 1244 and other extant agreements relating to Kosovo. This in no way denies the right of self-defence.

12. The UCK agrees not to interfere with those FRY personnel that return to Kosovo to conduct specific tasks as authorised and directed by COMKFOR.
13. Except as approved by COMKFOR, the UCK agrees that its personnel in Kosovo will not carry weapons of any type:
 - a) Within 2 kilometres of VJ and MUP assembly areas;
 - b) Within 2 kilometres of the main roads and the towns upon them listed at Appendix A;
 - c) Within 2 kilometres of external borders of Kosovo;
 - d) In any other areas designated by COMKFOR.
14. Within 4 days of signature of this Undertaking:
 - a) The UCK will close all fighting positions, entrenchments, and checkpoints on roads, and mark their minefields and booby traps.
 - b) The UCK Chief of General Staff shall report in writing completion of the above requirement to COMKFOR and continue to provide weekly detailed written status reports until demilitarisation, as detailed in the following paragraphs, is complete.

Cross-Border Activity

15. With immediate effect the UCK will cease the movement of armed bodies into neighbouring countries. All movement of armed bodies into Kosovo will be subject to the prior approval of COMKFOR.

Monitoring the Cessation of Hostilities

16. The authority for dealing with breaches of this Undertaking rests with COMKFOR. He will monitor and maintain and if necessary enforce the cessation of hostilities.
17. The UCK agrees to co-operate fully with KFOR and the interim civil administration for Kosovo. The Chief of the General Staff of the UCK will ensure that prompt and appropriate action is taken to deal with any breaches of this Undertaking by his forces as directed by COMKFOR.

18. Elements of KFOR will be assigned to maintain contact with the UCK and will be deployed to its command structure and bases.
19. KFOR will establish appropriate control at designated crossing points into Albania and the FYROM.

Joint Implementation Commission (JIC)

20. A JIC will be established in Pristina within 4 days of the signature of this Undertaking. The JIC will be chaired by COMKFOR, and will comprise the senior commanders of KFOR and the UCK, and a representative from the interim civil administration for Kosovo.
21. The JIC will meet as often as required by COMKFOR throughout the implementation of this Undertaking. It may be called without prior notice and representation by the UCK is expected at a level appropriate with the rank of the KFOR chairman. Its functions will include:
 - a) Ensuring compliance with agreed arrangements for the security and activities of all forces;
 - b) The investigation of actual or threatened breaches of this Undertaking;
 - c) Such other tasks as may be assigned to it by COMKFOR in the interests of maintaining the cessation of hostilities.

Demilitarisation and Transformation

22. The UCK will follow the procedures established by COMKFOR for the phased demilitarisation, transformation and monitoring of UCK forces in Kosovo and for the further regulation of their activities. They will not train or organise parades without the authority of COMKFOR.
23. The UCK agrees to the following timetable which will commence from the signature of this Undertaking:
 - a) Within 7 days, the UCK shall establish secure weapons storage sites, which shall be registered with and verified by the KFOR;
 - b) Within 7 days the UCK will clear their minefields and booby traps, vacate their fighting positions and transfer to assembly areas as agreed with COMKFOR at the JIC. Thereafter only personnel

authorised by COMKFOR and senior Officers of the UCK with their close protection personnel not exceeding 3, carrying side arms only, will be allowed outside these assembly areas.

- c) After 7 days automatic small arms weapons not stored in the registered weapons storage sites can only be held inside the authorised assembly areas.
- d) After 29 days, the retention of any non automatic long barrelled weapons shall be subject to authorisation by COMKFOR.
- e) Within 30 days, subject to arrangements by COMKFOR if necessary, all UCK personnel who are not of local origin, whether or not they are legally within Kosovo, including individual advisors, freedom fighters, trainers, volunteers, and personnel from neighbouring and other States, shall be withdrawn from Kosovo.
- f) Arrangements for control of weapons are as follows:
 - (1) Within 30 days the UCK shall store in the registered weapons storage sites all prohibited weapons with the exception of automatic small arms. 30 per cent of their total holdings of automatic small arms weapons will also be stored in these sites at this stage. Ammunition for the remaining weapons should be withdrawn and stored at an approved site authorised by COMKFOR separate from the assembly areas at the same time.
 - (2) At 30 days it shall be illegal for UCK personnel to possess prohibited weapons, with the exception of automatic small arms within assembly areas, and unauthorised long barrelled weapons. Such weapons shall be subject to confiscation by the KFOR.
 - (3) Within 60 days a further 30 per cent of automatic small arms, giving a total of 60 per cent of the UCK holdings, will be stored in the registered weapons storage sites.
 - (4) Within 90 days all automatic small arms weapons will be stored in the registered weapons storage sites. Thereafter their possession by UCK personnel will be prohibited and such weapons will be subject to confiscation by KFOR.
- g) From 30 days until 90 days the weapons storage sites will be under joint control of the UCK and KFOR under procedures approved by

- COMKFOR at the JIC. After 90 days KFOR will assume full control of these sites.
- h) Within 90 days all UCK forces will have completed the processes for their demilitarisation and are to cease wearing either military uniforms or insignia of the UCK.
 - i) Within 90 days the Chief of General Staff UCK shall confirm compliance with the above restrictions in writing to COMKFOR.
24. The provisions of this Undertaking enter into force with immediate effect of its signature by the Kosovar Albanian representative(s).
25. The UCK intends to comply with the terms of the United Nations Security Council Resolution 1244, and in this context that the international community should take due and full account of the contribution of the UCK during the Kosovo crisis and accordingly give due consideration to:
- a) Recognition that, while the UCK and its structures are in the process of transformation, it is committed to propose individual current members to participate in the administration and police forces of Kosovo, enjoying special consideration in view of the expertise they have developed.
 - b) The formation of an Army in Kosovo on the lines of the US National Guard in due course as part of a political process designed to determine Kosovos future status, taking into account the Rambouillet Accord.
26. This Undertaking is provided in English and Albanian and if there is any doubt as to the meaning of the text the English version has precedence.

OFFERED BY
HASHIM THAQI,
COMMANDER IN CHIEF UCK
RECEIVED BY
LT GEN MIKE JACKSON,
COMMANDER KFOR

Pristina, 21 June 1999

**REGULATION NO. 1999/8 UNMIK
20 September 1999
ON THE ESTABLISHMENT OF THE KOSOVO
PROTECTION CORPS**

The Special Representative of the Secretary-General,
Acting pursuant to the authority given to him under United Nations
Security Council resolution 1244 (1999) of 10 June 1999,
Hereby promulgates the following:

Section 1

**ESTABLISHMENT OF THE KOSOVO
PROTECTION CORPS**

- 1.1 The Kosovo Protection Corps shall be established as a civilian emergency service agency, the tasks of which shall be to:
- (a) Provide disaster response services;
 - (b) Perform search and rescue;
 - (c) Provide a capacity for humanitarian assistance in isolated areas;
 - (d) Assist in demining; and
 - (e) Contribute to rebuilding infrastructure and communities.
- 1.2 The Kosovo Protection Corps shall not have any role in law enforcement or the maintenance of law and order.

Section 2

ORGANIZATION OF THE KOSOVO PROTECTION CORPS

- 2.1 The Kosovo Protection Corps shall consist of active members, up to a

- maximum of three thousand, as well as reserve members, up to a maximum of two thousand, who may be called upon when required.
- 2.2 Members of the Kosovo Protection Corps shall be individually recruited on the basis of professional criteria required for the functions to be performed. In keeping with the multi-ethnic character of the Kosovo Protection Corps, at least ten percent of both active and reserve members shall comprise individuals from minority groups.
- 2.3 The Special Representative of the Secretary-General shall have final authority over the selection and appointment of members of the Kosovo Protection Corps and shall have the authority to dismiss such members on appropriate grounds.
- 2.4 The Kosovo Protection Corps shall not take part in any political activity, nor shall members of the Kosovo Corps hold public office or actively engage in political affairs.

Section 3

FUNCTIONING OF THE KOSOVO PROTECTION CORPS

The Kosovo Protection Corps shall operate under the authority of the Special Representative of the Secretary-General. KFOR shall provide day-to-day operational direction to the Kosovo Protection Corps in accordance with policies and priorities established by the Special Representative of the Secretary-General.

Section 4

ENTRY INTO FORCE

The present regulation shall enter into force when the Special Representative of the Secretary-General determines that necessary funding is available for the establishment and maintenance of the Kosovo Protection Corps and COMKFOR confirms compliance with the relevant provisions of Security Council resolution 1244 (1999).

Bernard KOUCHNER
Special Representative of the Secretary-General

**CONVENTION FOR THE PROTECTION OF CULTURAL
PROPERTY IN THE EVENT OF ARMED CONFLICT
WITH REGULATIONS FOR THE EXECUTION OF THE
CONVENTION 1954¹**

The Hague, 14 May 1954

The High Contracting Parties,

Recognizing that cultural property has suffered grave damage during recent armed conflicts and that, by reason of the developments in the technique of warfare, it is in increasing danger of destruction;

Being convinced that damage to cultural property belonging to any people whatsoever means damage to the cultural heritage of all mankind, since each people makes its contribution to the culture of the world;

Considering that the preservation of the cultural heritage is of great importance for all peoples of the world and that it is important that this heritage should receive international protection;

Guided by the principles concerning the protection of cultural property during armed conflict, as established in the Conventions of The Hague of 1899 and of 1907 and in the Washington Pact of 15 April, 1935;

Being of the opinion that such protection cannot be effective unless both national and international measures have been taken to organize it in time of peace;

¹ Преузето са интернет странице Организације Уједињених нација за образовање, науку и културу: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

Being determined to take all possible steps to protect cultural property;

Have agreed upon the following provisions:

Chapter I. General provisions regarding protection

Article 1. Definition of cultural property

For the purposes of the present Convention, the term 'cultural property' shall cover, irrespective of origin or ownership:

- (a) movable or immovable property of great importance to the cultural heritage of every people, such as monuments of architecture, art or history, whether religious or secular; archaeological sites; groups of buildings which, as a whole, are of historical or artistic interest; works of art; manuscripts, books and other objects of artistic, historical or archaeological interest; as well as scientific collections and important collections of books or archives or of reproductions of the property defined above;
- (b) buildings whose main and effective purpose is to preserve or exhibit the movable cultural property defined in sub-paragraph (a) such as museums, large libraries and depositories of archives, and refuges intended to shelter, in the event of armed conflict, the movable cultural property defined in sub-paragraph (a);
- (c) centers containing a large amount of cultural property as defined in sub-paragraphs (a) and (b), to be known as 'centers containing monuments'.

Article 2. Protection of cultural property

For the purposes of the present Convention, the protection of cultural property shall comprise the safeguarding of and respect for such property.

Article 3. Safeguarding of cultural property

The High Contracting Parties undertake to prepare in time of peace for the safeguarding of cultural property situated within their own

territory against the foreseeable effects of an armed conflict, by taking such measures as they consider appropriate.

Article 4. Respect for cultural property

1. The High Contracting Parties undertake to respect cultural property situated within their own territory as well as within the territory of other High Contracting Parties by refraining from any use of the property and its immediate surroundings or of the appliances in use for its protection for purposes which are likely to expose it to destruction or damage in the event of armed conflict; and by refraining from any act of hostility, directed against such property.
2. The obligations mentioned in paragraph 1 of the present Article may be waived only in cases where military necessity imperatively requires such a waiver.
3. The High Contracting Parties further undertake to prohibit, prevent and, if necessary, put a stop to any form of theft, pillage or misappropriation of, and any acts of vandalism directed against, cultural property. They shall refrain from requisitioning movable cultural property situated in the territory of another High Contracting Party.
4. They shall refrain from any act directed by way of reprisals against cultural property.
5. No High Contracting Party may evade the obligations incumbent upon it under the present Article, in respect of another High Contracting Party, by reason of the fact that the latter has not applied the measures of safeguard referred to in Article 3.

Article 5. Occupation

1. Any High Contracting Party in occupation of the whole or part of the territory of another High Contracting Party shall as far as possible support the competent national authorities of the occupied country in safeguarding and preserving its cultural property.
2. Should it prove necessary to take measures to preserve cultural property situated in occupied territory and damaged by military operations, and should the competent national authorities be unable to

take such measures, the Occupying Power shall, as far as possible, and in close co-operation with such authorities, take the most necessary measures of preservation.

3. Any High Contracting Party whose government is considered their legitimate government by members of a resistance movement, shall, if possible, draw their attention to the obligation to comply with those provisions of the Convention dealing with respect for cultural property.

Article 6. Distinctive marking of cultural property

In accordance with the provisions of Article 16, cultural property may bear a distinctive emblem so as to facilitate its recognition.

Article 7. Military measures

1. The High Contracting Parties undertake to introduce in time of peace into their military regulations or instructions such provisions as may ensure observance of the present Convention, and to foster in the members of their armed forces a spirit of respect for the culture and cultural property of all peoples.
2. The High Contracting Parties undertake to plan or establish in peacetime, within their armed forces, services or specialist personnel whose purpose will be to secure respect for cultural property and to co-operate with the civilian authorities responsible for safeguarding it.

Chapter II. Special protection

Article 8. Granting of special protection

1. There may be placed under special protection a limited number of refuges intended to shelter movable cultural property in the event of armed conflict, of centers containing monuments and other immovable cultural property of very great importance, provided that they:
 - (a) are situated at an adequate distance from any large industrial center or from any important military objective constituting a vulnerable point, such as, for example, an aerodrome, broadcasting station, establishment engaged upon work of national defense, a

port or railway station of relative importance or a main line of communication;

(b) are not used for military purposes.

2. A refuge for movable cultural property may also be placed under special protection, whatever its location, if it is so constructed that, in all probability, it will not be damaged by bombs.
3. A center containing monuments shall be deemed to be used for military purposes whenever it is used for the movement of military personnel or material, even in transit. The same shall apply whenever activities directly connected with military operations, the stationing of military personnel, or the production of war material are carried on within the center.
4. The guarding of cultural property mentioned in paragraph I above by armed custodians specially empowered to do so, or the presence, in the vicinity of such cultural property, of police forces normally responsible for the maintenance of public order shall not be deemed to be used for military purposes.
5. If any cultural property mentioned in paragraph 1 of the present Article is situated near an important military objective as defined in the said paragraph, it may nevertheless be placed under special protection if the High Contracting Party asking for that protection undertakes, in the event of armed conflict, to make no use of the objective and particularly, in the case of a port, railway station or aerodrome, to divert all traffic there from. In that event, such diversion shall be prepared in time of peace.
6. Special protection is granted to cultural property by its entry in the 'Inter-national Register of Cultural Property under Special Protection'. This entry shall only be made, in accordance with the provisions of the present Convention and under the conditions provided for in the Regulations for the execution of the Convention.

Article 9. Immunity of cultural property under special protection

The High Contracting Parties undertake to ensure the immunity of cultural property under special protection by refraining, from the time of entry in the International Register, from any act of hostility directed

against such property and, except for the cases provided for in paragraph 5 of Article 8, from any use of such property or its surroundings for military purposes.

Article 10. Identification and control

During an armed conflict, cultural property under special protection shall be marked with the distinctive emblem described in Article 16, and shall be open to international control as provided for in the Regulations for the execution of the Convention.

Article 11. Withdrawal of immunity

1. If one of the High Contracting Parties commits, in respect of any item of cultural property under special protection, a violation of the obligations under Article 9, the opposing Party shall, so long as this violation persists, be released from the obligation to ensure the immunity of the property concerned. Nevertheless, whenever possible, the latter Party shall first request the cessation of such violation within a reasonable time.
2. Apart from the case provided for in paragraph 1 of the present Article, immunity shall be withdrawn from cultural property under special protection only in exceptional cases of unavoidable military necessity, and only for such time as that necessity continues. Such necessity can be established only by the officer commanding a force the equivalent of a division in size or larger. Whenever circumstances permit, the opposing Party shall be notified, a reasonable time in advance, of the decision to withdraw immunity.
3. The Party withdrawing immunity shall, as soon as possible, so inform the Commissioner-General for cultural property provided for in the Regulations for the execution of the Convention, in writing, stating the reasons.

Chapter III. Transport of cultural property

Article 12. Transport under special protection

1. Transport exclusively engaged in the transfer of cultural property, whether within a territory or to another territory, may, at the request of the High Contracting Party concerned, take place under special protection in accordance with the conditions specified in the Regulations for the execution of the Convention.
2. Transport under special protection shall take place under the international supervision provided for in the aforesaid Regulations and shall display the distinctive emblem described in Article 16.
3. The High Contracting Parties shall refrain from any act of hostility directed against transport under special protection.

Article 13. Transport in urgent cases

1. If a High Contracting Party considers that the safety of certain cultural property requires its transfer and that the matter is of such urgency that the procedure laid down in Article 12 cannot be followed, especially at the beginning of an armed conflict, the transport may display the distinctive emblem described in Article 16, provided that an application for immunity referred to in Article 12 has not already been made and refused. As far as possible, notification of transfer should be made to the opposing Parties. Nevertheless, transport conveying cultural property to the territory of another country may not display the distinctive emblem unless immunity has been expressly granted to it.
2. The High Contracting Parties shall take, so far as possible, the necessary precautions to avoid acts of hostility directed against the transport described in paragraph 1 of the present Article and displaying the distinctive emblem.

Article 14. Immunity from seizure, capture and prize

1. Immunity from seizure, placing in prize, or capture shall be granted to:
 - (a) cultural property enjoying the protection provided for in Article 12 or that provided for in Article 13;

(b) the means of transport exclusively engaged in the transfer of such cultural property.

2. Nothing in the present Article shall limit the right of visit and search.

Chapter IV. Personnel

Article 15. Personnel

As far as is consistent with the interests of security, personnel engaged in the protection of cultural property shall, in the interests of such property, be re-spected and, if they fall into the hands of the opposing Party, shall be allowed to continue to carry out their duties whenever the cultural property for which they are responsible has also fallen into the hands of the opposing Party.

Chapter V. The distinctive emblem

Article 16. Emblem of the convention

1. The distinctive emblem of the Convention shall take the form of a shield, pointed below, persaltire blue and white (a shield consisting of a royal-blue square, one of the angles of which forms the point of the shield, and of a royal-blue triangle above the square, the space on either side being taken up by a white triangle).
2. The emblem shall be used alone, or repeated three times in a triangular formation (one shield below), under the conditions provided for in Article 17.

Article 17. Use of the emblem

1. The distinctive emblem repeated three times may be used only as a means of identification of:
 - (a) immovable cultural property under special protection;
 - (b) the transport of cultural property under the conditions provided for in Articles 12 and 13;
 - (c) improvised refuges, under the conditions provided for in the Regulations for the execution of the Convention.

2. The distinctive emblem may be used alone only as a means of identification of:
 - (a) cultural property not under special protection;
 - (b) the persons responsible for the duties of control in accordance with the Regulations for the execution of the Convention;
 - (c) the personnel engaged in the protection of cultural property;
 - (d) the identity cards mentioned in the Regulations for the execution of the Convention.
3. During an armed conflict, the use of the distinctive emblem in any other cases than those mentioned in the preceding paragraphs of the present Article, and the use for any purpose whatever of a sign resembling the distinctive emblem, shall be forbidden.
4. The distinctive emblem may not be placed on any immovable cultural property unless at the same time there is displayed an authorization duly dated and signed by the competent authority of the High Contracting Party.

Chapter VI. Scope of application of the Convention

Article 18. Application of the Convention

1. Apart from the provisions which shall take effect in time of peace, the present Convention shall apply in the event of declared war or of any other armed conflict which may arise between two or more of the High Contracting Parties, even if the state of war is not recognized by, one or more of them.
2. The Convention shall also apply to all cases of partial or total occupation of the territory of a High Contracting Party, even if the said occupation meets with no armed resistance.
3. If one of the Powers in conflict is not a Party to the present Convention, the Powers which are Parties thereto shall nevertheless remain bound by it in their mutual relations. They shall furthermore be bound by the Convention, in relation to the said Power, if the latter has declared, that it accepts the provisions thereof and so long as it applies them.

Article 19. Conflicts not of an international character

1. In the event of an armed conflict not of an international character occurring within the territory of one of the High Contracting Parties, each party to the conflict shall be bound to apply, as a minimum, the provisions of the present Convention which relate to respect for cultural property.
2. The parties to the conflict shall endeavour to bring into force, by means of special agreements, all or part of the other provisions of the present Convention.
3. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization may offer its services to the parties to the conflict.
4. The application of the preceding provisions shall not affect the legal status of the parties to the conflict.

Chapter VII. Execution of the Convention

Article 20. Regulations for the execution of the Convention

The procedure by which the present Convention is to be applied is defined in the Regulations for its execution, which constitute an integral part thereof.

Article 21. Protecting powers

The present Convention and the Regulations for its execution shall be applied with the co-operation of the Protecting Powers responsible for safeguarding the interests of the Parties to the conflict.

Article 22. Conciliation procedure

1. The Protecting Powers shall lend their good offices in all cases where they may deem it useful in the interests of cultural property, particularly if there is disagreement between the Parties to the conflict as to the application or interpretation of the provisions of the present Convention or the Regulations for its execution.
2. For this purpose, each of the Protecting Powers may, either at the invitation of one Party, of the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, or on its own

initiative, propose to the Parties to the conflict a meeting of their representatives, and in particular of the authorities responsible for the protection of cultural property, if considered appropriate on suitably chosen neutral territory. The Parties to the conflict shall be bound to give effect to the proposals for meeting made to them.

The Protecting Powers shall propose for approval by the Parties to the conflict a person belonging to a neutral Power or a person presented by the Director General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, which person shall be invited to take part in such a meeting in the capacity of Chairman.

Article 23. Assistance of UNESCO

1. The High Contracting Parties may call upon the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization for technical assistance in organizing the protection of their cultural property, or in connexion with any other problem arising out of the application of the present Convention or the Regulations for its execution. The Organization shall accord such assistance within the limits fixed by its programme and by its resources.
2. The Organization is authorized to make, on its own initiative, proposals on this matter to the High Contracting Parties.

Article 24. Special agreements

1. The High Contracting Parties may conclude special agreements for all matters concerning which they deem it suitable to make separate provision.
2. No special agreement may be concluded which would diminish the protection afforded by the present Convention to cultural property and to the personnel engaged in its protection.

Article 25. Dissemination of the Convention

The High Contracting Parties undertake, in time of peace as in time of armed conflict, to disseminate the text of the present Convention and the Regulations for its execution as widely as possible in their respective countries. They undertake, in particular, to include the study thereof in

their programmes of military and, if possible, civilian training, so that its principles are made known to the whole population, especially the armed forces and personnel engaged in the protection of cultural property.

Article 26. Translations reports

1. The High Contracting Parties shall communicate to one another, through the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, the official translations of the present Convention and of the Regulations for its execution.
2. Furthermore, at least once every four years, they shall forward to the Director-General a report giving whatever information they think suitable concerning any measures being taken, prepared or contemplated by their respective administrations in fulfillment of the present Convention and of the Regulations for its execution.

Article 27. Meetings

1. The Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization may, with the approval of the Executive Board, convene meetings of representatives of the High Contracting Parties. He must convene such a meeting if at least one-fifth of the High Contracting Parties so request.
2. Without prejudice to any other functions which have been conferred on it by the present Convention or the Regulations for its execution, the purpose of the meeting will be to study problems concerning the application of the Convention and of the Regulations for its execution, and to formulate recommendations in respect thereof.
3. The meeting may further undertake a revision of the Convention or the Regulations for its execution if the majority of the High Contracting Parties are represented, and in accordance with the provisions of Article 39.

Article 28. Sanctions

The High Contracting Parties undertake to take, within the framework of their ordinary criminal jurisdiction, all necessary steps to

prosecute and impose penal or disciplinary sanctions upon those persons, of whatever nationality, who commit or order to be committed a breach of the present Convention.

Final provisions

Article 29. Languages

1. The present Convention is drawn up in English, French, Russian and Spanish, the four texts being equally authoritative.
2. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization shall arrange for translations of the Convention into the other official languages of its General Conference.

Article 30. Signature

The present Convention shall bear the date of 14 May, 1954 and, until the date of 31 December, 1954, shall remain open for signature by all States invited to the Conference which met at The Hague from 21 April, 1954 to 14 May, 1954.

Article 31. Ratification

1. The present Convention shall be subject to ratification by signatory States in accordance with their respective constitutional procedures.
2. The instruments of ratification shall be deposited with the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Article 32. Accession

From the date of its entry into force, the present Convention shall be open for accession by all States mentioned in Article 30 which have not signed it, as well as any other State invited to accede by the Executive Board of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Accession shall be effected by the deposit of an instrument of accession with the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Article 33. Entry into force

1. The present Convention shall enter into force three months after five instruments of ratification have been deposited.
2. Thereafter, it shall enter into force, for each High Contracting Party, three months after the deposit of its instrument of ratification or accession.
3. The situations referred to in Articles 18 and 19 shall give immediate effect to ratifications or accessions deposited by the Parties to the conflict either before or after the beginning of hostilities or occupation. In such cases the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization shall transmit the communications referred to in Article 38 by the speediest method.

Article 34. Effective application

1. Each State Party to the Convention on the date of its entry into force shall take all necessary measures to ensure its effective application within a period of six months after such entry into force.
2. This period shall be six months from the date of deposit of the instruments of ratification or accession for any State which deposits its instrument of ratification or accession after the date of the entry into force of the Convention.

Article 35. Territorial extension of the Convention

Any High Contracting Party may, at the time of ratification or accession, or at any time thereafter, declare by notification addressed to the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, that the present Convention shall extend to all or any of the territories for whose international relations it is responsible. The said notification shall take effect three months after the date of its receipt.

Article 36. Relation to previous conventions

1. In the relations between Powers which are bound by the Conventions of The Hague concerning the Laws and Customs of War on Land (IV) and

concerning Naval Bombardment in Time of War (IX), whether those of 29 July, 1899 or those of 18 October, 1907, and which are Parties to the present Convention, this last Convention shall be supplementary to the aforementioned Convention (IX) and to the Regulations annexed to the aforementioned Convention (IV) and shall substitute for the emblem described in Article 5 of the aforementioned Convention (IX) the emblem described in Article 16 of the present Convention, in cases in which the present Convention and the Regulations for its execution provide for the use of this distinctive emblem.

2. In the relations between Powers which are bound by the Washington Pact of 15 April, 1935 for the Protection of Artistic and Scientific Institutions and of Historic Monuments (Roerich Pact) and which are Parties to the present Convention, the latter Convention shall be supplementary to the Roerich Pact and shall substitute for the distinguishing flag described in Article III of the Pact the emblem defined in Article 16 of the present Convention, in cases in which the present Convention and the Regulations for its execution provide for the use of this distinctive emblem.

Article 37. Denunciation

1. Each High Contracting Party may denounce the present Convention, on its own behalf, or on behalf of any territory for whose international relations it is responsible.
2. The denunciation shall be notified by an instrument in writing, deposited with the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
3. The denunciation shall take effect one year after the receipt of the instrument of denunciation. However, if, on the expiry of this period, the denouncing Party is involved in an armed conflict, the denunciation shall not take effect until the end of hostilities, or until the operations of repatriating cultural property are completed, whichever is the later.

Article 38. Notifications

The Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization shall inform the States referred to in Articles

30 and 32, as well as the United Nations, of the deposit of all the instruments of ratification, accession or acceptance provided for in Articles 31, 32 and 39 and of the notifications and denunciations provided for respectively in Articles 35, 37 and 39.

Article 39. Revision of the Convention and of the Regulations for its execution

1. Any High Contracting Party may propose amendments to the present Convention or the Regulations for its execution. The text of any proposed amendment shall be communicated to the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization who shall transmit it to each High Contracting Party with the request that such Party reply within four months stating whether it:
 - (a) desires that a Conference be convened to consider the proposed amendment;
 - (b) favours the acceptance of the proposed amendment without a Conference; or
 - (c) favours the rejection of the proposed amendment without a Conference.
2. The Director-General shall transmit the replies, received under paragraph 1 of the present Article, to all High Contracting Parties.
3. If all the High Contracting Parties which have, within the prescribed time-limit, stated their views to the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, pursuant to paragraph 1(b) of this Article, inform him that they favour acceptance of the amendment without a Conference, notification of their decision shall be made by the Director-General in accordance with Article 38. The amendment shall become effective for all the High Contracting Parties on the expiry of ninety days from the date of such notification.
4. The Director-General shall convene a Conference of the High Contracting Parties to consider the proposed amendment if requested to do so by more than one-third of the High Contracting Parties.
5. Amendments to the Convention or to the Regulations for its execution, dealt with under the provisions of the preceding paragraph, shall enter

into force only after they have been unanimously adopted by the High Contracting Parties represented at the Conference and accepted by each of the High Contracting Parties.

6. Acceptance by the High Contracting Parties of amendments to, the Convention or to the Regulations for its execution, which have been adopted by the Conference mentioned in paragraphs 4 and 5, shall be effected by the deposit of a formal instrument with the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
7. After the entry into force of amendments to the present Convention or to the Regulations for its execution, only the text of the Convention or of the Regulations for its execution thus amended shall remain open for ratification or accession.

Article 40. Registration

In accordance with Article 102 of the Charter of the United Nations, the present Convention shall be registered with the Secretariat of the United Nations at the request of the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

IN FAITH WHEREOF the undersigned, duly authorized, have signed the present Convention.

Done at The Hague, this fourteenth day of May, 1954, in a single copy which shall be deposited in the archives of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, and certified true copies of which shall be delivered to all the States referred to in Articles 30 and 32 as well as to the United Nations.

**Regulations for the Execution
of the Convention for the Protection of Cultural Property
in the Event of Armed Conflict**

Chapter I. Control

Article 1. International list of persons

On the entry into force of the Convention, the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization shall compile an international list consisting of all persons nominated by the High Contracting Parties as qualified to carry out the functions of Commissioner-General for Cultural Property. On the initiative of the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, this list shall be periodically revised on the basis of requests formulated by the High Contracting Parties.

Article 2. Organization of control

As soon as any High Contracting Party is engaged in an armed conflict to which Article 18 of the Convention applies:

- (a) It shall appoint a representative for cultural property situated in its territory; if it is in occupation of another territory, it shall appoint a special representative for cultural property situated in that territory;
- (b) The Protecting Power acting for each of the Parties in conflict with such High Contracting Party shall appoint delegates accredited to the latter in conformity with Article 3 below;
- (c) A Commissioner-General for Cultural Property shall be appointed to such High Contracting Party in accordance with Article 4.

Article 3. Appointment of delegates of Protecting Powers

The Protecting Power shall appoint its delegates from among the members of its diplomatic or consular staff or, with the approval of the Party to which they will be accredited, from among other persons.

Article 4. Appointment of 'Commissioner-General

1. The Commissioner-General for Cultural Property shall be chosen from the international list of persons by joint agreement between the Party to which he will be accredited and the Protecting Powers acting on behalf of the opposing Parties.
2. Should the Parties fail to reach agreement within three weeks from the beginning of their discussions on this point, they shall request the President of the International Court of Justice to appoint the Commissioner-General, who shall not take up his duties until the Party to which he is accredited has approved his appointment.

Article 5. Functions of delegates

The delegates of the Protecting Powers shall take note of violations of the Convention, investigate, with the approval of the Party to which they are accredited, the circumstances in which they have occurred, make representations locally to secure their cessation and, if necessary, notify the Commissioner-General of such violations. They shall keep him informed of their activities.

Article 6. Functions of the Commissioner-General

1. The Commissioner-General for Cultural Property shall deal with all matters referred to him in connexion with the application of the Convention, in conjunction with the representative of the Party to which he is accredited and with the delegates concerned.
2. He shall have powers of decision and appointment in the cases specified in the present Regulations.
3. With the agreement of the Party to which he is accredited, he shall have the right to order an investigation or to, conduct it himself. ,
4. He shall make any representations to the Parties to the conflict or to their Protecting Powers which he deems useful for the application of the Convention.
5. He shall draw up such reports as may be necessary on the application of the Convention and communicate them to the Parties concerned and to their Protecting Powers. He shall send copies to the Director-

General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, who may make use only of their technical contents.

6. If there is no Protecting Power, the Commissioner-General shall exercise the functions of the Protecting Power as laid down in Articles 21 and 22 of the Convention.

Article 7. Inspectors and experts

1. Whenever the Commissioner-General for Cultural Property considers it necessary, either at the request of the delegates concerned or after consultation with them, he shall propose, for the approval of the Party to which he is accredited, an inspector of cultural property to be charged with a specific mission. An inspector shall be responsible only to the Commissioner-General.
2. The Commissioner-General, delegates and inspectors may have recourse to the services of experts, who will also be proposed for the approval of the Party mentioned in the preceding paragraph.

Article 8. Discharge of the mission of control

The Commissioners-General for Cultural Property, delegates of the Protecting Powers, inspectors and experts shall in no case exceed their mandates. In particular, they shall take account of the security needs of the High Contracting Party to which they are accredited and shall in all circumstances act in accordance with the requirements of the military situation as communicated to them by that High Contracting Party.

Article 9. Substitutes for Protecting Powers

If a Party to the conflict does not benefit or ceases to benefit from the activities of a Protecting Power, a neutral State may be asked to undertake those functions of a Protecting Power which concern the appointment of a Commissioner-General for Cultural Property in accordance with the procedure laid down in Article 4 above. The Commissioner-General thus appointed shall, if need be, entrust to inspectors the functions of delegates of Protecting Powers as specified in the present Regulations.

Article 10. Expenses

The remuneration and expenses of the Commissioner-General for Cultural Property, inspectors and experts shall be met by the Party to which they are accredited. Remuneration and expenses of delegates of the Protecting Powers shall be subject to agreement between those Powers and the States whose interests they are safeguarding.

Chapter II. Special protection

Article 11. Improvised refuges

1. If, during an armed conflict, any High Contracting Party is induced by unforeseen circumstances to set up an improvised refuge and desires that it should be placed under special protection, it shall communicate this fact forthwith to the Commissioner-General accredited to that Party.
2. If the Commissioner-General considers that such a measure is justified by the circumstances and by the importance of the cultural property sheltered in' this improvised refuge, he may authorize the High Contracting Party to display on such refuge the distinctive emblem defined in Article 16 of the Convention. He shall communicate his decision without delay to the delegates of the Protecting Powers who are concerned, each of whom may, within a time limit of 30 days, order the immediate withdrawal of the emblem.
3. As soon as such delegates have signified their agreement or if the time limit of 30 days has passed without any of the delegates concerned having made an objection, and if, in the view of the Commissioner-General, the refuge fulfils the conditions laid down in Article 8 of the Convention, the Commissioner-General shall request the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization to enter the refuge in the Register of Cultural Property under Special Protection.

Article 12. International Register of Cultural Property under Special Protection

1. An 'International Register of Cultural Property under Special Protection' shall be prepared.

2. The Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization shall maintain this Register. He shall furnish copies to the Secretary-General of the United Nations and to the High Contracting Parties.
3. The Register shall be divided into sections, each in the name of a High Contracting Party. Each section shall be subdivided into three paragraphs, headed: Refuges, Centers containing Monuments, Other Immovable Cultural Property. The Director-General shall determine what details each section shall contain.

Article 13. Requests for registration

1. Any High Contracting Party may submit to the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization an application for the entry in the Register of certain refuges, centers containing monuments or other immovable cultural property situated within its territory. Such application shall contain a description of the location of such property and shall certify that the property complies with the provisions of Article 8 of the Convention.
2. In the event of occupation, the Occupying Power shall be competent to make such application.
3. The Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization shall, without delay, send copies of applications for registration to each of the High Contracting Parties.

Article 14. Objections

1. Any High Contracting Party may, by letter addressed to the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, lodge an objection to the registration of cultural property. This letter must be received by him within four months of the day on which he sent a copy of the application for registration.
2. Such objection shall state the reasons giving rise to it, the only, valid grounds being that:
 - (a) the property is not cultural property;
 - (b) the property does not comply with the conditions mentioned in Article 8 of the Convention.

3. The Director-General shall send a copy of the letter of objection to the High Contracting Parties without delay. He shall, if necessary, seek the advice of the International Committee on Monuments, Artistic and Historical Sites and Archaeological Excavations and also, if he thinks fit, of any other competent organization or person.
4. The Director-General, or the High Contracting Party requesting registration, may make whatever representations they deem necessary to the High Contracting Parties which lodged the objection, with a view to causing the objection to 'be withdrawn.
5. If a High Contracting Party which has made an application for registration in time of peace becomes involved in an armed conflict before the entry has been made, the cultural property concerned shall at once be provisionally entered in the Register, by the Director-General, pending the confirmation, withdrawal or cancellation of any objection that may be, or may have been, made.
6. If, within a period of six months from the date of receipt of the letter of objection, the Director-General has not received from the High Contracting Party lodging the objection a communication stating that it has been withdrawn, the High Contracting Party applying for registration may request arbitration in accordance with the procedure in the following paragraph.
7. The request for •arbitration shall not be made more than one year after the date of receipt by the Director-General of the letter of objection. Each of the two Parties to the dispute shall appoint an arbitrator. When more than one objection has been lodged against an application for registration, the High Contracting Parties which have lodged the 'objections shall, by common consent, appoint a single arbitrator. These two arbitrators shall select a chief arbitrator from the international list mentioned in Article 1 of the present Regulations. If such arbitrators cannot agree upon their choice, they shall ask the President of the International Court of Justice to appoint a chief arbitrator who need not necessarily be chosen from the international list. The arbitral tribunal thus constituted shall fix its own procedure. There shall be no appeal from its decisions.
8. Each of the High Contracting Parties may declare, whenever a dispute to which it is a Party arises, that it does not wish to apply the

arbitration procedure provided for in the preceding paragraph. In such cases, the objection to an application for registration shall be submitted by the Director-General to the High Contracting Parties. The objection will be confirmed only if the High Contracting Parties so decide by a two-third majority of the High Contracting Parties voting. The vote shall be taken by correspondence, unless the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization deems it essential to convene a meeting under the powers conferred upon him by Article 27 of the Convention. If the Director-General decides to proceed with the vote by correspondence, he shall invite the High Contracting Parties to transmit their votes by sealed letter within six months from the day on which they were invited to do so.

Article 15. Registration

1. The Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization shall cause to be entered in the Register, under a serial number, each item of property for which application for registration is made, provided that he has not received an objection within the time-limit prescribed in paragraph 1 of Article 14.
2. If an objection has been lodged, and without prejudice to the provision of paragraph 5 of Article 14, the Director-General shall enter property in the Register only if the objection has been withdrawn or has failed to be confirmed following the procedures laid down in either paragraph 7 or paragraph 8 of Article 14.
3. Whenever paragraph 3 of Article 11 applies, the Director-General shall enter property in the Register if so requested by the Commissioner-General for Cultural Property.
4. The Director-General shall send without delay to the Secretary-General of the United Nations, to the High Contracting Parties, and, at the request of the Party applying for registration, to all other States referred to in Articles 30 and 32 of the Convention, a certified copy of each entry in the Register. Entries shall become effective thirty days after despatch of such copies.

Article 16. Cancellation

1. The Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization shall cause the registration of any property to be cancelled:
 - (a) at the request of the High Contracting Party within whose territory the cultural property is situated;
 - (b) if the High Contracting Party which requested registration has denounced the Convention, and when that denunciation has taken effect;
 - (c) in the special case provided for in Article 14, paragraph 5, when an objection has been confirmed following the procedures mentioned either in paragraph 7 or in paragraph 8 or Article 14.
2. The Director-General shall send without delay, to the Secretary-General of the United Nations and to all States which received a copy of the entry in the Register, a certified copy of its cancellation. Cancellation shall take effect thirty days after the despatch of such copies.

Chapter III. Transport of cultural property

Article 17. Procedure to obtain immunity

1. The request mentioned in paragraph I of Article 12 of the Convention shall be addressed to the Commissioner-General for Cultural Property. It shall mention the reasons on which it is based and specify the approximate number and the importance of the objects to be transferred, their present location, the location now envisaged, the means of transport to be used, the route to be followed, the date proposed for the transfer, and any other relevant information.
2. If the Commissioner-General, after taking such opinions as he deems fit, considers that such transfer is justified, he shall consult those delegates of the Protecting Powers who are concerned, on the measures proposed for carrying it out. Following such consultation, he shall notify the Parties to the conflict concerned of the transfer, including in such notification all useful information.
3. The Commissioner-General shall appoint one or more inspectors, who shall satisfy themselves that only the property stated in the request is

to be transferred and that the transport is to be by the approved methods and bears the distinctive emblem. The inspector or inspectors shall accompany the property to its destination.

Article 18. Transport abroad

Where the transfer under special protection is to the territory of another country, it shall be governed not only by Article 12 of the Convention and by Article 17 of the present Regulations, but by the following further provisions:

- (a) while the cultural property remains on the territory of another State, that State shall be its depositary and shall extend to it as great a measure of care as that which it bestows upon its own cultural property of comparable importance;
- (b) the depositary State shall return the property only on the cessation of the conflict; such return shall be effected within six months from the date on which it was requested;
- (c) during the various transfer operations, and while it remains on the territory of another State, the cultural property shall be exempt from confiscation and may not be disposed of either by the depositor or by the depositary. Nevertheless, when the safety of the property requires it, the depositary may, with the assent of the depositor, have the property transported to the territory of a third country, under the conditions laid down in the present article;
- (d) the request for special protection shall indicate that the State to whose territory the property is to be transferred accepts the provisions of the present Article.

Article 19. Occupied territory

Whenever a High Contracting Party occupying territory of another High Contracting Party transfers cultural property to a refuge situated elsewhere in that territory, without being able to follow the procedure provided for in Article 17 of the Regulations, the transfer in question shall not be regarded as misappropriation within the meaning of Article 4 of the Convention, provided that the Commissioner-General for Cultural Property certifies in writing, after having consulted the usual custodians, that such transfer was rendered necessary by circumstances.

Chapter IV. The distinctive emblem

Article 20. Affixing of the emblem

1. The placing of the distinctive emblem and its degree of visibility shall be left to the discretion of the competent authorities of each High Contracting Party. It may be displayed on flags or armlets; it may be painted on an object or represented in any other appropriate form.
2. However, without prejudice to any possible fuller markings, the emblem shall, in the event of armed conflict and in the cases mentioned in Articles 12 and 13 of the Convention, be placed on the vehicles of transport so as to be clearly visible in daylight from the air as well as from the ground. The emblem shall be visible from the ground:
 - (a) at regular intervals sufficient to indicate clearly the perimeter of a centre containing monuments under special protection;
 - (b) at the entrance to other immovable cultural property under special protection.

Article 21. Identification of persons

1. The persons mentioned in Article 17, paragraph 2(b) and (c) of the Convention may wear an armlet bearing the distinctive emblem, issued and stamped by the competent authorities.
2. Such persons shall carry a special identity card bearing the distinctive emblem. This card shall mention at least the surname and first names, the date of birth, the title or rank, and the function of the holder. The card shall bear the photograph of the holder as well as his signature or his fingerprints, or both. It shall bear the embossed stamp of the competent authorities.
3. Each High Contracting Party shall make out its own type of identity card,, guided by the model annexed, by way of example, to the present Regulations. The High Contracting Parties shall transmit to each other a specimen of the model they are using. Identity cards shall be made out, if possible, at least in duplicate, one copy being kept by the issuing Power.
4. The said persons may not, without legitimate reason, be deprived of their identity card or of the right to wear the armlet.

**COUNCIL JOINT ACTION 2008/124/CFSP
of 4 February 2008
on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo,
EULEX KOSOVO**

THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION,

Having regard to the Treaty on European Union, and in particular Article 14 and the third paragraph of Article 25 thereof,

Whereas:

- (1) On 10 June 1999, the United Nations Security Council adopted Resolution 1244 (hereinafter Resolution 1244), and within this framework, the United Nations Security Council:
 - 'Decides that the international civil and security presences are established for an initial period of 12 months, to continue thereafter unless the Security Council decides otherwise' (Paragraph 19),
 - 'Authorises the Secretary-General, with the assistance of relevant international organisations, to establish an international civil presence in Kosovo ...' and 'Decides that the main responsibilities of the international civil presence will include ... (f) in a final stage, overseeing the transfer of authority from Kosovo's provisional institutions to institutions established under a political settlement ... (i) maintaining civil law and order, including establishing local police forces and meanwhile through the deployment of international police personnel to serve in Kosovo' (Paragraphs 10 and 11),
 - 'Welcomes the work in hand in the European Union and other international organisations to develop a comprehensive approach to the economic development and stabilisation of the region affected by the Kosovo crisis, including the implementation of a

Stability Pact for South Eastern Europe with broad international participation in order to further the promotion of democracy, economic prosperity, stability and regional cooperation' (Paragraph 17).

- (2) The Kosovo organs, institutions and authorities referred to in this Joint Action are the institutions (hereinafter the Kosovo institutions) created on the basis of Resolution 1244. They include, *inter alia*, the Kosovo Police Service, the judiciary and the associated Ministries of the Interior and of Justice.
- (3) There is a need to prevent, on humanitarian grounds, possible outbreaks of violence, acts of persecution and intimidation in Kosovo, taking account, as appropriate, of the responsibility towards populations as referred to in Resolution 1674 by the United Nations Security Council on 28 April 2006.
- (4) On 10 April 2006, the Council adopted Joint Action 2006/304/CFSP on the establishment of an EU Planning Team (EUPT Kosovo) regarding a possible EU crisis management operation in Kosovo in the field of rule of law and possible other areas in Kosovo.¹
- (5) On 11 December 2006, the Council approved the Crisis Management Concept for a possible EU crisis management operation in the field of rule of law and possible other areas in Kosovo.
- (6) Joint Action 2006/304/CFSP lays down that the Head of EUPT Kosovo is, in particular, to act under the direction of the Head of the EU crisis management operation in Kosovo once the latter has been appointed.
- (7) The Brussels European Council of 14 December 2007 underlined the readiness of the EU to play a leading role in strengthening stability in the region in line with its European perspective and in implementing a settlement defining Kosovo's future status. It stated the EU's readiness to assist Kosovo in the path towards sustainable stability, including by means of a European Security and Defence Policy (ESDP) mission and a contribution to an international civilian office as part of the international presences. The General Affairs and External Relations Council was invited to determine the modalities for the mission and

¹ OJ L 112, 26. 04. 2006, p. 19.

when to launch it. The Secretary-General/High Representative (SG/HR) was requested to prepare the mission in discussion with the responsible authorities in Kosovo and the United Nations. In this regard, the United Nations Secretary-General has stated that the United Nations, with the support of the relevant international organisations, is committed to assisting Kosovo in the path towards sustainable stability. The United Nations Secretary-General also noted the readiness of the EU to play an enhanced role in Kosovo, as reflected in the conclusions of the Brussels European Council on 14 December.

In parallel with this Joint Action, the Council is adopting a Joint Action appointing an EU Special Representative for Kosovo.

- (9) In accordance with the guidelines of the Nice European Council of 7-9 December 2000, this Joint Action should determine the role of the SG/HR in accordance with Articles 18 and 26 of the Treaty.
- (10) Article 14(1) of the Treaty calls for the indication of financing for the whole period of implementation of the Joint Action. The indication of amounts to be financed by the general budget of the European Union illustrates the will of the political authority and is subject to the availability of commitment appropriations during the respective budget year.
- (11) Considering the scale and nature of the mission established by this Joint Action, specific provisions are required concerning staff recruitment and procurement.
- (12) The command and control structure of the mission should be without prejudice to the contractual responsibilities of the Head of the mission towards the Commission for implementing the mission's budget.
- (13) The watch-keeping capability established within the Council Secretariat should be activated for this mission.
- (14) The European Union Rule of Law Mission in Kosovo will be conducted in a situation which may deteriorate and could harm the objectives of the Common Foreign and Security Policy as set out in Article 11 of the Treaty,

HAS ADOPTED THIS JOINT ACTION:

Article 1
The mission

1. The EU hereby establishes an European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX KOSOVO (hereinafter EULEX KOSOVO).
2. EULEX KOSOVO shall operate in accordance with the Mission Statement set out in Article 2 and shall carry out the tasks as set out in Article 3.

Article 2
Mission Statement

EULEX KOSOVO shall assist the Kosovo institutions, judicial authorities and law enforcement agencies in their progress towards sustainability and accountability and in further developing and strengthening an independent multiethnic justice system and multiethnic police and customs service, ensuring that these institutions are free from political interference and adhering to internationally recognised standards and European best practices.

EULEX KOSOVO, in full cooperation with the European Commission Assistance Programmes, shall fulfil its mandate through monitoring, mentoring and advising, while retaining certain executive responsibilities.

Article 3
Tasks

In order to fulfil the Mission Statement set out in Article 2, EULEX KOSOVO shall:

- (a) monitor, mentor and advise the competent Kosovo institutions on all areas related to the wider rule of law (including a customs service), whilst retaining certain executive responsibilities;
- (b) ensure the maintenance and promotion of the rule of law, public order and security including, as necessary, in consultation with the relevant international civilian authorities in Kosovo, through reversing or annulling operational decisions taken by the competent Kosovo authorities;

- (c) help to ensure that all Kosovo rule of law services, including a customs service, are free from political interference;
- (d) ensure that cases of war crimes, terrorism, organised crime, corruption, inter-ethnic crimes, financial/economic crimes and other serious crimes are properly investigated, prosecuted, adjudicated and enforced, according to the applicable law, including, where appropriate, by international investigators, prosecutors and judges jointly with Kosovo investigators, prosecutors and judges or independently, and by measures including, as appropriate, the creation of cooperation and coordination structures between police and prosecution authorities;
- (e) contribute to strengthening cooperation and coordination throughout the whole judicial process, particularly in the area of organised crime;
- (f) contribute to the fight against corruption, fraud and financial crime;
- (g) contribute to the implementation of the Kosovo Anti-Corruption Strategy and Anti-Corruption Action Plan;
- (h) assume other responsibilities, independently or in support of the competent Kosovo authorities, to ensure the maintenance and promotion of the rule of law, public order and security, in consultation with the relevant Council agencies; and
- (i) ensure that all its activities respect international standards concerning human rights and gender mainstreaming.

Article 4
Planning and preparation phase

1. During the planning and preparation phase of the mission, EUPT Kosovo shall act as the main planning and preparation element for EULEX KOSOVO.

The Head of EUPT Kosovo shall act under the authority of the Head of EULEX KOSOVO (hereinafter the Head of Mission).

2. The risk assessment carried out as part of the planning process shall be updated regularly.

3. EUPT Kosovo shall be responsible for recruiting and deploying staff and procuring equipment, services and premises intended for EULEX KOSOVO, financed from the EUPT Kosovo budget.
4. EUPT Kosovo shall be responsible for drawing up the Operation Plan (OPLAN) and developing technical instruments necessary to execute the mandate of EULEX KOSOVO. The OPLAN shall take into account the risk assessment and shall include a security plan. The Council shall approve the OPLAN.

Article 5

Launching and transition period

1. The decision to launch EULEX KOSOVO shall be taken by the Council upon approval of the OPLAN. The operational phase of EULEX KOSOVO shall start upon transfer of authority from the United Nations Mission in Kosovo, UNMIK.
2. During the transition period, the Head of Mission may direct EUPT Kosovo to undertake the necessary activities in order for EULEX KOSOVO to be fully operational on the day of transfer of authority.

Article 6

Structure of EULEX KOSOVO

1. EULEX KOSOVO shall be a unified ESDP mission across Kosovo.
2. EULEX KOSOVO shall establish:
 - (a) its main Headquarters in Pristina;
 - (b) regional and local offices across Kosovo;
 - (c) a Brussels support element; and
 - (d) liaison offices, as required.
3. Subject to detailed arrangements in the OPLAN, EULEX KOSOVO shall be structured as follows:
 - (a) the Head of Mission and staff as defined in the OPLAN;
 - (b) a police component, co-located where appropriate with the Kosovo Police Service, including at the border crossing points;

- (c) a justice component, co-located where appropriate with the relevant Ministries, the Kosovo judiciary, the Kosovo Property Agency, the Kosovo Correctional Service; and
 - (d) a customs component, co-located where appropriate with the Kosovo Customs Service.
4. Specialised police may be hosted in camps designed to cater for their operational needs.

Article 7 **Civilian Operation Commander**

1. The Civilian Planning and Conduct Capability (CPCC) Director shall be the Civilian Operation Commander for EULEX KOSOVO.
2. The Civilian Operation Commander, under the political control and strategic direction of the Political and Security Committee (PSC) and the overall authority of the SG/HR, shall exercise command and control of EULEX KOSOVO at the strategic level.
3. The Civilian Operation Commander shall ensure proper and effective implementation of the Council's decisions as well as the PSC's decisions, including by issuing instructions at strategic level as required to the Head of Mission and providing him with advice and technical support.
4. All seconded staff shall remain under the full command of the national authorities of the seconding State or EU institution concerned. National authorities shall transfer Operational Control (OPCON) of their personnel, teams and units to the Civilian Operation Commander.
5. The Civilian Operation Commander shall have overall responsibility for ensuring that the EU's duty of care is properly discharged.
6. The Civilian Operation Commander and the European Union Special Representative (EUSR) shall consult each other as required.

Article 8 **Head of Mission**

1. The Head of Mission shall assume responsibility and exercise command and control of EULEX KOSOVO at theatre level.

2. The Head of Mission shall exercise command and control over personnel, teams and units from contributing States as assigned by the Civilian Operation Commander together with administrative and logistic responsibility including over assets, resources and information placed at the disposal of EULEX KOSOVO. The exercise of such command and control shall be without prejudice to the principle of the independence of the judiciary and the autonomy of prosecution when considering the discharge of judicial duties of EULEX KOSOVO judges and prosecutors.
3. The Head of Mission shall issue instructions to all EULEX KOSOVO staff, including in this case the support element in Brussels, for the effective conduct of EULEX KOSOVO in theatre, assuming its coordination and day-to-day management, and following the instructions at strategic level of the Civilian Operation Commander.
4. Until the expiry of Joint Action 2006/304/CFSP, the Head of Mission shall be supported by EUPT Kosovo established thereby.
5. The Head of Mission shall be responsible for the implementation of the EULEX KOSOVO's budget. For this purpose, the Head of Mission shall sign a contract with the Commission.
6. The Head of Mission shall be responsible for disciplinary control over the staff. For seconded staff, disciplinary action shall be exercised by the national or EU authority concerned.
7. The Head of Mission shall represent EULEX KOSOVO in the operations area and shall ensure appropriate visibility of EULEX KOSOVO.
8. The Head of Mission shall coordinate, as appropriate, with other EU actors on the ground. The Head of Mission shall, without prejudice to the chain of command, receive local political guidance from the EUSR, including with regard to the political aspects of issues related to executive responsibilities.
9. The Head of Mission shall ensure that EULEX KOSOVO works closely and coordinates with the competent Kosovo authorities and with relevant international actors, as appropriate, including NATO/KFOR, UNMIK, OSCE, third States involved in the rule of law in Kosovo and an International Civilian Office.

10. Under the direct responsibility of the Head of Mission, internal legal and financial control functions shall be performed by personnel independent of the staff responsible for the administration of EULEX KOSOVO.

Article 9 **Staff**

1. The numbers and competence of the EULEX KOSOVO staff shall be consistent with its Mission Statement set out in Article 2, the tasks set out in Article 3 and the structure of EULEX KOSOVO set out in Article 6.
2. EULEX KOSOVO shall consist primarily of staff seconded by Member States or EU institutions. Each Member State or EU institution shall bear the costs related to any of the staff seconded by it, including travel expenses to and from the place of deployment, salaries, medical coverage and allowances other than daily allowances and applicable risks and hardship allowances.
3. EULEX KOSOVO may also recruit, as required, international staff and local staff on a contractual basis.
4. Third States may also, as appropriate, second staff to EULEX KOSOVO. Each seconding third State shall bear the costs related to any of the staff seconded by it, including travel expenses to and from the place of deployment, salaries, medical coverage and allowances. Exceptionally, in duly justified cases, where no qualified applications from Member States are available, nationals from participating third States may be recruited on a contractual basis, as appropriate.
5. All staff shall abide by the mission-specific minimum security operating standards and the mission security plan supporting the EU field security policy. As regards the protection of EU classified information with which they are entrusted in the course of their duties, they shall respect the security principles and minimum standards established by Decision 2001/264/EC.²

² OJ L 101, 11. 04. 2001, p. 1. Decision as last amended by Decision 2007/438/EC (OJ L 164, 26. 06. 2007, p. 24).

Article 10
Status of EULEX KOSOVO and of its staff

1. The status of EULEX KOSOVO and its staff, including the privileges, immunities and further guarantees necessary for the completion and smooth functioning of EULEX KOSOVO, shall be agreed as appropriate.
2. The State or EU institution having seconded a member of staff shall be responsible for answering any claims linked to the secondment, from or concerning the member of staff. The State or EU institution in question shall be responsible for bringing any action against the seconded person.
3. The conditions of employment and the rights and obligations of international and local civilian staff shall be laid down in the contracts between the Head of Mission and the members of staff.

Article 11
Chain of command

1. EULEX KOSOVO shall have a unified chain of command, as a crisis management operation.
2. Under the responsibility of the Council, the PSC shall exercise political control and strategic direction of EULEX KOSOVO.
3. As also laid down in Article 7, the Civilian Operation Commander, under the political control and strategic direction of the PSC and the overall authority of the SG/HR, shall be the commander of EULEX KOSOVO at strategic level and, as such, shall issue the Head of Mission with instructions and provide him with advice and technical support.
4. The Civilian Operation Commander shall report to the Council through the SG/HR.
5. The Head of Mission shall exercise command and control of EULEX KOSOVO at theatre level and shall be directly responsible to the Civilian Operation Commander.

Article 12
Political control and strategic direction

1. The PSC shall exercise, under the responsibility of the Council, political control and strategic direction of EULEX KOSOVO.
2. The Council hereby authorises the PSC to take the relevant decisions for this purpose, in accordance with the third paragraph of Article 25 of the Treaty. This authorisation shall include the powers to amend the OPLAN and the chain of command. It shall also include powers to take subsequent decisions regarding the appointment of the Head of Mission. The Council, on the recommendation of the SG/HR, shall decide on the objectives and termination of EULEX KOSOVO.
3. The PSC shall report to the Council at regular intervals.
4. The PSC shall receive, on a regular basis and as required, reports by the Civilian Operation Commander and the Head of Mission on issues within their areas of responsibility. Planning for specific areas may be reviewed by the PSC on a regular basis.

Article 13
Participation of third States

1. Without prejudice to the decision-making autonomy of the EU and its single institutional framework, third States may be invited to contribute to EULEX KOSOVO provided that they bear the cost of the staff seconded by them, including salaries, allowances and travel expenses to and from the theatre of operation, and to contribute to the running costs of EULEX KOSOVO, as appropriate.
2. Third States making contributions to EULEX KOSOVO shall have the same rights and obligations in terms of day-to-day management of EULEX KOSOVO as Member States taking part in it.
3. The Council hereby authorises the PSC to take the relevant decisions on acceptance or otherwise of the proposed contributions and to establish a Committee of Contributors.
4. Detailed arrangements regarding the participation of third States shall be laid down in an agreement to be concluded in accordance with Article 24 of the Treaty. The SG/HR, assisting the Presidency, may

negotiate such arrangements on its behalf. Where the EU and a third State conclude an agreement establishing a framework for the participation of such third State in the EU crisis management operations, the provisions of such agreement shall apply in the context of EULEX KOSOVO.

Article 14 **Security**

1. The Civilian Operation Commander shall direct the Head of Mission's planning of security measures and ensure their proper and effective implementation for EULEX KOSOVO in accordance with Articles 7 and 11 and in coordination with the Security Office of the General Secretariat of the Council.
2. The Head of Mission shall be responsible for the security of the operation and for ensuring compliance with minimum security requirements applicable to the operation, in line with the policy of the EU on the security of personnel deployed outside the EU in an operational capacity under Title V of the Treaty and its supporting instruments.
3. The Head of Mission shall be assisted by a Senior Mission Security Officer (SMSO), who will report to the Head of Mission and also maintain a close functional relationship with the Security Office mentioned in paragraph 1.
4. The Head of Mission shall appoint Area Security Officers in the regional and local EULEX KOSOVO locations, who, under the authority of the SMSO shall be responsible for the day-to-day management of all security aspects of the respective EULEX KOSOVO elements.
5. EULEX KOSOVO staff shall undergo mandatory security training before or upon taking up their duties, in accordance with the OPLAN. They also receive regular in-theatre refresher training organised by the SMSO and the Area Security Officers.
6. The Head of Mission shall ensure that the numbers of EULEX KOSOVO staff present and of authorised visitors never exceed EULEX

KOSOVO's capabilities to ensure their safety and security or to manage their evacuation in an emergency situation.

7. The Head of Mission shall ensure the protection of EU classified information in accordance with Decision 2001/264/EC.

Article 15 Watch-keeping

The watch-keeping capability shall be activated for EULEX KOSOVO.

Article 16 Financial arrangements

1. The financial reference amount intended to cover the expenditure related to a period of 16 months starting from the approval of the OPLAN shall be EUR 205 000 000.
2. All expenditure shall be managed in accordance with the Community rules and procedures applicable to the general budget of the EU, with the exception that any pre-financing shall not remain the property of the Community.
3. Subject to the Commission's approval, the Head of Mission may conclude technical arrangements with EU Member States, participating third States and other international actors deployed in Kosovo regarding the provision of equipment, services and premises to EULEX KOSOVO. Nationals of the countries of the Western Balkans region or of contributing third States shall be allowed to tender for contracts. The position of contract holder of contracts or under arrangements concluded by EUPT Kosovo for EULEX KOSOVO during the planning and preparation phase shall be transferred to EULEX KOSOVO, as appropriate. Assets owned by EUPT Kosovo shall be transferred to EULEX KOSOVO.
4. The Head of Mission shall report fully to, and be supervised by, the Commission on the activities undertaken in the framework of his contract.
5. The financial arrangements shall respect the operational requirements of EULEX KOSOVO, including compatibility of equipment and

interoperability of its teams, and shall take into consideration the deployment of staff in regional offices.

6. Expenditure shall be eligible as from the date of approval of the OPLAN.

Article 17

Coordination with Community actions

1. The Council and the Commission shall, each in accordance with its respective powers, ensure consistency between the implementation of this Joint Action and external activities of the Community in accordance with Article 3 of the Treaty. The Council and the Commission shall cooperate to this end.
2. The necessary coordination arrangements shall be put in place in the EULEX KOSOVO area, as appropriate, as well as in Brussels.

Article 18

Release of classified information

1. The SG/HR shall be authorised to release to the United Nations, NATO/KFOR and to other third parties, associated with this Joint Action, EU classified information and documents generated for the purposes of EULEX KOSOVO up to the level of the relevant classification respectively for each of them, in accordance with Decision 2001/264/EC. Local technical arrangements shall be drawn up to facilitate this.
2. In the event of a specific and immediate operational need, the SG/HR shall also be authorised to release to the competent local authorities EU classified information and documents up to the level 'RESTREINT UE' generated for the purposes of EULEX KOSOVO, in accordance with Decision 2001/264/EC. In all other cases, such information and documents shall be released to the competent local authorities in accordance with the procedures appropriate to those authorities' level of cooperation with the EU.
3. The SG/HR shall be authorised to release to the United Nations, NATO/KFOR, to other third parties associated with this Joint Action and to the relevant local authorities, EU non-classified documents related to the deliberations of the Council with regard to EULEX

KOSOVO covered by the obligation of professional secrecy pursuant to Article 6(1) of the Council's Rules of Procedure.³

Article 19
Review

The Council shall evaluate, not later than six months after the start of the operational phase, whether EULEX KOSOVO should be extended.

Article 20
Entry into force and duration

This Joint Action shall enter into force on the date of its adoption.

It shall expire 28 months from the date of approval of the OPLAN. The budget for the last 12 months before expiry shall be decided upon separately by the Council.

Article 21
Publication

1. This Joint Action shall be published in the *Official Journal of the European Union*.
2. The decisions of the PSC pursuant to Article 12(1) regarding the appointment of the Head of Mission shall also be published in the *Official Journal of the European Union*.

Done at Brussels, 4 February 2008
For the Council The President

D. RUPEL

³ Decision 2006/683/EC, Euratom of 15 September 2006 adopting the Council's Rules of Procedure (OJ L 285, 16. 10. 2006, p. 47). Decision as amended by Decision 2007/881/EC (OJ L 346, 29. 12. 2007, p. 17).

**COUNCIL JOINT ACTION 2009/445/CFSP
of 9 June 2009
amending Joint Action 2008/124/CFSP
on the European Union
Rule of Law Mission in Kosovo¹, EULEX KOSOVO**

THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION,

Having regard to the Treaty on European Union, and in particular Article 14 thereof,

Whereas:

- (1) On 4 February 2008, the Council adopted Joint Action 2008/124/CFSP on the European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX KOSOVO.² That Joint Action applies until 14 June 2010.
- (2) Joint Action 2008/124/CFSP provided a financial reference amount intended to cover the expenditure related to the Mission until 14 June 2009. The financial reference amount should be increased to cover the Mission's expenditure until 14 June 2010.
- (3) Joint Action 2008/124/CFSP should be amended accordingly,

HAS ADOPTED THIS JOINT ACTION:

Article 1

Joint Action 2008/124/CFSP is hereby amended as follows:

1. Article 16(1) is replaced by the following:

¹ Under United Nations Security Council Resolution 1244 (1999).

² OJ L 42, 16. 2. 2008, p. 92.

'1. The financial reference amount intended to cover the expenditure of EULEX KOSOVO shall be EUR 265 000 000.'

2. Article 20 is replaced by the following:

'Article 20

Entry into force and duration

This Joint Action shall enter into force on the day of its adoption.

It shall expire on 14 June 2010.'

Article 2

This Joint Action shall enter into force on the day of its adoption.

Article 3

This Joint Action shall be published in the *Official Journal of the European Union*.

Done at Luxembourg, 9 June 2009
For the Council
The President
E. JANOTA

Ивона ЛАЂЕВАЦ дипломирала је и магистрирала на Факултету политичких наука у Београду, одбранивши тезу „Међународноправни субјективитет Европске уније“. У Институту за међународну политику и привреду запослена је од јуна 2001. године. Школске 2003/2004. године била је ангажована као демонстратор на предмету Међународно јавно право на Факултету политичких наука у Београду. Области њеног интересовања јесу Европска унија – уговорна реформа, заједничка спољна и безбедносна политика, међународно јавно право и заштита људских права. Учествовала је на више научних конференција у земљи и иностранству. Објављивала је радове на енглеском, италијанском и српском језику. Коприређивач је два зборника радова са међународних научних конференција. Члан је уредништва *Међународне политике*, Удружења за међународно право и Европског покрета у Србији.

Светлана ЂУРЂЕВИЋ-ЛУКИЋ дипломирала је историју на Филозофском факултету у Београду, а магистрирала политику, безбедност и интеграције на Универзитетском колеџу у Лондону. Усавршавала се на Универзитету у Оксфорду и на Универзитету Колумбија у Њујорку (2005–2007). Истражује проблеме који се тичу безбедности у најширем смислу – од људске безбедности преко реформе одбране до политике Сједињених Америчких Држава и Европске уније. Од 2005. године је истраживач-сарадник у Институту за међународну политику и привреду. Радила је и у Институту за истраживање спољне политике у Филаделфији, за УНДП и Мисију ОЕБС-а у Србији. Извештавала је са Косова и Метохије за недељник *НИН* и иностране медије током деведесетих. Заменик је главног уредника часописа *Међународна политика*, члан уредништва часописа *Безбедност западног Балкана*, као и Форума за међународне односе Европског покрета и интернационалне мреже *Women in International Security*.

Ана ЈОВИЋ-ЛАЗИЋ рођена је 1979. године у Ужицу. На Факултету политичких наука дипломирала је 2002. године. Диплому магистра политичких наука стекла је 2008. године одбранивши магистарску тезу под насловом: „Европска унија и суседне земље“. Тренутно је кандидат за доктора наука на Факултету политичких наука са темом докторске дисертације: „Односи између Европске уније и Руске Федерације“. Од 2002. године ради као истраживач сарадник у Институту за међународну политику и привреду у Београду. У домаћим и страним стручним часописима објавила је преко тридесет научних радова из области међународних односа и спољне политике. Предмет њеног интересовања су спољна политика Европске уније и Русије, сукоби у региону јужног Кавказа, заштита културне баштине, културна политика Европске уније, итд. Излагала је научне и стручне радове на више домаћих и међународних конференција. Учествовала је у реализацији научноистраживачких пројеката које, у сарадњи са Министарством спољних послова и Министарством науке, реализује Институт за међународну политику и привреду. Члан је уредништва часописа *Међународна политика*, Удружења за међународно право Србије, Удружења за политичке науке Србије и Европског покрета у Србији.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

327.7/.8(497.115)“1999/2009”
321.013(497.115)

ЛАЂЕВАЦ, Ивона, 1974-

Међународно присуство на Косову и Метохији
1999-2009 / Ивона Лађевац, Светлана
Ђурђевић-Лукић, Ана Јовић-Лазић. - Београд :
Институт за међународну политику и привреду,
2010 (Београд : Желнид). - 307 стр. ; 24 cm

“Ова књига је настала у контексту рада на
пројекту бр. 149002 Д ‘Србија и савремени
свет : перспективе и путеви учвршћивања
спољнополитичког, безбедносног и
спољноекономског положаја Србије у
савременим процесима у међународној
заједници” --> колофон. - Текст на срп. и
енгл. језику. - Текст ћир. и лат. - Тираж
300. - Белешка о ауторкама: стр. 307. -
Напомене и библиографске референце текст. -
Библиографија уз сваки рад. - Summary.

ISBN 978-86-7067-130-0

1. Ђурђевић-Лукић, Светлана, 1963- [аутор]
 2. Јовић-Лазић, Ана, 1979- [аутор]
- а) Косовско питање - Међународна заједница
- 1999-2009 б) Политичке институције -
Косово и Метохија
COBISS.SR-ID 174232588

ISBN: 978-86-7067-130-0